

Педагогічний вісник

4 - 2018

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

*Від щирого серця вітаємо вас і ваших **рідних з Новим 2019 роком та Різдвом Христовим!***

Хай свята стануть вісниками оновлення – принесуть добро, мир і достаток, натхнення на нові вагомні здобутки. Хай доля щедро обдаровує всілякими земними благами.

*Хай Новий рік у вишиванці
Розбудить вас щасливо вранці,
І принесе у вашу хату —
Усмішок й радощів багато.
Розбудить приспані надії,
Зерном і щастям вас засіє,
Зігріє миром і любов'ю
І подарує вам здоров'я!*

Будьте вільні у своїх помислах, відповідальні у своїх діях та духовно багаті від добра, подарованого людям!

Сподіваємось на постійну тісну співпрацю і бажаємо, щоб невичерпним було джерело вашого інтелекту, невтомним творчий пошук.

*З повагою,
доктор філософії, доцент, ректор
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної ради»
Наталія Чепурна і колектив інституту*

Засновник журналу:
Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних
працівників

Реєстраційне свідоцтво
ЧС № 1034 ПР від 20.09.2018

Журнал видається з березня 1995 року
щоквартально

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Н.М.Чепурна, ректор КНЗ "Черкаський
обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної
ради", кандидат педагогічних наук,
заслужений працівник освіти України, доцент
Г.А.Назаренко, проректор
з науково-методичної роботи інституту,
доктор педагогічних наук, старший науковий
співробітник (науковий редактор)
К.М.Криворот (заступник головного редактора)
педагогічних наук
Н.І.Лісова, проректор з питань зовнішнього
незалежного оцінювання та моніторингу
якості освіти інституту, кандидат
педагогічних наук
Ю.І.Завалевський, в.о. директора Інституту
модернізації змісту освіти МОН України, доктор
педагогічних наук, професор
Т.В.Черкашина, доктор
педагогічних наук
Т.К.Андрющенко, доктор
педагогічних наук
С.А.Гаряча, кандидат педагогічних наук
О.В.Волошенко, кандидат
педагогічних наук, доцент
В.І.Коновальчук, доктор філософських наук,
доцент
Н.М.Степанова, кандидат
філософських наук
О.В.Крутенко, кандидат
педагогічних наук
Ю.М.Зоря, кандидат
педагогічних наук

Технічна редакція та комп'ютерна верстка
В.М.Шемшур
Відповідальний за друк **І.В.Фурник**

Думка редакції не завжди збігається з
думкою автора

Редакція рукописів не рецензує і авторам
не повертає

За достовірність фактів, цитат, власних
імен, географічних назв та інших
відомостей відповідають автори
публікацій

Рекомендовано до друку
вченою радою ОІПОП
Протокол № 3 від 31.08.2018
Підписано до друку 1.12.2018
Папір друкарський №1
Умовн. друк. арк. 5,5

Зам.№1514
Тираж 1000 пр.

Адреса редакції:
18003, Черкаси, Бидгощська, 38/1,
КНЗ "ЧОПОП ЧОР",
т. +380-472-64-21-78
e-mail: redaktor6@ukr.net

Зміст

ОСВІТА XXI СТОЛІТТЯ

Ювілейний міжнародний фестиваль педагогічних інновацій
на Черкащині: пошук якісно нових зразків освітніх систем...2

**ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Мицай Ю.В., Пляка С.М. Технологія організації та
проведення обласного педагогічного марафону
"Штрихи до портрета Василя Сухомлинського".....4
Вовкочин О. В., Троценко Л. К. Великий працелюб і бог
дитини. Розробка виховного заходу для учнів 8-11 класів.....10
Тертишна В.В. Всі добрі люди - одна сім'я. Методичний
матеріал до уроків рідної мови у 3, 4 класах.....14
Томесва Л. М. Звіряємо свої дії з мудрістю великого
педагога.....17
Яворська Л.В., Комар В.І. Час. Події. Люди.....21

МЕТОДИКА. ДОСВІД

Савченко Ю.А. Про патріотизм - цікаво, або замітки
вчителя-практика.....23
Кондратюк С.Ю. Конструювання навчальних проєктів
з трудового навчання: питання і відповіді.....25
Мекеда В.В. Ліпіді, їх будова, властивості та біологічна
роль. Розробка заняття з біології для студентів
першого курсу.....29
Щербаков А.Г. Дистанційна форма навчання в
кожний заклад загальної середньої освіти!.....33
Щербакова А. В., Шибанова Т. В. Особливості
побудови опису пам'яток історії та культури. Розробка
уроку розвитку зв'язного мовлення у 8 класі.....35
Строгецька В. М. Теорія ймовірності у шкільній
математиці.....38
Фатіф С. М. Складне речення, його ознаки. Складні
речення без сполучників, із сурядним і підрядним
зв'язком. Розробка уроку з української мови. 9 клас.....40
Шендрик Л. М. Метод організації проєктної діяльності
учнів на уроках алгебри та початків аналізу. Розробка
уроку - конференції з елементами веб-
квесту.....42
Мехніна А. Ю. Розвиток пейзажного жанру в Україні і
світі. Етапи роботи над пейзажем. Розробка уроку
образотворчого мистецтва для 6 класу.....45
Плахтій В. І. Читаємо і вчимося мислити.....49
Велика З. Ф. Етапи фахової діяльності учителя під
час формування читальних інтересів молодших
школярів.....51
Батечко Т. В., Чебан Т. М. Формування цілісного
світу дитини шляхом інтеграції різних предметів.....54
Вдовиченко Т. І., Опалко Н.М. Відкриємо неймовірний
світ книги. Методичний матеріал для використання у
початковій школі.....57
Гавриш О. М. Додавання та віднімання раціональних
чисел. Розробка уроку-квесту з математики для учнів
6 класу.....59
Ділягіна Р.О. Запровадження технології критичного
мислення в освітній процес.....64
Грек Л.К. Ферменти, їхня роль у клітині. Розробка
уроку з біології. 9 клас.....67
Євтушевська Т.А. Вироблення навичок самостійної
діяльності учнів на уроках математики.
Із досвіду роботи.....70

ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Тимошенко О.В. "Ми України кохані діти".
Розробка родинного свята для учнів початкових класів.....74
Різник Н.В. Козацькими стежками. Розробка
уроку народознавства для учнів 7-х класів.....77
Палаш В.І. Поет-пісняр Чорнобавщини. Сценарій
виховного позакласного заходу, присвяченого пам'яті
місцевого поета-пісняра Василя Приза.....81

ЮВІЛЕЙНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА ЧЕРКАЩИНІ: ПОШУК ЯКІСНО НОВИХ ЗРАЗКІВ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

Розвиток інноваційних процесів у освіті на сучасному етапі є об'єктивною закономірністю, яка зумовлюється інтенсивним розвитком інформаційних технологій у всіх сферах людського буття; оновленням змісту філософії сучасної освіти, необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності педагога за власну професійну діяльність, спрямовану на формування творчої особистості вихованця, готовності до сприйняття та активної діяльності у нових соціально-економічних умовах. У зв'язку з цим винятково важливого значення набуває інноваційна діяльність педагога. Вона, будучи складним і багатоплановим феноменом, заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду, орієнтована на зміну й розвиток освітнього процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики. Продуктами інноваційної педагогічної діяльності є нововведення, що позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток.

Для виявлення ініціативних, творчих працюючих педагогічних працівників, які застосовують у своїй практиці сучасні науково-теоретичні положення, самостійно розробляють нові педагогічні ідеї, методики, технології, окремі інноваційні методи ось уже 10 років поспіль проводиться **Міжнародний фестиваль педагогічних інновацій**. Започаткований у 2009 році за організаційної підтримки Інституту модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України та Інституту проблем виховання НАПН України. У ході фестивалю традиційно презентуються результати досліджень сучасного змісту освіти, авторські методики, технології, інноваційні методи та форми роботи, моделі навчального та виховного процесів, а також управлінської діяльності.

Цього року для участі у X Міжнародному Фестивалі надійшло **289 робіт із 17 областей України**, а також **Латвії та Південної Кореї** за номінаціями: "Інновації у сфері дошкільної освіти"; "Інновації в організації навчально-виховного процесу в загальноосвітньому та позашкільному навчальних закладах"; "Інновації

в управлінні закладами освіти"; "Інновації у неперервному розвитку професійної компетентності педагогічного працівника". Переможцями визнано 52 особи.

20 вересня 2018 року в комунальному навчальному закладі **"Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"** відбулося його відкриття.

З вітальним словом звернулася до присутніх кандидат педагогічних наук, доцент, ректор обласного інституту **Наталія Миколаївна Чепурна**. Ректор підкреслила, що Фестиваль цього року ювілейний, позаду багато років цілеспрямованої організаційної роботи, тому "оглядаючись назад - на роки, які пройшов Фестиваль, хочеться подякувати всім учасникам за те, що стали його частиною і додали нам сил, натхнення і впевненості працювати далі. Що ця праця стала запорукою бажання багатьох гостей повернутися на Черкаську землю ще раз". **Наталія Миколаївна** побажала творчої співпраці усім гостям.

Долучився до привітань **Валерій Вікторович Данилевський**, начальник управління освіти і науки Черкаської облдержадміністрації, який передав найщиріші вітання всім учасникам освітянського форуму від керівництва місцевої влади і побажав яскравих емоцій і вражень протягом проведення заходу.

Привітали бажаних гостей учні Черкаської ЗОШ I-III ступенів №20 Черкаської міської ради виконанням сучасних художніх композицій.

В урочистостях також взяли участь дійсний член Національної академії педагогічних наук, директор Інституту проблем виховання НАПН України, доктор психологічних наук, професор **Іван Дмитрович Бех**; ректор філіалу Міжнародного Інституту Розвитку Інтелекту, професор **Пак Сонг Су**, заступник начальника управління - начальник відділу спеціальної, позашкільної освіти та виховної роботи Черкаської обласної державної адміністрації **Оксана Іванівна Сімушина**.

Під час урочистого відкриття гучний шквал оплесків викликав знаменний подарунок - **ювілейні медалі**, які приготував цього року

оргокомітет Фестивалю для його учасників. Медалі вручені активним його організаторам, зокрема доктору психологічних наук, професору, директору Інституту проблем виховання НАПН України **Івану Дмитровичу Беху**, начальнику відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту модернізації змісту освіти МОН України, кандидату педагогічних наук, доценту **Світлані Володимирівні Кириленко**, ректору філіалу Міжнародного Інституту Розвитку Інтелекту, професору **Пак Сонг Су**; керівнику Латвійського Центру гуманної педагогіки, Лицарю гуманної педагогіки **Погребняки Ірміне Константинівній**.

Також ювілейні відзнаки отримали 11 педагогічних та науково-педагогічних працівників, які більше як три рази перемагали в номінаціях на Фестивалі. Серед них **Олексій Сергійович Воронкін**, кандидат педагогічних наук, викладач Обласного комунального закладу "Севєродонецький коледж культури і мистецтв імені Сергія Прокоф'єва"; **Любов Василівна Лохвицька**, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти, заступник декана факультету педагогіки і психології з наукової роботи ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"; **Оксана Яківна Маринівська**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та освітніх інновацій Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Ольга Олексіївна Рибалко**, кандидат педагогічних наук, викладач інформатики, математики, методики викладання математики та інформатики в початкових класах Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу імені І. Я. Франка; **Тетяна Костянтинівна Андрющенко**, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри професійного розвитку педагогів КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"; **Володимир Дмитрович Дзєга**, голова Драбівської районної ради і багато інших.

Цьогорічним переможцям Х Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій вручені сертифікати.

У перший день надзвичайно цікавим етапом проведення міжнародного форуму стала лекція та тренінг **"Інноваційне мислення. Досвід Республіки Корея"** професора Пак Сонг Су, ректора філіалу Міжнародного Інституту Розвитку Інтелекту. Ректор у своєму виступі зосередив увагу на важливості розвитку інноваційного мислення та поділився секретами креативного мислення, які надзвичайно зацікавили слухачів.

Протягом другого дня 200 освітян (директори інноваційних та опорних шкіл, заступники директорів, завідувачі закладів дошкільної освіти, педагоги, що здійснюють інклюзивну освіту) мали змогу усвідомити основні положення монографії "Особистість на шляху до духовних цінностей", яку презентував автор - Іван Дмитрович Бех.

Учасники Фестивалю із задоволенням відвідали майстер-класи керівника Латвійського Центру гуманної педагогіки Ірміне Констянтинівни Погребняки (Латвія, Рига) з теми **"Мы учимся не для школы, а для жизни"** та Ольги Олексіївни Рибалко, кандидата педагогічних наук, викладача інформатики, математики, методики викладання математики та інформатики в початкових класах Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу імені І. Я. Франка з теми **"Програмні засоби навчання з математики для першого класу нової української школи"**.

На секційних засіданнях **35 педагогів-новаторів**, які вибороли перемогу у конкурсній частині Фестивалю, представили результати власних досліджень сучасного змісту освіти, авторські методики, технології, інноваційні методи та форми роботи, моделі навчального та виховного процесів, управлінської діяльності.

Учасники мали змогу ознайомитися з сучасними підходами до впровадження педагогічних інновацій, які майстерно презентувалися досвідченими науковцями, викладачами, вчителями. Доповідачі демонстрували розмаїття методико-педагогічних ідей, орієнтовні шляхи реалізації нового змісту освіти та розбудови Нової української школи. Обговорювалися проблеми, пов'язані з пошуком шляхів до нової школи через співпрацю та партнерство, визначенням орієнтирів демократизації сучасного освітнього середовища.

У рамках цьогорічного Фестивалю відбулась презентація 47-ми авторських шкіл з усіх областей України, під час якої із пропозиціями до співпраці виступили Ігор Горькій, директор зарубіжних проектів школи Global Outreach Charter Academy (м.Джексонвилл, штат Флорида, США) та Андрій Сініцин, директор всеукраїнського Фонду академічних та освітніх інновацій.

21 вересня 2018 року ювілейний Х Міжнародний фестиваль педагогічних інновацій завершив роботу, вкотре підтвердивши новаторський потенціал педагогів України.

Сподіваємось, що нові ідеї та технології, якими збагатились учасники Фестивалю, стануть надбанням щоденної педагогічної практики.

Ю.В. Міцай,

завідувач науково-методичної лабораторії виховної роботи і формування культури здоров'я комунального закладу "Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського", кандидат педагогічних наук

С.М. Пляка,

методист науково-методичної лабораторії виховної роботи і формування культури здоров'я комунального закладу "Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського"

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ОБЛАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МАРАФОНУ "ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО"

(ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО)

28 вересня 2018 року педагогічна спільнота України та світу відзначила **100-річчя** від дня народження видатного українського педагога-гуманіста, філософа, письменника, нашого земляка **Василя Олександровича Сухомлинського**. Під час ювілейних заходів у Павлівській школі, де за його організаційним і науковим керівництвом була створена унікальна система розвитку особистості школяра, відбулось урочисте завершення обласного педагогічного марафону "Штрихи до портрета Василя Сухомлинського", що впродовж року тривав в області. Марафон об'єднав зусилля педагогів області для вшанування пам'яті педагога-земляка, став справжнім майданчиком для професійної комунікації та вдумливого аналізу непересічної педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського. Упродовж року, з вересня 2017 року по вересень 2018 року, рухаючись визначеним маршрутом Марафону - від західної частини нашої області до північно-східної - та об'єднавшись у вісім тематичних локацій, педагоги досліджували провідні ідеї спадщини В.О. Сухомлинського. Зокрема, його ідеї розвитку, формування, виховання дитини, що перегукуються з сучасним баченням проблем, з нинішніми освітніми тенденціями. Учасниками Марафону стали учні, педагогічні працівники й колективи закладів освіти, батьківська громадськість, представники методичних служб, культурно-освітніх установ та громадських організацій.

Ідея проведення обласного педагогічного марафону "Штрихи до портрета Василя Сухомлинського", розробка його структури й змісту, організаційне та науково-методичне забезпечення, адміністрування електронного ресурсу, де розміщено контент педагогічного марафону належать працівникам нашого інституту.

Організаційна складова Марафону передбачала колективну співпрацю учасників через об'єднання педагогічної громадськості області у вісім творчих локацій для дослідження однієї з провідних ідей педагогіки Василя Сухомлинського.

Учасники Марафону поетапно досліджували провідні ідеї педагогіки В.О. Сухомлинського **через очну та дистанційну взаємодію**.

Дистанційна взаємодія (I етап на рівні закладу освіти) передбачала залучення до заходу як окремих педагогічних працівників, так і колективів закладів освіти через виконання семи творчо-дослідницьких завдань ("Технологічна картка", "Модель закладу освіти за В. Сухомлинським", "Методична студія", "Відеоінтерв'ю", "Урок. Гурткове заняття", "Музейна педагогіка", "Книжкова виставка").

Дистанційна взаємодія педагогічних працівників і колективів закладів освіти передбачала роботу з он-лайн сервісами та інтернет-ресурсами, можливості застосування яких надають сервіси Google Диск і YouTube. Зокрема, запропоновано використання Google Презентацій, де необхідно розмістити творчий доробок та дослідницькі матеріали педагогів і колективів.

Електронний ресурс з інформаційно-методичним супроводом проведення Марафону розміщено за URL-адресою <https://goo.gl/U5B6en>. Заходи, що проходять у рамках Марафону та відзначення 100-річчя **В.О. Сухомлинського**, позначаються у соціальних мережах хештегом #Сухомлинському100.

Кожен бажаючий педагог мав можливість долучитись до Марафону і здійснювати наповнення презентації зі спільним доступом, отримавши доступ на її редагування; здійснювати коментування слайдів презентації та окремих її об'єктів. Зазначимо, що педагогічну активність та ініціативу на рівні дистанційної взаємодії виявили 247 педагогів.

Під час очної взаємодії (II етап на рівні творчої локації) було проведено презентаційні заходи творчого доробку педагогів та педагогічних колективів, спрямованих на розкриття й доповнення проблеми (провідної ідеї) у рамках однієї творчої локації.

Робота локацій координувалась оргкомітетами та міжрайонними творчими групи. Презентація дослідницьких матеріалів здійснювалась у визначені терміни, відповідно

затвердженого маршруту та була доповнена наочністю, творчо-пізнавальними зонами, виставками методичних напрацювань, дитячих робіт, фотозонами та фотовиставками, що сприяли більш ґрунтовному осмисленню основних ідей авторської школи славетного Педагога.

Важливо, що тематика обраних досліджень є актуальною не лише з позиції осмислення та оцінки непересічної спадщини педагога-земляка, зокрема його ідей розвитку,

формування, виховання дитини, а й для реалізації завдань Нової української школи. Оскільки в сучасних умовах педагогічна система Василя Сухомлинського пролонгується у компетентісно орієнтовану освіту і залишається продуктивною для формування особистості.

Пропонуємо ознайомитися з тематикою досліджень та методичними формами роботи під час творчих локацій Марафону.

Дата проведення	Провідна ідея педагогічної спадщини Василя Сухомлинського, матеріали дослідження якої презентовано в творчих локаціях Марафону
25 вересня 2017 року (м. Благовіщенське) <u>Склад учасників творчої локації:</u> Благовіщенський, Вільшанський, Гайворонський, Голованівський райони	<i>Фестиваль педагогічних ідей</i> <u>Проблема:</u> «Виховання громадянина-патріота в системі ціннісних орієнтацій науково-педагогічної спадщини Василя Сухомлинського» ❖ Студія 1 «Опорна школа: творчий потенціал опорних шкіл для виховання громадянина-патріота!»; ❖ Студія 2 «Педагог-майстер: інтерактивні підходи в системі патріотичного виховання»; ❖ Студія 3 «Учніське самоврядування: виховуємо, співпрацюємо, діємо».
27 жовтня 2017 року (смт Добровеличківка) <u>Склад учасників творчої локації:</u> Добровеличківський, Новоархангельський, Новоукраїнський райони, м. Новоукраїнка	<i>Педагогічне плато</i> <u>Проблема:</u> «Гуманістична спрямованість ідей В.О. Сухомлинського та сучасні освітні акценти» ❖ Локація 1. Творча лабораторія «Формуємо цінності разом. Від дошкільної до базової середньої освіти». ❖ Локація 2. Практикум з елементами тренінгу «Основні акценти Нової української школи в контексті ідей Василя Сухомлинського». ❖ Локація 3. Творча майстерня «Сучасний заклад позашкільної освіти».
10 листопада 2017 року (м. Мала Виска) <u>Склад учасників творчої локації:</u> Маловишківський, Новомиргородський райони, м. Мала Виска	<i>Освітнянський конференц-зал</i> <u>Проблема:</u> «Василь Сухомлинський про роль рідної мови у процесі формування українського світосприйняття» ❖ Зал 1. «Зустріч у музейному просторі». ❖ Зал 2. «Творча зустріч освітян «Роль рідного слова як засобу формування українського світосприйняття». ❖ Зал 3. Освітнянський конференц-зал «Слово – то мудрості промінь, слово – то думка людська».
23 листопада 2017 року (м. Кропивницький) <u>Склад учасників творчої локації:</u> педагогічні працівники закладів освіти м. Кропивницького	<i>Педагогічна вітальня</i> <u>Проблема:</u> «Ідеї Василя Сухомлинського в системі методичної роботи з педагогічними кадрами та їх використання в практиці сучасної школи».
27 березня 2018 року (м. Бобринець) <u>Склад учасників творчої локації:</u> Бобринецький, Компаніївський, Устінівський райони, м. Бобринець	<i>Педагогічний дивертисмент</i> <u>Проблема:</u> «В центрі уваги – дитина. Ідеї розвитку особистості в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського та в умовах Нової української школи» ❖ Локація 1. «Нова українська школа Василя Сухомлинського для майбутнього України». ❖ Локація 2. «Через казку, фантазію, гру, через неповторну людську творчість вірна дорога до серця дитини». ❖ Локація 3. «Творимо духовний світ дитини». ❖ Локація 4. «Від творчого учителя до успішного учня». ❖ Локація 5. «Територія успіху вчителя-красзнавця, вчителя-дослідника, вчителя-новатора...» (майстер-клас). ❖ Локація 6. «Як любити дітей по Сухомлинському або рецепт дитячого

25 квітня 2018 року (м. Знам'янка) <u>Склад учасників творчої локації:</u> Знам'янський, Кіровоградський, Олександрівський райони, м. Знам'янка	<i>Фестиваль педагогічних ідей та знахідок</i> Проблема: «Педагог як співавтор освітнього та духовного простору дитини» ❖ № 1. Творча лабораторія «Вчитель – Дитина – духовність – народознавство – казка». ❖ № 2. Творча майстерня «Роль вчителя у процесі становлення особистості учня крізь призму педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського». ❖ № 3. Майстер-клас «Роль педагога-краєзнавця у формуванні ціннісних орієнтацій учнів». ❖ № 4. Творча лабораторія «Творча спадщина Василя Сухомлинського у діалозі з актуальними аспектами сучасної школи: управлінський аспект». ❖ № 5. Майстер-клас «Педагог-майстер у творчому самовираженні вихованців закладу позашкільної освіти».
16 травня 2018 року (Долинський район, дослідно-селекційний дендрологічний лісовий центр «Веселі Боковеньки») <u>Склад учасників творчої локації:</u> Долинський, Новгородківський, Петрівський райони	<i>Вернісаж педагогічних ідей та знахідок</i> Проблема: «Використання ідей Василя Сухомлинського у процесі формування екологічної культури та здорового способу життя в сучасних умовах» ❖ № 1. Творча майстерня здоров'язбережувальних технологій «Інноваційна та здоров'язбережувальна спрямованість освітнього середовища Нової української школи: діалог з В.Сухомлинським». ❖ № 2. Методичний діалог під голубим небом «Основні підходи та технології формування екологічної грамотності учнів – досвід В. Сухомлинського для Нової української школи». ❖ № 3. Майстер-клас для Нової української школи «Педагогічні основи краєзнавчо-рекреаційної діяльності як складова формування екологічної культури та здорового способу життя в сучасних умовах».
вересень 2018 року (с. Павлиш Онуфріївського району) <u>Склад учасників творчої локації:</u> Олександрійський, Онуфріївський, Світловодський райони, м. Олександрія м. Світловодськ	<i>Освітній простір сухомлиністики</i> Проблема: «Діалог, що продовжується: популяризація та поширення ідей Василя Сухомлинського» ❖ Локація 1. Майстер-клас «Популяризація та поширення ідей Василя Сухомлинського засобами краєзнавчо-музейної комунікації». ❖ Локація 2. Творча лабораторія сучасного управління «Новий стиль управління: від моделі авторської школи В.О. Сухомлинського до моделі Нової української школи». ❖ Локація 3. Творча лабораторія «Використання творчої спадщини В.О. Сухомлинського в сучасному освітньому середовищі молодших школярів». ❖ Локація 4. Методична студія «Впровадження ідей В.О. Сухомлинського в сучасному методичному просторі». ❖ Локація 5. Школа виховання й творчості «Діяльнісний підхід у роботі педагога за формулою: відчую, думаю, дію».

Змістова складова Марафону передбачає дослідження провідних ідей педагогіки В.О. Сухомлинського через реалізацію семи творчо-дослідницьких завдань, зокрема: "Технологічна картка", "Модель закладу освіти за В. Сухомлинським", "Методична студія", "Відеоінтерв'ю", "Урок. Гурткове заняття", "Музейна педагогіка", "Книжкова виставка".

Напрацювання педагогів та дослідницькі матеріали розміщували на відповідних слайдах презентації зі спільним доступом.

Пропонуємо ознайомитися зі змістом завдань та рекомендаціями щодо їх виконання.

Завдання "Технологічна картка"

"З метою презентації кращих педагогічних практик творчої трансформації ідей В.О. Сухомлинського в контексті визначеної вами проблеми, рекомендуємо розпочати роботу із заповнення технологічної картки щодо підготовки і проведення заходу в локації.

Учасники кожної творчої локації, відповідно до визначеної проблеми, створюють разом одну технологічну картку.

Технологічна картка підготовки та проведення методичного заходу

(назва заходу)			
Складові заходу		Види діяльності	
		Місце розміщення	
Мета			
Основні завдання			
Учасники			
Місце проведення			
Дата проведення			
Етапи проведення		Види діяльності	Засоби та інструментарій реалізації
1. Організаційний етап			
Визначення та формулювання теми, відбір учасників			
Науково-теоретичне обґрунтування проблеми заходу			
2. Підготовчий етап			
Організаційно-методичне та науково-методичне забезпечення підготовки заходу			
Підготування наказу, листів про проведення заходу			
Підготовка програми та сценарію проведення заходу			
3. Проведення заходу			
4. Завершальний етап			
Аналіз та узагальнення			
Результат			
Етап упровадження (популяризація)			

Завдання "Модель закладу освіти за В. Сухомлинським"

Пропонуємо в рамках педагогічного марафону презентувати модель закладу освіти, основою якої є творча реалізація педагогічної спадщини В. Сухомлинського.

Для виконання завдання важливо опрацювати творчий доробок педагогічних колективів закладів освіти області та України, пошуки яких спрямовані на комплексне дослідження проблеми **"Творча трансформація педагогічних ідей В.О.Сухомлинського в практику модернізації освіти"**.

Переважає більшість педагогічних колективів шкіл для дослідження впродовж року обирають один із аспектів його багатогранної педагогічної спадщини, зокрема:

- гуманізація навчально-виховного процесу;
- збереження і зміцнення здоров'я дітей;
- інтелектуальний розвиток дитини;
- підвищення якості й ефективності уроку;
- розвиток творчих здібностей і обдарованості дітей;
- формування азбуки моральної культури особистості;
- утвердження культури рідної мови;
- удосконалення естетичного (трудового, екологічного) виховання школярів;
- формування громадянина-патріота;
- зміцнення співдружності школи, сім'ї і громадськості;
- формування і збагачення педагогічної культури вчителя;
- піднесення якості внутрішньошкільного управління та ін.

Радимо ознайомитися з досвідом роботи таких навчальних закладів:

- Соснівський навчально-виховний комплекс "загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад" Кіровоградської районної державної адміністрації Кіровоградської області (режим доступу - http://grushunanozdnr.blogspot.com/p/blog-page_12.html);
- Йосипівський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад" Новомиргородської районної ради Кіровоградської області (режим доступу - https://www.slideshare.net/Alex_fin/ss-25997196);
- Знам'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1 ім. Т.Г. Шевченка Знам'янської міської ради Кіровоградської області (режим доступу - <https://www.slideshare.net/school1-zn/ss-28451294>).

Завдання "Методична студія"

Презентувати роботу методичних формувань (шкільного, міжшкільного, районного, міського рівнів, ОТГ), проблема та зміст яких підпорядковані провідній ідеї педагогіки Василя Сухомлинського.

Для виконання завдання рекомендуємо ознайомитися з презентаціями діяльності таких **методичних формувань**:

- методичне об'єднання вчителів початкових класів навчально-виховного комплексу "Голованівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів ім. Т.Г. Шевченка - гімназія" Голованівської районної ради Кіровоградської області (режим доступу - <https://goo.gl/DqaeGf>);
- творча група з вивчення педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського вчителів початкових класів Авдіївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Сосницької районної ради Чернігівської області (режим доступу - <https://goo.gl/oWQ5IL>);
- творча лабораторія Василя Сухомлинського на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (режим доступу - <http://kgpa.km.ua/node/620>).

Завдання "Відеоінтерв'ю"

Пропонуємо методичним службам та творчим групам педагогів (іншим методичним формуванням), представникам батьківських рад, керівникам та вихованцям гуртків журналістики, Школи Лідера, учнівським парламентам та дитячим творчим об'єднанням взяти відеоінтерв'ю у лауреатів обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського, життя та діяльність яких пов'язані з Вашим навчальним закладом, населеним пунктом.

Для виконання завдання пропонуємо підготувати запитання, що розкривають особливості успішної професійної діяльності лауреата та його творчі підходи в реалізації педагогічної спадщини Василя Сухомлинського.

Орієнтовні запитання для відеоінтерв'ю:

- У чому полягає особливість Вашого педагогічного стилю?
 - Яка порада видатного Педагога Василя Сухомлинського з його праці "100 порад учителям" стала для Вас найважливішою?
 - Що особисто для Вас означають слова Василя Сухомлинського: "Стає майстром педагогічної праці лише той, хто відчув себе дослідником"?
 - Які наголоси та акценти педагогіки Василя Сухомлинського, на Вашу думку, є актуальними в діалозі поколінь для побудови Нової української школи?
 - Яке дружнє настановне слово Ви можете сказати своїм молодим колегам-педагогам?
- Рекомендації щодо розміщення відеоінтерв'ю. Записане відеоінтерв'ю необхідно завантажити в YouTube. У назві відео необхідно коректно вказати прізвище, ім'я, по батькові особи, в якій брали інтерв'ю. В описі відео необхідно подати короткі відомості про педагога та дату, коли було взятє інтерв'ю.

Інформацію щодо реалізації завдань та заходів слід розміщувати на відповідних слайдах презентації зі спільним доступом, що передбачає використання можливостей сервісів Google Диск.

Завдання "Урок. Гурткове заняття"**Пропонуємо розробити:**

- **урок**;
 - **гурткове заняття**;
 - **дидактичні матеріали** (тексти для диктантів, переказів на основі творчо-літературної спадщини Василя Сухомлинського; творчі завдання та завдання-роздуми на основі казок, оповідань, притч видатного Педагога; пам'ятки-інструкції з організації самостійної роботи та самопідготовки учнів; картки-консультації з пояснючими малюнками та планом виконання завдань; алгоритм виконання завдань; картки-завдання на розвиток мислення тощо);
 - **"Уроки мислення на природі"**.
- Для виконання завдання радимо ретельно продумати структуру уроку, його організаційно-змістове наповнення, дидактичний апарат, підібрати форми та методи роботи, урахувавши провідні ідеї педагогіки В.О. Сухомлинського, зокрема:
- змістове та організаційне наповнення уроку;
 - взаємозв'язок теоретичних знань і способів діяльності учнів;
 - зміст активної діяльності учнів під час вивчення предмета;
 - осмислення нового матеріалу як етапу уроку;
 - сприяння розвитку розумових сил і здібностей дитини;
 - досягнення в учнів гармонії умінь і знань;
 - індивідуальний підхід до кожної дитини;
 - застосування активних і проблемно орієнтованих методів викладання.
 - гуманістична спрямованість уроку;
 - повага до особистості дитини, її заохочення, зосередження на позитивному, "віра в дитину";

- орієнтація на потреби учня, дитиноцентризм;
- звернення до внутрішнього світу дитини, опора на її сили та внутрішній потенціал;
- емоційне пробудження розуму дитини, інтелектуальне натхнення учнів у пошуковій діяльності;
- застосування активних і проблемно орієнтованих методів викладання;
- використання демократичних педагогічних засобів і методів навчання;
- урахування особливостей мотиваційної сфери дитини;
- втілення ідеї "радості пізнання", стимулювання пізнавального інтересу та самостійної діяльності учнів, створення позитивної емоційної атмосфери процесу навчання;
- управління процесом навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- створення гуманного і вимогливого підходу до оцінювання;
- зміла організація виконання домашніх завдань;
- виховання самодисципліни у розумовій праці.

Орієнтовні приклади розробок

- Голик О., Нудний В. До джерел живого слова: [дидактичний матеріал, диктанти, перекази з української мови на основі творчої спадщини В.О. Сухомлинського] [Електронний ресурс] / О. Голик, В. Нудний. - Кіровоград: КЗ "КОІППО імені Василя Сухомлинського", 2016. - 100 с. - Режим доступу: http://koippo.in.ua/arhiv/druk/232_16.pdf.
- Розробки уроків Чернійчук Т.Л., Наумової Т.А., Лизун С.М., Гілічук Н.С., Вовк М.Є. та інших педагогів Побузької загальноосвітньої школи I-III ступенів Голованівської районної ради Кіровоградської області [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.thinglink.com/scene/922963658705731587>.

Завдання "Музейна педагогіка"

Рекомендуємо педагогам закладів загальної середньої освіти та позашкільної освіти до 100-річчя від дня народження Василя Сухомлинського:

- презентувати досвід оформлення та діяльності музеїв, музейних кімнат та куточків, присвячених творчій реалізації педагогічної спадщини нашого земляка Василя Сухомлинського;
- організувати поїздки до педагогічно-меморіального музею відомого вченого-педагога в Павлиші, ознайомитись із системою роботи його авторської школи;
- створити (оновити) на веб-сайті навчального закладу тематичну рубрику "Сухомліністика: традиції та інновації" з метою висвітлення технологій упровадження елементів сучасної сухомліністики в навчально-виховний процес, до яких включено й інноваційні форми з музейної педагогіки.

Для виконання завдання радимо ознайомитись з відповідним напрямом роботи представленим на електронних ресурсах, а саме:

- віртуальна виставка музейної кімнати Василя Сухомлинського при Луцькій гімназії № 14 (режим доступу - <https://goo.gl/9mY9A5>);
- педагогічно-меморіальний музей відомого вченого-педагога у с. Павлиші (режим доступу - <https://goo.gl/F8KkA9>);
- інноваційні форми з музейної педагогіки (режим доступу - <https://goo.gl/K8FCqb>).

Завдання "Книжкова виставка"

Пропонуємо організувати серію книжкових виставок циклу "Василь Сухомлинський - дітям",

зміст яких зосереджує увагу на постаті Василя Олександровича Сухомлинського як дитячого письменника.

Для виконання завдання радимо ознайомитись з різними видами виставок, зокрема: традиційні, віртуальні, у формі інтернет-платату тощо.

Орієнтовні приклади створених виставок:

- виставка однієї книги "Василь Сухомлинський "Чиста криниця" (режим доступу - <https://goo.gl/Knl9mQ>);
- виставка-знайомство "Василь Олександрович Сухомлинський" (режим доступу - <https://goo.gl/jjZNoF>);
- виставка-декорація "Василь Сухомлинський - дитячий письменник" (режим доступу - <https://youtu.be/WCo6JVoSgmE>).

Виставки можуть доповнюватися корисними посиланнями на матеріали, що висвітлюють професійний та життєвий шлях Василя Олександровича; твори, оповідання, казки, які можна читати в онлайн-режимі чи завантажити; відеоматеріали телевізійних передач, серед них:

- Василь Олександрович Сухомлинський. Біографія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hgw0ebP2Cto>;
- Сухомлинський В.О. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=XSj33i-1AB8>;
- казки Сухомлинського [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://sites.google.com/site/suhomlinskiy/>;
- оповідання Василя Сухомлинського для дітей [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://goo.gl/aP3Pzr>;
- Василь Олександрович Сухомлинський. Навчальне ТВ для дітей і дорослих [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=6FZmOEZNPQU>.

З метою доповнення та урізноманітнення змісту Марафону, а також дослідження творчих ідей та літературної спадщини Василя Сухомлинського у листопаді-грудні 2017 року у соціальних мережах було запропоновано віртуальний флешмоб "Читаємо Сухомлинського". Це зумовлено актуальністю створення нових форм зацікавлення та використання їх потенціалу. Саме віртуальний флешмоб дає можливість з використанням мінімуму ресурсів залучити до участі широке коло осіб.

Ми запропонували педагогічним колективам закладів освіти, педагогічним працівникам, їх членам родин та всім зацікавленим особам взяти активну участь у флешмобі. **Для цього необхідно було виконати такі умови:**

- 1) прочитати та обговорити упродовж листопада-грудня 2017 року з учнями, студентами, колегами закладу освіти або з членами родини один із творів Василя Сухомлинського;
- 2) зробити фото або селфі з книгою Василя Сухомлинського;
- 3) опублікувати фото на офіційній сторінці флешмобу <https://www.facebook.com/events/1234212010012815/> і на власних сторінках в соціальних мережах, вказавши хештег #Читаємо Сухомлинського;
- 4) вказати у повідомленні назву твору, який було прочитано; заклад освіти; населений пункт, де зроблено фото; власний короткий коментар.

За час проведення флешмобу до участі у ньому долучилися працівники нашого інституту, близько **200 педагогів** із закладів освіти Кіровоградщини, колеги з Миколаївщини та

Львівщини, працівники Державного архіву Кіровоградської області та Педагогічного музею України.

У ході проведення флешмобу його учасники презентували книги В.О. Сухомлинського різних років, серед яких були унікальні та рідкісні видання, зокрема, перше видання книги "Серце віддаю дітям" німецькою мовою. Велике зацікавлення серед розміщених матеріалів викликає колекція плакатів, які видавались у 70-80-х роках ХХ століття з метою поширення наукового доробку видатного педагога-земляка Василя Олександровича Сухомлинського, та виставка архівних документів та матеріалів "В.О. Сухомлинський - творець педагогічної системи", які містять потужний інформаційний масив щодо цікавих сторінок життєпису знаного уродженця Кіровоградщини [1; 2].

Ознайомитися з матеріалами участі у флешмобі можна у дискусії до події на Фейсбук за посиланням <https://www.facebook.com/events/1234212010012815/> або використавши пошук у соціальних мережах за хештегом #Читаємо Сухомлинського.

У джерелі [6] ми наводимо для ознайомлення низку видань з бібліографічними описами та анотаціями, які стануть в нагоді широкому загалу педагогів при підготовці заходів з відзначення 100-річчя від дня народження В.О. Сухомлинського. Окремої уваги у зазначеному переліку заслуговують сучасні перевидання книг для дітей з казками Василя Олександровича.

Підсумовуючи, зазначимо, що педагогічна система Василя Сухомлинського у сучасних умовах пролонговується у компетентісно орієнтовану освіту і залишається продуктивною і актуальною в умовах сучасних освітніх змін. Обласний педагогічний марафон "Штрихи до портрета Василя Сухомлинського" об'єднав як найдосвідченіших майстрів, так і молодих вчителів для вдумливого аналізу ідей педагогіки славетного земляка, засвідчив активність і небайдужість педагогів до проблем освіти, нової філософії школи.

У ході Марафону та дослідження створеної В.О. Сухомлинським унікальної системи розвитку особистості школяра реалізовано низку важливих завдань:

- підвищено інтерес до вивчення педагогічної спадщини нашого земляка, її осмислення та творче використання в умовах Нової української школи;
- розпочато та продовжено пошук ефективних моделей компетентісно спрямованої освіти;
- удосконалено фахову та міждисциплінарну комунікацію;
- розроблено систему уроків, виховних справ, творчих завдань з використанням методів розвивального навчання, що враховують реальні умови життя та соціальний досвід учнів;
- актуалізовано ідеї В.О. Сухомлинського щодо активного процесу навчання, розвивального навчання, емоційного сприйняття процесу навчання, "радість пізнання";
- акцентовано увагу на важливості змістового і методичного об'єднання урочної й позаурочної діяльності, залучення до цього процесу зусиль самої дитини, кожного вчителя, батьків, різні види середовища;
- презентовано перспективні моделі співпраці та взаємодії з батьківською громадськістю;
- презентовано успішні практики методичної роботи, де вчитель виступає як

співавтор духовного та освітнього процесу дитини; збагачено педагогічну культуру вчителя;

- активізовано діяльність щодо оновлення, створення музейних кімнат, куточків, експозицій, присвячених життю та діяльності видатного педагога;
- організовано відвідування педагогічно-меморіального музею В.О. Сухомлинського у с. Павлиші Онуфріївського району;
- забезпечено розвиток творчих зв'язків для співпраці наукових, методичних і педагогічних працівників області у вивченні, популяризації та творчому впровадженні ідей В.О. Сухомлинського;
- підвищення рівня професійної компетентності педагогів у процесі створення і поширення електронного контенту, пошуку й обміну інформацією, розвитку культури роботи з інтернет-технологіями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Видатні особистості нашого краю. Сухомлинський Василь Олександрович (28.09.1918-02.09.1970 рр.) засновник новаторської педагогіки, письменник, публіцист [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dakiro.kr-admin.gov.ua/vonks/sukhomlinsky/exh.php>
2. Державний архів Кіровоградської області [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dakiro.kr-admin.gov.ua/news/2017/10-18/news.php>
3. Міцай Ю.В., Пляка С.М. Актуалізація ідей компетентісно орієнтованої освіти в процесі реалізації педагогічного марафону "Штрихи до портрета Василя Сухомлинського" (до 100-річчя від дня народження В.О. Сухомлинського) - Науково-методичний супровід функціонування інформаційно-освітнього простору регіону : Науково-методичний вісник № 53. - Кропивницький : КЗ "КОІППО імені Василя Сухомлинського", 2017. - 422 с. - С. 388-404 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://koippo.in.ua/arhiv/druk/MV_2017_53.pdf
4. Наказ управління освіти, науки, молоді та спорту Кіровоградської ОДА від 14 червня 2017 року № 505 "Про проведення обласного педагогічного марафону "Штрихи до портрета Василя Сухомлинського" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://koippo.kr.ua/arhiv/2017/nakaz_oda_2017.06.14_505.pdf
5. Обласна програма з відзначення 100-річчя від дня народження В.О. Сухомлинського (затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 19 травня 2017 року № 289) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.oblrada.kirovograd.ua/decission/2111/pro-oblasnu-programu-z-vidznachennya-100-richchya-vid-dnya-narodzhennya-vosukhomlinskogo-26-05-2017>
6. Пляка С.М. Віртуальний флешмоб як інноваційна форма популяризації педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського Науково-методичний супровід функціонування інформаційно-освітнього простору регіону: Науково-методичний вісник № 54. - Кропивницький: КЗ "КОІППО імені Василя Сухомлинського", 2018. - 407 с. - С. 60-66 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://koippo.in.ua/arhiv/mvisnuk/mv54.pdf>

**О. В. Вовкочин,
Л. К. Троценко,**

учителі української мови і літератури Новоукраїнського навчально - виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа І-ІІ ступенів" Чорнобаївської районної ради

ВЕЛИКИЙ ПРАЦЕЛЮБ І БОГ ДИТИНИ РОЗРОБКА ВИХОВНОГО ЗАХОДУ ДЛЯ УЧНІВ 8-11 КЛАСІВ

Мета: на основі творчого доробку Василя Олександровича Сухомлинського з'ясувати прості істини людського життя; допомогти школярам розібратися в складних філософських та соціальних проблемах; осмислити сенс буття, розуміння людського щастя; пізнати самого себе; віднайти шляхи та засоби оздоровлення суспільства

Дизайн: портрет В. О. Сухомлинського; презентація з теми "Книжковий експрес з минулого"; бібліотечка творів з теми "Азбука моралі"; ілюстрації до творів; віртуальна подорож до музею "Мандрівка Павлівської школи", музичне оформлення.

Хід заходу

Ведучий. Сьогодні ми з вами будемо спілкуватися з теми, яка актуальна в усі віки. І спілкування почну словами цього вірша:

*Врятує світ краса -
Завжди так говорили.
Тепер врятує світ лиш доброта,
Бо однієї вже краси занадто мало,
Бо стільки всюди зла - людина вже не та.
Тож, люди, на землі
Спішіть добро творити,
Щоб нам не згинати у морі зла,
Щоб кожен міг серед краси прожити
У царстві справедливості й добра.*

Автор невідомий

Учитель.

Я, ... , ведуча телевізійного шоу "Голос крізь століття", запрошую присутніх стати учасниками нашої програми. До вашої уваги пропоную розклад телепередач:

- Новини дня "Коротко про головне".
- Документальний фільм "В. О. Сухомлинський".
- Невигадані історії "Не святі горшки ліплять".
- Світ захоплень "Світова велич В. Сухомлинського".
- Мистецька палітра "Великий працелюб і Бог дитини".
- Віртуальна подорож до музею "Мандрівка Павлівською школою".
- Свобода слова "Серце віддаю дітям".
- Кошик творчих ідей "Голос молодого покоління".

Під музичний супровід звучать слова

Учень. Людина з великою душею і талантом вчителя, серце якого несло добро, щастя і радість усім, хто з ним спілкувався: і дітям, і дорослим...

Василь Сухомлинський - цілий світ, в якому багато цікавого для нас. Давайте сьогодні спробуємо відкрити світлицю його душі, щоб відчути той вплив, який пробуджує совість, спонукає ще й ще раз замислитись над своїм призначенням у цьому світі.

Учениця.

*Він не тільки навчав,
Він був другом надійним,
Він не тільки до знань,
А в життя нам дорогу проклав.
І сьогодні над нами
В ореолі осіннім
Його образ навіки зоставсь.*

Учень.

*Для дітей він віддає.
Своє серце гаряче.
Він навчив нас любити.
Споришеві стежки,
З полем вчав розмовляти,
І під небом прозорим
Світлий клас він відкрив.*

Учениця.

*І поклав тоді нам
Тепле сонце в долоні,
Закохав назавжди
В черешневі сади,
І відкрилися душі,
І почувся спів пташині,
І заставив він всіх
Добру пісню свою вже творити.*

Звучить пісня Наталі Май "А ми бажаєм вам добра"

Телевізійний канал розпочинає свою роботу.

Ведучий. Я, ... , ведучий програми "Новини дня". До вашої уваги рубрика "Коротко про головне".

Василь Олександрович дуже любив дітей і написав для них багато цікавих розповідей. У його творах переважає доброта, бо він хотів, щоб діти вирости добрими, чуйними, працьовитими, щоб любили тата й маму і нашу велику прекрасну Батьківщину.

В.О.Сухомлинський - відомий письменник і педагог, заслужений вчитель України, який пропрацював 35 років у школі. Для молодших школярів він написав майже 1500 мініатюр - казок, оповідань, легенд. Його твори видано шістьдесятьма мовами світу. Вони налічують понад 14 млн. примірників.

У 2018 році українці святкують сторічний ювілей з дня народження Василя Сухомлинського та з любов'ю згадують невмируще слово Прометей.

Ведуча. Василя Олександровича Сухомлинського часто називають "Учителем учителів". Сам він був невтомним трудолюбом, подавав приклад іншим, спонукав кожного збагачувати свої знання.

Ведучий. До вашої уваги пропоную документальний фільм про життєві і творчі стежини великого педагога В. О. Сухомлинського.

Ведучі. Вітаємо вас на програмі "Невигадані історії".

I. Сьогодні ми поведемо мову про безмежну любов Василя Сухомлинського до найдорожчих у світі людей - батьків. Зв'язок поколінь... Це вічна проблема сучасного розвитку - передача життєвого й історичного досвіду від одного покоління до іншого.

II. Василь Олександрович писав: "Берегти матір - значить піклуватися про чистоту джерела, з якого ти пив з першого свого подиху й питимеш до останньої миті свого життя. Ти живеш людиною і дивишся в очі інших людей, оскільки ти назавжди залишаєшся сином своєї матері".

I. Між Василем Олександровичем та його матір'ю були дружні стосунки, які підкріплювалися взаєморозумінням. Із раннього дитинства В.Сухомлинський пригадує шум материнської прядки. Він взимку забирався на піч, вигрівався у теплому просі, дивився на стіну, де хиталася згорблена тінь матері: "Мати пряде й стиха розповідає малому казки про хлопчика, який робив добро яблунці, і осиротілій хатині, і білому лебедеві, що потрапив у біду...

- Добром, сину, платять за добро, заступаючи дорогу злу і кривді..."

II. Ці слова Василь Олександрович назавжди запам'ятав і дотримувався їх у своєму житті.

Інсценізація уривку за твором І. Цюпи "Василь Сухомлинський"

Як і всі матері, мати В.Сухомлинського піклувалася про нього й хвилювалася у тяжкі хвилини. Коли до Василя підкралася хвороба (він захворів взимку на запалення легенів, а потім плеврит), мама відмовляла сина від науки.

Мати. Може б ти, сину, зовсім облишив оту науку? Адже люди якось живуть і без неї. Хіба біля землі погано ходити? Садівником би став. Така гарна робота! Серед дерев та птахів, - умовляла його мати.

Василь. Гарна, мамо. А я й буду садівником. Вчитель і садівник - то одне й теж, мамо. Ні, науки я ніколи не облишу. Хочу стати вчителем. Так люблю розповідати дітям про щось нове. Ви ж самі мене того навчили.

- Таке скаже! - дивувалася мати. - Коли ж то?

- Тоді, як розповідали мені, малому, казки. А я переповідав їх малечі. Вони оченята зведуть на мене і зацікавляються. Від того все й пішло. Люблю я, мамо, дітей.

"Хто дітей любить - той добрий чоловік", - казала колись моя бабуса.

- Що ж, сину, може, й твоя правда. Серце в тебе добре! Довго ще лікувала мати його по-своєму. Варила мед з маслом та столітником і отим варевом напувала сина. Лікувала його не тільки фізично, а й духовно. Хвороба відступила.

Ведуча. Я рада вас вітати на передачі "Світ захоплень".

Кожна людина упродовж свого життя шукає чогось високого, ідеального, з чого можна брати

приклад і вдосконалюватися духовно. Не випадково Василь Олександрович звертав особливу увагу на внутрішній світ людини, її психологію, буденне життя, переконання, на пошук ідеального у всьому. Тому й досяг таких успіхів, а великий успіх - це сума всіх маленьких його кроків, які він робив щодня.

На нашу передачу завітали представники альманаху "Дивосвіт". Пані..., запрошуємо Вас до слова.

Слово представника альманаху "Дивосвіт".

Я дуже рада, що ви запросили нас із колегами на свою передачу. Незабаром українці відсвяткують сторіччя від дня народження В. Сухомлинського. Чи задумувалися ви, чому ми і сьогодні пам'ятаємо цю людину? Напевно тому, що у своїх творах він говорив про людину і вічність, розглядав питання самовиховання, любові, дружби, краси, ідеалу...

Слово представника альманаху "Дивосвіт".

Наш колектив працював над вивченням питання "Світова велич В. Сухомлинського". Отже, я радо поділюся з вами своїми напрацюваннями.

Велику творчу спадщину залишив нам письменник, педагог, гуманіст. Його книги присвячені головним чином вихованню і навчанню молоді, педагогізації батьків і вчителів.

Твори В. Сухомлинського видані 53-а мовами світу, загальним тиражем майже 15 млн примірників. Книга "Серце віддаю дітям" перекладена на 30 мов світу і витримала 54 видання. У період з 1945 по 1970 роки надруковано 463 статті; у 1971 - 1986 рр. (105 статей). Країни, де видавали твори Василя Сухомлинського, це: Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Молдова, Таджикистан, Татарстан, Узбекистан. А також Англія, Болгарія, Іспанія, Китай, Монголія, Німеччина, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія, Японія.

Слово представника альманаху "Дивосвіт".

До вашої уваги презентація з циклу "Книжковий експрес з минулого", яка ознайомить із працями Василя Сухомлинського.

Ведуча. Твори Сухомлинського потрібно читати вдома разом із дітьми, тому що в кожній, навіть зовсім крихітній історії, стільки глибини, філософського підтексту, що після прочитання у допитливої дівчини з'являється багато запитань, а у батьків - безліч тем для спілкування з дитиною. Його книги - і для дорослих, і для дітей - сповнені любові, добра, світла, так актуальні сьогодні.

Учень.

Ось книга - праця багаторіччя,
Крилата назва - "Серце віддаю дітям".

Учениця.

У цієї книжки теж красива доля,
А називається - "Павлиська школа".

Учень.

Говорить в книжці з вами Батьківщина,
Вона - "Народження громадянина".

Учениця.

"Сто порад учителеві" - праця,
У якій його душа гаряча!

Учень.

"Розмова з молодим директором" - це роздум про те, що керівник повинен мати розум.

Учениця.

*"Гаряча квітка" - дітям на добро,
У книжці тій - казки й оповідання.
В ній пахне небо, поле і село,
В ній тьохкає соловей,
Рум'яниться світання.
Його гуманістичність, мов кришталь,
А віра у людину, наче сталь.*

Учень.

*Ви твори Сухомлинського читайте,
Потрібне й невмируще позичайте!
До нових зустрічей!*

Ведучий. Радо вітає всіх присутніх передача "Мистецька палітра".

Тема нашої розмови "Василь Сухомлинський...- великий працелюб і Бог дитини.

Сьогодні поговоримо про Сухомлинського як про письменника, великого педагога і публіциста. У своїх творах він вчив осягати світ добра і зла, честі і безчестя, милосердя і байдужості... До вашої уваги десять порад "Не можна", які виробилися в етичному вихованні.

ДЕСЯТЬ ПОРАД "НЕ МОЖНА"

1. Не можна ледарювати, коли всі працюють: ганебно байдикувати, розважатися, коли - ти добре знаєш про це - старші покоління працюють і не можуть дозволити собі відпочинку.

2. Не можна сміятися над старістю і старими людьми - це величезне блюзнірство; у світі є три речі, з яких ніколи не можна сміятися - патріотизм, справжня любов до жінки і старість.

3. Не можна заходити в суперечку з шанованими і дорослими людьми, особливо із стариками; не гідно людської мудрості і розсудливості поспішно висловлювати сумнів щодо істинності того, що радять старші.

4. Не можна виявляти незадоволення тим, що в тебе немає якоїсь речі, від своїх батьків ти не маєш права вимагати нічого.

5. Не можна допускати того, щоб мати давала тобі те, чого не бере собі, - кращий шматочок на столі, смачнішу цукерку, кращий одяг.

6. Не можна робити того, що осуджують старші, - ні на очах у них, ні десь на стороні; кожний свій вчинок розглядай з огляду на старших: що подумают вони.

7. Не можна залишати старшу рідну людину самотньою, особливо матір, якщо в неї немає нікого, крім тебе; пам'ятай, що в житті людини настає такий період, коли ніякої іншої радості, крім радості людського спілкування, в неї вже не може бути.

8. Не можна збиратися в дорогу, не спитавши дозволу і поради у старших.

9. Не можна сідати до столу, не запросивши старшого: тільки моральний невіглас уподібнюється тварині, що вгамовує свою жадобу сама і боїться, щоб її родич, присутній при цьому, не урвав шматок собі.

10. Не можна сидіти, коли стоїть доросла, особливо літня людина, особливо літня жінка; не

чекай, поки з тобою привітається старший, ти повинен привітати його, зустрівшись, а прощаючись, побажати йому доброго здоров'я.

У цих правилах етикету закладено глибоку внутрішню суть - повагу до людської гідності. Дотримуйтеся мудрих порад!

На все добре !

Ведуча. До вашої уваги віртуальна подорож до музею "Мандрівка Павлівською школою".

Ведучий. Доброго дня, учасники студії "Свобода слова".

Тема сьогоднішнього засідання філософського столу обрана не випадково. Вона зумовлена потребами часу. Протягом багатьох століть у людства склалися свої принципи і закони життя, моральні цінності. До них, зокрема, належать добро, любов, дружба, справедливість, свобода, милосердя... Сьогодні дзвони б'ють сполох, закликаючи нас бути людьми.

Мабуть, немає на світі жодної людини, яка не замислювалася б над змістом життя, над вічним питанням: як і для чого жити. На засіданні ми зробимо важливий крок для розуміння сенсу життя, поміркуємо над проблемами морального вибору, поділимося власними роздумами про те, як завжди залишатися справжньою людиною, як збагатити душу і серце та знайти себе у світі.

Чи задумувалися ви про безмежність Всесвіту, про його вічність, у чому сенс життя? Безперечно, кожен вбачає його у різному. Для когось - це слава, достаток, гроші. Для іншого - творче самовдосконалення, служіння людям, улюблена професія.

Людина живе стільки, скільки живе пам'ять про неї. Багато великих людей залишили по собі добрі спогади. Так, видатний письменник, гуманіст, учитель - Василь Сухомлинський - сенс життя вбачав у пізнанні самого себе, навколишнього світу і любові до ближнього. Він вважав необхідним прожити життя так, щоб совість була, "як чистий кришталь".

Запрошую учасників зібрання сісти за наш імпровізований круглий стіл для філософської розмови з теми "Дім моєї душі".

Умови засідання філософського столу:

- Вибір ведучих
- Поділ учасників на групи
- Обрання координаторів груп
- Прийняття правил
- Дотримання умов

Учасники засідання вибирають ведучих, поділяються на групи, обирають своїх координаторів.

Ведучий засідання філософського столу. Наше засідання розпочинає свою роботу. Коли ми говоримо про духовність, нам потрібний символ горіння душі. Світло свічки вабить до себе людей наче вогнище, що спалахнуло з іскри Прометея. Запалімо свічку - символ початку нашої розмови. (Запалює свічку)

На фоні музики звучить Молитва

Ведуча засідання філософського столу.

Порятуй мене, совісте, вбережи мене і
возвелич.

На кого ж бо, крім тебе, мені понадіятись?

Як чатують довкола - не стуляють віч -

Черствість - міна сповільнена і байдужість - повія.

Захисти від них , совісте, в ясний день і в
нахмурену ніч.

Не від ока поганого, не від ока дурного мене захисти,

А від потисків рук, що сверблять від нещирості.

На тебе я молюся: гріх цей страшний мені -
прости,

Відверни його, совісте, да святися і змилуйся,

І позбав мене, совісте, від зацвілілої сусти.

Ведучий засідання філософського столу.

Основні умови засідання філософського столу -
думка, слово і логіка.

Ведучий читає епіграф виховного заходу

Ведуча засідання філософського столу.

Правила роботи.

- Не можу мовчати
- Поважаю співбесідника
- Заговорю, щоб всі мене почули
- Аргументую власну думку
- Працюю, доки не закінчу роботи.

Ведучий засідання філософського столу.

Кожна група має виконати своє завдання і
представити його.

Координатори, відкрийте конверти, ознайомте
свої групи із завданням, визначте між собою методи
його виконання.

Групи:

1. Репортери. Завдання: взяти інтерв'ю в
однокурсників з теми "Храм душі людської".

2. Філософи. Завдання: пояснити значення
вислову : "Людина не повинна жити даремно; нею
має рухати прагнення; досягнення мети хай
приносить їй радість і гордість".

3. Дослідники. Завдання: дослідити, що з
життя і праць Василя Сухомлинського ми можемо
взяти для себе як приклад застереження, пораду.

Під музику групи виконують завдання

Ведуча засідання філософського столу.

Прошу закінчити вашу роботу і поділитися
дослідженнями з присутніми. Якщо у когось
виникатимуть заперечення, або ви можете до
сказаного додати свою інформацію чи поставити
питання, ласкаво просимо.

Обговорення завдань.

Ведучий. Усі повідомлення були досить
змістовними, цікавими, ми ще раз переконалися,
що творчість та вчення Сухомлинського мають
епохальне значення. Минуло багато часу, як
самолюбний письменник ходив по землі. Проте голос
його не стихає, а все дужчає. Його заповіді
справедливості, добра, людяності, працьовитості
знаходять відгук і в наших серцях. Доброта і чуйність,
співпереживання і щиросердечність, уміння
розділити чужий біль, вчасно підтримати у важку
хвилину, розрадити в горі й біді - це в характері
нашого народу. Милосердя - багатоліке. Потреба в
ньому - повсякчасна. Навіть тоді, коли немає біди.
Навіть там, де гори спокійні й твердь земна не
хитається під ногами.

Люди! Будьмо милосердні, то і самі милосердя
заслужимо. Не забуваймо про дім своєї душі!

З вами була ведуча програми "Свобода слова".
До нових зустрічей в ефірі!

Ведуча. Я, ..., ведуча телепрограми "Кошик
творчих ідей".

Сьогодні нам випала чудова нагода
поспілкуватися із переможцями конкурсів читців-
декламаторів, музикантів, художників.

Тож пірнімо в найсолодшу стихію людського
пізнання - поезію, пісню, картину...

Виступи читців-декламаторів. Музична
вітальня. Презентація робіт юних художників

Ведуча. Чим вищий розумовий і моральний
розвиток людини, тим більше задоволення отримує
вона від життя, чим щасливіша людина, тим вона
корисніша для суспільства, бо і працює краще, і
людям із нею добре.

Бажаю вам здійснення найкращих задумів,
завзяття, натхнення, творчих злетів, успіхів у
сходженні до сяючих вершин знань.

На все добре!

Учитель. Для того, щоб іти тими шляхами, які
ви обрали, необхідно дарувати людям добро,
радість, милосердя.

У різних життєвих ситуаціях залишайтеся на
висоті. Ніколи не втрачайте віри. Життя смугасте - в
ньому чергуються успіх і невдача, злет і падіння.
Пам'ятайте це . І радість не вічна, і смуток не
назавжди. Робіть добро. Будьте вищими від усіх
пліток, заздрощів, образ. Умійте прощати.

Стежте за своїми думками - вони стають
словами.

Стежте за своїми словами - вони стають
вчинками.

Стежте за своїми вчинками - вони стають
звичками.

Стежте за своїми звичками - вони стають
характером.

Стежте за своїм характером, бо він визначає
вашу долю!

Нехай у душах панує добро, справедливість,
милосердя, повага, любов. І якщо сьогодні, цеглинка
за цеглинкою, кожен будуватиме своє життя за
повчаннями В. О. Сухомлинського, то в майбутньому
ми матимемо надзвичайний витвір мистецтва - храм
людської духовності. А голос видатного Прометея
України, письменника і гуманіста, просвітителя і
педагога звучатиме крізь століття, спонукатиме до
роздумів, вчитиме жити у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виховні години для сучасних дітей: 7-8 кл. / упоряд.:
Л. Шелестова, Н. Чиренко. - Київ: Шк. світ, 2008. - 128 с.
2. Герасимова Г. П. Сухомлинський Василь
Олександрович // Енциклопедія історії України : у 10 т. - Київ :
Наук. думка, 2012. - 234с.
3. Нечволод Л. І. Українська література / Л. І.
Нечволод. - Харків : ФОРМ Співак В.Л., 2011. - 608 с.
4. У колі одностудійців [Електронний ресурс]. - Режим
доступу: <https://petrivska-zsh.webnode.com.ua/news/vikhovnij-zakh%D1%96d-khaj-dobrim-vash-sertse-bude/>

В.В. Тертишна,

учитель початкових класів Гладківщинського НВК "ЗОШ I-III ступенів - ДНЗ" Золотоніської районної ради

ВСІ ДОБРІ ЛЮДИ - ОДНА СІМ'Я**МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДО УРОКІВ РІДНОЇ МОВИ У 3, 4 КЛАСАХ**

Василь Олександрович Сухомлинський - великий педагог, мудрий учитель. У його палкому серці жила велика доброта та любов до всього світу. Він не лише навчав, а й прищеплював кожній дитині найкращі людські якості, виховував доброту, чуйність, людяність, патріотизм, любов до батьків, до людей і до рідної землі. Всі педагоги України знають його ідеї, тому і я в своїй роботі їх впроваджую. Кожного року, у вересні, проводжу відкриті виховні години, присвячені роковинам з дня його народження чи дня смерті, адже вересень подарував нам великого педагога, вересень його і забрав.

Раніше я шкодувала, що в наших бібліотеках не можна знайти маленькі казочки та оповідання для молодших школярів, а тепер, дякуючи видавничому дому "Школа", в 2013 році з'явилася книжечка під назвою "Всі добрі люди - одна сім'я". Цікаво, що саме його педагогічна спадщина - орієнтований на особистість підхід до виховання маленької людини - завойовує сьогодні дедалі більше прихильників у багатьох країнах світу.

Неоціненну допомогу в роботі з добору й компонування текстів надала дочка Василя Олександровича - Ольга Василівна.

Відомо, що в основі підходу В. Сухомлинського до формування особистості лежать любов, доброта, щирість і водночас вимогливість (у тому числі і вимогливість самої дитини до себе). Саме їх поєднання і формує в дитині найголовніше - **людяність**. Десятьк, сотні оповідань та казок педагога, притч і невеличких нарисів, врешті-решт, мають на меті лише одне - зробити маленьку людину людяною. На простих, зрозумілих і цікавих прикладах діти вчаться відчувати різницю між гарними й недобрими вчинками та їх наслідками - вчаться бути Людиною.

До цієї збірки включено не тільки твори, де дійовими особами є люди (розділ "Дідусева таємниця"). На її сторінках ми зустрілися з олюдненими тваринами, рослинами, і навіть природними явищами (розділ "Бджолина музика"). Все це розмаїття образів, життєвих ситуацій та художніх форм допомагає дитині відчувати: все, що є у світі, все, що відбувається навкруги, - наповнене такими самими поняттями, що й життя людини. І в цьому сенсі немає значення, де і з ким саме відбуваються ті чи інші події, бо ж усюди можна побачити щедрість і жадібність, радість і смуток, вірність і зраду, велич учинків або ж, навпаки, їх жалюгідність... Пронизані любов'ю до всього живого твори Майстра, вчать у кожній ситуації прислухатися не до своїх примх і амбіцій, а й до голосу людського серця.

Читаємо ми з учнями ці твори не поспіхом, по одному, залишаючи час на роздуми. Разом із усім класом міркуємо над прочитаним,

осмислюємо твір, робимо відповідні висновки над прочитаним, часто уявляємо себе на місці когось із героїв, - як підкаже серце повестися у тій чи іншій ситуації?

Кажуть, цей світ збереже краса. Але справжня краса людини - у сердечному ставленні до тих, хто поруч. У любові до батьківської хати, до вишень у садочку, лісової криниці. У шані до людської праці, батька з матір'ю, літньої людини, дітей, до всіх людей довкола і, врешті - решт, до самої себе. Саме до виховання в собі такої людської краси, на наш погляд, і закликають нас усіх твори Василя Олександровича Сухомлинського.

Вивчаємо твори відомого педагога ми не тільки на уроках класного та позакласного читання, а й на уроках рідної мови.

Вивчаючи тему "Прикметник" в 4 класі рекомендую вчителям початкових класів опрацювання таких творів педагога:

**1. Диктант із творчим завданням
ВСЕ В ЛІСІ СПІВАЄ**

Навесні ми ходили до лісу.

Зійшло сонце, дихнув вітерець, і всі дерева в лісі заспівали.

Кожне співало свою пісню.

Береза співала ніжну пісню. Слухаючи цей спів, хотілося підійти до білоскорої красуні, обійняти її.

Дуб співав мужню пісню. Коли ми слухали цей спів, нам хотілося бути сильними, відважними.

Верба, що схилилася над ставом, співала задумливу пісню. Прислухаючись до цього співу, ми думали, що прийде осінь та й опаде - осиплеться листячко з дерев.

Горобина співала тривожну пісню. Від цього співу набігала думка про темну ніч і бурхливу грозу, від якої гнеться тонка горобина, шукаючи захисту.

Ось які пісні почули ми в лісі.

ЗАВДАННЯ.

1. Підкреслити прикметники, які стоять в множині. Визначити їх рід.

2. Виписати прикметники разом з іменниками, що стоять в однині.

3. Знайти прикметник, що вжитий із прийменником. Визначити відмінок.

**2. Диктант із творчим завданням
ПРОЛІСОК І ЖАЙВОРОНОК**

Під м'якою листяною ковдрою в теплій землі зимувала солодка цибулина. Довгу зиму вона дрімала й усе прислухалася: чи не співає жайворонок? Бо як задзвенить та пташка у блакитному небі, тоді й цибулинка прокидається.

І ось чує цибулинка крізь листяну ковдру: плетється із неба жайворонків спів. Розкрилася в

маленькій цибулинці маленька брунька. Показався з землі маленький пагінець, розгорнув листочки, піднявся. Зазеленіли стрілочки й потяглися вгору, вгору. А між зеленими стрілочками зацвіли китички пролісків. Такі ж блакитні, як небо. Дивляться проліски блакитними очима в небо. Слухають жайворонків спів. А в лісі ще й листя на деревах немає. Ліс прозорий, світлий - немовби розлилася між деревами блакить. Горою - від неба, а внизу - від пролісків.

ЗАВДАННЯ

1. Знайти прикметники в місцевому відмінку однини.
2. Відшукати прикметник середнього роду.
3. Виписати прикметник маленький із залежним від нього іменником, визнати рід.

3. Вибірковий диктант

ЯК СИНІЧКА БУДИТЬ МЕНЕ ВРАНЦІ

Ледь - ледь посвітліє за вікном, прилітає маленька жовтогруда пташка. Це синичка.

Шалочка у неї чорно - оксамитова, щічки біляві. На зеленкувато - сірих крильцях кожна пір'їнка ніби пензликом намальована. Синичка стукає гострим дзьобиком у заплакану шибку. Заглядає агатовим оченятком у кімнату. Роздивляється, я підводжуся з ліжка, виношу шматочок смаженого сала. Синичка клює сало і співає: "Пінь - пінь, пінь - пінь". Це вона каже: "Дякую, завтра я знову прилечу вранці".

ЗАВДАННЯ

1. Знайти опис синички. Які прикметники допомогли вам у цьому.
2. Використавши словник, пояснити значення словосполучення агатові оченята.
4. Контрольне списування

ЯК БДЖОЛА СТАЛА ЗОЛОТОМ

Летіла Бджола і побачила гарбузову квітку. А гарбузова квітка велика - велика. Залізла Бджола в квітку та й набирає солодкого соку. Набрала, вже пора й летіти. Та захотілося Бджолі роздивитися квітку. Довго мандрувала вона між пелюстками. Насипалося жовтого пилку на її крильця - й стала бджола золота - золота. Летить Бджола до вулика, а сторож її не пускає.

- Ти чужа, - каже сторож, - он яка ти жовта.
- А глянь, скільки меду несу, - каже Бджола.
- Тепер я впізнав тебе, - зрадіє сторож, - ти наша.

ЗАВДАННЯ

1. Підкреслити прикметники.
2. Провідміняти словосполучення гарбузова квітка.

5. Контрольний диктант

ЧЕРВОНИЙ МЕТЕЛИК

Над зеленою травою летів червоний метелик. Яскравий, красивий. Ось він сів на зелену траву. Посидів і знов полетів. Побачив метелика горобець. Літає над ним, ось-ось наздожене.

Злякався метелик. Куди тікати? Полетів до червоних троянд. Сів на квітці. Де подівся метелик? Шукав горобець, шукав і не знайшов. Сів біля червоної квітки й нічого не бачить. А метелик сидить і не ворухнеться.

Полетів горобець до гнізда. А метелик сидить собі на квітці.

ЗАВДАННЯ

1. Підкреслити прикметники.
2. Визначити рід, число і відмінок.
3. Виділити закінчення прикметників чоловічого роду.

6. Вибірковий диктант

А ВОНА УСМІХАЄТЬСЯ...

Осінній заморозок прийшов ясної місячної ночі. Підійшов до куща троянди, дихнув холодом. Впали на землю рожеві пелюсточки. Скрутилося листячко.

Пішов заморозок лугом. Де пройшов, - пожовтіла трава. Підійшов до зеленого клена, дихнув - листя пожовтіло. Сів відпочити під горобиною - листя стало багряне, мов небо при заході сонця у вітряний день.

Довго ходив заморозок садками й полями. Забув тільки підійти до маленької ромашки. Стоїть вона при дорозі, простягає білі пелюстки до сонця. Дивиться на тополя й дивується: чого це листя на ній пожовкло.

Зійшло сонце. Пестить своїм промінням білу ромашку. А вона усміхається.

ЗАВДАННЯ

1. Виписати словосполучення прикметника з іменником.
2. Визначити число виписаних прикметників.
3. Знайти прикметник, що стоїть у множині, позначити закінчення.

7. Контрольне списування

НАЙДОРОЖЧЕ

У матері один син. Служить він у армії. Далеко - далеко його служба - на березі Холодного моря. Все там холодне: і небо, й низькі хмари, і морські хвилі. Берег кам'янистий - також холодний. Немає ні піщинки, ні билинки, ні деревця.

Засумував молодий солдат і пише матері: "Мамо, надішліть мені з дому щось гарне. Щось найдорожче для мене."

Надіслала мати синові пучку рідної землі.

Приклав син землю до серця, і зараз же перед його очима заграло тепле сонечко, тепла річка, теплі пшеничні хвилі. Подивився він на море й на берег. І стало все тепліше, рідніше. Зрозумів він, що найдорожче - рідна земля.

ЗАВДАННЯ

1. Підкреслити прикметники.
2. У яких прикметниках відбувається чергування приголосних в коренях слів? (найдорожче - дороге, ж - г, пшеничні - пшениця, ч - ц)
3. До прикметників холодний, низький, молодий, гарний, теплий, рідний дібрати антоніми.

8. Контрольне списування (можна провести перевірку діалогічного мовлення)

ЧОРНІ РУКИ

Бабуся місила тісто. Тісто було пишне, м'яке, біле.

- Спечить мені голуба, - просить Юрась.

Бабусині руки стали ліпити голуба. Ось з'явилися крила, тонкі, ніжні. А руки в бабусі

чорні, зморщені, з висохлими пальцями. Не може онук очей одвести од них - наче вперше побачив бабусині руки.

Дістала бабуся голуба з печі, поставила перед онуком. А його і їсти жаль: білий, пишний, немов ось - ось злетить.

- Бабусю, - питається онук, - чого руки у вас чорні - чорні, а голуб білий - білий.

- Якби руки в мене були білі, то не було б ні тіста, ні голуба, - тихо сказала бабуся.

Юрась і задивився на голуба. Потім каже:

- Дайте мені лопату, бабусю.

- Нащо?

- Піду в сад копати картоплю.

- Нащо ж її зараз копати?

- Щоб руки почорніли.

- Бери, Юрасю, лопату.

ЗАВДАННЯ

1. Виписати прикметники із залежними від них іменниками.

2. Визначити рід, число і відмінок.

3. Які закінчення прикметників, що стоять у множині.

4. У прямому чи переносному значенні вжито словосполучення чорні руки?

9. Диктант

НЕМОВ КРИЛО ВИВІЛЬГИ

Ми пішли до лісу подивитися на осіннє вбрання дерев. Зупинилися біля високого клена. Посідали. Яка краса відкрилася перед нами! Стоїть клен у яскравому, барвистому вбранні, а листочки ж ні затремтять, ні зашепотять.

- Дивіться, дітки: клен заснув. І сниться йому все, що бачив від весни до осені. Ось жовтий листочок - мов золота кульбабка. Навесні клен був зачарований її красою. Запам'ятав. А як заснув, то й пригадав весну - листочок його й поговтів.

А там бачите, листочок - мов світанкова зоря - рожевий і ласкавий. А цей - як вечірня заграва на вітряний день.

На цій гілочці - яскравий та гарний, немов крило вивільги. Мабуть, сиділа колись тут вивільга, а зараз приснилося її крило.

Ми принишкли й милувалися красою. Наче боялися потривожити чарівний сон клена.

Завдання

1. Підкреслити прикметники.

2. Визначити рід, число та відмінок.

3. Виділити закінчення і прикметниках чоловічого роду.

10. Диктант

ЯК РІКА РОЗГНІВАЛАСЬ НА ДОЩИКА

Загордилася ріка:

- Дивіться, яка я широка, повноводна, які в мене зелені береги. І сонечко в мені відбивається, як у дзеркалі, дерева високі, і небо блакитне.

Коли це небо затяглося хмарами й пішов сірий Дощик. День іде, другий, третій. Стала сіра ріка, сірі стали береги. Посірів увесь світ. Розгнівала Ріка:

- Доки ти хлюпотітимеш, нещасний? Через тебе я стала потворна.

Дощик і каже:

- Якби не я, сіренький, не була б ти широка, певно.

Ось так і нам не треба забувати, звідки ми.

Завдання

1. Підкреслити прикметники

2. Знайти прикметники кольору.

3. До прикметників широка і високі дібрати антоніми.

4. Як ви розумієте прикметник потворна.

У 2014 році побачила світ "Квітка сонця" видавничого дому "Школа". Я з дітьми з радістю перечитувала притчі, казки та оповідання. Мої учні знають, що крім 1200 оповідань та казок для дітей Василь Олександрович написав майже півсотні наукових праць та понад 600 наукових статей з педагогіки - науки про навчання. Любов до дітей - ось що насправді було головним у його житті. І свою головну книгу він так і назвав: "Серце віддаю дітям".

Учитися в школі Сухомлинського було легко і цікаво. Він навіть придумав для неї спеціальну назву: "Школа радості". Це означало, що навчання в такій школі має давати учням радість. Радість від здобуття нових знань, від спілкування з друзями та учителем. Радість від усвідомлення того, що з тебе росте справжня Людина.

Його уроки часто проходили не в приміщенні школи, а у "зелених класах", просто неба, у лісі, чи в саду. Це були уроки виховання любові до рідного краю, до Батьківщини. Адже так і починається любов до своєї країни: з любові до яблуні біля твоїх воріт, до лелеки в полі, до криниці на вулиці. І характер майбутньої дорослої людини виявляється у ставленні дитини до психіки чи кошеняти, у повазі до тата і мами, дідуса з бабусею, сусідів, товаришів та вчителів. "З малих років учись жити так, щоб тобі було добре, приємно, коли робиш добре для людей і неприємно, коли зробив щось погане, негідне", - ці слова Василя Олександровича дуже прості й водночас дуже справедливі.

Так само прості й зрозумілі його оповідання чи казки. Кожна казка чи оповідання вчить нас, дає пораду, а іноді мусить замислюватися: а як би ти вчинив на місці героїв? Ми обговорюємо прочитане, ставимо питання, розмірковуємо над поведінкою героїв. І тоді самі відчуваємо чарівну мудрість цієї книги, яка допомагає нам навчитися відрізняти добро від зла, підкаже правильну поведінку в тій чи іншій ситуації, навчить бути хоробрим і наполегливим, доброзичливим і вихованим, відвертим та чуйним до інших. Навчить бути Справжньою Людиною.

У цій книзі зібрано найцікавіші твори письменника для дітей. Поетичні, щирі, Дотепні, з глибоким підтекстом, вони пройняті любов'ю до дитини, ненав'язливо, часом обережним натяком вчать доброзичливості, поваги до старших, відповідальності за свої вчинки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сухомлинський В.О. Всі добрі люди - одна сім'я / В.О.Сухомлинський. - Київ: вид дім "Школа", 2013. - 156с.

2. Сухомлинський В.О. Квітка сонця / В.О.Сухомлинський. - Київ: вид дім "Школа", 2014. - 237с.

Л. М. Томеєва,

завідувач методичного кабінету відділу освіти Олександрівської районної державної адміністрації Кіровоградської області

ЗВІРЯЄМО СВОЇ ДІЇ З МУДРІСТЮ ВЕЛИКОГО ПЕДАГОГА

Педагогічний колектив Новоосотської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів добре розуміє, що якісний рівень навчання і ефективність виховання підростаючого покоління досягається комплексом умов навчально-матеріального, організаційно-управлінського, науково-методичного забезпечення і, що цей процес потребує постійної уваги і на уроках і в позаурочній діяльності, і в сім'ї. У школі склалася система організації навчально-виховного процесу, визначилися напрямки роботи педагогічного колективу щодо розвитку творчості вчителя, вдосконалення методичної роботи через створення власного передового педагогічного досвіду.

І як би не збігав час, як би не генерувались нові ідеї, колектив Новоосотської ЗШ І-ІІ ступенів постійно звіряє їх з вічно живим вченням Великого Педагога В.О.Сухомлинського, який радив... "щоб жоден вогник дитячої талановитості не згас, щоб кожна маленька людина отримала рівні можливості для розвитку своїх здібностей". Тому проблемою, над якою працює колектив є "Розвиток життєвих компетенцій учнів у вимірі освітніх інновацій сучасної сільської школи", яка серед багатьох актуальних проблем одержала науково-практичне розв'язання у творчій спадщині В.О.Сухомлинського.

Життя ж і діяльність педагога-гуманіста ХХ століття, видатного сина України, який був пройнятий безкорисливим почуттям любові до дітей, спонукає кожного вчителя до того, "Щоб стати справжнім вихователем дітей, треба віддати їм своє серце". У цих крилатих словах В.О. Сухомлинського відображено кредо його життя і кредо життя його послідовників, до яких можна віднести талановитих вчителів Новоосотської ЗШ І-ІІ ступенів. Доки учні, які виводять своє перше слово, пишуть твір "В зеленому класі", подорожують по рідному краю - вони мріють про їхнє майбутнє.

Адже, кожна дитина - людина, як найвища соціальна цінність має бути щасливою і в дитинстві, і в усі наступні періоди свого життя, про які дбають наші вчителі. В їх творчих лабораторіях - класах народжуються нетрадиційні форми проведення уроків: урок-гра, урок-подорож, урок-роздум, уроки мислення та милування, використовуються новітні технології інтерактивного навчання.

На основі глибокого вивчення і врахування рівня педагогічної майстерності, практичних потреб і реальних можливостей кожного вчителя, творчої реалізації ідей В.О. Сухомлинського створена

ефективна модель методичної роботи школи в цій школі (дод.1).

В.Сухомлинський стверджував, що педагогічна рада у школі - це рада педагогів, які дійсно радяться, а не "засідають". Та співпраця однодумців має приносити професійне задоволення, бажання здійснити окреслене, посилити впевненість. Ця ідея спонукала педагогічний колектив працювати по-новому. Як зробити педраду цікавою і актуальною?

Як уникнути шаблону і трафарету у проведенні засідань педагогічної ради?

Керівники школи переконалися, що одноманітність знижує інтерес та активність вчителів, сковує у виступаючих ініціативу і творчість. Висновок був однозначний: щоб відійти від формалізму і стереотипів і саме для створення ділової атмосфери співробітництва, взаємодопомоги, підвищення її ефективності варто впроваджувати в практику нестандартні форми проведення засідань педагогічних рад (дод.2).

Теми названих педрад були найбільш актуальними у педагогічних доробках В.О. Сухомлинського. Зокрема, прослідкувати використання ідей В.Сухомлинського можна в ході проведення педагогічної ради: **"Роль курсової підготовки для розвитку професійних компетентностей учителя початкових класів сучасної сільської школи"**.

Творчому самовираженню вчителів і учнів сприяють методичні тижні і декади: "45 хвилин інноваційних технологій", "Педагогічний діамант - творчий вчитель". З метою поглибленого вивчення творчої реалізації ідей В.О. Сухомлинського, досліджувалися такі аспекти в ході проведення Тижня "45 хвилин інноваційних технологій".

Центром науково-методичної роботи з педагогічними кадрами є шкільний методичний кабінет, в якому не випадково розміщений стенд "Ідеї В.Сухомлинського живуть, справи продовжуються...". Він стимулює, надихає вчителів до самоосвітньої роботи, професійного спілкування.

В.Сухомлинський переконував, що дирекції школи треба глибоко знати роботу кожного вчителя, а для цього потрібно постійно, за певною системою відвідувати й аналізувати уроки: в них початки педагогічних ідей, перші струмки творчості, перші паростки педагогічних переконань...

З цією метою дирекція школи за рекомендаціями відділу освіти молоді та спорту Олександрівської РДА систематизувала матеріали **"Інструментарій: поради дирекції школи для**

До 100-річчя від дня народження
В.О. Сухомлинського

Педагогічний вісник, №4, 2018

здійснення внутрішкільного контролю", розробила систему орієнтованих схем та критерії оцінювання уроків та аналізу контрольних робіт, алгоритми тематичного та класно-узагальнюючого контролю, листи аналізу та самоаналізу результативності виховних заходів, відпрацьована математична оцінка уроків та виховних заходів.

Від повсякденного вдосконалення навчально-виховного процесу та вдумливого аналізу залежить культура всього педагогічного процесу в школі. Організовані належним чином Тижні В.О.Сухомлинського стимулюють розвиток творчості і ініціативу вчителів, впливають на результативність методичної роботи і самоосвіти педагогів. Вони є комплексом культурологічних, методологічних, педагогічних та методичних проблем, вирішення яких забезпечує досягнення цілей та завдань (дод. 3).

Педагогічний колектив школи підтримує думку В.О. Сухомлинського: "Молодий спеціаліст стає хорошим учителем, перш за все, дякуючи обстановці творчої праці педагогічного і учнівського колективу", тому створює належні умови праці, оточує турботою, надає методичну допомогу, стимулює до вияву ініціативи, творчості молодих спеціалістів.

професійного зростання молодого спеціаліста. Наприклад, значним стимулом у роботу новопризначених стала декада молодого вчителя, проведена у формі педагогічної сесії (дод. 4).

Робота з молодими вчителями є одне з провідних напрямків у діяльності відділу освіти Олександрівської РДА. Саме від чітко спланованої роботи, від настанов: допоможи, підтримай, порадь, - в школі намагаються створити необхідні умови для творчої діяльності, надається методична допомога в проходженні ступенів становлення, стимулюється ініціатива молодих спеціалістів.

У роботі шкільних методичних об'єднань (методичний семінар, м/о вчителів початкових класів, м/о класних керівників) також активно трансформуються педагогічні ідеї В.О.Сухомлинського. Зокрема, яскраво просліджуються вони в роботі творчої майстерні (м/о вчителів початкових класів).

"Умова успішного навчання - розвиток пізнавальної компетенції". Пізнавальна діяльність відчиняє дитині вікно в світ знань, світ книг, світ дивовижних відкриттів, потребує інтелектуальних зусиль, аналізу, роздумів. У ній розвиваються розумові здібності дітей, розширюється коло знань.

Результативність такої роботи:

Наслідком профорієнтаційної роботи серед учнів школи (а саме поваги до учительської праці є випускники. Здобуваючи педагогічну освіту, традиційно, вони проходять педагогічну практику в стінах рідної школи.

Молодий вчитель - майбутнє школи, держави. То ж, дуже важливо, щоб творчий досвід, сміливість у пошуках нових технологій він здобув і напрацював у перші роки своєї педагогічної діяльності, не сумнівався в правильності обраної професії. Тому одним із провідних завдань методичної роботи школи стало забезпечення, за словами В.О.Сухомлинського, необхідних умов для творчої діяльності молодого педагога, надання йому допомоги у становленні, втіленні професійних задумів. Досить актуальним на всіх етапах адаптації залишається проведення днів, тижнів, місячників

В.Сухомлинський відзначав: цінність знахідок полягає в тому, щоб вони, наче спалахи блискавки, допомагають побачити багато інших речей, зорієнтуватись. Такою "знахідкою" в Новоосотській школі стала організація вчителів, батьків, учнів щодо підготовки і участі в науково-дослідницьких роботах, літературно-мовознавчих конкурсах.

В.Сухомлинський наголошував: "Найважливіше завдання школи - розкрити творчі здібності, обдарування, талант всіх вихованців. Активна участь педагогів школи у районних конкурсах "Вчитель року" допомагає нам реалізувати мудру пораду земляка: "... пробудити в учителів інтерес до пошуку, до аналізу власної роботи.

Слідуючи порадам славетного педагога, що в справжній педагогічній творчості проявляються

риси дослідження, творчого узагальнення своєї праці, вчителі зосереджують професійну діяльність на педагогічних дослідженнях, моделюваннях досвіду, самоаналізу.

Форми узагальнення досвіду різноманітні:

- Папки індивідуального зростання
- Методичні бюлетені
- Буклети
- Статті в районній газеті "Вперед" та в "Освітнянському слові"

- Напрацювання з досвіду роботи: "Шкільне методичне об'єднання: нетрадиційні підходи", представлені на сторінках науково - методичного журналу "Завуч" (№ 13-14, 2012).

Учителі початкових класів у своїй педагогічній діяльності керуються заповідями Знавця дитячих душ про головну роль початкової школи у формуванні здорової особистості. Тому і реалізують ефективно, вдало власну педагогічну проблему в напрямку формування здоров'язберігаючих компетенцій з молодшими вихованцями та через систему методичних добірок.

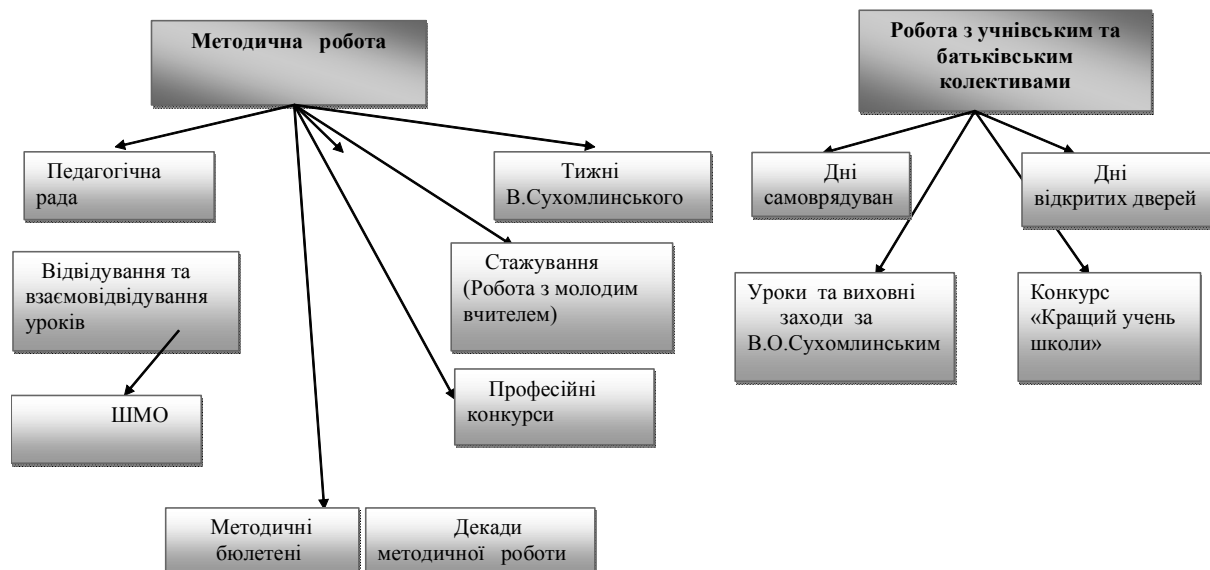
Сворюються умови для оздоровлення учнів на базі школи (табір з денним перебуванням "Лісовичок"). Активне і змістовне дозвілля учнів різних категорій проведено на Всеукраїнському рівні, зокрема, в межах 2009-2011 рр. оздоровилося сім учнів в міжнародному дитячому центрі "Артек".

Гуманістичні ідеї В.О.Сухомлинського в Новоосотській загальноосвітній школі є підтримкою ділового тону вчителя. Подолання труднощів. Це чіткий шлях до пошуку ініціативи й творчості.

В.О.Сухомлинський писав: "Ти не завжди будеш дитиною. Ми з'являємося на світ і спочатку буваємо маленьким дітьми для того, щоб, ставши дорослими, залишити свій слід на землі, прожити життя справжніми людьми. Людина смертна. Ми йдемо в небуття, але разом із тим людина і безсмертна. Твоє безсмертя в тому, що ти зумієш створити для людей, для своєї Батьківщини". Якраз цими словами й керуються в своїй діяльності педагоги Новоосотської ЗШ І-ІІІ ст.

То ж творіть, дерзайте, захоплюйтесь і дбайте про те, що ви залишите для нащадків.

Додаток 1

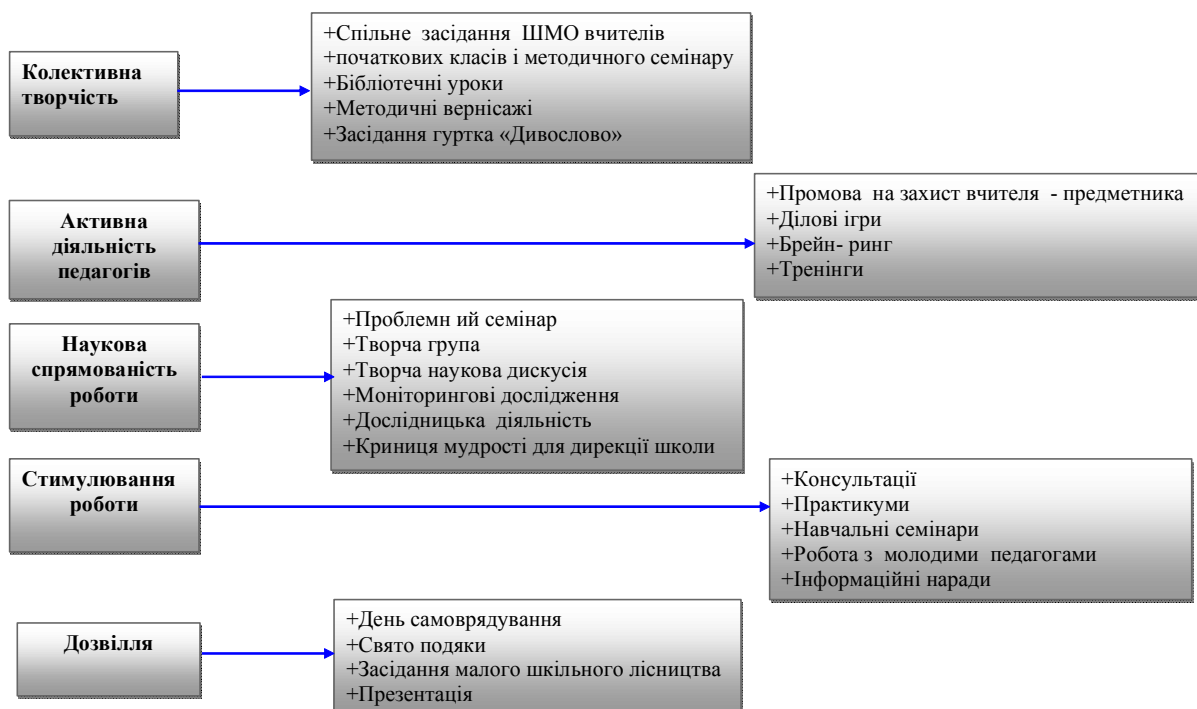

Додаток 2

Додаток 3

Форми проведення Тижнів В.О. Сухомлинського

Додаток 4

В. І. Комар,

учитель української мови та літератури Черкаської ЗОШ I-III ступенів №12
Черкаської міської ради;

Л. В. Яворська,

учитель зарубіжної літератури Черкаської ЗОШ I-III ступенів №12
Черкаської міської ради

ЧАС. ПОДІЇ. ЛЮДИ

Наша праця - формування людини, і це покладає на нас особливу відповідальність, яку ні з чим не зіставити

В. Сухомлинський

Минуло 100 років з дня народження видатного вченого - педагога, заслуженого вчителя України, члена - кореспондента Академії педагогічних наук, директора Павлівської середньої школи В. О. Сухомлинського. Свої педагогічні задуми перевіряв на практиці у звичайній сільській школі і написав книгу "Серце віддаю дітям", бо любов до дітей для нього була найголовнішою. Ця книга мала привселюдне зізнання і підтверджена щоденними діями вчителя. І у наш час до неї великий інтерес. Завдяки поєднанню цілісності, колективної творчості та тривалості були досягнуті результати, які ознаменували значний внесок у розвиток теорії педагогіки.

Він був справжнім Учителем. Нащадкам залишив 48 книг, понад 600 статей, які не мають аналогів у світовій практиці. 1500 казок та оповідань. Його науково - публіцистичні твори 53 і 1 ааі є паоо Педагогічна спадщина - цілюще джерело людської мудрості й любові, золоті розсипи цінних педагогічних думок, спостережень. Відомий педагог має своє бачення щодо того, як зацікавити учнів навчатися. Він говорить, що не потрібно обов'язково робити кожен урок цікавим, не треба розважати дітей і вигадувати щось незвичайне. Секрет інтересу не в цікавості, а в успіхах дітей, у їх відчутті росту, руху, досягнення складного. Радість там, де дитина вчора не розуміла, а сьогодні може зрозуміти ще більше. Щастя там, де вчора не могла чогось робити, а сьогодні навчиться. Інтерес до навчання там, де є натхнення успіху, що ось - ось буде досягнутий.

Педагог був упевнений, що виховання лише тоді стане реальною силою, коли буде ґрунтуватися на вірі в дитину, а вчитель пам'ятатиме, що теж був колись маленьким.

Кожній буденній справі В. О. Сухомлинський намагався надати присмак ліричної фантазії. Він був казкарер і художником не лише тому, що вранці за письмовим столом схилився до цього жанру. Одним із головних елементів знань вважав слово, у якому виражається увесь навколишній світ. Тому дуже важливо, щоб слово стало "інструментом, за допомогою якого дитина опановує знання". Для неї цікаві лише ті уроки, на яких проходить процес об'єднання отриманих знань в ході певного дослідження. При цьому високого змісту набуває гра. А це і є головною метою кожної дитячої розваги, коли нею вдумливо і тактовно керує дорослий. А може, це просто природне вміння жити повною мірою, не економити сил, радощів і вітх?

Щодня перед вихованнями розкривається світ істин: одні з них черпаються із життєвих явищ, інші - зі знань, що їх дають учителі, книги.

В. О. Сухомлинський вірить у силу виховання. Він зазначав, що педагог зобов'язаний світ дитини знати, аде він особливий, унікальний. Цінний внесок зробив у теорію навчання. Велику увагу приділяв розвитку мислення учнів на уроці, вихованню їх

творчого ставлення до навчання. Мислення починається там, де у школярів з'являється потреба відповісти на запитання, і треба спеціальними педагогічними засобами викликати цю потребу, ставлячи перед учнями мету розумової праці, розвиток інтелекту на заняттях - це важка для педагога справа, але і показник педагогічної майстерності.

Школою пізнання повинні стати не лише класи, а й сам навколишній світ. Тому розробляє і проводить уроки в лісі, на полі, біля річки. Учителю не просто проводить екскурсії, він веде урок, підготувавши систему запитань і завдань. Було б помилкою вважати, - переконує В. О. Сухомлинський, що навколишній світ сам по собі навчить дитину думати.

Значну увагу видатний педагог надавав формуванню мислення в учнів, а тому завжди відповідав на їхні запитання, намагався своїми поясненнями заповнити прогалини в знаннях. Добре, коли дитина приводить у рух свої знання, думає про них, аналізує, застосовує в практиці життя, використовує для пояснення невідомого і проникнення в незрозуміле.

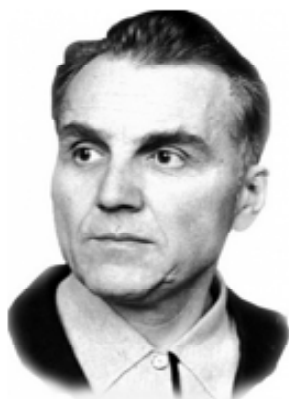
Видатний педагог широко використовував у педагогічній діяльності надбання національної культури, що було дуже важливим для формування в школярів правильних уявлень про народ. Він вибрав із народної скарбниці значну кількість задач, які використовували вчителі на своїх уроках. Це викликало інтерес у дітей. Народна пісня стверджує поетичне бачення світу і завдяки їй діти сприймають усі тонкості звучання рідної мови. Для прикладу візьму пісню "Ой, на горі та женці жнуть". Вона пробуджувала яскраві уявлення про далеке минуле нашого народу, про його героїчну боротьбу проти загарбників. Школярів треба вести від книжки й до думки до діяльності, а від діяльності до думки слова. Школяр, який мислить і має природну потребу в гартуванні свого характеру; дитина, яка, ставши дорослою, буде носієм духовних цінностей суспільства і активним борцем за втілення їх, - ось заповітна мрія В. О. Сухомлинського - педагога.

Доля до педагога виявила виняткову прихильність. Не розщедрилася вона хіба що на роки земного життя. Натомість його творча спадщина житиме у віках. "Що було найголовнішим у моєму житті? Не роздумуючи відповідаю: Любов до дітей!" Ця теза має стати програмною для нашого вчительства і державотворців.

Звернення до педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, розгляд його педагогічної системи, наявність наукових шкіл та активна діяльність, як наукова, так і просвітницька свідчать про перспективність цього напрямку досліджень не лише в структурі історико - педагогічної науки, а й підтверджують значущість для розв'язання актуальних проблем сучасної освітньої та виховної практики.

До 100-річчя від дня народження
В.О. Сухомлинського

Педагогічний вісник, №4, 2018

Ю.А. Савченко,

учитель зарубіжної літератури Шевченківської спеціалізованої загальноосвітньої школи-інтернату з поглибленим вивченням предметів гуманітарно-естетичного профілю Черкаської обласної ради

ПРО ПАТРІОТИЗМ - ЦІКАВО, АБО ЗАМІТКИ ВЧИТЕЛЯ-ПРАКТИКА

...Ніяк не іде мені з голови доктор ФАУСТ, вірніше, його спроба перекласти на свій лад Новий Заповіт. Переклад Біблії вже сам по собі - акт скоріше символічний, аніж лінгвістичний, а якщо за нього береться сам Фауст... Йому важко змиритися з тим, що "спочатку було Слово", тому він пропонує "Думку", потім "Силу", аж доки не зупиняється на "Дії". То наскільки ж він близько підійшов до Істини? Чи наскільки віддалився від неї? І чому він так вперто не хоче повірити у силу Слова? Як на мене, Слово-це взагалі єдине, чим людина володіє по-справжньому; ні Час, ні Космос, ні Доля як колись, так і тепер нам на підвладні. Людина навіть схожа на Слово! Слова також можуть бути добрими і злими, світлими і темними, слова народжуються і помирають, їм на зміну приходять інші, та й існувати людина і Слово не можуть одне без одного: зникнення когось із них означає зникнення іншого...

Ось чому я не розумію вагань доктора Фауста - на моє переконання, тут все цілком зрозуміло.

Так само зрозумілою для мене є сила Слова. Іноді людина навіть не усвідомлює її, і тоді проблемою стає кінцева мет, яку бачить перед собою той, хто ризикне вивільнити силу Слова.

Якщо не звертати уваги на пафос риторики, то вчителя можна справедливо вважати приборкувачем Слова: нічим іншим, крім Слова, він не має права керуватися у своїй діяльності. Слово стає найважливішим елементом результативності роботи, щоправда, іноді слово починає жити за власними законами - значить, вчитель втратив контакт, перестав бути переконливим, як невдаха-менеджер, що пропонує товар і сам не вірить у те, що хтось його придбає.

А якщо мова іде про речі серйозніші, багатогранніші? Саме на них акцентує увагу класична література, і вчитель мусить довести кожному, що без Віри, Добра, Справедливості та інших базових понять повноцінним життя людини не буде.

Наше сьогодніня виявило ще одну цікаву тенденцію: деякі з духовних аксіом у світлі останніх подій перетворилися на теореми, які треба доводити щоденно. Ми так звикли до формального існування понять **Батьківщини, Обов'язку, Патріотизму**, що виявилися не готовими говорити про них по-новому. А говорити треба, і слів не бракує, а от результат...

Давайте спробуємо знайти якийсь прихований ресурс спілкування, а простіше - визначимось, про що і як будемо говорити з учнями, коли мова ітиме про високі поняття, зокрема такі, як Патріотизм (саме тому дозволю собі вживати це слово з великої літери). Одразу ж виникають сумніви стосовно того, чи варто взагалі на уроці зарубіжної літератури піднімати цю тему, чи цікава вона учням, чи не виглядатиме вона штучно і неприродно у контексті конкретної теми уроку. Скажу одразу, варто: безліч разів я переконувався у тому, що нашим вихованцям дуже небайдуже те, що відбувається за вікном їхньої затишної шкільної домівки. Взагалі складається

враження, що ми, дорослі, недооцінюємо проблему ранньої соціалізації учнів, скажемо так, перетворення її в неконтрольовану соціалізацію: ми оточили учнів увагою, контролем, завантажили їх обов'язками і виконанням конкретних завдань, і при цьому випускаємо з поля зору не менш важливі питання: як діти оцінюють ту чи іншу подію суспільного масштабу, що вони б хотіли змінити у навколишньому соціумі, що їх лякає чи насторожує у перспективах дорослого життя - ми відкладаємо це "на потім", і діти поступово "перегорають", байдужіють, втрачають інтерес до суспільних проблем, і коли потім ми намагаємось якимось чином повернутися до вказаних питань, то цілком закономірно отримуємо у відповідь скепсис, показову зацікавленість і тверде переконання, що розмови на високі теми - то дуже нецікаво, занадто пафосно і нещиро... Можна сказати, що діти вже при народженні, на якомусь генетичному рівні отримують зерня любові до свого, рідного, і наше завдання - не дати засохнути цим паросткам (хоча так само важливо-не залити їх, ще таких тенденцій і безпорадних, надмірним фанатизмом).

Отже, ми дійшли думки, що у практиці роботи кожного вчителя не лише доцільно, але і необхідно знаходити час і можливості для обговорення цих важливих питань, залишилося тільки визначитися, як саме це робити, які знайти слова, які запропонувати приклади.

Зрозуміло, що простих шляхів, прямих і второваних, тут просто не існує, шукати і протоптувати доведеться самим. Спробувати все-одно доведеться, а підказка може приховуватися будь-де: у фактах біографії письменника, у історії написання твору, в його темі чи ідеї, можливо, у конкретному епізоді.

Можна проаналізувати шкільну програму із зарубіжної літератури і знайти саме ті моменти, які допоможуть ненав'язливо, але щиро і переконливо нагадати своїм вихованцям про високі ідеали служіння рідній країні, які ми називаємо Патріотизмом.

Отже, 5-ий клас. Збирачі фольклору брати Грімм.

Я дуже люблю ставити учням запитання, які звучать просто, але такими не є, бо містять підтекст і вимагають аналізу прочитаного. Наприклад, за які заслуги відомим фольклористам поставлено пам'ятник? У підручнику про це написано, навіть є відповідна світлина. Невже німці так люблять казки? Можливо, вони занадто сентиментальні? Чи вони славляться марнотратством? А відповідь насправді приголомшлива: у часи, коли брати розпочали свою діяльність, Німеччина була не тільки роздробленою та ослабленою, але ще й потерпала від наполеонівської навали, коли було ущемлено права німців на власну мову і культуру. Дякуючи неймовірним зусиллям братів, німці повірили у власні сили, до них повернулося відчуття власної гідності - так через збережене народне Слово нація прокинулася і відродилася. Ось чому насправді патріоти брати Грімм заслуговують на пам'ятник!

До 100-річчя від дня народження
В.О. Сухомлинського

Педагогічний вісник, №4, 2018

А скільки справжнього, непоказного патріотизму приховано у кожній оповідці Синдбада-мореплавця, героя арабських казок, який відверто говорить про те, що якими б неймовірними та чудесними не були екзотичні країни, у яких йому вдалося побувати, нічого кращого та милішого серцю від рідної землі не існує. Скажіть це дітям, повторіть та переконайте - у казках не лише фантазії та мрії, там велика і справжня мудрість.

Гортаємо сторінки біографії канадського письменника Е. Сетон-Томпсона. Він не лише оспівав величну красу своєї батьківщини, але буквально пройшов її простори пішки, склавши такі досконалі географічні карти, що ними послуговуються і дотепер! Пам'ятаєте аж занадто відомий вислів "Люби і знай свій рідний край"? Так от це про нього - письменника і патріота. А ми так само досконало знаємо власні околиці? Ми так само натхненно і цікаво можемо розповісти про свою малу батьківщину? А якщо ні, то що нам заважає? Можливо, саме в цьому і приховано витoki патріотизму?

Сонячний світ дитинства, відображений Марком Твенном у чудовому романі про Тома Сойера, нікого не лишає байдужим, однак чи замислювалися ми над тим, що він писав про свою власну країну, більш того, існує думка, що мова йде і про реальні місця подій, і про моменти автобіографії - тобто, свою любов до рідної країни, до співгромадян, до неймовірної природи (чого лише вартий образ величної Міссісіпі!) автор висловив так просто і щиро, що читач і не чувся, як отримав майже непомітний, але такий вагомий урок поваги і любові до батьківщини...

6 клас просто приголомшений історіями М.Гоголя, що прозвучали у його "Вечорах на хуторі біля Диканьки". Так, постать суперечлива, ніхто і не думає з цим сперечатися, але подумайте, як багато російськомовний письменник зробив для України: він не лише збирав український фольклор, цікавився історією та культурою, але і посмів у царській Росії, де заперечувався сам факт існування України, обійти цензуру і надрукувати збірку, повністю присвячену творчому надбанню нашого народу, причому з деталями побуту, вірувань та традицій, щедро пересипавши сюжетні перипетії влучним народним слівцем. Він зробив те, що не всі читачі зрозуміли одразу: визнавши і надавши неперевершені зразки українського фольклору, які однозначно сподобалися вибагливій публіці, він тим самим довів: якщо є мова, є фольклор, значить є і народ, який це все створив, подобається це комусь чи ні (згадується Вергілій з його "Енеїдою", створеною на замовлення самого Цезаря, якому треба було мати власний римський епос, якого римляни не встигли створити, бо тільки те і робили, що завойовували, а не творили, на відміну від давніх греків). Уявіть собі, що при цьому ніхто факт існування римського народу під сумнів не ставить!

Так що суперечки стосовно того, російського чи українського більше в творчості Гоголя, вважаю несуттєвими, бо зробив він для України величезну послугу!

Звичайно, на уроках ми основну увагу приділяємо аналізу творів М.Гоголя, але я вважаю за потрібне робити наголос саме на проукраїнській позиції письменника, бо тільки той, хто вміє так любити свою хай далеку вітчизну, може так про неї писати!

Не менш емоційною та вражаючою для шестикласників стала повість В.Г. Короленка "Сліпий музикант". Як це не дивно, але переконливі приклади непоказного патріотизму звучать і там,

де, здавалося б, є лише місце для співчуття до сліпого героя розповіді... Ось епізод, у якому мати, відчувши потяг сина до музики, намагається вразити його віртуозною грою на роялі. Та не вразила, бо хлопець, почувши якомусь сопілку старого Йохима, свій вибір зробив: "...віденському інструментові, як виявилось, було над силу змагатися з куском української верби. Перше, ніж Йохим зрізав її своїм ножом і випалив її серце розжареним залізом, вона гойдалася тут, над знайомою хлопчикові рідною річкою, її голубило українське сонце, яке гріло і його, і той же обвивав її український вітер, доки гостре око українця-дударя нагляділо її над розмитою кручею". Яких ще треба слів, щоб висловити таку сильну і водночас вразливу любов до рідної землі! А яка чудова алегорія: віденський рояль-вишуканий, з дорогого дерева, широкого регістру - це ті цінності, яким ми часто-густо поклоняємося, забувши про свої власні; саме тому проста сопілка-непоказна, простенька-виявилася для Петрика дорожчою і вагомішою. І я запитую у дітей, чи може так бути не в книзі, а у житті. І вірю їм, коли чую стверджувальну відповідь... А тепер скажіть мені, чи варто було говорити саме про це? Чи корисною була ця розмова? Чи матиме вона позитивний результат? І зверніть увагу, як органічно вплелися оці ниточки патріотичного виховання у буденне полотно звичайного уроку літератури, як, виявляється, легко і просто достукатися до дитячої емоційності та щирості!

...Повість не має чудесного фіналу: хлопчик як був сліпим, так і лишився, але ота вербова сопілка дозволила йому прозріти духовно і знайти своє покликання... Так що не така вже вона і проста, ота вербова гілка твоєї батьківщини...

Про свою батьківщину пише і Р.Бернс. Ми знайомимося лише з одним текстом - "Моє серце в верховині" - але навіть цього достатньо, щоб відчутти захват поета перед величчю та красою суворих краєвидів рідної Шотландії, яка народила чимало хоробрих воїнів, митців, дослідників. Як же це схоже на долю нашої власної країни, яка також народила справжніх героїв, яка також боролася і продовжує боротися за власну свободу, яка також неймовірно прекрасна! Якщо озвучити на клас цю просту думку (а ще ліпше, щоб її сформулювали самі шестикласники), то виховний момент уроку стане повноцінною складовою тих компетенцій, яких вимагає час.

І от після наведених прикладів ви і тепер вважаєте, що про патріотизм не можна говорити цікаво та переконливо? Хтось зможе дорікнути вчителю, що він порушив якісь методичні канони? Можливо, елементи патріотичного виховання завадили повноцінному аналізу конкретного твору? Перекоаний, що для більшості з нас ці запитання будуть цілком риторичними. Тож давайте не витрачати такий дорогий час на пошук відповідей на подібні запитання і продовжимо нашу захопливу мандрівку у світ літератури! Впевнений: там на нас очікують нові пригоди і відкриття!

У роботі використано матеріали підручника О.Ніколенко "Світова література" 6 кл. для загальноосвітніх навчальних закладів, К."Грамота", 2014 (переклад Ф.Гавриша повісті В.Короленка "Сліпий музикант", стор.141)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зарубіжна література. 5-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх закладів (затверджена наказом МОН України від 07.06.2017 № 804) - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi-5-9-klas-2017.html>

С. Ю. Кондратюк,

методист трудового навчання лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

КОНСТРУЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ: ПИТАННЯ І ВІДПОВІДІ

Що таке проектування?

Термін "проект" у перекладі з латинського означає "кинутий вперед задум". Його часто пов'язують з поняттям "проблема". Розв'язання проблеми, тобто виконання проекту, передбачає з одного боку - використання різноманітних методів і засобів навчання, а з іншого - необхідність інтегрування знань, умінь застосувати знання з різних галузей науки, техніки технологій.

Перевага проектно-технологічного методу трудового навчання, в порівнянні з попередніми, полягає насамперед в тому, що учні під час цієї діяльності більш активно залучаються до самостійної практичної роботи, в них формується вміння пошуку шляхів створення нового або більш якісного вдосконалення існуючого виробу, розвиваються моральні та трудові якості, мотиви вибору професії.

У чому суть методу проектів?

Метод проектів - комплексний процес, який формує в школярів загальнонавчальні уміння, основи технологічної грамоти, культуру праці, дає змогу активно розвивати творчі здібності, мислення, формувати алгоритм виготовлення виробу. Виконуючи роботу від ідеї до втілення, учні вчать самостійно приймати рішення, визначати ступінь проблеми і знаходити її вирішення.

Метод творчих проектів на відміну від репродуктивної праці дає змогу кожному школяреві вибрати такі об'єкти, які відповідають їхнім запитам та здібностям. Результатом проектно-технологічної діяльності є виготовлений виріб, набуті знання і уміння, а також розвиток творчого потенціалу.

Виготовляючи виріб, учень використовує та закріплює на практиці знання з математики, фізики, креслення, основ підприємницької діяльності, історії, культури, народознавства та інших предметів, формує навички здійснення технологічних, економічних, міні маркетингових та інших операцій.

Важливим завданням вчителя є також забезпечення більшої самостійності учнів на всіх етапах виконання проекту, від ідеї до втілення.

Під час планування виконання проекту учитель має опиратися на основні етапи та стадії проектно-технологічної діяльності учнів: організаційно підготовчий, конструкторський, технологічний та заключний.

Які характерні ознаки методу проектів?

- Наявність певної значимості для учнів проблеми.
- Із об'єктів навчання учні перетворюються на суб'єктів навчання, тобто беруть саму безпосередню участь в цьому процесі.
- Головний момент - забезпечення реалізації інтересів дітей.
- Домінування принципу самостійності у діяльності учнів.
- Використання різноманітних форм роботи: індивідуальна, парна, групова.
- Обов'язкове застосування теоретичних знань на практиці.

- Відповідність реальному життю, сучасним трендам.
- Забезпечення максимальної пізнавальної активності учнів.
- Розвиток творчих навичок, критичного мислення.
- Формування вмінь самостійно віднаходити інформацію з різних джерел, класифікувати її, вибирати з неї головне.
- Використання різноманітних методів, засобів навчання.
- Здійснення міжпредметних зв'язків.
- Інтегрування знань і умінь з різних галузей науки і мистецтва.
- Виготовлення виробів, які використовуються в житті.
- Має елементи особистісно-орієнтованого навчання, педагогіки співробітництва, діяльнісного підходу у навчанні.

У чому полягає діяльність учителя під час виконання проекту учнем?

- Із носія готових знань учитель перетворюється в організатора пізнавальної і пошукової діяльності учнів. Виступає у ролі організатора, консультанта, ведучого дискусії тощо.
- Стає рівноправним партнером для учнів.
- Орієнтує власну навчально-виховну діяльність і роботу учнів на різноманітні види самостійної діяльності учнів.
- Організовує пошукову, дослідницьку, творчу діяльність учнів.

Чому проектна діяльність є основною на уроках трудового навчання?

Проектна діяльність - провідний засіб розвитку і навчання учнів на уроках трудового навчання для формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і реалізувати заплановане на практиці.

Під час виконання проекту в учнів формується активна життєва позиція, ініціативність, відповідальність за результати справи, здатність до підприємливості, бережне ставлення до природи, уміння безпечно й доцільно використовувати досягнення науки і техніки. У них розвиваються творчі здібності, здатність до постійного навчання протягом всього життя, уміння прилаштовуватися в умовах глобальних змін.

Під час виконання проекту відбувається формування ключових і предметних компетентностей.

Як вибрати тему проекту?

Провідним завданням учителя є реалізація очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Тому, згідно з навчальною програмою, для загальноосвітніх навчальних закладів з трудового навчання для 5-9 класів учитель і учні разом обирають об'єкт проектування з урахуванням учнівських здібностей та інтересів, а також можливостей матеріально-технічного забезпечення шкільної майстерні.

Теми проектів можуть обиратися двома шляхами:

1. 3 колонки "Орієнтовний перелік об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів", яка подана в таблиці навчальної програми для кожного класу у розділі "Зміст навчальної програми".

2. Самостійно, орієнтуючись на потреби учня, освітнього закладу, суспільного середовища.

Обов'язкова умова - об'єкт праці має бути значимим для дитини і використовуватися за призначенням. Тобто, він не є тренувальним (тобто таким, що призначений лише для формування певних умінь) і не повинен зберігатися в майстерні в якості виставки чи звіту виконаної роботи.

Навчальна програма побудована таким чином, що об'єкти праці в 5 і 6 та 7 і 8 класах ідентичні. Бажано не дублювати виконання однакового проекту в цих класах, але якщо є така потреба, то виготовлення виробу має виконуватися на значно вищому рівні та з використанням інших технологій.

Для успішної і зацікавленої діяльності школярів, охоплення різними видами самостійної роботи важливо забезпечити їх мотивацію виконання проекту. А це можливо лише за умови, коли проблема проекту відповідає пізнавальним інтересам учнів. Для цього рекомендується залучити сім'ю дитини до вибору об'єкту проектування, тим більше, що в сучасних реаліях батьки забезпечують матеріалами для виготовлення виробу.

На теперішній стан, майже всі класи не мають достатньої наповнюваності для здійснення поділу на групи з технічних і обслуговуючих видів праці. Це, в свою чергу, накладає додаткові труднощі при виборі об'єкту проектування, оскільки він має бути важливим як для хлопців, так і для дівчат. Одним із виходів в такому випадку може бути спільне попарне виконання одного виробу. Наприклад, при виготовленні сумки дівчатка забезпечують її пошиття з тканини, а хлопці виготовляють дерев'яні ручки і прикраси. У змішаних класах необхідно застосовувати не менше двох основних технологій (крім об'єктів, виготовлення яких передбачає застосування однієї технології: писанка, гарячі напої тощо).

Учитель не повинен авторитарно наполягати на виборі певного об'єкту праці чи технології його виготовлення, якими володіє сам, не враховуючи потреб дітей. Тому, плануючи тематику проекту, він є організатором цього процесу, а отже має продумати:

- Наскільки тема проекту відповідає інтересам дітей?
- Чи враховує вона гендерні особливості класу?
- Чи зможуть діти виконати проект?
- Які основні навички при цьому будуть формуватися, що засвоять діти?
- Чи заохочує проект до творчого мислення, чи формує ініціативність, підприємливість, який його виховний аспект?
- Наскільки відповідає проект самостійній діяльності, можливостям отримувати нову інформацію, самонавчанню?
- Чи є можливість забезпечити інструментами, обладнанням та матеріалами виконання проекту?

Які основні вимоги до навчального проекту?

Метою роботи над проектом є розв'язання конкретної, соціально-значущої чи особистої проблеми - дослідницької, інформаційної, практичної.

Виконання роботи завжди починається з планування проекту.

Обов'язковою умовою є дослідницька робота, яка полягає у пошуку інформації, її обробки і використання.

Кінцевим результатом роботи над проектом є продукт, створений в ході вирішення поставленої проблеми.

Завершальним етапом проекту має стати презентація цього продукту. Для цього доцільно провести виставку робіт учнів, а під час оцінювання - залучати до цього клас, батьків.

Практичний результат учнівського проекту має бути:

- особистісно ціннісним;
- корисним для сім'ї, родини, класу, школи, громади;
- соціально зорієнтованим або мати підприємницький потенціал.

Під час виконання роботи вся проектна діяльність має відображатися лише в робочих зошитах, а створення проектних папок не доцільно.

Які методи проектування доцільно застосовувати?

Основні методи проектування:

- 5 клас - метод фантазування;
- 6 клас - метод біоформ;
- 7 клас - метод фокальних об'єктів;
- 8 клас - застосування елементів комбінаторики;
- 9 клас - елементи біоніки.

Учитель може долучити учнів до засвоєння й інших методів колективного творчого пошуку, наприклад, мозкового штурму, конференції ідей, елементів синектики тощо.

Які форми організації роботи характерні для навчальних проектів?

- Самостійна робота учнів.
- Групове обговорення: "Мозкова атака", "Круглий стіл".
- Консультації з керівником проекту, з експертами.
- Екскурсії.
- Захист проекту.
- Творчий звіт, виставка.

Які застосовуються етапи проектування і в чому полягає зміст проектно-технологічної діяльності?

Перш ніж планувати виконання проекту потрібно дати собі відповідь на такі головні питання:

1. Які навчальні завдання ви ставите?
2. Якими знаннями і вміннями повинні оволодіти діти?

Спираючись на методичні джерела з питання теорії та практики проектно-технологічного підходу до трудового навчання, весь процес роботи над проектом учнями 5-9 класів можна умовно поділити на такі етапи, кожен з яких має свої структурні елементи:

1. **Організаційно-підготовчий етап:**
Вибір об'єкту праці та технології його виготовлення.
Вироблення ідей та варіантів.
Формування основних параметрів і вимог до виробу.
Вибір оптимального варіанту.
Визначити майбутній результат.
2. **Конструкторський етап:**
Складання ескізу майбутнього виробу.
Добір матеріалів.
Вибір інструментів та обладнання.
Вибір способу з'єднання окремих деталей та оздоблення виробу.
Організація робочого місця.
Економічне та екологічне обґрунтування.
Міні-маркетингові дослідження.
3. **Технологічний етап:**
Виконання технологічних операцій.
Самоконтроль своєї діяльності.
Дотримання технологічної трудової дисципліни, культури праці.
Оцінка якості.

4. Заключний етап:

Корегування виконаного виробу.
Випробування виробу в реальних умовах використання.
Самооцінка роботи над проектом.
Аналіз підсумків роботи.
Захист і презентація власної роботи над проектом.

Слід пам'ятати, що:

- у кожному наступному класі діяльність учнів над виконанням проекту ускладнюється і носить більш самостійний характер;
- при виконанні перших проектів в 5 класі ці етапи мають носити дещо спрощений характер;
- вся проектна документація учнів 5-9 класів записується в робочий зошит учня. Вимагання створення папок, комп'ютерних презентацій, конспектування теоретичного матеріалу тощо вважається недоцільною втратою часу і ресурсів, а отже така робота не є необхідною.

Де виконується проектна документація?

Головна мета ведення проектною документації (зошитів, портфоліо) - відобразити індивідуальний досвід роботи учня, що накопичувався впродовж роботи над проектом. Важливу роль у цьому процесі відіграє розвиток ключових компетентностей, уміння здійснювати пошук і систематизацію потрібної інформації, самостійність учня, уміння планувати послідовність роботи, аналізувати її, виконувати техніко-технологічну документацію, розуміння соціальної важливості праці, як основи власного добробуту, розвитку підприємливості.

Під час роботи над проектом учні 5-9 класів виконують всі записи лише в робочих зошитах. На початку кожного уроку в учнівський зошит обов'язково записується тема і дата уроку. В кожному наступному класі відбувається поступове ускладнення проектною документації в зошитах та практичних робіт під час виготовлення запланованих об'єктів праці. Допустиме вкладання додаткових матеріалів в робочий зошит (наприклад, роздруковані зображення виробів-аналогів, відшуканих в мережі Інтернет; вклеювання вирізок із журналів тощо).

Де зберігається виріб?

В корисності виготовлених речей, в їх практичній спрямованості полягає особлива цінність проектною технології.

Виготовлений учнем виріб є його власністю, а отже після завершення над ним роботи та виставленні оцінки, - забирається додому і використовується за призначенням, а не зберігається в навчальній майстерні. Якщо учнівський проект має соціальну орієнтацію, то ним повинні мати змогу користуватися усі, хто цього потребує.

Вимагання оформлення виставок виробів в кабінеті є недоцільним. Натомість проведення виставок виробів популяризує трудове навчання, піднімає рівень самооцінки дітей та сприяє їх соціалізації, підводить підсумок роботи за певний період, а тому є бажаним.

Який загальний покроковий алгоритм здійснення проектно-технологічної діяльності?

1. Мотивація учня на здійснення проекту.
2. Вибір об'єкту праці (проекту).
3. Обґрунтування вибору об'єкту праці.
4. Складання вимог (критеріїв) до проектного виробу.
5. Складання плану роботи з виконання проекту.
6. Проведення міні-маркетингових досліджень.
7. Обговорення з батьками необхідності виготовлення певного виробу, виділення коштів для дітей на придбання матеріалів.
8. Пошук подібних виробів (моделей-аналогів) із використанням різних інформаційних джерел, їх аналіз із метою виявлення кращих ознак для використання у власному проекті.

9. Визначення і застосування методів проектування.

10. Конструювання виробу, виконання графічних зображень: малюнків, ескізів, креслень, технічних рисунків тощо.

11. Складання плану роботи виготовлення проектного виробу.

12. Добір матеріалів, інструментів, обладнання, пристосувань.

13. Виготовлення та оздоблення проектного виробу.

14. Презентація та рекламування виробу.

15. При бажанні визначення вартості виробу.

16. Презентація результатів виконання проекту.
Які основні види практичних робіт учня під час роботи над проектом?

1. Пошук інформації.
2. Створення техніко-технологічної документації.
3. Підготовка матеріалів і інструментів.
4. Виготовлення виробу.
5. Оздоблення виробу.
6. Презентація власного проекту.

Які записи мають бути в учнівському зошиті?

Провідним засобом діяльності учня на уроках трудового навчання є метод проектів. Він передбачає, що на кожному уроці має здійснюватися практична робота, тобто переважну більшість часу діти мають працювати руками. Але, крім цього, під час виготовлення виробу учні повинні виконувати певні записи, обрахунки, помітки, графічні зображення, дослідження, інструкційні картки, порівняльні таблиці тощо. Все це виконується в робочому зошиті і дає можливість для здійснення контролю за діяльністю учня і учителя на уроках.

Які записи мають бути в зошиті учитель вирішує разом із учнями самостійно. Але їх має бути досить для виконання проекту. Наприклад, виготовлення підставки під вазон передбачає виконання ескізів (або креслень) деталей виробу, а отже такий вид діяльності учня має бути зафіксовано в його зошиті. Натомість їх відсутність означатиме, що в кращому випадку учитель сам виконав ескіз виробу на класній дошці, а отже ніякої самостійної пошукової і конструкторської діяльності учня не здійснювалось і відповідно ні про яку проектну діяльність не може йти мова. Те ж саме стосується, якщо ескізи у зошитах, а отже і готові вироби будуть ідентичними.

Пропонуємо орієнтовний перелік записів у зошиті учня 5-9 класів. Цей перелік не є обов'язковим еталоном і може бути доповнений чи скорочений на вибір учителя чи учня.

5 клас

1. Тема і дата уроку.
2. Назва проекту (виробу для виготовлення).
3. Найважливіші вимоги, яким має відповідати виріб.

4. Ескізи або вирізки зразків-аналогів.

5. Ескізний малюнок виробу.

6. Список інструментів і матеріалів для виготовлення.

7. План роботи з виконання виробу.

6 клас

1. Тема і дата уроку.

2. Назва проекту (виробу для виготовлення).

3. Коротке обґрунтування вибору об'єкту праці.

4. Критерії, яким має відповідати виріб.

5. Результати пошуку необхідних відомостей в інформаційних джерелах.

6. Коротка інформація про моделі-аналоги, їх найкращих ознак, які можна використати під час конструювання власного виробу.

7. Графічні зображення (малюнок виробу-аналогу, ескіз власного виробу).

8. Перелік необхідних інструментів і матеріалів.

9. План роботи над проектом із зазначенням орієнтовного часу виконання його основних етапів.
10. Інструкційна картка виготовлення.

7 клас

1. Тема і дата уроку.
2. Назва проекту (виробу для виготовлення).
3. Обґрунтування теми проекту.
4. Коротка історична довідка.
5. Розробка критеріїв, яким має відповідати виріб.
6. План роботи над проектом із зазначенням орієнтовного часу роботи.
7. Результати пошуку інформації про вироби-аналоги, їх аналіз.
8. Опис послідовності виготовлення виробу.
9. Наочне зображення виробу.
10. Ескіз виробу із зазначенням розмірів.
11. Креслення (ескізи) окремих деталей виробу (на аркуші формату А4).
12. Список інструментів і матеріалів.
13. План послідовності роботи з виконання проекту із застосуванням методів проектування.
14. Технологічна карта (з графічним зображенням послідовності операцій).
15. Простий економічний аналіз (вартість використаних матеріалів, підрахунок собівартості виробу).

8 клас

1. Тема і дата уроку.
2. Назва проекту (виробу для виготовлення).
3. Обґрунтування вибору теми.
4. Коротка історична довідка.
5. Функціональне призначення.
6. Вимоги до виробу.
7. Перелік інструментів і матеріалів.
8. Технічний рисунок виробу.
9. Ескіз виробу.
10. Креслення виробу (на аркуші формату А4).
11. Технологічна карта з графічним зображенням послідовності операцій.
12. Проектування виробу із застосуванням методів проектування для створення власних конструкцій.
13. Реклама виробу.
14. Економічний аналіз: підрахунок фінансових витрат, собівартості виробу.
15. Список використаних джерел інформації.

9 клас

1. Тема і дата уроку.
2. Назва проекту (виробу для виготовлення).
3. Обґрунтування вибору теми проекту.
4. Коротка історична довідка про виріб.
5. Зображення виробів-аналогів з їх аналізом та оцінкою кількох варіантів.
6. Ескіз виробу, робочі креслення.
7. Перелік інструментів і матеріалів.
8. Вибір та обґрунтування технологій обробки конструкційних матеріалів.
9. Технологічна карта з графічним зображенням послідовності операцій.
10. Вибір та розрахунок матеріалів.
11. План реалізації проекту.
12. Реклама виробу.
13. Екологічна безпека.
14. Економічний аналіз: підрахунок вартості витрачених матеріалів, собівартості виробу, ціни реалізації.
15. Список використаних джерел інформації.

Як оцінити виконаний проект учня?

Оцінка виставляється як середнє арифметичне за весь час роботи над проектом з врахуванням оцінки за остаточний результат.

При бажанні після завершення роботи над проектом на представлення власного проекту учні можуть також виконати комп'ютерну презентацію, провести ярмарку-продаж в школі чи через інтернет-аукціон на сайті школи, залучити до цієї діяльності

батьків. Активність учнів у цьому напрямку також має підвищувати підсумковий бал.

Підсумкова оцінка за проект є тематичною оцінкою. Якщо проект виконувався за невеликий проміжок часу, наприклад 6 годин, то доцільно тематичну оцінку виставляти загальну відразу для двох суміжних у часі проектів.

Оцінювання роботи на кожному уроці

Дотримання правильних прийомів роботи інструментами, організація робочого місця, раціональне використання матеріалів, дотримання точності розмірів, уміння працювати з інформацією, дотримання правил з охорони праці, зацікавленість у результатах праці, самостійність, здійснення самоконтролю.

Оцінювання виконаного об'єкту праці

Функціональність виробу, якість виготовлення, точність розмірів, творчий підхід, естетичне оформлення, ціннісне ставлення. Додатковий бал нараховується за багатофункціональність виробу, застосування нових сучасних або нетрадиційних технологій, креативність у підходах до вирішення проблеми.

Оцінювання презентації творчого проекту

Аргументація вибору об'єкту праці, логічність і повнота пояснень послідовності виготовлення, переконливість відповідей на питання, наявність технічної документації в робочому зошиті (схеми, ескізи, інструкційні картки тощо), підведення висновку, самооцінка.

До оцінювання роботи над проектом доцільно залучати однокласників, батьків, громадськість. Рекомендується також висвітлювати результати в засобах масової інформації: газетах, сайтах, соціальних мережах.

Доцільно провести роботу з висвітлення використання виготовлених раніше виробів учнями вдома. Це може бути, наприклад, фотовиставка, а також звіт учня на узагальнюючому уроці в кінці навчального року. Ці ж матеріали придатяться учителям в наступному році для мотивації учнів під час вибору об'єктів праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчальна програма "Трудове навчання. 5 - 9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів", затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/2-trudove-navchannya-5-9.doc>
2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році. Трудове навчання (технології). Креслення / Лист Міністерства освіти і науки України від 03.07. 2018 р. № 1/9-415. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/1_9-415.docx
3. Бородин Н. І. Метод проектів у викладанні трудового навчання / Н.І. Бородин // Трудове навчання. - № 9. - 09.2011. - С. 8-15.
4. Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючих видів праці: навчальний методичний посібник [Берець В.В., Дубова Н.В., Коберник О.М. та ін.] / За заг. ред. О.М. Коберника. - Київ: Наук. світ, 2003. - 92 с.
5. Проект [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82>

В.В. Мекеда,

викладач хімії та біології Державного навчального закладу
"Жашківський аграрно-технологічний професійний ліцей"

ЛІПІДИ, ЇХ БУДОВА, ВЛАСТИВОСТІ ТА БІОЛОГІЧНА РОЛЬ

РОЗРОБКА ЗАНЯТТЯ З БІОЛОГІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ

Мета: формувати поняття про ліпіди як органічні речовини; пояснити класифікацію, фізичні та хімічні властивості ліпідів, зокрема жирів; з'ясувати значення жирів у життєдіяльності людини та тварин як продуктів харчування. Розвивати навички роботи з навчальною та науково-популярною літературою, Інтернетом; вчити порівнювати, аналізувати, робити висновки; набувати навичок роботи як індивідуально, так і в малих групах, в колективі. Виховувати культуру розумової праці, прагнення до здорового способу життя.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань. Вид нетрадиційного уроку: урок-дослідження.

Методи і форми проведення уроку: інтерактивні: інтерактивна вправа "інтелектуальний дощ", рольова гра (сценка "В магазині"); дослідницька робота учнів у малих групах; метод "Учні-помічники", метод "випереджувального навчання", метод "дослідження-співставлення" інноваційні: презентація викладача "Ліпіди, їх будова, властивості та біологічна роль"; учнівська презентація: "Жири"; презентація - вікторина "Органічні речовини. Вуглеводи".

традиційні: бесіда, робота з підручниками, додатковою літературою, лабораторний дослід, демонстрації. КМЗ: мультимедійне забезпечення: комп'ютер, проектор, екран; підручники: О.В. Тагліна "Біологія - 10 клас" В. "Ранок - 2010р."; інформаційні презентації; зразки для демонстрації різних жирів (сало, топлене сало свинини, жир курячий, олія соняшникова); насіння соняшника, гарбуза, горіха;

реагенти: вода, бензин, діетиловий естер, етанол; продукти харчування: олія "Олейна", "Сонечко", спред "Щедрий вечір", масло "Селянське", молоко, кефір, йогурт, сир, кулінарний жир.

Обладнання: штатив з пробірками, штатив фізичний, діпильна лійка.

Базові поняття і терміни: ліпіди, гідрофобність, жири, стероїди, воски, фосфоліпіди, гідроліз, обмін речовин, біохімічний аналіз. Міжпредметні зв'язки: з фізикою, хімією, історією, медициною, технологією приготування їжі.

Епіграф уроку: "Через шлунок - до прогресу".

Хід уроку

I. Організаційний момент: привітання, організація уваги, перевірка наявності учнів, готовності їх до уроку.

II. Актуалізація опорних знань:

Викладач: Оскільки ми вивчаємо розділ загальної біології, який називається "Молекулярний рівень організації життя, а коротше - Біохімія, то коротко пригадаємо з вами при допомозі презентації вікторини ось такі питання: (демонструється презентація вікторини "Органічні речовини. Вуглеводи").

1. Що є предметом вивчення біохімії як науки?

2. Які речовини ми називаємо органічними?

3. Які органічні речовини ми вивчили?

4. Що називають вуглеводами?

5. Як класифікують вуглеводи?

6. Назвіть функції вуглеводів та їх біологічне значення.

Інтерактивний метод - "рольова гра", сценка: "В магазині".

Викладач: А зараз, дорогі учні, уявимо собі, що ми завітали до гастроному. Запрошую, увідаймо. Аж ось наші головні діючі особи:

продавець гастроному - **Настя** і покупець - **Аня**. Вони давні знайомі. Між ними відбувається діалог:

- **Юля:** Привіт, Настю.

- **Настя:** Привіт.

- **Юля:** Хочеться купити щось смачненьке, поживненьке до вечері. А скажи-но, Насте, щось свіженьке отримували?

- **Настя:** Так, ось лишень сьогодні отримали спред, "Щедрий вечір" називається, масло "Селянське", "Шполянське", є чудові молочні продукти: сир, сметана, кефір, ряжанка, молоко. Що тобі подати?

- **Юля:** Хороший вибір. А куплю я в тебе масло "Селянське" - справжнє, там і вміст жиру достатній. А ще - олія закінчилася. Подай-но мені "Олейну".

- **Настя:** Добре, бери, розрахуєшся на касі. Смачного вам. Заходь частіше.

- **Аня:** Дякую. До побачення. Зайду. Викладач: Отже, в діалозі Насті та Юлі прозвучав досить знайомий нам термін - "жири". Сьогодні ми продовжимо знайомство з представниками органічних речовин. Саме вони важливі для людства в цілому і кожної людини зокрема. Їжа - основа життя, джерело енергії, без якої життя людини немислиме. Навіть перебуваючи в стані спокою, наш організм витрачає чимало енергії на роботу внутрішніх органів і підтримання температури тіла. Тому епіграф уроку: "Через шлунок - до прогресу", як з'ясовується, є дуже актуальним.

IV. Повідомлення теми та мети уроку: Тема нашого уроку: "Ліпіди, їх будова, властивості та біологічна роль". Різновидом ліпідів є жири. Жири є однією з трьох найважливіших груп органічних сполук, що складають будь-який тваринний організм, організм людини чи рослин. Разом з білками та вуглеводами вони або їх похідні входять до складу кожної живої клітини, де відіграють важливу фізіологічну роль. Нам потрібно дослідити склад, властивості, біологічну роль ліпідів. Учні записують тему уроку в зошити.

Інтерактивна вправа "Інтелектуальний дощ".

Викладач: А зараз я, діти, пропоную вам уявити тему нашого уроку "Ліпіди", як нерозквітлу квітку з нерозкритими пелюстками. І прошу вас допомогти квітці розквітнути, а темі - розкритися. Для цього ви повинні пригадати все, що знаєте про жири із свого попереднього життєвого досвіду, сформулювати інформацію чітко одним реченням, висловити нам її.

Умова: інформація, висловлена одним учнем не повинна повторюватися іншим.

(Учні висловлюють свої думки стосовно поняття "жири".) Викладач узагальнює почуту інформацію, робить висновки, пропонує записати план уроку.

План:

1. Історія відкриття ліпідів.
2. Склад і класифікація ліпідів і жирів.
3. Фізичні властивості жирів.
4. Хімічні властивості жирів.
5. Способи одержання жирів.
6. Застосування жирів.

Коментар викладача: Інтерактивні методи - "випереджувальне навчання", "дослідницька робота учнів у малих групах". За тиждень до проведення уроку учнівська група була поділена на п'ять дослідницьких груп, адже у нас урок - дослідження. Кожна група отримала завдання та перелік літератури. Кожен член групи опрацював своє

питання, склав конспект, опорні схеми. Дозвольте представити вам ці групи:

1-а група - це група "істориків", вона мала підготувати нам коротку історичну довідку про відкриття та дослідження жирів.

2-а група - група "хіміків", що познайомлять нас із фізичними та хімічними властивостями жирів.

3-я група - група "біологів". Вони познайомлять нас із поширенням жирів у природі, схарактеризують вміст жиру в деяких продуктах.

4-а група - група "медиків" пояснить нам, яку роль в організмі відіграють жири.

5-а група - група "технологів" досліджувала способи одержання та застосування жирів.

В якійсь мірі розрізнена інформація при послідовному її викладенні, має логічно пояснити нам суть понять "ліпіди, жири". Ще раз нагаду, що працюємо за планом, на протязі уроку ведемо конспект, уважно слухаємо товаришів, при потребі доповнюємо. Отже, дослідження нового матеріалу розпочинаємо. Слово надаємо групі "істориків".

1-й учень: Ліпіди, зокрема жири, відомі людині з давніх-давен. Вони використовувались, насамперед, як продукти харчування, ними користувалися для освітлення житла, використовували, як змащувальний матеріал і розчинник. Відомо було також виготовлення мил, які вживалися у медицині. Але хімічна природа жирів і найважливіша їх хімічна реакція - процес омилення, були роз'яснені лише у XVII - XIX століттях.

2-й учень: Шведський хімік К. Шеєле в 1779 році показав, що внаслідок нагрівання оливкової олії, одночасно із свинцевим пластирем утворюється солодка розчинна у воді речовина - "жирний цукор", що виявився гліцерином. Але хоча він з'ясував, що інші жири (коров'яче масло, свинне сало) також дають після обробки гліцерин, однак, не будучи на той час ґрунтовним теоретиком, К. Шеєле не зміг оцінити широту і значення зробленого ним відкриття.

3-й учень: До кінця XVIII століття було з'ясовано будову найважливіших жирних кислот. Вперше елементарний аналіз жирів було проведено у XIX столітті відомим французьким ученим А.Лавуазьє. Склад ліпідів уточнювався в міру розвитку та вдосконалення хімічних методів аналізу.

4-й учень: Наступний етап у вивченні жирів представляють праці французького хіміка М. Шевреля. Він остаточно з'ясував хімічну природу жирів і процесу омилення. М. Шеврель відкрив ряд жирних кислот, що входять до складу жирів, серед яких такі важливі як стеаринова, пальмітинова, олеїнова, та леткі кислоти коров'ячого масла.

М. Шеврель звів величезну різноманітність речовин, подібних у властивостях до природних жирів, до небагатьох визначених сполук, які в результаті змішування в різних співвідношеннях утворюють природні жири. Потім він дослідив різні жири та виділив жирні кислоти, що входять до їхнього складу, чим поклав початок технічним процесам виробництва свічкового та миловарного виробництва. Велика кількість хімічних робіт М. Шевреля, який прожив понад сто років, були присвячені дослідженню жирів.

Викладач: чи не заняття науково - дослідницькою роботою стало одним із факторів, який дозволив вченому стати довгожителем?

5-й учень: 40 років потому французький хімік М. Бертло пояснив природу гліцерину, довів, що гліцерин може взаємодіяти з однією, двома, трьома молекулами одноосновних кислот, даючи три різні продукти та є триатомним алкоголем. Нагріваючи в запаяних трубках гліцерин із жирними кислотами, він здійснив синтез складових природних жирів - тристеарину, трипальмітину, триолеїну та ін..

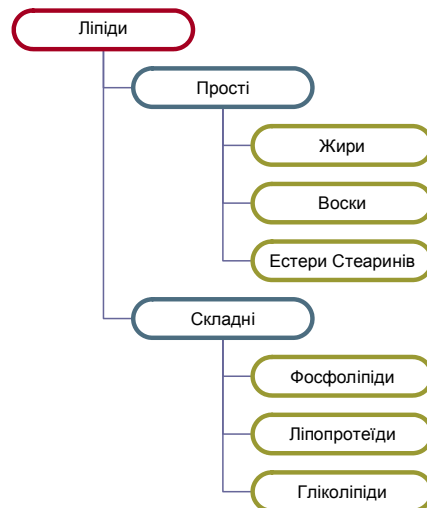
Вивченням складу жирів та їх одержанням займалися й інші вчені, зокрема Ш. Виару. У 1859 році він синтезував у лабораторії найпростіші жири.

2. Викладач: Дякую за об'ємну інформацію.

Слово "ліпіди" походить від грецького слова *lipos*, що означає жири. Під цим терміном хіміки об'єднують жироподібні речовини. Природні хімічні сполуки, нерозчинні у воді, але що добре розчиняються у неполярних органічних розчинниках: естері, бензині, хлороформі, тощо, є похідними вищих жирних кислот і здатні утилізуватися живими організмами, оскільки належать до ліпідів.

Ліпіди можна поділити на кілька груп (слайд №1)

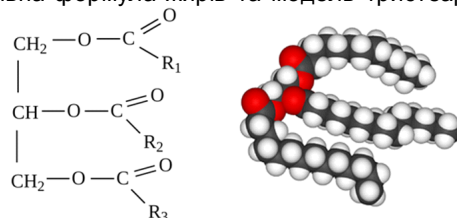
Класифікація ліпідів

Учні конспектують.

Розглянемо більш докладно склад жирів.

Це речовини тваринного та рослинного походження, що складаються переважно з тригліцеридів - повних естерів триатомного спирту-гліцерину та карбонових кислот. Загальну формулу жирів можна записати в такий спосіб: (На екрані загальна формула жирів та модель тристеарину)

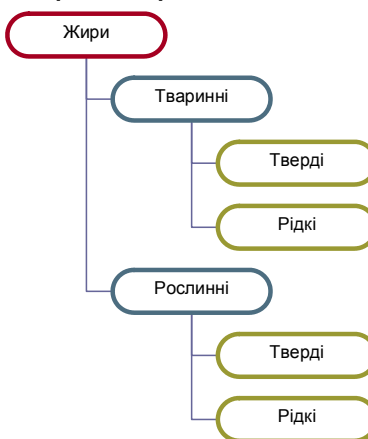
Триацилглицерол (справжній, істинний жир)

У складі жирів виявлено залишки трьохсот карбонових кислот різної будови, як насичених так і не насичених.

Насичені, або граничні (не містять подвійних зв'язків); ненасичені, або неграничні (містять подвійні зв'язки). До насичених належать: пальмітинова та стеаринова кислоти, а до ненасичених - олеїнова.

Жири можна розділити ось таким чином:

Класифікація жирів

Учні схему записують в конспект.

Викладач: (метод демонстрації) демонструє різні види жирів, порівнюючи речовини за їх зовнішнім виглядом.

3. Представники другої групи - групи "хіміків" розповідають про фізичні та хімічні властивості жирів:

1-й учень: Жири в хімічно-чистому стані абсолютно безбарвні й не мають ані смаку, ані запаху. Дуже різноманітні смакові властивості і запах природних жирів залежать від домішок, що постійно містяться в них. Усі жири не леткі і розкладаються при високій температурі. Жири слабо проводять тепло і електрику, погано розчиняються у воді, й необмежено - в діетиловому естері, бензині та хлороформі.

2-й та 3-й учні: "Хіміки - експериментатори" демонструють розчинність жирів у воді, бензині. Один з учнів пояснює: як бачимо, якщо сильно струснути жири з водою, утворюються емульсії. Природною емульсією жиру у воді є молоко. Крім вище названих загальних властивостей, що характеризують жири в цілому, кожен з окремих представників має багато відмінностей, які залежать від неоднорідності складу.

4-й учень: Фізичні властивості жирів залежать від наявності залишків вищих карбонових кислот, що входять до складу їх молекул. Насичені кислоти мають високу температуру плавлення, тому тваринні жири, що містять залишки цих кислот, плавляться за більш високої температури. Більшість тваринних жирів тому тверді, за винятком рибачого жиру та морських тварин (ворвань), що є рідкими. Досліджено, що жири тварин, які мешкають на півночі плавляться за більш низьких температур, ніж жири тварин із місцевостей з теплим кліматом.

5-й учень: Рослинні жири - олії, до складу яких входять залишки ненасичених кислот мають більш низьку температуру плавлення. За кімнатної температури вони, зазвичай, рідкі. Виняток становлять олії тропічних рослин - кокосова, пальмова, какао.

Викладач: Дякую за інформацію. Отже, робимо висновки: Жири - складні органічні сполуки, що містять в складі своєї молекули триатомний спирт гліцерол та три залишки вищих карбонових кислот. Від того, які кислоти (насичені чи ненасичені) містяться в молекулі залежить якість жиру: він буде твердим (тваринним), чи рідким (рослинним). Хімічно - чисті жири - безбарвні і не мають ані смаку, ані запаху.

Учні - Конспектують головні думки.

4. Із повідомленнями про поширення жирів у природі (у живих організмах) виступають учні третьої дослідницької групи, групи "біологів".

1-й учень: Жири входять до складу організмів людини, тварин, рослин і мікроорганізмів.

Жири являють собою речовини, що містять в одній ваги найбільшу кількість потенційної енергії: саме ця властивість і зумовлює їхню роль, як резервних речовин, які організм відкладає у разі надлишку їжі та витрачає під час голодування. При згорянні одного грама жиру виділяється 38,9 кДж енергії.

2-й учень: Крім жирів, відкладених у вигляді запасу (так званий жир-депо) кожна нормальна клітина містить певну кількість жиру, як складову протоплазми: ця кількість не витрачається навіть при голодуванні. Місцем відкладення запасу жиру у тваринному організмі є жирова тканина, що є видозміною сполучної тканини. Значну кількість жиру містить молоко ссавців.

3-й учень: Пропонуємо вам розглянути таблицю, що характеризує вміст жиру в молоці ссавців у відсотках.

Молоко ссавців	Вміст жиру, %
Жіноче	3,30
Коров'яче	4,00
Козяче	4,78
Овече	6,86
Оленяче	17,00
Дельфіна	46,00

Викладач: Доповнення: "Часто молоко північних тварин містить більшу кількість жирів, порівняно з молоком тварин теплого клімату, а чому, подумайте".

4-й учень: У рослинних організмах жири накопичуються майже виключно в насінні, як резерв, що служить для живлення молодого паростка. Особливо велика кількість жирів міститься в насінні так званих олійних рослин - соняшника, льону, коноплі, гірчиці та ін.. У деяких рослин відкладення відбувається не лише в насінні, але й у м'якоті плодів, наприклад, у маслин, у лаврі. Значна кількість жиру міститься в горіхах, а також у насінні хвойних дерев. Насіння злаків містить лише незначні кількості жиру.

Пропонуємо вам ознайомитись із таблицею.

Слайд №2

Вид рослини	Вміст жиру, %
Пшениця	1,5
Жито	2,0
Овес	6,0
Соняшник	24,0
Конопля	32,0
Бавовник	35,0
Льон	40,0
Кедровий горіх	56,0
Маслина	30,0 - 50,0
Кокосовий горіх	30,0

5-й учень: Метод "лабораторний дослід", інтерактивний метод "дослідження - співставлення". Учень-дослідник демонструє дослід "Вміст жиру в різних плодах", коментує дослід, результати співставляє, порівнює.

На папір покладемо невелику кількість олії та розітремо; як бачимо залишається пляма.

Капнемо соняшникової олії - ?

Розчавимо насіння соняшника - ?

Вичавимо апельсинову шкірку - ?

Розчавимо насіння гарбуза - ?

Розчавимо насіння горіха - ?

Викладач: Короткий висновок зробимо разом: Отже, група біологів дослідила, що ... (Учні роблять висновки, опираючись на спостереження, занотовують в зошит.)

5. Із повідомленнями про своє дослідження виступає четверта дослідницька група - "медиків":

Роль жирів в організмі.

1-й учень: Жири, що надходять з їжею в організм, гідролізуються ліпазами шлунково-кишкового тракту, які наявні в соку підшлункової залози, шлунка, дванадцятипалої кишки. Жири перетворюються на суміш гліцерину, жирних кислот, моно-, ди-, та негідролізованих тригліцеридів, які частково гідролізуються у кишковому епітелії відбувається включення жирних кислот у фосфатиди. З епітеліальних клітин жири у вигляді найдрібніших жирових крапельок, оточених білками, потрапляють у лімфатичні простори, а з них - у лімфатичні судини, із грудним лімфатичним потоком надходять у кровообіг, транспортуються в печінку і там на певний час затримуються.

2-й учень: Обмін жирів відбувається переважно в печінці. У жировому обміні також беруть участь інші органи та системи (м'язова, жирова). Жири синтезуються в печінці з гліцерину, жирних кислот і ацетилових радикалів, що утворюються в результаті розщеплення білків і вуглеводів.

3-й учень: Функції жирів в організмі.

Енергетична - одна з найважливіших. Кількість енергії, що витрачається дорослою людиною на фізичну працю, підтримання

температури свого тіла та інші життєві процеси лежить у межах 2,5 - 5 ккал на добу.

Доросла людина потребує 80,0 - 100,0 г жиру на добу. Надлишкове вживання жирів шкідливе, оскільки сприяє розвитку атеросклерозу та ожиріння.

У процесі повного розпаду 1 г жирів виділяється 38,9 кДж енергії.

4 - й учень: Жири, що входять до складу більшості мембран та внутрішньо - клітинних мембран, виконують структурні функції та сприяють проникненню різних поживних речовин у клітинну протоплазму. Тому незамінними для людського організму є рослинні жири, що містять ненасичені кислоти. Отже, нам в раціоні харчування щодня потрібно мати рослинні жири.

5 - й учень: Завдяки низькій теплопровідності жири підшкірної жирової клітковини служать терморегулятором, оберігаючи організм від втрати тепла. Жири відкладення забезпечують еластичність шкіри і судин.

Транспортна функція - тваринні жири поставляють організму вітаміни А і D, а рослинні - вітамін Е.

Гормональна функція - Ліпідні гормони та вітаміни регулюють обмін речовин в організмі.

Приклад: до ліпідів належать статеві гормони людини та тварин: естрадіол, тестостерон.

Захисна - шар жиру захищає ніжні органи від ударів та струсів (приклад: навколо ниркова капсула). Жироподібні сполуки покривають тонким шаром листки рослин не даючи їм намокати під час сильних дощів.

Отже, жири в організмі виконують такі функції: енергетичну, будівельну, або структурну, теплоізоляційну, транспортну, захисну, гормональну, є джерелом ендогенної води.

Викладач: Дякую. Перейдемо до інформації групи №5, групи "технологів".

Інформація 5 групи "технологів":

"Способи одержання та застосування жирів".

1 - й учень: Тваринні жири - яловичий, баранячий, свинячий та ін.. отримують із сала - сирцю, що міститься в клітковині та тканинах, які оточують внутрішні органи. Тваринні тканини подрібнюють, нагрівають, витоплюють, одержаний жир піддають очищенню. (Демонструє тваринний кулінарний жир).

2 - й учень: Медичний жир одержують з печінкового жиру тріскових риб, а також підшкірного сала китів і тюленів. Жир обробляють перегрітою водяною парою при зниженому тиску. Технічний жир отримують з відходів рибоконсервної галузі промисловості за допомогою витоплення та розчинення в органічних розчинниках з наступним вилученням їх звідти. (Демонструє риб'ячий жир)

3 - й учень: Рослинні олії отримують з багатого на олію насіння, розчиняючи їх в розчинниках, які потім випарюють. Останнім часом ліпідні навчилися вилучати з мікроорганізмів і отримувати шляхом хімічного синтезу.

4 - й учень: Жири й масла, передусім, є продуктом харчування, оскільки в організмі вони є головним джерелом енергії. Жири становлять основу багатьох косметичних засобів і мазей. З рослинних олій виробляють оливу, що використовується для одержання олійних фарб. У процесі обробки перегрітою водяною парою, мінеральними кислотами і лугом жири піддають гідролізу і з них одержують гліцерин, карбонові кислоти, або їх солі - мила.

5 - й учень: Демонстрація: демонструє крем для рук, наносить його на шкіру; демонструє мила різних сортів.

Викладач: Отже, із дослідження ми зрозуміли, що ліпідні - велика група гідрофобних органічних речовин життєво необхідних всім живим організмам.

Кілька слів за фосфоліпіди. Фосфоліпіди є особливо важливими органічними речовинами, вони теж є естерами гліцеролу та жирних кислот, але в складі

молекули ще містять залишок ортофосфатної кислоти (підручник О.В. Тагіна "Біологія 10 клас" § 9 ст.55 (учні розглядають малюнки мал. 9.6 та 9.7). Фосфоліпіди завдяки своїй будові здатні утворювати біліпідний шар, що є основою біологічних мембран. Молекулярна маса фосфоліпідів невелика. У молекулі виділяється головка та два хвости. Головка - гідрофільна (містить кисень і зв'язки поляризовані); хвости - залишки жирних кислот, що містять багато СН₂ груп. Хвости - гідрофобні, намагаються уникнути у взаємодії з водою. Тобто, фосфоліпіди - амфільні сполуки. Вони утворюють біліпідний шар, який є основою всіх клітинних мембран, які містять ще й білки.

Гліколіпіди - це органічні сполуки, що складаються з вуглеводів та ліпідів. Їх особливо багато у тканинах мозку та нервових волокнах.

До ліпідів відносять стероїди і воски. З усіх стероїдів в організмі людини в найбільшій кількості міститься холестерол, стероїдами є статеві гормони. Воски - використовуються тваринами та рослинами, як водовідштовхувальне покриття (бджолині стільники, покриття пір'я птахів, зовнішній покрив листя, плодів та насіння деяких рослин).

Завдання : Запишіть основні терміни з теми в зошити, поясніть їх.

V. Узагальнення та закріплення вивченого матеріалу: метод "Рефлексія"

1. Що називають: а) ліпідами?
- б) жирами?
2. Коли і хто з учених з'ясували хімічну природу жирів? Дослідження якої групи використовуємо?
3. Що означає термін "ліпіди"?
4. Яка існує класифікація ліпідів?
5. Яка класифікація жирів? Назвіть основні функції.
6. Назвіть головні фізичні властивості жирів. Яка група досліджувала їх?
7. Як відбувається перетворення жирів в організмі? На якому етапі уроку ви про це дізналися?
8. Де застосовуються жири? Як їх добувають?
9. Чи цікаво було дізнаватися про властивості жирів, про їх значення в житті живих організмів?

Інформація: а) запам'ятається? б) може забутись?

VI. Заключна частина уроку:

Підбиття підсумків роботи на уроці: оцінювання навчальних досягнень учнів.

Домашнє завдання: вивч. §9 ст.52-57, впр.8 ст.58 (письмово), скласти електронний кросворд на тему "Ліпіди, їх будова, властивості та біологічна роль".

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пасальський Б.К. Хімія харчових продуктів: Навч. пос. / Б.К. Пасальський. - Київ: Київ. Держ.торг.-еко.ун-т, 2000. - 196 с.
2. Хімія і методи дослідження сировини та матеріалів: навч. посібник / О.Д. Іващенко, Ю.Б. Нікозяте, В.І. Дмитренко та ін. - Київ:Знання, 2011. - 606 с.
3. Азбука харчування. Рациональне харчування / За ред. А.І. Смолякової і І.О.Мартинюк. - Львів: Світ, 1991. - 200 с.
4. Тагіна О.В. Біологія. 10 клас (рівень стандарту, академічний рівень). Підруч. для загальноосв. навч. закл. - Харків: Вид-во "Ранок", 2010. - 256с.: іл.
5. Загальна біологія:[Підруч. Для учнів 10-11 кл. серед. загальноосв. шк.] / М.Є.Куза, 2000. - 464с.: іл.
6. Пивоваренко В.Г. Основи біоорганічної хімії: Пробн. навч. посібник для 11 спецiал. кл. хіміко-біол. профілю серед.шк. - Київ: Освіта, 1995. - 144с.

А.Г.Щербаков,

методист відділу дистанційної освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ В КОЖНИЙ ЗАКЛАД ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ!

Дистанційне навчання - це організація освіти, основою якої є поєднання традиційних методів отримання знань, нових інформаційних, телекомунікаційних технологій та принципах самоосвіти. Найбільше своїх прихильників дистанційна освіта має у вищій школі, переважно серед тих, хто використовує таку форму навчання, як "освіта для дорослих". Більшість з них - дорослі люди, котрі хочуть здійснити перепідготовку, розширити сферу діяльності, отримати другу вищу освіту так, щоб це не заважало їхній діяльності. Але сучасний бурхливий розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій та Інтернету створили фундамент, на якому дистанційна освіта вже може повною мірою заявити про себе як рівноцінна та альтернативна модель навчання, яка має значний потенціал та важливі переваги.

Сучасна дистанційна освіта - це вже не лише електронна пошта або відео-зв'язок через Скайп. Новітнє програмне забезпечення дозволяє надати дистанційній освіті такі форми, які наближені за своєю структурою та організацією до очних форм навчання. Це реальне шкільне середовище, в якому учень себе відчуває його частиною, є учитель, розклад, систематичний контроль знань через самостійні та контрольні роботи, навчальні та творчі завдання. У ньому можна поставити вчителю запитання і отримати на нього компетентну відповідь, батьки мають можливість спостерігати за успішністю й темпами оволодіння їхньою дитиною навчальним матеріалом.

Цей оновлений інструментарій дистанційної освіти вже помітили та оцінили в багатьох закладах середньої освіти з традиційною класно-урочною системою, яка є панівною формою навчання будь-якого державного та комунального закладу освіти. Але з допомогою дистанційних освітніх технологій можна не тільки перекласти на плечі комп'ютера низку рутинних педагогічних дій, а й організувати по-справжньому якісне, індивідуальне, диференційоване навчання. Саме тому в останні роки у закладах освіти України набуває все більшої популярності змішане навчання (blended learning) - навчання, яке поєднує очну форму навчання з дистанційною. Крім цього, всім відомо, що через погодні умови, інфекційні захворювання (грип, ГРВІ), інші причини учні можуть масово, тривалий час не відвідувати заклад освіти. У цих умовах у закладі освіти через низьку відвідуваність або навіть карантин єдиною можливою формою навчання, яка дозволить не переривати навчально-виховний процес, є дистанційне навчання.

При запровадженні дистанційного навчання треба насамперед знати та навчитися використовувати його головні переваги:

- **Навчання у будь-який час.** Учень може самостійно вирішувати, коли і скільки часу упродовж семестру йому приділяти на вивчення матеріалу. Він буде для себе індивідуальний графік навчання.

- **Навчатися в будь-якому місці.** Учні можуть вчитися, не виходячи з дому чи іншого місця перебування. Щоб приступити до навчання, достатньо лише комп'ютер з доступом в Інтернет. Відсутність необхідності щодня відвідувати заклад освіти - безсумнівний плюс для людей з обмеженими можливостями здоров'я, для тих, хто проживає у важкодоступних місцевостях.

- **Навчатися у своєму ритмі.** Учень навчається у тому ритмі, у якому йому зручно. Учень завжди може повернутися до вивчення тих питань, які він не зрозумів, кілька разів подивитися відеолекції, а вже відомі йому теми може пропустити.

- **Доступність навчальних матеріалів.** Доступ до всієї необхідної літератури відкривається учню після реєстрації в системі дистанційного навчання, або він отримує навчальні матеріали електронною поштою. Зникає проблема нестачі чи відсутності підручників, навчальних посібників чи методичок.

- **Мобільність.** Зв'язок з викладачами, здійснюється різними способами: як online, так і offline. Проконсультуватися з викладачем за допомогою електронної пошти іноді ефективніше та швидше, ніж призначити особисту зустріч при очному або заочному навчанні.

- **Навчання в комфортній обстановці.** Проміжна атестація учнів дистанційних курсів проходить у формі online тестів. Тому в учнів менше причин для хвилювань. Виключається можливість суб'єктивної оцінки: на систему, яка перевіряє правильність відповідей на питання тесту, не вплине успішність учня з інших предметів, його соціальний статус та інші чинники.

- **Індивідуальний підхід.** При традиційному навчанні викладачеві досить важко приділити необхідну кількість уваги всім учням групи, підлаштуватися під ритм роботи кожного. Використання дистанційних технологій сприяє до організації індивідуального підходу. Крім того, що учень сам обирає собі ритм навчання, він може оперативно отримати у викладача відповіді на питання.

- **Зручність для викладача.** Вчителі, викладачі, що займаються педагогічною діяльністю дистанційно, можуть приділяти увагу більшій кількості учнів і працювати з ними там, де їм зручно або є можливість: вдома, у робочому кабінеті, у холі установи під час відраджень.

Треба пам'ятати і про певні недоліки дистанційної форми освіти. Це складність якісно організувати дистанційне навчання за темами, при вивченні яких передбачена велика кількість практичних, лабораторних занять. Навіть найсучасніші комп'ютерні тренажери не замінять "живої" практики. Дистанційна освіта не підходить для розвитку комунікабельності. При дистанційному навчанні особистий контакт учнів один з одним і з викладачами мінімальний, а то і цілком відсутній. Тому така форма навчання не підходить для розвитку комунікабельності, впевненості, навичок роботи у команді. Існує проблема ідентифікації учня. Поки найефективніший спосіб простежити за тим, чи учень самостійно здавав іспити чи заліки, - це відеоспостереження, що не завжди можливо.

Але всі ці недоліки стають проблемою тільки у випадку, якщо дистанційна освіта використовується у чистому вигляді, тобто коли учень взагалі не відвідує ЗСО. Це рідкісні випадки.

При запровадженні дистанційної форми навчання перше питання, яке треба розв'язати, це питання вибору програмного забезпечення - системи управління навчанням (Learning Management System), її встановлення та набуття навичок роботи. Якщо заклад

освіти не має великого досвіду роботи з дистанційною формою навчання, то найкраще, що можна запропонувати, - це систему дистанційного навчання GOOGLE CLASSROOM, яка є додатком відомого лідера IT-індустрії. GOOGLE має у своєму арсеналі багато інструментів для освіти, і освітяни охоче їх використовують.

По-перше, всі ці інструменти створені на основі хмарних технологій, по-друге, в них реалізована підтримка української мови, і, по-третє, вони завжди сучасні, так як постійно оновлюються та вдосконалюються. CLASSROOM створений саме для шкіл, тому він дещо не схожий на інші системи дистанційного навчання, які здебільшого орієнтовані на вищі заклади освіти. Раніше у Google Classroom була досить складна система реєстрації та доступу користувачів до курсу, але нещодавно Google відкрив вільну реєстрацію, і тепер доступ до Classroom такий же простий, як і до Facebook. Треба відзначити, що головні функції дистанційного навчання у Google реалізовані добре: є можливість публікувати теоретичний матеріал, завдання, виставляти оцінки в журналі, є календар. Як недолік треба зазначити бідність контролюючих елементів, у першу чергу тестів. Звичайно, їх можна зробити на основі GOOGLE FORMS. Цей інструмент призначений більше для створення опитувань, але, при творчому підході можна зробити і тести. Хоча краще для проведення тестування використовувати інші програмні засоби - системи online тестування. Це сервіси: OnLineTestPad, Майстер-Тест, Тесторіум. В тестах, що створені у цих системах тестування, реалізовані всі формати тестових завдань, які використовуються в Україні, насамперед в ЗНО.

Треба відзначити, що все більше закладів середньої освіти відчувають потребу у більш глибокого впровадженні дистанційної форми освіти у навчально-виховний процес ЗСО. **Причини, з яких виникає така необхідність, це:**

- велика кількість учнів у ЗСО;
- значна кількість учнів, які потребують індивідуального навчання;
- значна кількість учнів, які проживають на далекій відстані від ЗСО;
- посилена увага закладу освіти на роботу з обдарованими дітьми.

CLASSROOM, який здебільшого орієнтований на учнів та вчителів не завжди зручний та ефективний при намаганні скористатися ним для охоплення та керування всім навчально-виховним процесом ЗСО. У ньому слабо розвинені функції, які б допомогли, наприклад, заступнику директора з НВР, особі, яка відповідає за стан навчання закладу освіти, належно виконувати свої обов'язки здійснювати контроль якості навчання, об'єктивно оцінювати результати освітньої підготовки учнів та результати педагогічної діяльності вчителів інші свої посадові завдання та обов'язки. Але на сьогоднішній день у світі існує багато інших платформ для організації дистанційного навчання, за допомогою яких здійснюється управління навчальним середовищем. Більшість з них комерційні, з закритим кодом та призначені для роботи у закладах вищої освіти. Для закладів середньої освіти бажано обирати платформу з відкритим кодом (Open Source), що дозволить її адаптувати до умов закладу освіти та реалізувати додатковий функціонал. Світовим лідером серед платформ з відкритим кодом є безкоштовна система MOODLE. Система використовується у 175 країнах світу. Moodle підтримує десятки мов, українську також.

Робота з платформою Moodle розпочинається з її встановлення на комп'ютер з потрібними параметрами, через який будуть працювати всі користувачі. Всі необхідні для завантаження різні версії Moodle можна знайти на сайті <https://moodle.org/>. Там же знаходиться вся інформація щодо встановлення платформи, її налаштування та використання.

До головних особливостей системи відносять:

- Урахування у системі Moodle досягнення сучасної педагогіки з акцентом на взаємодію між учнями.

- Можливість використання як для дистанційного, так і для очного навчання.
 - Дружний та ефективний веб-інтерфейс.
 - Модульна структура дизайну, що легко модифікується.
 - Редагування своїх облікових записів учнями, можливість додавати фотографії і змінювати особисті дані та реквізити.
 - Підтримка різних структур курсів: "форум", "календарний", "тематичний". Кожен курс може бути додатково захищений за допомогою кодового слова.
 - Великий набір модулів - складових для курсів - Чат, Опитування, Форум, Глосарій, Робочий зошит, Урок, Тест, Анкета, Семінар, Ресурс (у вигляді текстової або веб-сторінки або у вигляді каталогу).
 - Зміни, що відбулися в курсі з часу останнього входу користувача в систему, можуть відображатися на першій сторінці курсу.
 - Майже всі тексти, що набираються, можуть редагуватися вбудованим редактором WYSIWYG RichText.
 - Є можливість зібрати на одній сторінці (або у вигляді файлу) всі оцінки - з Форумів, Робочих зошитів, Тестів і Завдань.
 - Доступний повний звіт щодо входження користувача в систему і роботу, з графіками і деталями роботи над різними модулями - останній вхід, кількість прочитань, повідомлення, записи в зошитах.
 - Можливе напаштування E-mail - розсилки новин, форумів, оцінок та коментарів викладачів.
 - Moodle дозволяє організувати чітку систему ролівого доступу до ресурсів, що захищає від перегляду небажаними користувачами тих даних, які для них не відведені.
 - Moodle має значну кількість контролюючих модулів. Викладач може оцінити будь-який вид діяльності в навчальному курсі, а також написати відгук до будь-якої роботи, в якому може вказати на недоліки та шляхи вирішення труднощів, що виникли. Moodle надає можливість здійснити аналіз участі та активності учасників курсу, аналіз часу, відведеного на роботу з матеріалами; оцінку того, опанування яких складових курсу викликало у групі (або даного учасника) певні труднощі; дозволяє оперативно надати допомогу під час навчальної роботи слухачів в мережі Інтернет шляхом завантаження додаткових матеріалів.
- Важливою особливістю Moodle є те, що система створює та зберігає портфоліо кожного слухача: усі роботи, що він зробив, оцінки, коментарі викладача, повідомлення на форумі.
- Система підтримує обмін файлами будь-яких форматів - як між викладачем та учнем, так і між самими учнями.
- Розгляд можливостей системи Moodle, а також інших освітніх середовищ та платформ дистанційного навчання говорить про те, що, мабуть, найкращі з них повинні стати щоденним робочим інструментом вчителя, викладача, керівника закладу освіти. Вже немає сумнівів, що дистанційна освіта стане освітою 21 сторіччя. Освіта буде доступною для будь-якої людини, у будь-якому місці, у будь-який час і з будь-якої спеціальності. І кожен заклад освіти або викладач вже не може вважатися носієм високої педагогічної майстерності, якщо не володіє методами, засобами та технологіями дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення про дистанційне навчання (Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466).
2. Переваги та недоліки дистанційного навчання [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://kerivnyk.info/perevahy-ta-nedoliky-dystantsijnogo-navchannya>
3. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: Навчальний посібник / Вишнівський В.В., Гніденко М.П., Гайдур Г.І., Ільїн О.О. // - Київ: ДУТ, 2014. - 140 с.
4. Щербаків А.Г. Організація дистанційного навчання у школі / Щербаків А.Г. // Педагогічний вісник, 2018. - №1. - С.61-64.

А.В. Щербакова,

учитель української мови та літератури;

Т.В. Шибанова,

учитель англійської мови Смілянського НВК "Загальноосвітня школа I ступеня - гімназія імені В.Т.Сенатора" Смілянської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ОПИСУ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

РОЗРОБКА УРОКУ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У 8 КЛАСІ

ТЕМА: "Моя Україна починається з рідної гімназії"

МЕТА: пояснити особливості опису пам'яток історії та культури,

- формувати вміння вирізняти опис пам'яток в тексті й переказувати його зі збереженням стилістичних вимог вихідного зразка;

- розвивати логічне й образне мислення, пам'ять, культуру мовлення, сприяти збагаченню словника учнів;

- засобами художнього слова виховувати любов і повагу до культурної спадщини свого народу, рідного міста, школи, Батьківщини,

- виховувати почуття патріотизму засобами прекрасного, цінувати й оберігати історичні надбання; прищеплювати навички порівняльного аналізу культурно-мистецьких явищ.

Тип уроку: урок розвитку мовлення

Методи та прийоми: слово вчителя, бесіда, робота в групах, метод "сніжна куля", гра "Так чи ні", "Незакінчене речення", робота зі словником.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ.

Teacher of English: As you have already understood, today we have got an unusual lesson. We'll use both languages -English and Ukrainian to discuss the importance of reading and retelling stories. During this lesson we'll compare different tips and recommendations of how to summarize and retell the story in the target language and in Ukrainian.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ, ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

Той, хто не знає свого минулого,

Той не вартий майбутнього

М.Рильський

Слово вчителя: пам'ятки історії та культури - це не лише естетична насолода і пізнання. За законом життя нація гине разом із загибеллю її духовної спадщини. Тому ми не маємо права забувати історію, бо "хто не знає минулого, той не вартий майбутнього". Школа - це частина нашого життя, наша друга домівка. Історія гімназії, в якій ми навчаємось, велична і таємнича, сама будівля є пам'яткою архітектури. Ось уже 110 років випускає вона у світ своїх учнів, які несуть із собою у серці частину любові і пам'яті на все життя.

Учениця:

ШКОЛА

Школо наша, школо,

Приголуб нас, мила,

Пригорни усіх нас,

Як голуб під крила.

Ти нас всіх научиш,

Як у світі жити,

Як зло оминати,

Як добро чинити.

М.Підгірянк

1. Метод "Групування"

На дошці учні розміщують листочки з написом. Яка вона, наша гімназія? Як впливає на кожного з вас? (Дібрати епітети)

Гімназія- велична, старовинна, таємнича, мудра, добра, замріяна, спокійна, чарівна...

Teacher of English: what adjectives can you use to describe our school? (ancient, nice, old, great, significant, popular, amazing, friendly, kind, funny, understanding, caring, interesting, terrific)

III. СПРИЙНЯТТЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ.

1. Пояснення вчителя.

2. Словникова робота

- Що ж таке пам'ятник, пам'ятка й архітектура?

(В учнів міні-підручники, де є роз'яснення термінів):

Пам'ятка культури - визначна споруда, археологічний об'єкт або витвір мистецтва, що є частиною культурного надбання (культурної спадщини) країни, людства загалом (пам'ятка історії, літератури, мистецтва, мови, права тощо) і охороняється законом. Залежно від наукової, історичної і художньої цінності пам'ятки культури бувають світового, державного і місцевого значення.

На державному обліку в Україні перебуває 152 тис. пам'яток культурно-історичної спадщини, з яких 56 тис. - пам'ятки історії, 7 тис. - пам'ятки монументального мистецтва, близько 15 тис. - пам'ятки містобудування та архітектури. Нерухомі святині зберігаються просто неба, інші пам'ятки історії, матеріальної та духовної культури нації - у музеях України.

Українське законодавство розрізняє 8 видів пам'яток:

1. Археологічні
2. Історичні
3. Монументального мистецтва
4. Архітектури
5. Містобудування
6. Садово-паркового мистецтва
7. Ландшафтні
8. Об'єкти науки і техніки

Пам'ятник - пам'ятка. Слова пам'ятник і пам'ятка багатозначні. Та коли слово багатозначне, то серед різних його значень завжди є основне.

Так, пам'ятник - це насамперед скульптурна споруда в пам'ять чи на честь кого-небудь, чого-небудь: пам'ятник Шевченкові.

Пам'ятка - це предмет культури, що зберігся з давнини, наприклад: "Слово про полку Ігорів" - видатна пам'ятка доби Київської Русі. Пам'ятка у цьому значенні - це і стародавній літопис, і видатний літературний твір, і важливий документ, і народна дума, і народна пісня, і визначна давня споруда.

Пам'ятка - це предмет матеріальної культури минулого, що зберігся. Пам'ятки бувають рухомі й нерухомі:

До нерухомих належать розташовані просто неба пам'ятки архітектури та монументального мистецтва. Рухомі - це твори живопису, скульптури, ужиткові речі, ювелірні вироби, рукописи, книжки, документи.

Дослідженням нерухомих пам'яток займається пам'яткознавство.

Рухомі вивчаються історією, археологією, мистецтвознавством, а також музеєзнавством, архівознавством тощо.

У реченнях опису пам'ятки (предмета) "відомим" є назва предмета та його частин, "новим" - ознаки.

Опис пам'ятки історії та культури може бути складений у науковому, діловому або художньому стилях.

3. "Метод "Прес".

Яке значення мають пам'ятки історії та культури в духовному житті народу?

Алгоритм методу такий:

1. Вкажіть свою думку: "Я вважаю, що..."
2. Поясніть причину появи цієї думки: "тому що".
3. Наведіть аргументи на підтримку вашої позиції "Наприклад,..."

4. Творча робота "Складання сенкану

(На вибір учні складають англійською чи українською мовою)

Сенкан

Перший рядок – тема вірша, виражена одним словом, зазвичай іменником	Гімназія
Другий рядок – опис теми трьома словами, як правило, прикметниками	Старовинна, велична, таємнича
Третій рядок – опис дії в межах цієї теми трьома словами, зазвичай дієсловами	Навчає, надихає, спонукає
Четвертий рядок – вислів з чотирьох слів, що виражає ставлення автора до теми	Дарує знання та віру у себе
П'ятий рядок – одне слово, синонім до першого, емоційне, образне, філософського узагальнення, яке підкреслює суть теми	Моя сім'я!

Сенкан (cinquain)

Gymnasium

Ancient and friendly

Teaches, inspires, loves

Gives knowledge and respects everyone

My family

Фізкультхвилинка

The teacher of English : And now it's time to have a rest . Let's do some fitness exercises.

"The Continental Drift"(video)

Move it out do the Sid

Take it back and do the Sid

Step left and then drift

Step right and then drift

Criss cross AND DO THE MANNY! (Manny the mamouth, with his wiggly trunk)

Criss cross AND DO THE MANNY! (Manny the mamouth, with his wiggly trunk)

Now jump, jump, wiggle your rump and walk it out like granny

To the front and do the Sid

Take it back and do the Sid

Step left and then drift

Step right and then drift

Criss cross AND DO THE MANNY! (Manny the mamouth, with his wiggly trunk)

Criss cross AND DO THE MANNY! (Manny the mamouth, with his wiggly trunk)

Now jump, jump, shake your rump and walk it out like granny

5. Ознайомлення з пам'яткою

"Як працювати над вибіркоким переказом тексту".

Як працювати над вибіркоким переказом текстів:

1. Прочитайте текст.
2. Визначте його тему й основну думку.
3. Вдумайтеся в тему, запропоновану для вибіркового переказу.
4. Виберіть із тексту матеріал, необхідний для переказу (він може знаходитися в різних місцях тексту).
5. Визначте основну думку переказу.
6. Складіть план переказу.
7. Випишіть слова-терміни, дати, використані в тексті.

8. Продумайте хід розповіді.

The teacher of English:

No doubt that retelling stories is a perfect way of improving your spoken English!

Moreover it helps you to become a much better reader over time, and it'll definitely broaden your passive English vocabulary. There are some tips which can help you to retell and summarize the story.

Watch this video recommendations. "Retelling the story"

Let's sum it up. Look at the "Retelling Glove " and try to repeat five main points which are necessary to mention.

IV. РОБОТА З ТЕКСТОМ

Читання тексту для переказу

Найбільша кількість пам'яток архітектури міста Сміли, пов'язана з освітою, зведена на початку XX століття. Найкращий стан із них має зведена 1908 року будівля чоловічої гімназії - нині приміщення гімназії ім. В.Т. Сенатора.

Смілянська гімназія - один із найстаріших навчальних закладів Черкаської області. Для нього лише за один рік коштом графа Лева Олексійовича Бобринського за участю міської громади було збудоване двоповерхове приміщення. Для міцності при зведенні стін для розчину використано 30 тисяч яєць.

На початку 1908 року в містечку було створено Навчально-Просвітницьке товариство. В ролі почесних членів у нього ввійшли власники Сміли, а членами-засновниками стали службовці маєтку, багаті смілянських жителів та деякі особи з навколишньої місцевості. Головною метою зазначеного товариства було "влаштування і утримання середніх навчальних закладів".

Чоловічу гімназію було відкрито 14 вересня 1908 року. Для жителів Сміли це створило нові можливості, адже до університетів мали право вступати лише випускники гімназій. Тоді тут навчалися переважно діти чиновників, купців, служб.

Омита десятками дощів, овіяна вітрами, засмагла на сонці, гімназія бачила на своєму віку не одну сотню дітлахів, які, прийшовши сюди маленькими і розгубленими, виходили у світ дорослими, розумними та впевненими у собі юнаками та дівчатами.

Гімназія - це досить просторе приміщення, яке має два поверхи. Збудована вона із жовтої старовинної цегли, яка і досі має такий самий вигляд, що й 100 років тому. Підмурок будівлі на той час зроблений високий і міцний. Саме тому гімназія створює вигляд високої будівлі.

Фасад виступає вперед і надає будівлі урочистого вигляду. По обидва боки від входу розміщені два

кабінети: директора і заступників. Вікон у гімназії дуже багато, саме тому всередині завжди світло і ясно. Висота стін у кабінетах сягає близько 5 метрів. Покрівля будівлі вже замінена на новий шифер, тому що з часом дах став не таким надійним, як раніше.

Двері високі, досить широкі, коли відкрити їх, то відразу відчувається, що це, дійсно, історичне місце. Ніби заходиш до храму наук - так підіймають тебе сходи догори. Здається, що завжди тут спокійно і затишно...

Гімназія для кожного її учня є одним із найдорожчих скарбів, і тому, щоб не загубити його, треба берегти її як своє життя, родину, душу.

Робота над текстом

- Smila gymnasium is the famous landmark of Ukraine."

Smila Gymnasium is one of the oldest educational institutions in Cherkasy region. For its construction within only one year at the expense of Count Lev Oleksiyovych Bobrynsky and urban communities a two-story building was built. The most interesting thing about its construction is that 30 thousand eggs were used for the strong solution of its walls.

The Gymnasium was officially opened on September 14, 1908. Residents of Smila had new opportunities, because universities were eligible to enter only for graduates of Gymnasiums. Mostly children of officials, merchants and servants studied at Gymnasiums at that time.

The building is quite distinctive in the town. It has become a famous landmark in Smila.

In 2005 the institution was reorganized into "The Complex Secondary First Level School".

The school is large, impressive, and built in an old-fashioned style. This is a building of historic interest. The school was composed of 2 stores, and an attic. On the ground floor, the office of the head master and administrative block are situated and there are some classrooms there too. On the second floor there are some class rooms and staff rooms. All the rooms are spacious, cosy and very light because they have three or four big windows which overlook the school garden. They are pleasant to spend time in, because they have nice modern furniture and it is not too hot or too cold during the school year. The walls are decorated with photos, paintings and mottoes. The architecture is simple but students feel rather comfortable inside.

Students enjoy the environment of this school especially the big garden, play-ground and canteen. In the break time they like playing with their classmates and that's something they will never forget.

The atmosphere at school is very reliable. It is comfortable to study at.

The teacher of English: So your task is to make a selective retelling of this text. I want you to describe our school. As you understood a description of a place can be of a building, a room or an area. We can describe its appearance, things that happen there and why we like or dislike it. (Students retell the story)

6. Рольова гра "Taking interview"

7. Аналіз структури тексту

1. Визначити, що виражає заголовок: тему чи основну думку.

2. З'ясувати тип і стиль мовлення тексту.

3. Які типи мовлення наявні в тексті?

3. Аналіз змісту тексту.

8. Словникова робота.

Лексико-стилістична робота

1. Пояснення лексичного значення незрозумілих слів.

Лексико-орфографічна робота

1. Записати власні й загальні назви, ужиті в тексті. Пояснити їх правопис.

5. Повторне читання тексту по частинах і робота над планом, запис плану.

6. Заключне, цілісне читання тексту.

V. ПІДГОТОВКА ЧОРНОВОГО ВАРІАНТУ ВИБІРКОВОГО ПЕРЕКАЗУ. Самостійний, колективний на початковому етапі письмовий переказ прочитаного, індивідуальна допомога учням.

VI. РЕДАГУВАННЯ ВИКОНАНОЇ РОБОТИ (індивідуальна допомога окремим учням).

VII. ПІДСУМОК УРОКУ.

Метод "Незакінчене речення"

- На сьогоднішньому уроці для мене найбільшим відкриттям було...

- Ця інформація дозволила нам зробити висновок, що...

- Я успішно засвоїв новий матеріал і вмію...

Dear students! You did a really great job! I enjoyed myself working with you. Many of you deserve excellent grades.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

Переписати переказ у зошити.

Write a selective retelling of this story.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва В. Питання мовної культури у шкільному курсі української мови//Освіта і управління, т.11, 2008. - С.57 - 63.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення/Н.Д. Бабич - Львів: Світ, 1990. - С. 25.
3. Бабкіна О.А. Уроки розвитку зв'язного мовлення. 5-8 кл. / О.А.Бабкіна, Т.А.Копєсник / За ред. Г.Р.Корицька - Харків.: Вид. група "Основа", 2008. - С. 73 - 77.
4. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання Л. Варзацька, Л.Кратасюк// Дивослово. - 2005. - № 2. - С. 5 - 6.
5. Дідук Г.І. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення відповідно до нових концепцій викладання рідної мови/ Г.І. Дідук//Укр. мова і літ. в шк. - 2000. -№5. - С. 24 - 28.
6. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема // Дивослово. - 2006. - №5. - С. 2 - 5.
7. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання/М. Іванчук//Початкова школа. - 2004. - № 5. - С. 10 - 13.
8. Інноваційні технології навчання української мови і літератури/ Укладан О.І.Корут. - Тернопіль: Астон, 2005. - С. 3 - 27.
9. Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури/ Упоряд. К.Ю.Голобородько. -Х.: Вид. група "Основа", 2005. - С. 111 - 119.
10. Караман С. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення // Укр. мова в шк. - 2004. - № 4. - С. 18 - 20.
11. Ковальчук Г. Вдосконалення зв'язного мовлення в учнів через творчу діяльність // Початкова школа. - 2008. - № 8. - С. 52 - 53.
12. Кучерук О. Технології мовленнєвого розвитку школярів // Дивослово. - 2008. - №10. - С. 3 - 5.
13. Лещенко Г. Інтегровані уроки у системі розвитку зв'язного українського мовлення школярів/Г. Лещенко// Укр. мова в шк. - 2004. - № 10. - С. 46 - 47.
14. Лещенко Г. Система ситуативних завдань до уроків розвитку зв'язного мовлення // Укр. мова в шк. - 2004. - № 5. - С. 13 - 18.
15. Нетрадиційні уроки з рідної мови. 5 - 11 класи/ Укладані С.С.Скляр, Л.І.Нечволод. - Харків: "Торсін", 2004. - С. 28 - 35, 47 - 53.
16. Новик О. Гра на уроці мови // Методичні діалоги. - 2008. - № 1. - С. 13 - 15.
17. Олійник І. С. Методика роботи з розвитку мови в 5 - 8 класах -Київ: Рад. шк, 1971. - С. 21 - 47.
18. Перебийніс С. Інтегрований урок// Методичні діалоги - 2007. - № 10. - С. 20 - 22.
19. Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови // Дивослово. - 2005. - № 1. - С. 7 - 13.
20. Уроки розвитку зв'язного мовлення / Упоряд. К.Ю.Голобородько - Харків: Вид. група "Основа", 2006. - С. 3 - 7.
21. Усі уроки української мови в 8 класі / Упоряд. С.А.Омельчук - Харків: Вид. група "Основа", 2006. - С. 13 - 21.
22. Явдошенко І. Інтерактивні методи навчання на уроках української мови// Початкова школа. - 2008. - № 2. - С. 4 - 7.
23. Yun-Ah Hang. retelling as an effective reading comprehension strategy for young learners.
24. Smith F. Understanding reading.
25. Teaching tips for summarizing. <https://www.youtube.com/watch?v=4vNnmj3rcd0>.
27. Story sequence. Classroom strategies, www.readingrockets.org/strategies/story_sequence.

В. М. Строгецька,

викладач математики Смілянського коледжу харчових технологій НУХТ

ТЕОРІЯ ЙМОВІРНОСТІ У ШКІЛЬНІЙ МАТЕМАТИЦІ

Сучасна концепція шкільної математичної освіти орієнтована, передусім, на індивідуальні особливості дитини, її інтереси і здібності. Серед основних ключових компетентностей життя є математична грамотність. Це - уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем. Тому наразі мова йде не тільки про навчання математиці, але і формування особистості за допомогою математики, необхідності розвитку у всіх школярів ймовірнісної інтуїції і статистичного мислення. Причому мова сьогодні йде про вивчення ймовірнісно-статистичного матеріалу в обов'язковому шкільному курсі математики в рамках самостійної змістовно-методичної лінії протягом всіх років навчання. Психологи стверджують, що найбільш сприятливий для формування ймовірнісних уявлень вік 10-13 років (це 5-7 класи). Експериментальна робота в 5 і 6 класах по пропедевтиці ймовірнісних уявлень, проведенню експериментів з випадковими подіями і обговоренню на якісному рівні їх результатів показало, що цей період дає хороший розвиток ймовірнісної інтуїції і статистичних представлень дітей. За даними вчених-фізіологів і психологів в середній ланці школи помітне падіння інтересу до процесу навчання загалом і до математики зокрема. Саме ймовірнісно-статистична лінія, вивчення якої неможливе без опори на процеси, що спостерігаються в навколишньому світі, на реальний життєвий досвід дитини, здатна сприяти поверненню інтересу до самого предмета "математика". Внаслідок вивчення математики учень повинен знати і розуміти ймовірнісний характер багатьох закономірностей навколишнього світу, приклади статистичних закономірностей і висновків. **Внаслідок вивчення елементів логіки, комбінаторики, статистики і теорії ймовірностей учень повинен уміти:**

- отримувати інформацію представлену в таблицях, на діаграмах, графіках; складати таблиці, будувати діаграми і графіки;
- розв'язувати комбінаторні задачі шляхом систематичного перебору можливих варіантів, а також з використанням правила множення;
- обчислювати середнє значення результатів вимірювань;
- знаходити частоту події, використовуючи власні спостереження і готові статистичні дані;
- знаходити ймовірність випадкових подій в найпростіших ситуаціях.

Використати придбані знання і уміння в практичній діяльності і повсякденному житті для:

- аналізу реальних числових даних, представлення у вигляді діаграм, графіків, таблиць;
- розв'язування учбових і практичних задач, що вимагають систематичного перебору варіантів;
- порівняння шансів настання випадкових подій, оцінка ймовірності випадкової події в практичних ситуаціях, зіставлення моделі з реальною ситуацією;
- розуміння статистичних тверджень.

Підліток в своєму житті щодня стикається з ймовірнісними ситуаціями. Гра і азарт становлять істотну частину життя дитини. Коло питань, пов'язаних з співвідношеннями понять "ймовірність" і "достовірність", проблема вибору найкращого з

декількох варіантів рішення, оцінка міри ризику і шансів на успіх, уявлення про справедливість і несправедливість в грі і в реальних життєвих колізіях - все це, безсумнівно, знаходиться в сфері реальних інтересів підлітка.

Навчання "законам випадку" грає немалу роль. Слухаючи курс теорії ймовірностей, учень пізнає, як застосовувати прийоми логічного мислення в тих випадках, коли доводиться мати справу з невизначеністю (а такі випадки виникають на практиці майже завжди). На першому етапі навчання можна відмітити, що події достовірні і неможливі краще не відносити до випадкових подій. Досвід викладання даного матеріалу показав, що школярам 10-12 років важко вважати випадковими ті події, які відбуваються завжди, або не відбуваються ніколи. Поняття випадкової події відповідно уточнюється на більш пізніх рівнях навчання. Щоб довести, що дана подія випадкова, пропонується навести приклад такого виходу, коли подія відбувається, і приклад такого виходу, коли вона не відбувається.

Необхідно розвинути в учнів розуміння міри випадковості різних явищ і подій. Якісна оцінка ймовірності події приводить до того, що при обговоренні в класі на одне і те ж питання може бути дано декілька різних відповідей, які можуть вважатися правильними, що незвично на уроці математики і для учня і для вчителя. Наприклад, при обговоренні ймовірності настання події "вам подарують на день народження собаку" учні в залежності від особистих обставин можуть **дати відповіді:**

- "це мало ймовірна подія",
- "це дуже можлива подія",
- "це достовірна подія".

Під час розв'язування таких задач головним є аргументація, що наводиться, розуміння школярем значення понять, що використовуються.

Найважливішою метою навчання школярів елементам стохастичності є цілеспрямований розвиток ідеї про те, що в природі існують статистичні закономірності. Важливо допомогти учням правильно усвідомити реальну дійсність, відкрити для себе ймовірнісну природу навколишнього світу, показати, що в світі випадковості можна не тільки добре орієнтуватися, але і активно діяти.

До засобів, з допомогою яких, можна організувати формування первинних стохастичних представлень школярів можна віднести: стохастична гра, експерименти з випадковими виходами, статистичні дослідження, уявні статистичні експерименти і моделювання. Для проведення експериментів поки можливе використання таких засобів, як : кубики, гудзики, кнопки, саморобні вертушки і т. п. Проводячи експерименти, учні можуть помітити, що ті або інші події відбуваються частіше або рідше, відносно інших. Таким чином, можна перейти до поняття частоти, а потім і до статистичного визначення ймовірності.

На першому етапі при вивченні комбінаторики потрібно виробити в учнів уміння складати комбінаторні сукупності і почати з самого простого - складання комбінаторних сукупностей методом безпосереднього набору. У віці 11-12 років діти здатні вирішувати найпростіші комбінаторні задачі на цілеспрямований перебір невеликого числа елементів певної сукупності і складати всілякі комбінації (з повтореннями і без

повторень) з 2-3 елементів. Операція перебору розкриває ідею комбінування, служить основою для формування комбінаторних понять і гарною підготовкою до виведення комбінаторних і закономірностей.

Після того, як учні навчаються складати набори з елементів заданої множини по заданій властивості, на перший план виходить задача з підрахунком кількості можливих наборів. Такі комбінаторні задачі розв'язуються за допомогою міркувань, розкриваючи принцип множення. Але акцент треба зробити не на формальному його застосуванні, а на змістовних міркуваннях і розумінні суті поставленого в задачі питання. Принцип множення надалі використовується для виведення формул.

Часто підрахунок варіантів полегшують **графи**. Одним з видів графів є дерево можливих варіантів, яке є гарною наочною ілюстрацією правила множення. Таким чином, побудова дерева можливих варіантів є одним із способів розв'язання комбінаторних задач. Така наочність допомагає краще зрозуміти принципи складання наборів (допомагає складати і упорядковувати набори). Але таку наочність можна використати в задачах з невеликою кількістю можливих варіантів, або в задачах, для яких дерево можливих варіантів є правильним.

Метод перебору, принцип множення і побудова дерева можливих варіантів - це всі методи, які дозволяють розв'язувати комбінаторні задачі без використання формул. Відсутність формул дозволяє учням краще зрозуміти суть рішення, краще освоїти способи складання і підрахунку можливих наборів. Вже після цього можна вивести або ввести деякі формули, які учень повинен застосовувати усвідомлено і розуміти принцип їх дії.

Курс теорії ймовірностей і математичної статистики традиційно присутній в програмах усіх математичних факультетів університетів і педагогічних вузів, входить в обов'язковому порядку в підготовку інженерів, економістів і т. д.

Якщо у вищій школі основний акцент робиться на вивчення математичного апарату для дослідження ймовірнісних моделей, то в школі учнів, передусім, необхідно ознайомити з процесом побудови моделі, вчити їх аналізувати, перевіряти адекватність побудованої моделі реальним ситуаціям, розвивати ймовірнісну інтуїцію.

Виконання учнями завдань, пов'язаних з прийняттям рішень в реальних (в нематематичних) ситуаціях, грає тут дуже важливу роль і вимагає умілого управління з боку вчителя. Викладач повинен володіти особливою методологією з використанням специфічних стохастичних висновків. Володіння мистецтвом стохастичних міркувань - неодмінна умова успішної діяльності вчителя математики. Потрібен погляд на стохастичку не тільки як на систему понять, фактів і тверджень, а як на специфічну методологію, що охоплює ймовірнісні і статистичні висновки в їх взаємозв'язку. Аналіз тих ситуацій, де для проблеми, що вирішується не виявляється однозначної або певної відповіді, не повинен викликати розгубленості вчителя. Треба бути гнучко мислячою людиною, позбавленою догматичної віри в абсолютну істинність чужих висновків.

Виступаючи як диригент і помічник учнів, вчитель покликаний прищеплювати їм критичне відношення до статистичних висновків і узагальнень, уміння правильно витлумачити статистичну інформацію, самостійно викривати різного роду фальсифікації, які здаються на перший погляд "правдоподібною" інформацією.

Вчитель повинен глибоко розуміти причини появи небезпеки прийняття неправильних рішень в ході аналізу явищ, що відбуваються під впливом випадку. Хибне враження, наприклад, може виникати через неповноту статистичної інформації. Наприклад, розглядаючи завдання про число жінок, зайнятих в

промисловості і в системі освіти, можна прийти до висновку, що жіноча праця переважає в промисловості:

Де працюють:	Число жінок
В промисловості	129 483
В освіті	41 769

Однак думка міняється, після того, як додатково стає відомим, що в освіті працює 57 218 чоловіків, а в промисловості - 264 251 чоловіків. У результаті виходить, що число жінок становить приблизно 73% від всіх працівників освіти, і тільки приблизно 49% від всіх працівників зайнятих в промисловості.

До неправильних або суперечливих висновків може привести також некоректний вибір критеріїв, по яких інтерпретуються статистичні дані. Тут прикладом може служити наступна ситуація: кожна з двох фірм по виготовленню взуття послала в деяку африканську країну свого агента для з'ясування можливості продажу своєї продукції. Агент першої фірми телеграфував: "- Прекрасний ринок для взуття - тут 90% жителів не носять черевики". Агент другої фірми повідомив: "-Для взуття тут немає ринку - 90% жителів не носять черевики".

Специфіка стохастичної лінії вимагає від вчителя умінь так організувати математичну діяльність школярів, щоб вивчення понять і методів відбувалося в формі відкриття нових інструментів пізнання навколишнього світу. При навчанні створюються сприятливі умови для евристичної діяльності учнів. У педагогів з'являється можливість використання нових, незвичних для уроків математики, підходів до навчання. Вчитель, визначаючи рівень засвоєння учнями тих або інших стохастичних умінь, може зіткнутися з наступними труднощами: при розв'язуванні задач учням частіше доводиться спиратися на свій здоровий глузд, а не діяти суворо по алгоритму, тому відповіді різних учнів на одне і те ж питання можуть звучати по-різному. У цьому випадку задачею вчителя є оцінка "права на помилку" учня, оскільки сама така оцінка носить ймовірнісний характер.

Потрібно враховувати, що діти з випереджальними темпами загального розвитку раніше починають самостійно здійснювати діяльність, пов'язану з проведенням статистичних експериментів і досліджень, раніше переходять від використання емпіричних характеристик до побудови ймовірнісних моделей. Тому особливе значення має розмежування рівня умінь і навиків самостійного отримання висновків про явища, що вивчаються.

Реалізація будь-якої теми в шкільному курсі стикається з рядом проблем. Однією з них є проблема змісту матеріалу, що саме в яких кількостях вивчати в школі. Оскільки шкільний курс суворо обмежений часовими рамками, то доводиться вибирати необхідний мінімум, але щоб його вистачило, для досягнення поставленої мети навчання по даній темі і математиці в цілому. Цей матеріал потрібно вивчати протягом всього курсу середньої школи. Весь курс умовно можна розбити на декілька етапів, причому на кожному етапі формуються одні і ті ж види діяльності, але на різних рівнях і різними засобами. На кожному етапі матеріал ускладнюється, доповнюється. Відпрацьовуються раніше засвоєні і формуються нові уміння і навички.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бродський Я. Про вивчення елементів комбінаторики, ймовірності, статистики у школі. / Я. Бродський // Математика. - 2006. - № 16. - С. 8-18. - С. 12-14.
2. Бунімович Е. А. Методичні вказівки до теми "Статистичні дослідження" / Бунімович Е. А., Суворова С. Б. // Математика в школі. - 2003. - № 2. - С. 4-7.
3. Бунімович Є. А. Ймовірнісно-статистична лінія в базовому шкільному курсі математики Є. А. Бунімович // Математика в школі. - 2002. - № 3. - С. 11-13.
4. Макаричев Ю. М. Вивчаємо елементи статистики / Макаричев Ю. М., Міндюк Н. Г. // Математика в школі. - 2004. - № 5. - С. 10-16.

С. М. Фатіф,

учитель української мови та літератури Дмитрівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Золотоніської районної ради

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ, ЙОГО ОЗНАКИ. СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ БЕЗ СПОЛУЧНИКІВ, ІЗ СУРЯДНИМ І ПІДРЯДНИМ ЗВ'ЯЗКОМ РОЗРОБКА УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. 9 КЛАС

Мета: формувати ключові і предметні компетентності:

- **уміння вчитися** – самоорганізовуватися до навчальної діяльності, правильно використовувати складні речення у мовленні;
 - **пізнавальну** - поглибити знання учнів про складне речення та його ознаки, удосконалювати уміння розрізняти види складних речень, відрізняти їх від простих та правильно інтонувати;
 - **комунікативну** - розвивати навички спілкування та роботи в колективі;
 - **інформаційну** - удосконалювати навички роботи з джерелами інформації;
 - **загальнокультурну** - виховувати в учнів естетичні смаки, любов до прекрасного, бережливе ставлення до природи рідного краю;
 - **здоров'язбережувальну** - викликати позитивні емоції використанням ігрових методів і прийомів навчання.
- Очікувані результати: учні засвоїли навчальний матеріал про складне речення та його особливості, навчилися розрізняти види складних речень, правильно будувати, інтонувати і використовувати їх у власному мовленні, уміють бачити і цінувати красу навколишнього світу.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Добрий день. Після написання підсумкової контрольної роботи ми на сьогоднішньому уроці розпочинаємо вивчення нового матеріалу, хоча й продовжуємо працювати на ниві СИНТАКСИСУ. Та спочатку давайте відгадаємо предмет нашого дослідження. Отже, увага - лінгвістична загадка!

II. Підготовка до сприйняття.

Загадка. Я - одиниця синтаксична,
Для мовлення зручна і звична,
Не одну основу граматичну маю,
Тому багато повідомляю.
Сполучники й слова сполучні - моє забезпечення.
Тому і називаюсь я - складне речення.

III. Оголошення теми і мети уроку. Актуалізація опорних знань.

Саме складне речення і буде предметом нашого дослідження. Тому в зошитах запишемо... Сьогодні на уроці ми з вами:

- поглибимо свої знання про складне речення, його ознаки та пунктуацію;
 - навчимося розрізняти види складних речень і розпізнавати їх у тексті;
 - удосконалюватимемо свої уміння правильно будувати складні речення і використовувати їх у власному мовленні;
 - спілкуючись, будемо разом створювати романтичний осінній затишок. "Мозковий штурм".
- А зараз пригадаємо раніше вивчений матеріал.
- Яка мовознавча наука вивчає складне речення? (синтаксис)

- Які синтаксичні одиниці ви вже вивчили? (словосполучення і просте речення)

Познайомимось із ще однією одиницею синтаксису - складним реченням.

М. Вивчення теоретичного матеріалу виконання вправ.

1. Засвоєння теоретичного матеріалу.

1). Складним реченням - називається речення, що складається з двох або кількох простих речень, об'єднаних в одне синтаксичне ціле за змістом, інтонацією, сполучниковим або безсполучниковим зв'язком (Пролинули останні дні серпневі, і осінь заглядає у вікно).

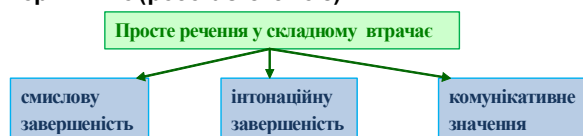
На межі простих речень у складному найчастіше ставиться кома, рідше - крапка з комою, тире і двокрапка.

Прості речення у складному зберігають граматичну основу, але втрачають деякі свої ознаки, а саме:

- 1) смислової завершеності, бо тільки в поєднанні з іншими простими реченнями виражають закінчену думку;
- 2) інтонаційну завершеність, бо лише все складне речення має інтонацію закінчення;
- 3) комунікативне значення, оскільки не є самостійною одиницею спілкування.

Тому вираз "просте речення у складному" вживається досить умовно. І тільки складне речення становить собою єдине смислове і структурне ціле, що виступає одиницею спілкування.

Повернемося до попереднього речення і порівняймо (робота з схемою).

Пролинули останні дні серпневі. Осінь заглядає у вікно.
(1 речення - закінчився серпень, 2 речення - настала осінь).

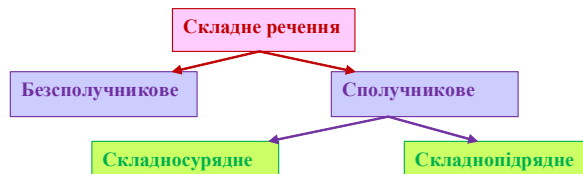
Пролинули останні дні серпневі, і осінь заглядає у вікно.
(У природі пройшов плавний процес, коли після останніх днів літа непомітно настала осінь, і навіть перші дні вересня мало чим відрізняються від серпневих).

2). Робота з підручником - спостереження на с. 44.

3). Складні речення за смисловими відношеннями та способом зв'язку між частинами поділяються на сполучникові і безсполучникові (робота з II схемою).

Частини безсполучникового складного речення пов'язуються між собою тільки за допомогою інтонації.

(Настала після літа осінь, птахи відлітають у теплі краї).

Сполучникові складні речення за типом сполучникового зв'язку поділяються на складносурядні і складнопідрядні.

Частини складносурядного речення між собою рівноправні, як однорідні члени речення, і пов'язуються між собою лише сполучниками сурядності.

(Настала після літа осінь, і птахи відлітають у теплі краї).

Частини складнопідрядного речення між собою нерівноправні: серед них є головне, від якого ставимо запитання, і підрядне речення, що відповідає на нього.

Такі речення пов'язуються між собою сполучниками підрядності або сполучними словами, роль яких виконують відносні займенники чи прислівники.

(Як настане після літа осінь, птахи відлітають у теплі краї).

До речі, відносно прості речення у складному можуть бути різного типу: односкладні і двоскладні, повні і неповні, поширені і непоширені.

(Задощило, навколо – тиша).

2. Творче моделювання "Кленова доріжка".

Завдання. Побудувати речення із запропонованих слів. (Слова написані на кленових листочках).

Запанувала осінь на землі, дерева одягли багрянні шати. (безсполучникове)

А зараз давайте перебудуємо утворене безсполучникове складне речення у складносурядне.

Запанувала осінь на землі, і дерева одягли багрянні шати. (складносурядне)

А тепер трансформуймо його у складнопідрядне.

Коли запанувала осінь на землі, то дерева одягли багрянні шати. (складнопідрядне)

3. "Синтаксичне сито".

Завдання. "Просіяти", тобто вибрати з поданого тексту лише складні речення. А оскільки, як ви вже помітили, ми сьогодні створюємо на уроці святковий настрій золотої осені, то попрацюємо з поезією. Отже, вибрати з вірша лише складні речення. Працюємо усно.

Лягає килим золотий під ноги: панує осінь навкруги.

І барвами вбираються дороги,

та багрянніють річки береги.

На павутині бабиного літа

бринить романс осінній неспроста.

Берізка клонить дивні віти,

і золотіють навіть небеса.

Бо нині золота й роса на травах,

коштовними стають всі парки і ліси.

Весь світ переливається в загравах

цієї дивної осінньої краси.

4. Робота з картками. А зараз попрацюємо самостійно з картками.

Завдання. Виписати із запропонованих речень лише складні, підкреслити в них граматичні основи, тобто підмети і присудки, і надписати зверху частини мови, якими вони виражені.

5. Цифровий диктант.

Завдання. Визначити на слух складні речення і виписати їх номери.

1. Минають дні, минає літо, настала осінь.

2. По садах пустинних їде гордовито осінь жовтоконоса на баскім коні.

3. Зацвіли осінні квіти, і в пахощі закуталась земля.

4. Дихання осені уже на квіти впало, у зелені дерев сумує жовтий лист.

5. Вже швидко пожене холодним вітром осінь і обірве все листячко з дерев.

6. "П'ятий зайвий". Серед складних речень, зрозуміло, більше сполучникових. А їм для зв'язку простих частин потрібні сурядні або підрядні сполучники чи сполучні слова. Виконаємо завдання на повторення і пригадаємо ці морфологічні одиниці.

Завдання. Відшукати п'ятого зайвого у кожному рядку.

1. І, та, але, щоб, однак.

2. Бо, якби, проте, нібито, так що.

3. Де, мов, який, куди, скільки.

7. "Вузлик". А зараз виконаємо пошукове ігрове завдання і пов'яжемо на дошці "вузликом" розірвані частини кожного прислів'я. Роль "вузлика" виконуватиме стріпка. Тож естафету перехоплює народна мудрість.

1. Як листя жовтіє, та вигонить птиць гаю.
2. Осінь збирає, то поле смутніє.
3. Коли вересніє, довга зима бути мусить.
4. Жовтень ходить по краю то дощик сіє.
5. Як листопад дерев не обтрусить, а весна з'їдає.

Правильний варіант:

Як листя жовтіє, то поле смутніє.

Осінь збирає, а весна з'їдає.

Коли вересніє, то дощик сіє.

Жовтень ходить по краю та вигонить птиць гаю.

Як листопад дерев не обтрусить, довга зима бути мусить.

- Яке з "пов'язаних" речень відрізняється від інших?

(Речення № 4 – просте)

8. Тестові завдання. Настав час провести контроль здобутих знань та умінь і виконати тестові завдання.

Завдання. Вибрати правильні відповіді і позначити їх на картках.

1. Визначити серед поданих речень складне.

А Дерева і кущі одягли золотий одяг.

Б Вітер протяжно завивав і стукав гілкою у вікно.

В Ще сонце припікає, та осінь поспішає.

2. Визначити серед поданих речень складносурядне.

А Вітер коси розплітає у зорі, вечір в небі розкидає янтари.

Б Осінь золото дарує, та замить похливе листя облепить.

В Посивіли небосхили, бо їх осінні хмари вкрили.

3. Встановити відповідність між реченням і його видом.

1. Просте.

А Заплакало літо: осінь прийшла.

2. Безсполучникове.

Б Дороги розмиті, і чується крик журавля.

3. Складносурядне.

В Ще червоніє мак, хоч падолист витає.

4. Складнопідрядне.

Г Сховавши фарби у зелених вітах, підкралась осінь.

Відповідь:

	А	Б	В
1			X
2	X		

	А	Б	В	Г
1				X
2	X			
3		X		
4			X	

V. Підсумок уроку.

Гра "Мікрофон".

Завдання. Закінчити речення.

1. Складним реченням називається...

2. Складні речення за способом зв'язку між частинами поділяються на...

3. Умовно прості речення у складному можуть пов'язуватися...

4. На уроці я навчився (навчилася)...

5. Найбільше мені на уроці сподобалося...

VI. Інструктаж домашнього завдання.

1. Вивчити правило на сторінці 44.

2. Виконати вправу на сторінці 47.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко О. М. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. М. Авраменко. - Київ: Грамота, 2017. - 160с.

2. Варзацька Л. О. Інтерактивні технології в системі особистісно-зорієнтованої освіти / О. Л. Варзацька, Л. М. Кратасюк // Бібліотека "Дивослова". - 2006. - №4. - 64с.

3. Глазова О. П. Рідна мова. Плани-конспекти уроків. 9 клас / О. П. Глазова. - Харків: Ранок, 2005. - 288с.

4. Заболотний О. Уроки української мови: традиції й інновації / О. Заболотний // Бібліотека "Дивослова". - 2009. - №5. - 56с.

5. Кващук А. Для допитливих про складнопідрядні речення / А. Кващук // Дивослова. - 2002. - № 12. - С. 28 - 30.

6. Саприкіна Л. Ю. Цікавий шлях до рідної мови / Л. Ю. Саприкіна. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1998. - 80с.

7. Чак Є. Д. Мандрівки в Країну слова / Є. Д. Чак. - Київ: Веселка, 1986. - 167с.

8. Шульжук К. Ф. Складне речення в українській мові: Посібник для вчителя / К. Ф. Шульжук. - Київ: Радянська школа, 1989. - 136с.

Л. М. Шендрик,

викладач математики та інформатики Золотоніського коледжу ветеринарної медицини Білоцерківського національного аграрного університету

МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ АЛГЕБРИ ТА ПОЧАТКІВ АНАЛІЗУ

РОЗРОБКА УРОКУ - КОНФЕРЕНЦІЇ З ЕЛЕМЕНТАМИ ВЕБ - КВЕСТУ

Тема: Елементи математичної статистики.

Мета:

- **навчальна:** сформувати в учнів уявлення про предмет вивчення математичної статистики. Працювати над усвідомленим розумінням змісту понять: вибірка, сукупність або вибірка; статистичний ряд; частота вибірки, відносна частота вибірки; центральні тенденції вибірки (мода, медіана, середнє значення), полігон частот та гістограма. Працювати над формуванням умінь: наводити приклади подання статистичних даних у вигляді таблиць та графіків (гістограм); розв'язувати задачі, що передбачають подання статистичних даних у вигляді таблиць та графіків та знаходити центральні тенденції вибірки;

- **виховна:** виховувати працьовитість, акуратність та уважність при оформленні письмових завдань, активність, інтерес до математики;

- **розвиваюча:** розвивати пам'ять, увагу, логічне мислення, розумову діяльність, уміння робити порівняльний аналіз та систематизувати матеріал, спонукати до пізнавальної діяльності;

Метапредметні вміння: за різними графіками, зображеннями, таблицями мислено бачити ідеальний зміст, який в них зображений.

Міжпредметні зв'язки: математика - історія, економіка, інформатика

Обладнання.

- Мультимедійна презентація
- Роздаткові матеріали
- Смартфони, ноутбуки.

Основні поняття та терміни: варіаційний ряд, вибірка, розмах вибірки, мода, частота, відносна частота, медіана, середнє значення, полігон, гістограма.

Тип уроку: урок - конференція з елементами веб - квесту.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Вступне слово вчителя. Створення емоційного настрою

Доброго дня! Я радо вітаю вас на нашій науковій конференції тема якої "Математична статистика".

Щиро сподіваюсь на те, що вам буде цікаво. Звертаюсь до учнів: не хвилюйтесь, нічого не бійтесь, працюйте в звичайному режимі, будьте активними і все у нас вийде. Бажаю успіху!

На конференцію, ми запросили представників різних наукових кіл. Це: "Історики", "Математики", "Статисти", та "Аналітики".

Перед тим, як розпочати конференцію, давайте собі уявімо, що ми від неї чекаємо?

Метод передбачення

Я навожу вам приклади, так званих, "передбачень". Доповніть ці "передбачення" такими, якими б хотілося вам особисто.

Я передбачаю, що на сьогоднішньому уроці ...

Я передбачаю, що сьогодні я ...

Я передбачаю, що буду ...

Дякую вам і сподіваюся, що ваші передбачення справдяться!

II. Мотивація навчальної діяльності, повідомлення теми, мети, завдань уроку

Ми з вами почали вивчати такий розділ алгебри, як "Елементи прикладної математики". На сьогоднішній конференції ми обговоримо основні поняття та проблеми математичної статистики.

Нам також потрібно буде набути знань про статистику, сформулювати поняття вибірки, середнього значення, моди, медіани; ознайомитися із способами подання даних; навчитися знаходити міри центральної тенденції.

Зараз прошу кожну групу повідомити, які актуальні проблеми з оголошеної теми ви з'ясовували.

"Історики"

Наша творча група готувала історичну довідку про виникнення математичної статистики.

"Математики"

Наша творча група самостійно з'ясовувала якими основними поняттями оперує математична статистика.

"Статисти"

Наша творча група самостійно з'ясовувала які статистичні дані ми використовуємо у повсякденному житті.

"Аналітики"

Ми будемо досліджувати вплив отриманої інформації на розумові здібності індивідумів

Вчитель: А спільне завдання нашої науково - практичної конференції - зрозуміти основні механізми роботи математичної статистики та її роль у нашому житті.

Отже будемо опановувати нові математичні знання щоб нам відкрились життєві істини.

III. Актуалізація і систематизація опорних знань, навичок і вмінь.

Вчитель. Зараз, для того, щоб налаштуватися на роботу, я пропоную вам відгадати кросворд. Він не зовсім звичайний: деякі слова або може, навіть й усі, ви вже чули, але не уявляли собі, що вони мають відношення до математики. Якщо ви правильно розгадаєте кросворд, то у виділеному стовпчику зможете прочитати прізвище вченого, без якого не було б сьогоднішньої конференції.

До речі, вам буде завдання: деякі терміни, які є основними при вивченні цієї теми не зустрічаються у нашому кросворді (вам необхідно буде доповнити їх), а інші - зайві. Для цих слів треба дати відповідь на таке питання: з якого розділу, де зустрічаються?

[illegible]

1. Її показують манекенниці на подіумі, навіть існують її тижні у Парижі.

2. Серед птахів - він найбільший у альбатроса (до 325 см). Цей термін використовується також у боксерів.

3. Відрізок, який поєднує вершину трикутника з серединою протилежної сторони.

4. Сума чисел, поділена на їхню кількість.

5. Вона буває малоймовірною, достовірною. Її величина не може бути більшою за 1.

6. Фізична величина, обернена до періоду.

7. Ділянка місцевості, обладнана для проведення навчальних стрільб, випробовувань озброєння й техніки. В математиці цей термін означає многокутник.

8. Відстань від початку відліку до точки, яка зображує це число на координатній прямій. Записується, наприклад, так $?x?$.

9. Вчений, який вперше ввів термін "статистика".

Примітка. Зайві слова: ймовірність, модуль. Ймовірність зустрічається у розділі "Теорія ймовірностей", модуль - "Координати у просторі", "Рівняння", "Нерівності".

Не вистачає слів: варіанта, гістограма, варіаційний ряд, об'єм.

IV. Сприймання і усвідомлення нового матеріалу

Нарешті всі включились в роботу, тож розпочинаємо.

Слово історикам

Ми отримали завдання зібрати відомості про появу математичної статистики як науки, а також про вчених, які зробили внесок у її розвиток.

Учень1:

Термін "статистика" походить від латинського слова "статус" (status), що означає "певний стан речей", і використовувався спочатку в значенні як "сума знань про державу". Вперше цей термін ввів німецький вчений Г. Ахенваль в 1749 році, який видав книгу про державознавство.

Статистика має стародавню історію, з появою держав виникла необхідність в статистичній практиці, тобто в зборі даних про наявність земель, чисельність населення, його майновий стан.

В II ст. до н.е. такий облік проводився в Китаї, Стародавньому Римі і Єгипті. У Стародавньому Римі був утворений перший статистичний орган - Ценз для проведення перепису вільних громадян. Перший перепис населення був здійснений в Греції в 2238 р. до н.е. З середніх віків і до наших часів зберігся зведення загальної земельної перепису Англії - "Книга страшного суду".

Учень 2:

Витоки української статистики сягають часів Київської Русі. Вже тоді було налагоджено збір інформації про суспільні явища і процеси, про економічне життя, стан соціального розвитку. Спершу статистика мала суто практичний характер і для стягнення податків. У XVI-XVII ст. у зв'язку з оподаткуванням певних груп населення в межах Речі Посполитої збиралися статистичні дані для

складання реєстрів, які включали об'єкти (земля, млини, корчми) або голів родин.

У козацько-гетьманській державі статистичні матеріали (про кількість населення, його майнове становище, ведення сільського господарства, ремесла тощо) одержувались під час проведення переписів населення для обкладання подвірним податком.

Головним завданням підвіргнутим державної статистики було і залишається повне і своєчасне задоволення потреб всіх наших користувачів у достовірній і якісній статистичній інформації (експрес-інформації, економічні доповіді, статистичним бюлетені, збірники тощо як у друкованому, так і в електронному вигляді).

Вчитель

Оскільки в нас науково - пошукова конференція із елементами веб - квесту, я для вас підготувала невелике завдання:

Початок статистичної практики сягає кількох тисячоліть до нашої ери. Коли вперше, як вважається, була опублікована статистична інформація, і якою цивілізацією.

Джерела:

<https://uk.wikipedia.org>

<http://zagadkova-planeta.pp.ua>

Як бачимо статистика має досить давню історію, і допомагає людям не одне тисячоліття. Давайте подивимося на неї з математичної точки зору.

Слово математикам

Учень:

Ви, очевидно, не раз слухали дані стану погоди в різних куточках планети, результатів виборів, соціальних опитувань. Це статистичні дані.

Статистичні дані дозволяють не тільки охопити картину певного питання на даний час, а й планувати необхідні дії на майбутнє. Так, статистичні дані про зайнятість населення дозволяють визначити, яку кількість спеціалістів і якої кваліфікації слід готувати, у якому регіоні варто споруджувати те чи інше підприємство.

Методи збирання, обробки, інтерпретації даних вивчає окремий розділ прикладної математики - математична статистика.

Постановка проблеми: Ви дизайнер одягу, та хочете відкрити свою власну справу із пошиття наприклад спортивних костюмів для чоловіків та жінок. Але перш за все вам потрібно зрозуміти, одяг якого розміру і скільки треба пошити. Як це з'ясувати?

Шляхи вирішення проблеми: опитати всіх надто довго і дорого. Тому роблять вибірку: опитують вибірково кілька десятків або сотень осіб. Припустимо, що, опитавши 50 осіб, їх розміри записали у таблицю. Утворилася вибірка з 50 значень (даних). Для зручності її групують у класи (за розмірами) і відмічають, скільки значень вибірки містять кожний клас.

Розмір костюму	42	44	46	48	50	52	54
Кількість осіб	3	4	5	9	15	8	6

Такі таблиці називаються частотними. В них числа другого ряду - частоти; вони показують як часто зустрічається у вибірці ті чи інші її значення. Згідно даних таблиць утворюють полігон частот та гістограму.

Вчитель: Статистика оперує певними поняттями (використання опорного конспекту).

Опорний конспект

Варіаційний ряд	Це спосіб запису вибірки, за якого її елементи впорядковані за величиною.
Варіанта	Одне із значень вибірки
Розмах вибірки	Це різниця між найбільшим і найменшим елементами вибіркової сукупності: $X_{\max} - X_{\min}$
Частота	Число, яке показує, скільки разів повторюється елемент вибірки
Відносна частота	Відношення відповідної частоти до величини вибірки, записане у відсотках
Об'єм вибірки	Кількість елементів у вибірці
Медіана вибірки	Той її елемент, який поділяє варіаційний ряд навпіл. Причому, якщо число елементів у вибірці парне, медіана – середнє арифметичне двох чисел, які поділяють цей ряд навпіл
Мода вибірки	Значення того елемента, який трапляється найчастіше. Якщо таких чисел декілька, то вибірка – мультимодальна
Середнє значення вибірки	Число, яке дорівнює середньому арифметичному усіх елементів вибірки
Полігон частот	Ламана з вершинами у точках (a_i, b_i) , $i = 1, 2, \dots, k$. Тут a_i - значення i -ї варіанти, а b_i – відповідна цій варіанті частота.
Гістограма	Стовпчаста діаграма (від грецьких histos – стовп і gramma – написання)

Вчитель:

Зараз завдання для веб - квесту знайдіть в мережі інтернет чітке визначення поняття "Математична статистика"

Де використовується математична статистика, якими науками?

Джерела :

<http://uk.wikipedia.org>

<http://www.dgma.donetsk.ua>

<http://pidruchniki.ws>

<http://zyurvas.narod.ru>

Слово статистам

Учень 1

Нами була проведена дослідна робота за темою "Виявлення кількості курців серед учнів старших класів."

На наш погляд, ця тема продиктована реальними проблемами.

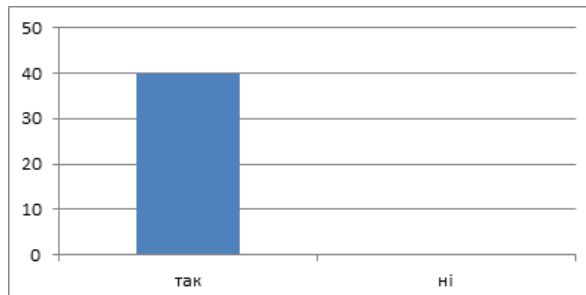
Лікарі відзначають, що з кожним роком курці "молодшають". Прилучення до куріння найчастіше

відбувається в підлітковому віці. Коли людина пробує закурити, вона не замислюється про тяжкі наслідки. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, куріння є причиною смерті одного мільйона чоловік щорічно.

Всі ми знаємо про шкідливість паління, та все одно більшість молоді палить. Ми задали ряд запитань та отримали такі результати :

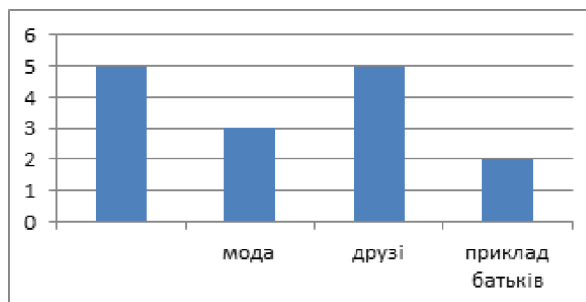
Запитання 1

Чи палите ви?

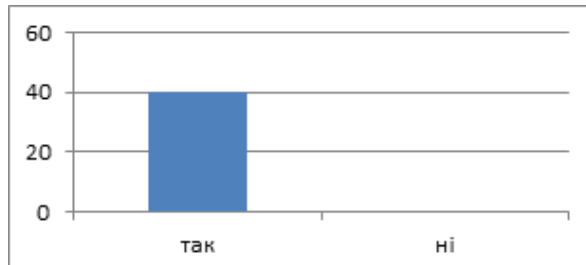
Запитання 2

Що спонукало Вас почати палити?

Запитання 3

Чи вважаєте ви, що паління шкодить здоров'ю?

Учні та вчитель разом аналізують та коментують кожну діаграму.

Висновок: Проблема паління серед підлітків справді є актуальною і необхідно вживати заходів. Наприклад, вести роз'яснювальну бесіду, не продавати цигарки підліткам, більше проводити спортивних заходів, тим самим рекламуючи здоровий спосіб життя.

Вчитель:

Завдання для веб - квесту.

Ми побачили статистику тютюнопаління серед старшокласників, але хотілося, почути про статистику тютюнопаління в Україні та в світі

Джерела :

<https://sites.google.com/site/tutunopalinna/-tutunova-statistika-v-ukraini>

<https://uk.wikipedia.org/wiki/куріння>

http://www.bbc.com/ukrainian/health/2014/01/140108_smokers_billion_az

Аналітики

Ми задалися запитанням, в яких галузях працює математична статистика і ось наші результати.

Статистика в фізиці

Статистична фізика - розділ теоретичної фізики, що вивчає системи з дуже великим числом частинок у стані локальної рівноваги.

Звичайно, при дослідженні таких систем нас не цікавить майже випадкова поведінка кожної конкретної мікроскопічної частинки. Статистична фізика саме відслідковує, як з таких мікроскопічних рухів складається усереднена еволюція системи в цілому.

Статистична фізика дає обґрунтування термодинаміці багатьох реальних систем: ідеальних газів, реальних газів, квантових газів, простих конденсованих середовищ (наприклад, ідеальних кристалів, спінових ланцюжків). Зокрема, вона дає тлумачення фізичної природи запровадженого в термодинаміці терміну ентропії, і пояснює закон неспадання ентропії.

Частина статистичної фізики, яка вивчається в шкільному курсі, звється молекулярною фізикою і є, по суті, більш-менш докладним викладом властивостей ідеального газу.

Математична статистика в медицині

На сьогоднішній день однією з найактуальніших проблем в сучасній медицині виступає використання статистичних показників.

Для підтвердження цієї тези наведемо наочний приклад. Наприклад, саме завдяки статистичним дослідженням вченими було підтверджено негативний вплив на організм людини мобільних телефонів.

Цікава інформація, про захворювання пов'язаних з використанням телефонів була опублікована на сайті Medscape в якій наводилися дані дослідження шведськими вченими 233 пацієнтів. Вчені розглянули розподіл ймовірності появи пухлини саме в тих областях мозку, які зазвичай найбільш схильні до впливу електромагнітного випромінювання від радіотелефону.

Як показав статистичний аналіз, ця ймовірність була помітно вище, ніж в інших областях, проте один лише цей факт не може служити підставою для винесення будь-якого висновку. 12 з 13 хворих із злоякісною або доброякісною пухлиною мозку користувалися старими аналоговими телефонами з підвищеним випромінюванням.

Зрозуміло, такий факт свідчить про можливість існування небезпеки. Також статистично було виявлено,

що чим менше вік, тим більше область головного мозку, на яку впливає випромінювання стільникових телефонів.

В результаті, дані дослідження зумовили прийняття на європейському рівні законодавчих актів, які зобов'язують виробників телефоном мінімізувати даний вплив.

Вчитель

Зрозуміло, що математична статистика працює в дуже багатьох галузях. Зараз хотілося б дізнатися якісь статистичні дані про нас в вас, наше місто, тощо.

Завдання веб - квесту : Знайдіть в мережі інтернет статистичні дані про наше місто.

Джерела

<http://zolo.gov.ua/ekonomika-mista-v-tsy-frah-pidsumky-2017-roku/>

V. Підсумок уроку.

Вчитель. На сьогоднішній конференції ми з вами розглянули математичну статистику та її основні поняття. Мені б хотілося вам поставити питання: чи справдилися ваші сподівання? Ч дізналися ви щось нове та корисне для себе?

VII. Домашнє завдання

Вивчити матеріал розглянутий на уроці. Знайти приклади застосування математичної статистики в інших галузях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєва О.М. Математика (підручник для студентів ВНЗ I-II р.а. технічних спеціальностей) / [Бродський Я.С., Павлов О.Л., Сліпенько А.К.]. - Київ: Вища школа, 2001. - 193с.

2. Дидактичні матеріали з математики (навчальний посібник для студентів ВНЗ I-II р.а.) / [Афанасьєва О.М., Бродський Я.С., Павлов О.Л., Сліпенько А.К.]. - Київ: Вища школа, 2001, 243-247с.

3. Бурда М.І. Математика (підручник для навчальних закладів освіти гуманітарного профілю), 10-11 кл. / Бурда М.І., Дубинчук О.С., Мальований Ю.І. - К.: Освіта, 2001, - 232с.

4. Турчин В. М. Математична статистика: навч. посіб. - Київ: Видавничий центр "Академія", 1999. - 140 с.

5. Єріна А.М. Теорія статистики: Практикум. - 5-е вид., стереотип. / Єріна А.М., Пальян З.О. - Київ: Знання, 2005. - 155 с.

А. Ю.Мехніна,

учитель образотворчого мистецтва Черкаської ЗОШ I-III ступенів №11 Черкаської міської ради Черкаської області

РОЗВИТОК ПЕЙЗАЖНОГО ЖАНРУ В УКРАЇНІ І СВІТІ. ЕТАПИ РОБОТИ НАД ПЕЙЗАЖЕМ

РОЗРОБКА УРОКУ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ 6 КЛАСУ

Мета уроку:

- формування в учнів знання про пейзаж як один із жанрів живопису;
- застосовування знань про пейзаж як жанр образотворчого мистецтва та різновиди пейзажу;
- формування умінь поєднувати кольори під час виконання пейзажу за різним колористичним

забарвленням (холодної чи теплої кольорової гами);

- удосконалення навичок роботи акварельними фарбами і при цьому поєднання їх з нетрадиційними техніками;
- розвиток спостережливості, пам'яті, системності мислення під час занять живописом;

- виховування естетичного сприйняття учнями навколишнього світу, вироблення активної життєвої позиції.

Завдання: створення етюдів осіннього пейзажу нетрадиційною технікою "монотипія".

Оснащення уроку:

- **Зоровий ряд:** презентація "Жанри образотворчого мистецтва" (гра- вікторина) з репродукціями картин відомих художників; презентація "Пейзаж. Історія пейзажу. Розвиток пейзажного жанру в Україні і світі."; презентація "Монотипія".

- **Матеріали та інструменти:** аркуш альбомного паперу формату А4, (аркуш акварельного паперу), акварельні фарби, файл, пензлі №12, 6, 2, стаканчик з водою, обріз тканини для вижимання пензлів, палітра.

- **Обладнання:** проектор, ноутбук.

- **Терміни й поняття:** "живопис", "види живопису", "пейзаж", "монотипія", "холодні кольори", "теплі кольори".

Тип уроку: комбінований.

Техніка виконання: акварельний живопис в техніці "монотипія".

Хід уроку

I. Організаційна частина

1. Перевірка робочого місця учня до роботи на уроці.

2. Підготовка акварельних фарб до роботи (змочити водою).

II. Повторення вивченого на попередніх уроках

Метод "Мікрофон"

1. **Що таке мистецтво?** (Мистецтво - водночас і творення, і пізнання світу, і спілкування. Воно звернене до почуттів людини і впливає на неї з великою силою, виховуючи через любов до прекрасного моральні якості. Ми слухаємо музику, читаємо книги, відвідуємо музеї, дивимось кінофільми й театральні вистави - і наше життя наповнюється красою, набуває нового змісту.)

2. **Які види мистецтва ви можете назвати?** (Література, театр, образотворче мистецтво: графіка, живопис, скульптура та декоративно-прикладне мистецтво, хореографія, музика, архітектура, цирк, художня фотографія, кіно, телебачення, тощо).

3. **Назвіть види образотворчого мистецтва?** (Графіка, живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво).

4. **Давайте пригадаємо, що ж таке живопис?** (Живопис, малярство - вид пластичного мистецтва, створення зорових образів за допомогою фарб, нанесених на будь-яку поверхню.).

III. Актуалізація опорних знань

1. Презентація "Жанри образотворчого мистецтва"

Живопису, як і кожному виду образотворчого мистецтва, підпорядковуються свої жанри. Давайте їх пригадаємо за допомогою таблиці. Слайд 2

2. Гра "Так чи ні"

- Предмет зображення жанру анімалістика- рослини. (Ні)

- Термін "графіка" охоплює дві великі групи творів - це малюнок і печатна графіка. (Так)

- Портрет - основне завдання передати уявлення про зовнішній вигляд людини, розкрити внутрішній світ людини, підкреслити його індивідуальність, психолого-емоційний образ. (Так)

- **Анімалізм** - зображення вигаданої особи або істоти, як головного героя художнього твору. (Ні)

- **Історичний жанр**- зображення сюжетів минулого. (Так)

- **Побутовий жанр** - зображення сцен повсякденного життя. (Так)

- **Батальний жанр** - зображення сюжетів з міфології. (Ні)

- **Робота в групах.** Гра-вікторина "Назви жанри образотворчого мистецтва"

Презентація "Жанри образотворчого мистецтва"

Слайд 3. Відеоряд репродукцій.

Відповіді: Анімалістика; Міфологічна сюжетно-тематична композиція; Релігійна сюжетно-тематична композиція; Натюрморт; Батальна сюжетно-тематична композиція; Пейзаж; Релігійна сюжетно-тематична композиція; Анімалістика; Історична сюжетно-тематична композиція; Портрет; Побутова сюжетно-тематична композиція; Батальна; Пейзаж; Натюрморт; Побутова сюжетно-тематична композиція; Історична сюжетно-тематична композиція; Міфологічна сюжетно-тематична композиція; Портрет.

IV. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Послухайте вірш Марії Пономаренко

*Осінь пензлика взяла,
малювати почала,
в білокорі берізки золотила довгі кіски.
Став багряним колір чуба
в мудрого дідуся-дуба.
Дві сестрички, дві осички
стали жовті, мов лисички.
А довкруг, довкруг травиця
тихо-тихо золотиться.
Ось палахкотять калина,
горобина і шипшина.
Не вгаває щедра осінь,
а малює неба просинь.
Ще - тоненькі павутинки,
сірий дощик і хмаринки...
Пензлик біга без упину -
гарна в осені картина.*

Бесіда.

1. Хто головний герой цього вірша?(Осінь)

2. Що вона робить?(Розмальовує ліс осінніми барвами)

3. А давайте ми з вами сьогодні теж перетворимося на художницю-осінь і намалюємо природу, одягнену в жовто- гаряче і багряне вбрання.

4. А який жанр живопису ми повинні для цього використати?(Пейзаж)

Саме пейзаж і буде темою нашого сьогоднішнього уроку.

V. Повідомлення теми і мети уроку

Учитель. Тема нашого уроку - "Пейзаж. Історія пейзажу. Розвиток пейзажного жанру в Україні і світі. Етапи роботи над пейзажем".

Сьогодні ми ознайомимося з основними поняттями пейзажу та його видами; закріпимо етапи роботи над пейзажем та виконаємо роботу- осінній пейзаж в техніці "Монотипія". Діти, що ви очікуєте від уроку? (Ознайомитися з пейзажем, як одним із жанрів живопису, збагатити свої знання про пейзаж, дізнатися історію виникнення пейзажного жанру, познайомитись з видатними художниками-пейзажистами та їхніми роботами, перевірити свої вміння роботи з аквареллю і т.д.)

Презентація "Пейзаж. Історія пейзажу. Розвиток пейзажного жанру в Україні і світі."

Слайд 2. Пейзаж - жанр живопису, присвячений зображенню природи, міст, архітектурних комплексів тощо. Слово "пейзаж" - французького походження, воно означає місцевість. (Робота зі "словничком").

Слайд 3. Пейзажі бувають різні. Пейзажі, на яких зображено море, називають мариною, а ті, на яких зображені мальовничі види, - ведують. Пейзажі сучасних міст отримали назву урбаністичних (від латинського урбанус - міський). Пейзаж може доповнюватися постатями людей і тварин, навіть цілими сценами, але головним "героєм" в ньому завжди залишається природа.

Слайд 4. Це митці доби неоліту зображували людей і тварин в оточенні річок, дерев, трави. Художники в Давньому Єгипті використовували зображення природи в сценах жнив, полювання, рибальства. Тривалий час пейзаж виконував лише другорядну роль. Йому не приділяли особливої уваги.

Слайд 5. Пейзаж як самостійний жанр мистецтва вперше виник у Китаї в VI ст. Китайські художники зображували добре відомі своєю красою краєвиди. Такий пейзаж потребував тривалого споглядання, створював особливий настрій. Під впливом китайського склався і японський пейзаж.

Слайд 6. Кацусіка Хокусай. Червона Фудзі.

Слайд 7. Лі Ци Лонг. Краєвид.

Слайд 8. У Візантії середньовічні художники застосовували систему схематичного зображення природи: кілька дерев означали ліс, гірки - скелясту місцевість, башта - місто. Такі умовні пейзажі можна також побачити на українських іконах.

Слайд 9. У цей самий час майстри в Західній Європі вже натуралістично (схожими на справжні, натуральні) зображували рослини в своїх картинах. Потяг до реальної картини природи був властивий і майстрам епохи Відродження. Проте пейзаж ще продовжував виконувати роль тла в портретах і сюжетних композиціях.

Слайд 10. Клод Желле. Італійський пейзаж

Слайд 11. Уперше в Європі природа стає головною "дійовою особою" в картині лише триста років тому. Однак тогочасні художники прикрашали і підправляли природу, намагалися намалювати її красивішою, ніж бачили. Лише в XIX ст. художники почали зображувати навколишню природу такою, якою вона є, якою вони її бачили.

Французькі живописці почали малювати природу з натури, на відкритому повітрі - на пленері.

У наш час пейзаж часто використовують як засіб відображення думок і настроїв художника. Утім реалістичні краєвиди цінуються глядачами завжди.

Слайд 12. Розвиток пейзажного живопису в Україні пов'язаний з роботами Т. Шевченка.

Слайд 13,14 - Серія "Мальовнича Україна".

Слайд 15. Розквіт цього жанру припадає на кінець XIX ст. Красу України відтворили у своїх полотнах С. Васильківський, П. Левченко.

Слайд 16. Васильківський С. І. Весняний день на Україні.

Слайд 17. Левченко П.О. Хата

Слайд 18. Найкращі традиції реалістичного пейзажного мистецтва продовжили українські майстри С. Шишко, Т. Яблонська, І. Бокшай та ін.

Слайд 19. Яблонська Т. М. Над Дніпром.

Слайд 20. Бокшай Й. Й. Великий верх.

Слайд 21. Айвазовський Іван Костянтинович (1817- 1900)- художник-мариніст.

Народився в Феодосії. За походженням вірменин. Автор близько 6000 пейзажів. Серед творів митця є такі: "Георгієвський монастир", "Чесменський бій", "Дев'ятий вал", "Серед хвиль".

Навчався в Петербурзькій академії мистецтв, після закінчення якої (1837) відвідав Італію, Францію, Англію. З 1847 р. і до кінця життя жив у Феодосії, де нині в галереї, що носить ім'я Айвазовського, розмішена найкраща колекція його робіт. Айвазовський прославився насамперед як автор морських пейзажів (марин), що зображували бурі, шторми і катастрофи. При цьому життя художника було на диво щасливим і спокійним.

Слайд 22. І. Айвазовський. Море. Коктебель

Слайд 23. І. Айвазовський. Корабельна аварія.

Слайд 24. Архип Іванович Куїнджі (1842-1910)- відомий пейзажист. Народився в Маріуполі. Навчався у І. Айвазовського

У три роки залишився сиротою, з 11 - працював, але завжди мріяв стати художником. Відвідував заняття у Петербурзькій академії мистецтв. У 1882 р. художник припиняє показувати свої картини на виставках, але продовжує працювати, в тому числі у своєму кримському маєтку Сара-Кікінеїз, і створює близько 500 картин-етюдів ("Полудень. Стадо у степу", "Ефект заходу сонця", "Сутінки"). Викладав в Академії мистецтв у Петербурзі, учитель художника М. Реріха. Картини Куїнджі: "Українська ніч", "Березовий гай", "Після дощу", "Місячна ніч на Дніпрі" та інші.

У них надзвичайно точно і водночас несподівано відтворено складні ефекти освітлення.

Слайд 25. А. Куїнджі. Ефект заходу сонця

VII. Закріплення вивченого матеріалу

Слайд 26.

Робота в парах - Гра "Плутанка"

Правильно розмістивши слова у реченні, дайте вірне визначення пейзажу:

"Жанр, міст, архітектурних комплексів, живопису, присвячений зображенню, живопису, природи, тощо".

Слайд 27.

Правильна відповідь: "Пейзаж- жанр живопису, присвячений зображенню природи, міст, архітектурних комплексів тощо.

VIII. Практична робота

Учитель. Що ж настав час нам всім побути не тільки теоретиками, а й практиками. Давайте трішки потворимо, щоб кожен з вас відчув себе художником - пейзажистом і виконав неповторні етюди "Осіньний пейзаж" та "Осіньне дерево". А неповторні тому, що сьогодні ми будемо працювати в незвичній техніці "Монотипія".

Презентація "Монотипія"

Слайд 2. Монотипія - це різновид графіки, виконаний шляхом малювання на гладкій поверхні, яка не поглинає фарби. Поверхня (або матриця) історично складається з мідної пластини для гравюри, але в сучасних умовах може використовуватись також цинк, скло, органічне скло тощо. Після нанесення малюнка він переноситься на лист паперу шляхом притискання.

Слайд 3. Учнівська робота у техніці "Монотипія".

Слайд 4. Монотипії можна також створювати шляхом нанесення на цілу поверхню фарби з подальшим використанням пензлів чи ганчірок для усунення фарби та створення від'ємного зображення - тобто створення світла в ділянках

непрозорого кольору. Фарба може бути на олійній або водяній основі. У випадку фарби на олійній основі папір може бути сухим, у разі чого зображення буде контрастнішим, або вологим, що дозволяє отримати приблизно на 10% більше тональності.

Слайд 5. Монотипія дозволяє отримати унікальний відтиск; більшість фарби залишається на папері після притискання. Іноді можна зробити подальші відтиски, але вони істотно відрізнятимуться від першого і загалом вважаються нижчої якості. Другий відтиск з тієї самої плати називається "привидом". Для прикрашання монотипового відтиску можуть використовуватися трафарети, акварельні фарби, розчинники, пензлі та інші засоби. Монотипії зазвичай виконуються спонтанно, без попереднього нарису.

Слайд 6. Учнівська робота у техніці "Монотипія".

Слайд 7. Процес монотипії було винайдено Джованні Бенедетто Кастільоне (1609-1664), італійським маляром та гравером.

Слайд 8. Він - єдиний з італійських майстрів, який винайшов техніку естампу.

Вінпочав робити монотипії в 1640-их роках, типово працюючи від чорного до білого, і є автором біля двадцяти їх, які дійшли до нашого часу.

Слайд 9. Монотипія- унікальна техніка, що поєднує в собі графіку і живопис.

Уільям Блейк. Жалість.

Слайд 10. Едгар Дега. Чоловіча і жіноча голови.

Слайд 11. Єлизавета Круглікова. Манекени.

Слайд 12. Матеріали для виготовлення монотипії:

- Фарби (акварель, гуаш, акрил, темпера, офортні, типографські)
- Робоча поверхня (папір, картон, пластик, скло, плівка)
- Пензлі ,губка ,ганчірка.
- Склянка з водою.
- І обов'язково- уява.

Слайд 13. З найпростішою монотипією ви знайомі ще з початкової школи.

Пам'ятаєте, як малювали половинку метелика на одній стороні альбомного листа, а потім, згинаючи аркуш паперу навпіл, отримували симетричне зображення метелика?

Слайд 14. Відеоряд - поетапне виконання етюду "Осінній пейзаж".

Сьогодні спробуємо виконати складнішу монотипію в декілька етапів.

Для початку згинаємо аркуш навпіл по довшій стороні. Лінія згину- це наша лінія горизонту. Зволожуємо папір за допомогою пензлика і води.

Далі з верхнього краю листа наносимо блакитну фарбу (небо), а на лінії горизонту малюємо синім кольором смугу води (це буде озеро).

Наступний крок- зображення осіннього лісу. Використовуємо жовті, помаранчеві, багряні відтінки (кольори теплої гамми).

Працювати необхідно швидко, щоб фарба не встигла висохнути.

Коли нанесення фарб буде завершеним, складаємо наш аркуш знову навпіл по лінії згину і притискаємо.

Розгортаємо і отримуємо готову роботу "Осінній пейзаж".

Слайд 15. Наступний спосіб виготовлення монотипії полягає у використанні файлу. Його перевага полягає в тому, що матеріал не поглинає воду і фарбу, що забезпечує кращий перенос малюнку на папір.

Для зручності у файл можна вкласти аркуш білого паперу, щоб краще бачити кольори, які будуть використовуватись. Після переносу малюнку на робочу поверхню, прозорість файлу дасть змогу краще розподілити фарбу, на відміну від використання непрозорого матеріалу.

Слайд 16. Відеоряд - поетапність виготовлення роботи "Осіннє дерево".

IX. Підбиття підсумків виконання практичної роботи

Виставка учнівських робіт. Оформлення осіннього вернісажу.

(Коментар до робіт в формі самооцінювання та взаємооцінювання. Можливе виставлення оцінки один одному по балах)

X. Підсумок уроку

Рефлексія

1. Наскільки добре ви можете оцінити свою роботу?

2. Яке з сьогоднішніх завдань виявилось для вас найскладнішим? Чому саме?

3. Який етап уроку був найбільш цікавим?

4. Що потрібно ще доопрацювати?

Метод "Прес"

Сьогодні на уроці ми:

Виконували...

Ознайомилися...

Переглядали...

Дізналися...

Відкрили для себе...

Запам'ятали...

Отримали...

XI. Домашнє завдання

Підібрати репродукції, листівки чи фотокартки із зображенням картин різних жанрів живопису і підписати, який саме жанр на них зображено.

Дякую за чудову співпрацю!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Железняк С.М. Образотворче мистецтво: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С.М. Железняк, О.В. Ламонова. - Київ : Генеза, 2014. - 192 с.
2. Кись О. В. Уроки образотворчого мистецтва. 6 клас / О.В. Кись, Н.В. Чен. - Харків: Вид. група "Основа", 2014.- 238 с.
3. Платонова Н. И. Энциклопедический словарь юного художника / Н. И. Платонова, В. Д. Синюков . - Москва : Педагогика, 1983. - 416 с.
4. Безменова К. В. Техника монотипи / К. В. Безменова, А.Н. Лозовой. - Москва: Издательство В. Шевчук, 2015.-80 с.
5. Климова Л.В. Художня культура / Л.В. Климова. - Київ: Літера ЛТД, 2009.- 160 с.
6. Монотипія (графіка). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Монотипія_\(графіка\)#Джерела](https://uk.wikipedia.org/wiki/Монотипія_(графіка)#Джерела)
7. Живописна Україна[Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Живописна_Україна
8. Національний художній музей України [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://namu.kiev.ua/ua/gallery/whole-gallery.html>

В. І. Плахтій,

учитель початкових класів Великобурімської ЗОШ I-III ступенів
Чорнобаївської районної ради Черкаської області

ЧИТАЄМО І ВЧИМОСЯ МИСЛИТИ

Навчання без міркування - даремне,
міркування без навчання - небезпечне.

Конфуцій

Цьогорічний першOVERесень подарував мені можливість потрапити в світ щирості та радості, відвертості та простоти - світ першокласників. Ці маленькі розумники вже багато чого вміють: запам'ятовувати, говорити, слухати. А от міркувати? Це зараз складно і непросто. А для того, щоб будь-яка наука ними вивчалася швидко і легко, я повинна допомогти їм оволодіти вмінням правильно мислити.

Сьогодні першокласник - згодом випускник нової школи. Яким він має бути? "По-перше, це цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення. По-друге, це патріот з активною позицією. По-третє, це інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя." [2, с.6] Як бачимо, у Концепції нової української школи йдеться про те, що розвиток критичного мислення є одним з наскрізних завдань освітнього процесу. Я хочу, щоб мої малюта в майбутньому стали успішними людьми. Як багато всього я маю їм дати! Та знаю, що успіх прийде до того, хто вміє мислити.

Шкільний урок завжди мав за мету сприяти розвитку мислення, але зараз ми говоримо про застосування стратегій саме критичного мислення. Чи є воно новим видом? У літературі зустрічаю багато пояснень, та для мене досить зрозумілим є наступне: "Критичне мислення - (дав.-гр. *Κριτική τέχνη* - "мистецтво аналізувати,

судження") - це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення. Такий тип мислення потрібен для вирішення неординарних практичних завдань. Коли перед нами постають реальні проблеми, які неможливо вирішити за допомогою наявних знань та умінь, тоді ми залуцаємо принципи, стратегії та процедури критичного мислення. [1]

Операціям мислення дітей початкової школи потрібно навчити. Я на усіх уроках завжди намагаюся стимулювати учнів до роздумів. Але хочу поділитися досвідом роботи застосування стратегій розвитку критичного мислення на уроках читання під час роботи з текстом. Саме на цих уроках, поряд із формуванням в учнів повноцінної навички читання, формуються уміння створювати власні висловлювання, уміння доводити свою позицію.

З учнями першого класу без введення терміну починаю працювати із вправою "Асоціативний куш" ще в добукарний період. Проводжу ігри зі словами. Прошу покласти в кошик, скриньку чи мішечок ті, що дружать з певним словом. Згодом знайомлю першокласників із записом на дошці, де є опорне слово. Коли появляються тексти для читання, то його беру з них. Так, працюючи з текстом "На полонині", записую друкованими літерами слово Карпати, а діти добирають свої слова (гори, Україна, краса, полонини, отари, чабани, смереки, потічки, Черемош). Приймаю будь-які асоціації без заперечень. Коли всі думки записані, то встановлюємо зв'язки між поняттями. З учнями третього класу асоціації починаю записувати в таблицю, де до опорного слова

потрібно дібрати іменники, а до кожного з них - прикметник, дієслово, а в четвертому класі - прислівник. Опрацювавши вірш О. Олеся "Степ", записуємо асоціації до слова, що є заголовком:

Степ	широкий	розіслався	безмежно
Килим	кольоровий	пахне	духмяно
Трави	пожовклі	рудіють	сумно
Сонце	тепле	кидає	радісно
Вітер	південний	дме	швидко
Море	зелене	шумить	дзвінко
Пустеля	неоглядна	жовтіє	звabливо

Стимулює пізнавальну активність учня стратегія розвитку критичного мислення "читання з передбаченням". Після ознайомлення з назвою тексту прошу висловити припущення про що буде іти мова. Це передбачення за заголовком. Наприклад, перед читанням оповідання "Він живий!" за Віктором Кавою запитую:

- Про кого може іти мова?
- Чому стоїть знак оклику?
- Що могло трапитись?
- В яких випадках доводиться наголошувати, що тваринка є живою?

При роботі за картиною К. Білокур "Богданівські яблука" теж використовую метод "передбачення".

- Чому художниця намалювала яблука?
- Якою ви її уявляєте?
- Що вона любить?
- Чому зображені яблука лежать на хустинці?
- Про що думала художниця, коли це малювала?
- Для кого ці яблука зібрані?
- Як би ви назвали картину?

Перед читанням оповідання "Гірке морозиво" Михайла Кононачука прошу ознайомитися дітей з опорними словами: Петрик, монети, морозиво, Оленка, дідусь, аптека, спіткнувся, розгубив, допомогли, не віддав, дві порції, сором, не взяла. Пропоную висловити передбачення за опорними словами. Така робота викликає неабиякий інтерес до читання. А щоб виконати це завдання - треба глибоко подумати. Коли текст великий, то під час читання робимо зупинки і я запитую про те, що може бути описане в наступній частині.

Інколи на уроці читання учневі потрібно висловити свою думку, довести, дібрати власні приклади на підтримку сказаного, зробити висновок.

Для зручності дозволяю користуватися опорою:

1. Я вважаю...
2. Тому, що...
3. Наприклад, ...
4. Отже, ...

Це метод "Прес". Після читання тексту В. Сухомлинського "Соромно перед соловейком" я пропоную обмірковувати фразу: "Велику газету в лісі залишати соромно, а маленький папірець від цукерки

біля школи можна, його ніхто не помітить" і прошу учнів висловити свої думки. Прочитавши оповідання Василя Струтинського "Жива казка", пресуємо думки до фрази: "А от у лісі можна кричати". Учень має подумати, довести чи спростувати думку. Вчителю таку роботу спланувати не складно до будь-якої теми, та головне, щоб пропонуване завдання заставляло міркувати.

Також на уроках використовую стратегію "Читання з позначками", яка дозволяє виробити прагнення самостійно здобувати знання, краще розібратися з інформацією, швидше засвоїти. Під час читання учень олівцем ставить позначки: v - я це знав; + я цього не знав; ? - я хочу про це знати; - це суперечить тому, що я знав. Зрозуміло, щоб це зробити - треба подумати. Обирала цей метод, наприклад, під час опрацювання тексту Івана Крип'якевича "Книги за княжих часів", який містить і знайому, і нову для дітей інформацію. Після читання, відповідаючи на запитання, учні озвучували свою роботу. Цікавою для дітей є робота по складанню сенкана. Сенкан - білий вірш, в якому інформація записана стисло в п'яти рядках (тема, опис, дія, ставлення, перефразування сутності). Учні поповнюють свій словниковий запас, вчать називати головне, радіють, випробувавши себе в ролі поетів. Ну як же не скласти сенкан після читання оповідання В.Сухомлинського "Я хочу сказати своє слово" чи вірша Ліни Костенко "Вже брами літа замикає осінь"? Ось і народились такі рядки:

Небо Осінь
Тепле, веселе. Різнобарвна, пишна, ясна.
Дихає, грає, танцює. Прикрашає, чарує, обтрушує.
Воно дарує людям красу. Золотом вкриває нашу землю.
Дивина! Чародійка!

Четвертокласникам за готовим сенканом можна пропонувати скласти коротке оповідання.

Стратегію "Порушена послідовність" починаю застосовувати вже з учнями другого класу. Даю можливість ознайомитися з кількома реченнями з тексту, записаними у порушеній послідовності. Дітей об'єдную в групи. Вони мають помірковувати, обговорити і записати свою послідовність. Потім читаємо твір і перевіряємо правильність виконання завдання. Коли є помилки, то порушуються логічні зв'язки між реченнями. Діти повинні добре подумати, щоб цього не допустити. **Ось одне із таких завдань до оповідання "Ласочка" Г. Тютюнника:**

- 3 того часу вони рибалили втрьох.
- Одного разу, коли Арсен, зігрітий сонцем, куняв у човні, то підводячи, то опускаючи голову, за спиною у нього почулося тоненьке скімлення.
- Так вони й рибалили удвох.
- Високо на кручі, супроти човна, схиливши голову набік, стояло лисеня.
- Озираючись - стоїть на кручі велика пухнаста лисиця, а поруч неї - лисеня.
- Потім настала довга-довга зима.

Формуванню предметних компетентностей сприяє стратегія "Взаємні питання". Учні читають вголос текст і ставлять самостійно запитання до прочитаного. Щоб ця робота була цікавішою, то дозволяю питання адресувати одне одному в групі, одне одному в парі, одна пара іншій. Подобається дітям ставити питання до автора. У Сергія Носаня після прочитаного оповідання "Ялинка" учні цікавилися:

- Чи раділи Ви в дитинстві, коли в будинку появлялась лісова красуня?
- А чому в школі прикрашають живу ялинку?
- Але ж на ялинкових базарах продають деревця спеціально вирощені для свята. Що з ними буде, якщо не купити?

А чому б не задати запитання вчителю? Пропоную дітям помінятися місцями - вони будуть ставити питання, а я відповідатиму. Але лише на цікаві запитання. "Атака на вчителя" це свого роду цікава гра, яка не тільки вчить думати, правильно формулювати питання, а й приносить радість, розвиває фантазію.

Іноколи ми працюємо з текстами, які містять багато інформації. Щоб легше її запам'ятати і переказати - дозволяю дітям прочитане намалювати. Малюнки на аркуші розміщуємо послідовно один за одним. Так створюємо "Графічну карту". У третьому класі є текст Віктора Дацкевича "Як з'явилася друкована книга". На малюнку до нього діти спочатку зобразили глиняну плитку, потім річковий очерет, нанизані на шнурок дощечки, шкіру тварини, книгу з паперу, ланцюжком до полиці приковану книгу, будинок з надписом "Друкарня". Такий малюнок є своєрідним планом для переказу.

Розвитку критичного мислення сприяє і метод "РОФТ". Це слово - аббревіатура назв колонок таблиці, яка заповнюється учнем після читання твору індивідуально або в парах, або в малих групах. Знаю, щоб він спрацював на уроці - слід націлити дітей на глибоке розуміння змісту твору, адже від імені певної особи потрібно висловити повідомлення, вибрати отримувача для нього та обрати відповідну форму подачі. До твору Всеволода Нестайка "Шурко і Шурка" ця таблиця може бути така:

Роль (від кого йде певна інформація)	Отримувач (хто отримує)	Формат (у якій формі)	Тема (про що це?)
Шурка	Шурко	записка	Як себе почуваєш після операції?
Шурко	Клавдія Василівна	листівка	Щиро дякую за Вашу доброту і допомогу!
Шурко	Шура	SMS	Пробач мені, будь-ласка!
Клавдія Василівна	Шурко	наказ	Не носи важкий портфель! Не бігай на перервах!

Будую уроки читання за традиційною методикою, але намагаюся застосовувати елементи інтерактивного навчання, технології критичного мислення, що сприяють реалізації державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Плануючи урок, добираю ті вправи, які будуть найефективніші на певному етапі. Розумію, що їх вибір має залежати від теми, мети, змісту, від тих видів роботи і завдань, що стоятимуть на уроці. Намагаюся, щоб мій урок готував дитину до повсякденного життя, де треба розумно діяти і самостійно приймати рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вікіпедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Критичне_мислення
- Лілія Гриневич. Реформа загальної середньої освіти: Нова українська школи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://mon.gov.ua/Новини%202017/04/03/newschool-presentation-new-30-03-2017-\(2\).pdf](http://mon.gov.ua/Новини%202017/04/03/newschool-presentation-new-30-03-2017-(2).pdf)
- Навчальні програми для 1-4 класів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

3. Ф. Велика,

учитель початкових класів НВО "Тишківська загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Новомиргородського району Кіровоградської області

ЕТАПИ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одним із завдань сучасної школи визначено формування особистості, здатної до саморозвитку й самоосвіти впродовж життя. З урахуванням актуального рівня розвитку суспільства особистість вибудовує індивідуальну освітню траєкторію оволодіння новими компетентностями. Реалізація освітньої траєкторії передбачає опрацювання різноманітних джерел інформації, практичне використання набутих знань, умінь і навичок та переосмислення власного досвіду. Основу цього динамічного процесу складає **читацький інтерес**, який:

- розглядається як форма вияву пізнавальної потреби, що спонукає особистість до свідомої читацької діяльності (хочу читати, щоб знати);
- є першоосновою становлення самостійної читацької діяльності;
- визначає подальші читацькі можливості особистості.

Важливу роль у формуванні читацьких інтересів та в підготовці учнів до самостійної читацької діяльності відведено періоду навчання учнів у початковій школі. Використання різноманітних видів завдань під час проведення уроків "літературного читання", "природознавства" сприяє виникненню в учнів потреби самостійно й осмислено обирати й читати інформацію в різних джерелах.

Відповідно до чинної програми початкової школи власну професійну діяльність я спрямовую на розвиток технічної сторони читання та пропоную учням завдання, виконання яких передую формулювання коротких відповідей на **такі запитання**:

- Про що шукати інформацію? (Визначення ключових слів пошуку необхідної інформації).
- Де можна прочитати цю інформацію? (З'ясування джерела (джерел) знаходження потрібної інформації).
- Як користуватися апаратом орієнтування в книзі? (Орієнтування в структурі книги).
- Як працювати з текстом? (Обрання способу читання. Це може бути поглиблене,

панорамне швидке, вибіркве, читання-перегляд, попереднє або виразне читання. Під час обрання поглибленого читання увага звертається на деталі в тексті, здійснюється їх аналіз та оцінка. Панорамне швидке читання передбачає збільшення оперативного поля зору з метою швидкого знаходження потрібної інформації. Вибіркове читання спрямовується на опрацювання окремих частин тексту чи речень. Читання-перегляд є доцільним у випадку, коли необхідно швидко відтворити в пам'яті зміст раніше прочитаного тексту. Аналітичне читання спрямовується на критичне вивчення змісту тексту з метою його глибокого осмислення, що супроводжується нотуванням фактів, цитат, складанням плану, тез. Попереднє читання здійснюється з метою фіксування учнями незрозумілих їм слів, наукових термінів та з'ясування їхнього значення під час словникової роботи. Виразне читання організовується на основі добору відповідного темпу, здійснюється з дотриманням пауз, логічних наголосів, інтонацій (зокрема інтонацій питання, ствердження й заперечення) та з наданням голосу потрібного емоційного забарвлення).

- Як працювати з позатекстовими компонентами? (Визначення способу опрацювання ілюстрації, таблиць, схем, інструкцій, пам'яток. У разі їх наявності в тексті).

Для результативної роботи молодших **школярів з книгою я формую три групи вмінь [2; 4]. По-перше**, це вміння працювати з текстом (виділяти головну думку, складати план, ставити запитання до тексту, переказувати його зміст). **По-друге, це вміння працювати з позатекстовими компонентами** навчальної книги (працювати з ілюстративним матеріалом, таблицею, схемою, алгоритмом). По-третє, це вміння використовувати **апарат орієнтування** (орієнтуватися в структурі книги, її будові (корінець, обкладинка, сторінка, назва (заголовок) твору, прізвище автора), компонентах (вступ або передмова, розділ, параграф, тема, зміст, словник), відомостях про автора чи авторів книги, сигналах-символах, шрифтових та кольорових акцентах).

Серед видів робіт з текстом надаю перевагу таким:

- обговорення назви (заголовка) твору (обмірковування відповіді на запитання, чому автор дав тексту (твору) саме таку назву, добір і обґрунтування варіативних заголовків);
- формулювання вчителем (учнями) запитань за змістом прочитаного;
- залучення учнів до різних видів читання (вибіркового, аналітичного, коментованого тощо);
- складання до тексту різних видів плану (називного (пункти плану сформульовані називними реченнями), питального (пункти плану оформлені у вигляді питальних речень), цитатного (назви пунктів плану є цитатами з тексту));
- логічний аналіз тексту та відмежування головної інформації тексту від другорядної на основі виявлення тих елементів змісту, які можна опустити без порушення його змістової цілісності;
- пояснення значення слів, складних для розуміння учнями;
- переказ прочитаного (стислий (передбачає цілісне відтворення тексту, без подробиць і деталей, але зі збереженням найголовнішого), вибірковий (відтворення тієї частини тексту, яка відповідає конкретному запитанню, певній мікропроблемі), творчий (відтворення тексту з унесенням певних змін чи доповнень (це може бути перестановка частин тексту, зміна особи оповідача, часових форм дієслів, введення описів природи (предметів побуду, дійових осіб), оцінки їхніх вчинків, складання власних варіантів зачину або кінцівки).

Значну увагу приділяю роботі з ілюстративним матеріалом книги. Власну професійну діяльність організовую на основі доцільного обрання одного з трьох способів руху міркувань учнів. **Першим способом** передбачено рух міркувань від сприймання й розуміння зображеного на ілюстрації до сприймання й розуміння змісту тексту. Пропоную дітям до читання тексту поміркувати про його зміст, уважно розглянувши малюнок. **Другий спосіб**, будучи протилежним до першого, виявляється у вибудовуванні руху міркувань від сприймання, розуміння й виокремлення в змісті тексту певних його частин до сприймання ілюстрації й розуміння зображеного на ній. Відповідно до цього способу пропоную учням визначити, яку частину тексту ілюструє малюнок, про яку додаткову інформацію можна дізнатися, уважно розглядаючи зображення. **Третій спосіб** стосується руху міркувань від сприймання серії ілюстрацій до порівняння їхнього змісту з метою встановлення спільного, відмінного, логіки розгортання подій тощо.

Оскільки автори книги для позначення її структурних елементів використовують різні

сигнали-символи, то під час формування читацьких інтересів значну увагу приділяю опрацюванню спеціальних зображень і знаків, які використовуються в книгах. Акцентую увагу учнів на тому, що роль умовних позначень можуть виконувати: колір, шрифт, геометричні фігури (прямокутник, коло, квадрат тощо); римські та арабські цифри, великі й малі літери; розділові знаки (знак оклику, знак питання); арифметичні дії; рисунки (предметні, символічні).

Під час власної професійної діяльності переконалася в тому, що процес формування читацьких інтересів молодших школярів можна ефективно вибудовувати на основі дослідів [1]. Наприклад, під час проведення дослідів "З ким "товаришує" Цибулька?" пропоную виконати дії в **такій послідовності**:

1. Поміркуй, з ким "товаришує" Цибулька та намайор її друзів.
2. Поспілкуйся з товаришем та з'ясуй його думку.
3. Разом сплануйте хід дослідів, який допоможе впізнати друзів Цибульки.
4. Сформулюйте висновки.
5. Прочитайте тексти "Рослини-амулет", "Найкращі профілактичні ліки" та зробіть висновки.
6. Перевірте на практиці наступне: кашка з натертої цибулі, часнику або хрону, покладена в закриту посудину з фруктами, запобігає їх псуванню.

Організую відвідування шкільної й міської бібліотек. Під час цих заходів ознайомлюю дітей з тим, як упорядковано книги в бібліотеці, разом здійснюємо пошук необхідного джерела, порівнюємо декілька книг та визначаємо особливості роботи з ними. Також увагу дітей привертаю до тематичних стендів і виставок книг, які працівники цих закладів оформлюють з метою висвітлення визначних подій, свят, певних історичних фактів, що стосуються досягнень суспільства й видатних особистостей.

Формуючи читацькі інтереси, використовую напрацювання психологів [3], які зазначають, що інтереси можуть мати як епізодичний, так і стійкий характер. Про епізодичність можна говорити лише тоді, коли дитина звертається до книжки час від часу. Епізодичні читацькі інтереси виникають на основі зацікавленості змістом твору, зовнішнім виглядом книжки, ілюстрацією або порадами (товаришів, вчителя, бібліотекаря, батьків). Для стійких читацьких інтересів характерними є такі дії: без зовнішніх спонукань учень чи учениця постійно звертаються до читання різних джерел інформації, щоб пізнавати нове, відшукувати відповіді на самостійно сформульовані запитання.

У роботі враховую те, що читацькі інтереси можуть характеризуватися глибиною та

вибірковістю. Якщо школяр зосереджений на певній тематиці, жанрі або на конкретному авторі, то в цьому випадку психологи говорять про глибину читацьких інтересів. Якщо учень надає перевагу тій або іншій книзі, жанру, художньому чи науковому тексту, то психологами фіксується вибірковість його читацьких інтересів. У своїй роботі я мала нагоду спостерігати чітко вираженні дві групи учнів: І група школярів полюбляла читати лише казки, а друга - лише оповідання.

Організуючи діяльність молодших школярів, прийшла до висновку, що в молодших школярів читацькі інтереси можуть бути сформовані на чотирьох рівнях, які різняться між собою ступенем самостійності. **Учень/учениця:**

- демонструють самостійність під час обрання джерела інформації та його опрацювання (на високому рівні сформованості читацьких інтересів);

- виявляють самостійність у процесі опрацювання джерела інформації та потребують незначної допомоги під час його обрання (на достатньому рівні сформованості читацьких інтересів);

- потребують суттєвої допомоги дорослого (вчителя, батьків, бібліотекаря та ін.) у процесі обрання джерела інформації та його опрацювання (на середньому рівні сформованості читацьких інтересів);

- у переважній більшості випадків не розуміють суть дій, які їм потрібно виконати під час обрання джерела інформації та його опрацювання (на початковому рівні сформованості читацьких інтересів).

Під час дослідження читацьких інтересів молодших школярів вважаю за необхідне вважувати:

- наявність / відсутність в учня/учениці інтересу до книги й задоволення від процесу її читання;

- міру вияву самостійності під час обрання джерела інформації з урахуванням власних пізнавальних інтересів, мети навчальної діяльності;

- міру вияву самостійності в процесі опрацювання тексту книги;

- міру вияву самостійності під час роботи з позатекстовими компонентами книги.

Подальшу власну фахову діяльність з формування читацьких інтересів молодших школярів планую організувати з урахуванням вимог, сформульованих у новому Державному стандарті початкової освіти. Опрацьовуючи документу, я звернула увагу на те, що в його змісті йдеться про необхідність формування в учнів "любви до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження" та про вміння читання з розумінням. Також у

Державному стандарті початкової освіти формування читацької компетентності визначено складовою мети вивчення української мови та літератури, зокрема зазначено, що молодший школяр як здобувач освіти має навчитися сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовувати її для збагачення свого досвіду.

З урахуванням зазначеної мети планую в подальшому процес формування в учнів читацькі інтереси реалізовувати під час залучення учнів до:

- 1) передбачення за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; розуміння фактичного змісту прочитаного;

- 2) пов'язування інформації з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізнення головного й другорядного в тексті; визначення теми художнього твору, а також простого медіатексту;

- 3) складання короткого повідомлення про власні почуття та емоції від прочитаного тексту;

- 4) висловлення власних вподобань щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів; пояснення, що подобається, а що ні; висловлювання думки щодо простих медіатекстів;

- 5) обирання книжки для читання; пояснення власного вибору;

- 6) малювання / добору ілюстрації до тексту, фіксування інформації графічно;

- 7) експериментування з текстом (змінення кінцівки, місця подій, імпровізація з репліками під час інсценізації тощо).

Сподіваюся, що цілеспрямоване формування читацьких інтересів допоможе моїм учням самореалізуватися не лише під час навчання в основній та старшій школі, а й в процесі здійснення професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Велика З. Ф. Формування читацьких інтересів молодших школярів засобами навчально-дослідницької діяльності : методичний посібник / З. Ф. Велика. - Кіровоград : КЗ "КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2016. - 52 с.

2. Кодлюк Я. Технологія аналізу підручника для початкової школи / Я. Кодлюк // Початкова школа. - 2015. - № 2. - С. 8-10.

3. Рубинштейн М. М. Воспитание читательских интересов у школьников / М. М. Рубинштейн. - Москва : Учпедгиз, 1950. - 213 с.

4. Янченко О. Формування в молодших школярів уміння працювати з позатекстовими компонентами підручника / О. Янченко // Початкова школа. - 2005. - № 7. - С. 10-14.

Т. В. Батечко,

учитель початкових класів Бойківщинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Драбівської районної ради Черкаської області

Т. М. Чебан,

учитель початкових класів Бойківщинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Драбівської районної ради Черкаської області

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО СВІТУ ДИТИНИ ШЛЯХОМ ІНТЕГРАЦІЇ РІЗНИХ ПРЕДМЕТІВ

РОЗРОБКИ УРОКІВ З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ У 4 КЛАСІ

Тема. Моя прекрасна Україна на карті світу.

В.Сосюра "Як не любить той край" (літературне читання). Україна на карті світу. Карта України (природознавство)

Мета: Формування ключових компетентностей: **вміння вчитися** (розвивати пам'ять, мовлення, мислення); **громадянська компетентність** (формувати патріотичне мислення, виховувати дбайливе ставлення до природи рідного краю, усвідомлення своєї належності до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовища); **екологічна компетентність. Предметних компетентностей: комунікативної та літературної.** Формування наскрізних вмінь: читати з розумінням, уміти логічно обґрунтовувати позицію, висловлювати власну думку, уміти співпрацювати з іншими.

Матеріали до уроку

1. Доповніть прислів'я, та дізнайтеся про що йтиме мова на уроці.

Людина без Батьківщини, що дерево без(коріння)
Там земля мила, де мати(зродила)
Без верби і калини нема(України)
Де рідний край, там і під ялиною(Рай)
(Звернути увагу на дотримання правил під час висловлення власних думок.)

2. Вправи для розвитку вміння читати з розумінням

- "Читають бджілки" (вчитель звертає увагу: "Чому саме бджілки?")

- Прочитати вірші "диктором"
- Читання-розвідка :

Прочитати рядки зі словами: життям, став, зростав; диво, Україна, Богом.

- Читання вірша "Як не любить той край" від першої особи.

4. Робота над змістом прочитаного

- Скласти речення про Україну.

I група - про красу; II група - про природу; III група - про Україну та її статус у світі.

5. Читання анаграми

кїнаУр ан ктіра вітсу

6. Робота з картою

Дітям пропонується 3 карти: Карта України, Карта Європи, Карта світу.

Учнів поділити на 3 групи (методом: камінь, ножиці, папір)

Завдання:

- Користуючись лінійкою та масштабом, визначити довжину України зі сходу на захід та з півдня на північ.

- Назвати та показати обласні центри, що розташовані на сході, заході, півночі, півдні.

- Знайти, показати та назвати сусідів України "метод павутинки", звернути увагу на відповідність довжини павутинки та довжини кордону з сусідньою державою.

- Визначити частину світу де розташована Україна та показати її на карті світу

7. Робота з контурною картою

Завдання:

- Позначити кордон України.
- Позначити та підписати назву столиці нашої держави.

8. Гра "Мовчанка" (клас поділити на 4 групи: хто якої пори року народився)

Кожній групі роздається набір фотографій: глобус, карта, Європа, Київ, Говерла, Дніпро.

Вчитель дає запитання, учні порадившись, показують відповідне зображення.

- Зменшена в мільйони разів модель Землі.
- Частина світу, на якій розташована наша Батьківщина.

- Найбільша річка України.
- Зменшене в декілька разів зображення всієї земної кулі або окремих її частин.

- Столиця нашої України.
- Найвища точка українських Карпат.

8. Встановити відповідність, обґрунтувати свою відповідь:

Росія	603,7 тис. км кв.
Україна	17 100 тис. км кв.
Польща	312, 679 тис. км кв.

9. Завдання на розвиток пізнавальної активності

- Учнім пропонується подивитися на карту Європи і зробити власні висновки про Україну, про те, що вони бачать дивлячись на карту. (вслухати всі відповіді)

- В 1887 році з допомогою точних вимірювальних приладів був визначений

географічний центр Європи. Він знаходиться на Україні в Закарпатті, в селі Ділове Рахівського району.

10. Рефлексія

- Що цікавого я дізнався з уроку?
- Де на мою думку найкраще місце на Землі?

Чому?

11. Домашнє завдання

- вивчити вірш В. Сосюри напам'ять, продовжити його власними рядками.
- скласти подорож фізичною картою України (сухопутний маршрут або водними шляхами, прорекламувати екскурсійний тур).

Тема. Мандруємо стежками рідного краю.

Ліна Костенко. "Усе моє, все зветься Україна."

(літературне читання)

Форми земної поверхні України і свого краю.

(природознавство)

Мета.

Формування ключових компетентностей: **вміння вчитися** (розвивати пам'ять, мовлення, мислення); **громадянська компетентність** (формувати патріотичне мислення, виховувати дбайливе ставлення до природи рідного краю, усвідомлення своєї належності до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовища); **екологічна компетентність.** **Предметних та міжпредметних компетентностей:** комунікативної та літературної. Формування наскрізних вмінь: читати з розумінням, уміти логічно обґрунтовувати позицію, висловлювати власну думку, уміти співпрацювати з іншими.

Матеріали до уроку

1. Повідомлення теми та мети уроку

- За поданими малюнками спрогнозуйте тему уроку (звернути увагу на рельєф мандрівки) (прогнозування)

2. Самостійне читання учнями вірша Л. Костенко "Усе моє, все зветься Україна"

3. Робота в парах "читання для друга"

4. Читання вірша на конкурсі "Україна має таланти"

5. Складання тлумачного словника:

Не тямлю, незрадливо, нетлінна.

6. Вправи на інтелектуальний розвиток

- Учням пропонується пригадати твори українських поетів, які порівнювали красу української природи з раєм. (Т. Шевченко)

- Складання колективного авторського вірша про рідний край (починає вчитель, а учні по черзі придумують римовані рядки)

Коли погляну я в віконце

Побачу, як мені сміється сонце.

.....

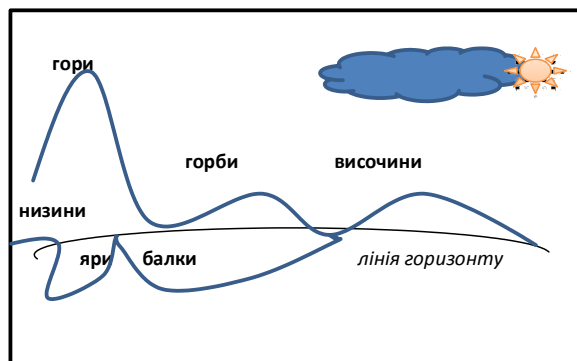
5. Вправа, що дозволяє використати власний досвід дітей.

Учням, демонструються краєвиди України, після чого вони можуть самі назвати деякі форми земної поверхні, що зустрічаються на території нашої Батьківщини, а також вилучити зайвий малюнок.

6. Клас ділиться на 5 груп (принцип поділу розраховується до 5)

Кожній експертній групі дається картка з визначеннями: гори, рівнини, горби, яри, балки.

Учні повинні за визначений час опрацювати інформацію, а потім експерт презентує свій виступ перед класом, позначаючи на дошці рівень розташування даних форм земної поверхні.

7. Робота з картою

1 група - знайти і показати на карті височини України (Волинська, Подільська, Придніпровська, Донецька, Приазовська)

2 група - низовини (Поліська, Придніпровська, Причорноморська)

3 група - гори (Карпатські, Кримські)

8. Перегляд презентації про гори України.

9. Встановити відповідності.

Говерла **Гори Карпати** 1545 метрів

Роман-Кош **Кримські гори** 2061 метр

10. Вправа "Займи позицію"

Учням пропонується вибрати місце проживання: гори, рівнини, яри та балки.

Пояснити свій вибір.

11. Підбиття підсумків, рефлексія.

- Покажіть на карті найбільші гори, височини і рівнини України.

- Де ви бачили яри, балки?

- Чому утворюються яри? Доведіть, що яри - це "рани" на поверхні землі.

- Як, на вашу думку, потрібно боротися з ярами?

12. Домашнє завдання. Вивчити вірш Л. Костенко напам'ять, розробити план збереження родючих земель на території України.

Тема. Степ. Краса степу в різні пори року.

Олександр Олесь. Степ. (літературне читання)

Степ. (природознавство)

Мета.

Формування ключових компетентностей: **вміння вчитися** (розвивати пам'ять, мовлення, мислення); **загальнокультурна** (здатність аналізувати, оцінювати досягнення української культури); **громадянська** (виховувати дбайливе ставлення до природи рідного краю); **екологічна компетентність.** **Предметних та міжпредметних компетентностей:** комунікативної та літературної та міжпредметно-естетичної, екологічної. Формування наскрізних вмінь: читати з розумінням, уміти логічно обґрунтовувати позицію, висловлювати власну думку, уміти співпрацювати з іншими, оцінювати ризики, приймати рішення.

Матеріали до уроку

1. Складання асоціативного куща

2. Перегляд презентації "Степ у різні пори року"

3. Робота з картою природні зони України.

Учням потрібно визначити на якій території розташована зона степів. Знайти і записати назви міст які знаходяться в даній зоні.

4. Робота в парах.

Спираячись на карту, та виконане попереднє завдання, визначити які з перелічених заповідників знаходяться у степовій зоні: Асканія-Нова, Медобори, Луганський, Український степовий, Чорноморський, Ялтинський, Поліський

5. Робота в групах.

Розділившись на групи, учням пропонується опрацювати матеріал:

- Звірі степу
- Птахи степу
- Плазуни степу
- Комахи степу
- Рослини степу

6. Виступи експертів груп перед аудиторією класу. (необхідно донести опрацьовану інформацію до всіх учнів)

7. Перегляд відео про заповідник "Асканія-Нова"

8. Висловлювання власних думок:

- Що вразило учнів після перегляду відео?
- Що запам'яталося після побаченого?
- Які картини природи найбільше сподобалися?

9. - Таку красу побачив поет Олександр Олесь і написав вірш "Степ"

- самостійне опрацювання вірша Олександра Олесь.

10. Вправа "диктор" (виразне читання поезії)

11. Вправа "шукачі скарбів" (хто з учнів знайде у вірші найбільше прикметників (дівчата) та порівнянь (хлопці).

12. Розвиток творчих здібностей

- Робота в групах

І група малює словесну картину до вірша. ІІ група малює олівцями картину до поезії. (час обмежений)

13. Розв'язання проблемного питання (в групах)

- Чому, на вашу думку, така краса може зникнути ? І як це можна попередити?

14. Тестування (закріплення)

1. У зоні степів ростуть такі рослини:

- а. конвалія, суниця, чорниця, барвінок, троянди, ковила.

- б. незабудки, фіалки, тюльпани, типчак, тонконіг.

- в. магнолія, проліски, підсніжники, пальма, кипарис.

2. У заповіднику Асканія - Нова мешкають такі птахи:

- а. страуси, жайворонки, орли, перепілки, дрофи, фламінго.

- б. глухарі, жайворонки, тетеруки, перепілки, орли.

- в. качки, куріпки, дятли, лелеки.

3. Які з поданих тварин є типовими для степу?

- а. зебра, кіт лісовий, пелікан, глухар.

- б. вусач альпійський, рябчик, бурий ведмідь.

- в. тхір, ховрах, степова гадюка, одуд, перепілка.

4. Які форми земної поверхні є в степовій зоні?

- а. рівнини, горби, яри, балки.

- б. рівнини, горби.

15. Завдання на розвиток мислення

Хлопцям : пояснити чому в степу живе багато тварин, які риють нори в землі та для чого вони це роблять?

Дівчатам : пояснити чому в степу живе багато тварин, які добре бігають, з чим це пов'язано?

16. Рефлексія

- З якою степовою твариною чи рослиною ви себе асоціюєте? Чому? Які труднощі траплялися б на вашому "життєвому" шляху? Як би ви як людина спробували б їм допомогти?

17. Домашнє завдання

- вивчити уривок вірша Олександра Олесь (на вибір);

- скласти план заходів по збереженню недоторканної природи зони степів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алакоз О. Навчання школярів швидкісного навчання / О. Алакоз // Початкова школа. - 2011. - № 6. - С. 12 - 14.

2. Вауліна О. М. Упровадження інтерактивних методів навчання на уроках читання / О.М. Вауліна // Початкове навчання та виховання. - 2011. - № 7 (березень). - С. 2 - 13.

3. Зінорук М. А. Людина починається з добра / М.А. Зінорук // Розкажіть онуку. - 2011. - № 11 - 12 (червень). - С. 12 - 14.

Медюк І. Завдання для інтелектуального росту / І. Медюк // Початкова освіта. - 2011. - № 14 (квітень). - С. 21 - 23.

4. Терехова О. Грати - це природно. Добірка мовних ігор для учнів 1 - 4-х класів / О. Терехова // Початкова освіта. - 2011. - № 11 (березень). - С. 22 - 23.

5. Федоренко К. Художній образ у декоративно-ужитковому мистецтві / К. Федоренко // Початкова освіта. - 2011. - № 6 (лютий). - С. 8 - 12.

6. Шабанова Л. Формування життєтворчих компетентностей молодших школярів засобами казкотерапії / Л. Шабанова // Шкільна бібліотека плюс. - 2011. - С. 7 - 9.

7. Шевелєва Т. Тестування в початкових класах / / Початкова освіта. - 2011. - № 13 (квітень). - С. 4 - 5.

Т. І. Вдовиченко,

учитель початкових класів Черкаської загальноосвітньої школи I - III ступенів № 32 Черкаської міської ради Черкаської області;

Н.М.Опалко,

учитель початкових класів Черкаської загальноосвітньої школи I - III ступенів № 32 Черкаської міської ради Черкаської області

ВІДКРИЄМО НЕЙМОВІРНИЙ СВІТ КНИГИ

МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Цікава книжка - це неймовірний світ, в якому кожний знайде для себе розумного радника, вірного друга, мудрого вчителя. Черкащина багата своїми літературними талантами. Багато сучасних письменників пишуть твори для дітей. Одним із них є автор віршованих та прозових творів, людина незвичної долі. - **Олександр Прилуцький.**

Прилуцький Олександр Іванович народився 14 березня 1962 року в селі Івахни Монастирищенського району. Закінчив місцеву школу, працював художнім керівником Будинку культури в рідному селі. У 1983 році закінчив Черкаську школу туризму, багато подорожував рідною Україною. У 1995 році повністю втратив зір, але закінчив факультет української філології Черкаського державного університету ім. Б. Хмельницького. (Відомі постаті села).

За підтримки рідних і друзів створив приватне видавництво "Відлуння" (нині - "ІнтролігаТОР"), де працює його директором та видає у світ книги.

Твори О. Прилуцького пройшли апробацію в навчальному процесі. Вони допомагають дітям розуміти навколишній світ, бачити власні недоліки, яких слід позбутися.

Пропонуємо низку завдань функціонального характеру, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів, пробуджують прагнення школярів до самостійної пізнавальної і творчої діяльності та розвитку критичного мислення.

Вчителі четвертих класів навіть зараз можуть розпочати підготовку до впровадження реформ нової української школи. Вони щоранку зустрічають своїх вихованців. Їхні учні приходять до школи з різним настроєм, самопочуттям і сподіваннями. Задача вчителя - згуртувати їх в єдиний колектив і повести за собою.

Єдиною темою, яка об'єднає кілька уроків, може бути вивчення творів Олександра Прилуцького. На різних етапах кожного уроку можна використати його поезію або прозу у формі методу проблемних запитань, ігор, парної та групової роботи, тестів. Стане у нагоді книга письменника "Веснуха", в якій зібраний цікавий пізнавальний матеріал для учнів початкової школи.

Завдання функціонального характеру.

Одного ранку учні побачили на дошці напис: "Мрійник". Діти були здивовані.

- Ми сьогодні будемо мріяти!
- У мене багато мрій.
- А яка у тебе мрія?

Розмова, що виникла між дітьми, сприяла їхньому згуртуванню, а головне, створила позитивну атмосферу в класі. З'явилась спільна тема, яка допомогла активізувати роботу учнів на

уроках протягом всього робочого дня. Пропонуємо фрагменти уроків, на яких школярі обговорювали цю тему.

Українська мова

Для хвилинки каліграфії можна використати слово "мрія". Учні вводять його в речення, будують синонімічний ряд до нього.

Мрія - марення, сподівання, фантазія, надія.

Словотворча робота.

Учитель.

- Чи зможете утворити ще один іменник, споріднений до слова "мрія"?

- Мрія - мрійник.

- Чи можете ви себе назвати мрійником?

- А на уроці ви буваєте в мрійливому настрої?

- Вправа "Стоп-кадр".

- Учитель. - А який вираз обличчя у людини, коли вона мріє? Зобразіть.

Літературне читання

Під час поетичної хвилинки діти знайомляться з творчістю сучасного письменника-земляка Прилуцького Олександра Івановича. Віршування - одне з його захоплень.

Мріяв павучок літати -

Взявся планер будувати.

Виплів крила з павутини

Й виліз на вершок калини,

Вітерця почав чекати,

Щоб по небу мандрувати,

З висі споглядати гори,

Чи безкрає синє море,

Річку, ліс, широкі ниви.

Враз змайнув й на куц кропиви

Його кинув сильний вітер,

Крила закрутив за віти.

Він хотів їх полатати,

В небо вже не зміг злітати.

Словникова робота.

1. Аукціон слів.

Учитель.

- Спробуйте відшукати якомога більше слів, які пояснюють, що робив павучок-мрійник задля здійснення своєї мрії. (мріяв літати, взявся будувати, виплів, виліз, почав чекати).

2. Гра "Віднови слово"

Учитель.

- Вставте пропущену букву в словах. Яку саме букву потрібно вставляти, ви здогадаєтесь, коли відгадаєте загадку.

На даху моєї хати

Оселівся птах цибатий,

Довгий дзьоб і ноги має,

Мишок, жабок полюбляє.

Чемних діток іздалека

В кожен дім несе ... (лелека).

- Отже, вам потрібно вставити улюблену букву лелеки - букву "Л".

П_есо, водопі_я, купі_ь, _ітеп_о

- Напевно, ви знаєте, що

плесо - ділянка річки зі спокійною течією;

водопілля - весняне розлиття річок;

купіль - тепла вода для купання;

літепло - вода, що вистоялася непорушно за цілий день на сонці.

3. Вправа "Передбачення"

Учитель.

- Спробуйте спрогнозувати, де відбуватимуться події, які описав у своєму творі Олександр Прилуцький "Лелека-мрійник".

- Чи здогадались ви, про яку пору року йтиме мова?

Робота над змістом тексту О. Прилуцького "Лелека-мрійник"

Лелека-мрійник

-Тах-тах-тах-тах! - задер голову догори і завзято застрекотав з купини лелека.

Він спрямував дзьоба в темно-сіру грозову хмару, котра вивергала на світ непроглядну купіль, мовби хотів її прогнати геть.

І, о диво, невідомо звідкіля раптом налетів рвучкий потужний вітер, підхопив ту страхітливу примару і швидко погнав за Лису гору. Вона вперто пручалася, чіплялася за верховіття дубів, що високо здіймалися на вершині пагорба. Довкола неї нестримно поширювалося громове відлуння. Кілька великих прозорих крапель лунко шубовснули в прозоре літепло неподалік лелеки. По чистому плесі густо розбіглися ребристі кола. В безкрайньому блакитному небі засяло яскраве сонце і буйнотравий луг ніби враз ожив, заворушився. Чорногуз зтрусив з себе рештки дощу, впевнено чалапнує теплим неглибоким водопіллям. Враз він зупинився. Піднявши до грудей лапу, птах зазмер, ніби про щось несподівано згадав чи просто задумався.

Кум, кум-кум, подивись, яке опудало стоїть! - обізвалася з-під буйного листка калюжниці валюка зелена жаба.

Ква-а-а! - глузливо закричала велика бородавка вата сестриця, - Поглянь, яка потворна довга шия, мов лозяний палик. Гандрибаті лапи, мов сухий очерет, а чорний хвіст. Ква-а-а, ніби мулом вимазаний.

Та лелека всього того не чув. Він замріяно думає:

"Можу ходити по землі, бродити по болоту, літати в піднебессі та будувати на гребені сільської хати, на верхів'ї старого дуба, розлоге гніздо. Кожної осені доводиться літати на край світу - долати неозорі моря, високі гори, безводні пустелі. Але не вмію пірнати під воду і плавати на глибині. От стати б підводником, мандрувати річками, безкрайними морями-океанами. Куди забавнеш можна дібратися: чи до холодного полюса, чи до спекотного екватора. Хочеш попоїсти - ось тобі соковиті пугловки, м'ясисті жаби чи солодкувата рибка. І нема тобі кігтистих орланів та жорстоких людей з рушницями".

"Шубовсь!" - щось лунко плюхнуло коло самісінької лапи.

Лелека стрепенувся. Озирнувшись довкола, він помітив поруч велику бородавчасту жабу і радісно вигукнув:

- Ось і сніданок!

За мить він злетів у блакитну вись. Мрійник зі здобиччю поспішав до хутора, де на хаті в гнізді його чекала лелечиха. Вона зігрівала своїм тілом трійко чималеньких яєць, з яких ось-ось вилупляться їхні малюки-лелечата.

(Олександр Прилуцький. Веснуха. Літературно-художнє видання м. Черкаси: "ІнтролігаТОР", 2015. - 160 с.)

1. Вправа "Вчимося читати і розуміти"

Учитель.

- Підкресли в тексті оповідання синім олівцем, як автор описав грозову хмару.

- Обведи зеленим олівцем, як жаби насміхались над лелекою.

- Познач у тексті оповідання червоним олівцем інформацію лелеки, яка була небезпечною для жаб.

2. Робота в групах. Вправа "Займи позицію"

- Мені спало на думку українське прислів'я "Ніхто не знає, коли йому щастя усміхнеться". Оберіть групу, поясніть свій вибір.

Перша група: я вважаю, що щастя усміхнулось лелеці тоді, коли він ...

Друга група: я вважаю, що щастя усміхнулось жабі тоді, коли вона ...

Третя група: я вважаю, що щастя усміхнулось лелечатам тоді, коли вони ...

- Ми вислухали аргументи кожної з груп. Чи змінилася думка у когось після обговорення і, можливо, він хоче зайняти іншу позицію?

Рефлексія. Тестування

1. Павучок мріяв

А будувати

Б мандрувати

В літати

2. Лелека мріяв стати

А мандрівником

Б підводником

В моряком

Рефлексія. Хвилинка спілкування

- А чи багато мрій у вас? Розкажіть товаришу про свої надії та сподівання.

Образотворче мистецтво

Учитель.

- Ми сьогодні багато говорили про мрії та мрійників. Хто вам більше сподобався: павучок чи лелека?

- Спробуйте себе у ролі художників-ілюстраторів. Чи зможете ви за допомогою кольорів передати мрійливий настрій героїв?

- А можливо хтось захоче намалювати інших мрійників - жабок, рибку, лелечиху, лелечат?

Олександр Прилуцький написав багато різноманітних творів для дітей. Їх легко читати. Вони змістовні, вчать не бути байдужими до людей, до боротьби добра зі злом, навчають, як стати справжніми хорошими людьми. Кожний вчитель може використати твори письменника в своїй роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відомі постаті села. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: ivahnyansk.monrada.org.ua. Процитовано 10 вересня 2016 року.

2. Видавництво "ІнтролігаТОР" відзначило своє двадцятиліття. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: novadoba.com.ua. Процитовано 10 вересня 2016 року.

3. Олександр Прилуцький. Веснуха. - Черкаси: "ІнтролігаТОР", 2015. - 160 с.

О. М. Гавриш,

учитель фізики та математики Дмитрівського навчально-виховного комплексу "загальноосвітня школа I-III ступенів-дошкільний навчальний заклад" Золотоніської районної ради Черкаської області

ДОДАВАННЯ ТА ВІДНІМАННЯ РАЦІОНАЛЬНИХ ЧИСЕЛ

РОЗРОБКА УРОКУ-КВЕСТУ З МАТЕМАТИКИ ДЛЯ УЧНІВ 6 КЛАСУ

Мета уроку: узагальнити та систематизувати знання учнів із теми "Додавання та віднімання раціональних чисел"; формувати математичну компетентність: мотивувати учнів до навчання, виробляти комплекс математичних знань умінь і навичок; формувати інтелектуальну та полікультурну компетентність: розвивати навички навчальної праці, самостійність, самооцінку, самоконтроль, вміння працювати в колективі, логічне мислення; забезпечити позитивне ставлення учнів до математичної діяльності: виховувати пізнавальний інтерес до математичних знань; забезпечити здоров'язбережувальну компетентність: викликати позитивні емоції використовуючи ігрові форми і методи навчання.

Тип уроку: закріплення знань, умінь і навичок.

Обладнання: роздатковий матеріал, мультимедійне обладнання, матеріал на онлайн-сервісах.

*Розум полягає не тільки в знаннях,
але й в умінні застосовувати ці знання.*

Аристотель

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Для проведення квесту учні класу об'єднуються у дві команди. Кожна команда обирає капітана, який керуватиме своєю командою під час гри: підтримувати дисципліну, розподіляти завдання, організовувати роботу при розв'язуванні спільних завдань. Кожна команда озвучує свою назву і отримує лист-путівник із назвами станцій. Щоб ширше розвивати зацікавленість учнів при вивченні даної теми, картки із завданнями можна розкласти в класі у вказаних місцях під номером відгаданого запитання та назвами станцій. Перемагає та команда, яка виконала більше завдань і набрала більше балів.

Учитель. Девізом нашого уроку є слова Аристотеля: "Розум полягає не тільки в знаннях, але й в умінні застосовувати ці знання". Сьогодні ми узагальнимо весь вивчений матеріал теми "Додавання та віднімання раціональних чисел" і з'ясуємо чи вмієте ви застосовувати отримані знання при розв'язуванні завдань. А проведемо ми його у вигляді квесту.

Термін **квест**, в перекладі з англійської мови (quest), означає пошук, пошуки пригод. Це аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями. У нас командна гра, тож пригадаємо правила гри в команді. (учні озвучують відомі їм правила).

Бажаю вам успіху!

II. Завдання квесту.

Лист-путівник.

Станція 1. "Морський бій" (кожна команда по черзі в довільному порядку вказує номер комірки, а команда-суперник дає відповідь на відповідне запитання. За кожну правильну відповідь команда отримує 1 бал. Максимальна кількість балів - 8.). Для більш ефективного виконання завдання "Морський бій" можна створити в програмі PowerPoint з використанням тригерів.

Станція 2. "Перегони". (команди отримують картки-старт із завданням, виконавши його, вписують отриману відповідь у лист-путівник у рядок "Відповідь 1". Щоб приступити до виконання наступного завдання, команда сама вибирає картку під номером, що є відповіддю на перше запитання в путівнику і так далі. Кількість карток - 12, за кожну правильну відповідь кожна команда отримує 1 бал).

Станція 1. «Морський бій»

	А	К	Д	О
1				
2				
3				
4				

- 1 – А. Які числа називаються від'ємними?
- 2 – К. Які числа називаються раціональними?
- 3 – А. Що називається модулем числа?
- 4 – О. Чому дорівнює модуль додатного числа?
- 1 – К. Чому дорівнює модуль від'ємного числа?
- 2 – К. Як називаються компоненти додавання?
- 3 – К. Як називаються компоненти віднімання?
- 4 – К. Як додати два від'ємних числа?
- 1 – Д. Як знайти суму додатного та від'ємного числа?
- 2 – Д. Які числа називаються протилежними?
- 3 – Д. Чому дорівнює сума двох протилежних чисел?
- 4 – Д. Число нуль додатне чи від'ємне?
- 1 – О. Як від одного раціонального числа відняти інше?
- 2 – О. Чому дорівнює різниця 0 – 5?
- 3 – О. Що таке координатна пряма?
- 4 – О. Як порівняти числа з різними знаками?

Станція 2. «Перегони»

Картка - старт.

Допишіть речення. При множенні будь-якого числа на нуль отримаємо.... Отриманий результат запишіть у лист-путівник цифрою.

Відповідь 1.

1. Число шість догори ногами.

Відповідь 2.

2. Ця цифра рівна і до стовпчика подібна. Всі рахунки, всі таблички починають з...

Відповідь 3.

3. Скільки буде $1 \cdot 2$?

Відповідь 4.

4. Десять яблук мав Данило, рум'яних, і красивих. Якщо два із них він з'їв, то залишилось їх....

Відповідь 5.

5. Думає вправно твоя голова: п'ять плюс один, ти отримуєш...

Відповідь 6

6. Два апельсини було у Юрка. Татко один ще купив для сина. Довго тепер син не вийде з квартири, поки всі фрукти не з'їсть, всі...

Відповідь 7.

7. Скільки пальців на обох руках?

Відповідь 8.

8. Скільки у веселки кольорів?

Відповідь 9.

9. Дві одинички поряд – це число...

Відповідь 10.

10. Два ока, два вуха і хвіст. Разом буде?...

Відповідь 11.

11. Скільки місяців у кварталі?

Відповідь 12

Перевірте відповіді на станції «Призова» та отримайте бали

Лист-путівник № 1. Картка 1

Це цікаво! У таких країнах, як Корея, Японія, Китай число «4» вважається нещасливим. Тому поверхи в будинках із числами, що закінчуються на чотири відсутні.

Завдання. Обчисліть:

$$3,5 - 7,2 =$$

Лист-путівник № 1. Картка 9.

Це цікаво! Математичні знаки «+» і «-» прийшли до нас із країн Сходу. Арабські вчені, виводячи правила дій з додатними і від'ємними числами, користувалися такими цікавими аналогіями. « Друг мого друга – мій друг» (помноживши «+» на «+», дістанемо «+»). «Ворог мого ворога – мій друг» (помноживши «-» на «-», дістанемо «+»).

Завдання. Обчисліть:

$$-32 - (-6) =$$

Лист-путівник № 1. Картка 2

Це цікаво! «Двійка» в числі дати народження – це невичерпна можливість для безконфліктного існування з будь - якою людиною чи групою людей. Доля буде давати вам шанс стати комусь найкращим товаришем. Ви завжди будете комусь потрібні.

Завдання. Замість зірочки впишіть цифру так, щоб у результаті отримати 2.

$$-7, 5 + *, 5 = 2$$

Лист-путівник № 1. Картка 8

Це цікаво! Число 7 є самим щасливим числом у світі.

Завдання. Що більше -132 чи 4?

Лист-путівник № 1. Картка 6

Це цікаво! У нашій математичній літературі 0 не є натуральним числом, а в західній, навпаки, належить до множини натуральних чисел.

Завдання. Обчисліть:

$$-(-35)+7=$$

Лист-путівник № 1. Картка 3

Це цікаво! День числа п'ять святкують двічі, 14 березня і 22 липня.

Завдання. Яке число на координатній прямій знаходиться правіше

$$-345 \text{ чи } -875?$$

Лист-путівник № 1. Картка 10

Це цікаво! Якщо помножити число 21978 на 4 отримаємо зворотною послідовністю цифр цього числа -87912

Завдання. Замість зірочки поставте знак «+» або « - ». Щоб справджувався знак рівності.

$$(*5) + 11,5 = 6,5$$

Лист-путівник № 1. Картка 7

Це цікаво! У сороканіжок зовсім не 40 ніжок, їх може бути від 30 до 400.

Завдання. Чи правильно, що $|-12| = -12$

Лист-путівник № 1. Картка 11

Це цікаво! Термін «цифра» у перекладі з арабської означає «нуль». Тільки з часом дане слово почали використовувати для позначення будь-якого чисельного символу.

Завдання. Обчисліть:

$$-0,65 - (-0,44) + (-1,23) + 8,1 =$$

Лист-путівник № 1. Картка 5

Це цікаво! Найбільшим числом у світі є – центільйон. У нього 600 нулів після одиниці.

Завдання. Чи правильно що $-3 - 5 \neq 7$? 7

Лист-путівник № 1. Картка 4

Це цікаво! Нуль це єдина цифра, яка не може бути представлена римськими цифрами.

Завдання. Замість зірочки поставте знак «+» або «-». Щоб справджувався знак рівності.

$$(*3,6) + (*11,5) = -15,1$$

Відповіді. (лист-путівник №1)

Відповідь 1	Відповідь 2	Відповідь 3	Відповідь 4	Відповідь 5	Відповідь 6
0	-26	-3,7	9	4	42
Відповідь 7	Відповідь 8	Відповідь 9	Відповідь 10	Відповідь 11	Відповідь 12
-345	-	ні	-57,69	Так	-; -

Станція 1. «Морський бій»

	А	К	Д	О
1				
2				
3				
4				

- 1 – А. Які числа називаються від'ємними?
- 2 – К. Які числа називаються раціональними?
- 3 – А. Що називається модулем числа ?
- 4 – О. Чому дорівнює модуль додатного числа?
- 1 – К. Чому дорівнює модуль від'ємного числа?
- 2 – К. Як називаються компоненти додавання?
- 3 – К. Як називаються компоненти віднімання?
- 4 – К. Як додати два від'ємних числа?
- 1 – Д. Як знайти суму додатного та від'ємного числа?
- 2 – Д. Які числа називаються протилежними?
- 3 – Д. Чому дорівнює сума двох протилежних чисел?
- 4 – Д. Число нуль додатне чи від'ємне?
- 1 – О. Як від одного раціонального числа відняти інше?
- 2 – О. Чому дорівнює різниця $0 - 5$?
- 3 – О. Що таке координатна пряма?
- 4 – О. Як порівняти числа з різними знаками?

Станція 2. «Перегоні»

Картка - старт.

Допишіть речення. При множенні один на один отримаємо.... Отриманий результат запишіть у лист-путівник цифрою.

Відповідь 1.

1. Скільки місяців у році?

Відповідь 2.

2. Одному з братів 10 років, інший - на 9 років старший. Скільки років старшому брату?

Відповідь 3.

3. «Чортова дюжина» - це число -...

Відповідь 4.

4. Наступне парне число за числом 16 – це число...

Відповідь 5.

5. Число чотири у квадраті

Відповідь 6.

6. Сьоме число в ряді простих чисел.

Відповідь 7.

7. Скільки пальців на трьох руках?

Відповідь 8.

8. Число, яке можна записати у вигляді $2^1 + 2^2 + 2^3$.

Відповідь 9.

9. Чому дорівнює добуток числа 4 і числа 5?

Відповідь 10.

10. Число, що дорівнює сумі перших шести натуральних чисел.

Відповідь 11.

11. Число, що записується двома двійками.

Відповідь 12

Перевірте відповіді на станції «Призова» та отримайте бали

Лист-путівник № 2. Картка 20

Це цікаво! Десяткова система числення з'явилася, тому що у людини 10 пальців на руках.

Завдання. Чи правильно, що $-3 + 5,73 = -7$?

Лист-путівник № 2. Картка 14

Це цікаво! У нашій математичній мові число нуль не є натуральним числом, а в західній навпаки, належить до множини натуральних чисел.

Завдання. Чи правильно, що $|-19| = 19$.

Лист-путівник № 2. Картка 13

Це цікаво! Мить – це насправді одиниця вимірювання часу, яка триває близько однієї сотієї долі секунди.

Завдання. Замість зірочки впишіть цифру так, щоб у результаті отримати 2.

$$-6, 5 + *, 5 = 4$$

Лист-путівник № 2. Картка 18

Це цікаво! Шарль Перро, автор «Червоної Шапочки», написав казку «Любов циркуля і лінійки».

Завдання. Що більше -232 чи 1 ?

Лист-путівник № 2. Картка 16

Це цікаво! Якщо ваш вік помножити спершу на 7, а потім на 1443, то в результаті буде ваш вік, написаний тричі поспіль.

Завдання. Обчисліть:

$$-(-25) + 9 =$$

Лист-путівник № 2. Картка 17

Це цікаво! Число 18 – єдине число, сума цифр якого вдвічі менша від нього самого.

Завдання. Яке число на координатній прямій знаходиться лівіше?

$$-345 \text{ чи } -875?$$

Лист-путівник № 2. Картка 15

Це цікаво! Знак « $=$ » вперше ввів Роберт Рекорд у 1557 році.Завдання. Замість зірочки поставте знак « $+$ » або « $-$ ». Щоб справджувався знак рівності.

$$(*6) + 12,5 = -6,5$$

Лист-путівник № 2. Картка 19.

Це цікаво! Древні римляни, безперечно були дуже розумними, математично освіченим народом, та все ж про дещо вони забули. А саме про «нуль». «Нуль» - це єдине число, яке не можна написати римськими цифрами.

Завдання. Обчисліть:

$$-22 - (-8) =$$

Лист-путівник № 2. Картка 21

Це цікаво! З останнє століття математика зробила величезні кроки вперед. У 1900 році всі світові математичні знання помістилися б приблизно 80 книг, а сьогодні можна заповнити понад 100 тисяч книг.

Завдання. Обчисліть:

$$-0,65 - (-0,54) + (-1,35) + 8,46 =$$

Лист-путівник № 2. Картка 22

Це цікаво! Японським вченим вдалось визначити число ?? до 2576980377524 знаку.

Завдання. Замість зірочки поставте знак « $+$ » або « $-$ ». Щоб справджувався знак рівності.

$$(*3,6) + (*11,5) = -5,1$$

Лист-путівник № 2. Картка 12

Це цікаво! У таких країнах, як Корея, Японія, Китай число «4» вважається нещасливим. Тому поверхи в будинках із числами, що закінчуються на чотири відсутні.

Завдання. Обчисліть:

$$2,5 - 7,1 =$$

Відповіді. (лист-путівник №2)

Відповідь 1	Відповідь 2	Відповідь 3	Відповідь 4	Відповідь 5	Відповідь 6
1	-4,6	-14	2	1	34
Відповідь 7	Відповідь 8	Відповідь 9	Відповідь 10	Відповідь 11	Відповідь 12
-875	-	так	ні	7	+, -

Станція 3. «Мудрі знаки».

Завдання для команди 1.

Завдання. Визначте знак відповіді та занесіть його в порядку виконання до бланку. Правильне виконання дасть можливість утворити малюнок.

1. $-6 - 2$;	14. $?\frac{11}{12} + 7\frac{1}{3}$;
2. $5 - 9$;	15. $-(-5) + 13$;
3. $-2 + 16$;	16. $-0,6 - 8$;
4. $-12 - (-4)$;	17. $1,7 - (-13,8)$;
5. $21 - 22$;	18. $-14 + 16,1$;
6. $-213,3?$;	19. $4 - (-6,7)$;
7. $-\frac{2}{3} + \frac{6}{7}$;	20. $5,5 - 6,5$;
8. $-3 - (-5,6)$;	21. $14 - 16,34$;
9. $-2,4 + 5\frac{1}{4}$;	22. $13\frac{12}{13} ? 23\frac{1}{2}$;
10. $-1,4 + (-1,6)$;	23. $12 + 54$;
11. $6,7 - (-2)$;	24. $-3 - 18$;
12. $-0,125 + 1$;	25. $-2,5 - \frac{3}{5}$;
13. $0 - (-7)$;	

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25

Відповідь до завдань команди 1.

-	-	+	-	-
-	+	+	+	-
+	+	+	+	+
-	+	+	+	-
-	-	+	-	-

Завдання для команди 2.

Завдання. Визначте знак відповіді та занесіть його в порядку виконання до бланку. Правильне виконання дасть можливість утворити малюнок.

1. $-8 - 7$;	14. $?\frac{11}{12} ? 7\frac{1}{3}$;
2. $4 - 11$;	15. $-(-7) + 26$;
3. $-3 + 14$;	16. $-0,3 - 10$;
4. $-12 + 4$;	17. $8,8 - (-23,8)$;
5. $22 - 29$;	18. $-14 - 45$;
6. $-216,3?$;	19. $6 - (-3,7)$;
7. $-\frac{2}{3} + \frac{8}{11}$;	20. $4,5 - 7,5$;
8. $-3 - 5,6$;	21. $78 - 96,34$;
9. $-2,2 + 7\frac{1}{4}$;	22. $63\frac{12}{13} ? 83\frac{1}{2}$;
10. $-2,4 + (-2,6)$;	23. $22 + 94$;
11. $16,7 - (-18)$;	24. $-5 - 68$;
12. $-0,125 - 1$;	25. $-9,5 - \frac{3}{5}$;
13. $0 - 7$;	

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25

Відповідь до завдань команди 2.

-	-	+	-	-
-	+	-	+	-
+	-	-	-	+
-	+	-	+	-
-	-	+	-	-

Станція 4. «Капітанський місток».

(капітани команд виконують завдання на онлайн-сервісах «learningApps.org»

<https://learningapps.org/4721339>

III. Підбиття підсумків проведення квесту.

(команди підраховують бали занесені до таблиці результатів)

Станція 1 «Морський бій» Максимальна кількість балів - 8	Станція 2 «Перегон» Максимальна кількість балів - 12	Станція 4 «Мудрі знаки» Максимальна кількість балів - 25	Станція 5 «Капітанський місток» Максимальна кількість балів - 12	Загальний бал команди

Учитель. Успіх приходить до того, хто мислить категоріями успіху. Сьогодні ми узагальнили та систематизували теоретичну та практичну складові

теми "Додавання та віднімання раціональних чисел". У домашній самостійній роботі закріпимо індивідуальні знання, вміння і навички.

IV. Рефлексія.

- Що найбільше вам сподобалось на уроці?
- Чи підтвердили ми девіз уроку?
- Де ваші знання і вміння можна застосувати?

1 варіант :

1. Знайдіть найбільше ціле число, при якому є правильною нерівність:

$$-17 < b < -6;$$

2. Знайдіть значення суми:

$$a) -4 + (-7); б) -12 + 6; в) -7,9 + 7,9; г) -2 + 4\frac{1}{5};$$

3. Знайдіть значення різниці:

$$a) 3,6 - 8,7; б) -17,9 - 10,1; в) -9 - 7,9; г) -5\frac{3}{8} - 4\frac{9}{10};$$

4. Розв'яжіть рівняння.

$$a) x + 14 = 8; б) 29 - x = 14,7.$$

У кожного з вас на парті лежать Смайлики із різною гримасою обличчя. Виберіть ті, які відповідають вашому теперішньому настрою.

V. Домашнє завдання.

Самостійна робота. (два варіанти)

2 варіант:

1. Знайдіть найбільше ціле число, при якому є правильною нерівність:

$$-19 < b < -7.$$

2. Знайдіть значення суми:

$$a) -5 + (-2); б) -62 + 1; в) -9,3 + 9,3; г) -5\frac{3}{4} + 7\frac{7}{10}.$$

3. Знайдіть значення різниці:

$$a) 9,6 - 11,7; б) -87,9 - 1,1; в) -5 - 7,8; г) -1 - 4\frac{9}{10};$$

4. Розв'яжіть рівняння.

$$a) x + 4,6 = -9,4; б) 19 - x = 27.$$

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Математика: підруч. для 6 класу загальноосвіт. навч. закл. / [Тарасенкова Н.А., Богатирьова І.М., Коломієць О.М., Сердюк З.О.]. - Київ: Видавничий дім "Основа", 2014. - 304 с.
2. Сисоєнко В. Компетентнісний підхід до навчання математики засобами дидактичних ігор / В. Сисоєнко // Математика - 2011. ? №24. ? С.3-5.
3. Ліба О. Активізація пізнавальної діяльності учнів / О.Ліба // Математика в школі. - 2001. ? №2. ? С.44-46.
4. Збірник задач і завдань для тематичного оцінювання з математики для 6 класу / [Мерзляк А.Г.,

Полонський В.Б., Рабінович Ю.М., Якір М.С.]. - Харків: Гімназія, 2007. - 128 с.

5. Возняк Г.М. Диференціальні самостійні роботи з математики для 6 класу / Г.М. Возняк. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. - 48 с.

6. Гаук М.М. Математичні диктанти. 5 - 6 класи / М.М.Гаук. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 1998. - 96с. Інтернет - ресурси

1. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://learningapps.org/>

2. Цікаві факти [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://cikavo.net/cikavi-fakti-pro-matematiku/>

Р.О.Ділягіна,

учитель початкових класів Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №7 Черкаської міської ради Черкаської області

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

*В кожній людині - сонце.
Тільки дайте йому світити.*

Сократ

Наше суспільство постійно змінюється. Ми не можемо з впевненістю сказати, що нас чекає завтра. Так само не можемо передбачити, які знання потрібні дітям.

Тому, ми, вчителі початкових класів, маємо навчити дитину вчитися, вмінню самостійно вирішувати проблеми, позитивно вирішувати конфліктні ситуації.

Розвиваючи навички критичного мислення, ми готуємо дітей нового покоління до вміння міркувати, спілкуватися, слухати та чути інших. В

основу технології критичного мислення покладено ідеї Ж. Піаже та Л.Виготського щодо творчого співробітництва вчителя та учня.

Під час запровадження технології критичного мислення в освітній процес знання засвоюються набагато краще, тому що ці методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливе пізнання світу, постановку проблеми і пошук її вирішення творчим шляхом.

Технологія формування та розвитку критичного мислення є однією з інноваційних

педагогічних технологій, що забезпечує перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, адже в ній увага переноситься на процес набуття школярем знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, які формуються в компетенції.

Критичне мислення - це процес, в якому перший крок - це ознайомлення з інформацією, а останній - прийняття рішення. Якщо людина самостійно аналізує інформацію, намагається знайти оптимальний шлях вирішення проблеми, бачить допущені помилки, свої та чужі, доводить аргументовано свою думку і може змінити її за умови доведення помилковості свого судження, то можна сказати, що ця людина мислить критично.

Американський мислитель Д.Дьюї говорив, що мета сучасної освіти полягає не в наданні учням інформації, а в тому, щоб розвивати в них критичний спосіб мислення.

Формування та розвиток критичного мислення допомагає дитині не тільки засвоїти певний обсяг знань, а й сприяє розвитку її особистісних технологій на уроках - це цікава нестандартна, творча робота, яка пробуджує у дітей інтерес до знань і сприяє духовному, емоційному та інтелектуальному розвитку учнів.

Ознаки людини, яка мислить критично:

- відкритість до інших думок;
- компетентність;
- інтелектуальна активність;
- незалежність мислення;
- вміння дискутувати;
- проникливість;
- самокритичність. (Джон Чафа).

Критичне мислення прагне до аргументації (докази, контраргументи, призначення інших точок зору). Критичне мислення - це мислення соціальне. Кожна думка перевіряється й обґрунтовується, коли нею діляться з іншими. Саме через це застосовують різні форми парної і непарної роботи.

Критичне мислення - це вміння самостійно мислити, вирішувати складні питання. Воно починається з постановки запитань та усвідомлення проблеми, яку потрібно вирішити.

Основоположником методу шукання істини шляхом постановки навідних питань високого рівня і наступних відповідей на них, вважається давньогрецький філософ Сократ.

Запитання - це форма мислення, в якій виражена потреба в інформації. Мислення високого рівня - вміння ставити запитання по суті. Саме з метою розвитку критичного мислення потрібно навчити учнів ставити запитання.

Запитання можуть виконувати в навчанні багато функцій, насамперед, створюючи умови для розвитку в учнів багатьох важливих умінь і навичок.

Наприклад, вчителю можна будувати запитання закриті і відкриті.

Закрите: У тебе сьогодні гарний настрій?

Відкрите: Розкажи, що з твоїм настроєм?

Отже, до закритих належать запитання з короткою відповіддю: "Так" або "Ні";

- ті, які мають одну правильну відповідь.

Наприклад, "Сьогодні яке число?";

- запитання, відповідь на які повідомлено в попередньому тексті (іншому джерелі). Вона є цілком передбачуваною, або відомою.

Ці запитання використовуються на етапі короткої актуалізації опорних знань перед початком вивчення нового матеріалу.

Щоб навчитися їх задавати, я пропоную дітям таку гру: "Вігадай, що у скриньці".

Правила гри: заздалегідь у скриньку кладу предмет, так, щоб ніхто не бачив. Пропоную дітям правильно поставити мені запитання, щоб швидше дізнатися, що у скриньці не відкривши її. Скриньку діти передають один одному, визначаючи, що за предмет там може бути. Запитання можна ставити лише закриті, тому що я можу дати відповідь лише "так" чи "ні". Гра може тривати цілий день, наприклад на деяких уроках по 2-3 хвилини. Виграв той, хто уважно слухав і задавав правильні запитання, відгадав, що у скриньці.

Спочатку дітям важко, але з кожним разом, у них все виходить краще і краще.

Закриті запитання ставлять, щоб перевірити факти.

Другий тип запитань - відкриті. Це запитання, які не мають однозначної правильної відповіді. Ставити ці запитання надзвичайно важливо, вони спонукають дітей до міркування над складними проблемами, які часто не мають єдиного "правильного" рішення, та обговорювати їх. Це сприяє розвитку мислення й інших пізнавальних здібностей учнів. Крім того, треба вчити їх впевнено і спокійно шукати відповіді на будь-які найскладніші відкриті запитання, знаходити рішення або робити свідомий вибір серед декількох рівноцінних позицій. Тому постановка та обговорення (дискутування) учнями в класі відкритих запитань сприяє розвитку в дітей не тільки мислення, зокрема критичного, а й найважливіших соціальних компетентностей.

Відкриті запитання вимагають від учнів володіння новою інформацією.

Ще розрізняють такі типи запитань:

- **мотивуючі запитання**, які фокусують увагу дітей. Їх частіше використовують на початку уроку. Вони допомагають підвищити рівень засвоєння учнями матеріалу під час читання чи інших видів діяльності. Наприклад, перед початком ознайомлення з текстом вчитель дає запитання на яке діти зможуть відповісти, лише коли прочитають текст.

- **додаткові** (або навідні) запитання, зазвичай виникають у процесі уроку. Ставити такі запитання складно, оскільки найчастіше вони ґрунтуються на інтуїції вчителя, а також його умінні визначати, де знаходяться учні у своєму розумінні і куди їм потрібно просуватися.

- **оцінювальні, або контрольні питання**, що можуть ставитися на початку, в середині й наприкінці уроку. Їх використовують для з'ясування того, що учні знають. Часто корисно поставити запитання на початку уроку, щоб визначити рівень розуміння учнями теми.

Спонукайте учнів ставити один одному запитання і відповідати на них. Надання дітям можливості ставити запитання своїм одноліткам, допомагає їм підвищити свої вміння відповідати на запитання. Цей підхід може допомогти оцінити здатність учнів визначати ключові поняття, що містяться в питанні.

Поради учителям, які використовують технологію відкритих і закритих запитань. Зверніть увагу на декілька важливих моментів:

1. Ваші запитання повинні ґрунтуватися на очікуваних, запланованих результатах. Чого ви вважаєте за потрібне досягти, щоб дізналися, засвоїли і навчилися робити? Поставте такі питання, які покажуть їм, що вони можуть впоратися із завданням.

2. Обмірковують запитання заздалегідь. При підготовці до уроку подумайте, які запитання ви хочете поставити.

3. Ставте і легкі, і більш складні запитання, для відповіді на які потрібні аналіз, синтез, оцінка.

4. Використовуйте різні типи запитань.

5. Пам'ятайте, що запитання повинні сприяти взаємодії учнів між собою, а не тільки взаємодії вчителя з учнями.

6. Поставивши запитання, терпляче чекайте відповіді. Пауза показує ваше бажання добитись, щоб учні задумались над запитанням. Якщо вчитель показує, що чекає відповіді, хто-небудь обов'язково перерве мовчання.

7. Поставивши запитання, дуже важливо вміти вислухати відповідь. Уважно слухайте школярів. Відповідь може виявитися несподіваною для вас, але може бути кращою, ніж ви уявляли.

8. Щоб покращити техніку роботи з питаннями: а) записуйте, кому поставили питання; б) зверніть увагу чи порівну ви ставите питання хлопчикам і дівчаткам, активним дітям і не дуже.

Уміння вчителя працювати з запитаннями, значною мірою визначає як успіх конкретного уроку, так і навчання в цілому.

Для того, щоб навчити дитину мислити критично ми використовуємо на уроках різні стратегії. А саме, наприклад:

Стратегія "Ромашка запитань" - "Ромашка" Блума

Уміння задавати запитання - уміння мислити.

1. **Прості або фактичні запитання.**

(Що було? Як? Коли? Де було?) (просте відтворення тексту)

2. **Уточнювальні.**

(Чи правильно ми зрозуміли)

Ти вважаєш що...

Якщо я правильно зрозумів, то...

3. **Практичні.**

(Де це застосовується?

Як би ви діяли?

Для чого нам це знати?)

4. **Пояснюючі.**

(Яка головна думка? Та ін.)

5. **Оцінювальні**

(Що добре, а що погано, виявлення критеріїв оцінки).

Чим відрізняється від іншого?

Як ви це поясните?

Як ви ставитеся до вчинку...?

6. Творчі.

(Елемент прогнозу. А що якби...?)

Стратегія "Інтерв'ю"

1. Читання тексту та фронтальна робота над ним.

2. Далі працюють два учні - кореспондент та респондент.

Тема інтерв'ю може бути різноманітною. Вона може повторювати зміст тексту або показати власне сприйняття дитиною прочитаного тексту.

Наприклад: - Назвіть дійових осіб казки. Я пропоную вам взяти інтерв'ю. Скажіть, а що таке інтерв'ю? (Відповіді дітей)

Інтерв'ю - жанр публіцистики, бесіда журналіста з однією або кількома особами з будь-яких актуальних питань.

- У ролі кореспондентів сьогодні будемо всі ми. Ви підготуйте запитання, виходячи зі змісту прочитаного, потім призначимо учня на роль (діда, баби, дідової дочки, бабиної дочки) і візьмемо у них інтерв'ю.

Час на підготовку - 1 хв.

Стратегія "Мозкова атака"

1. Згадати все, що відомо з цієї теми (важливо згадати все, що знаєте чи думаєте, що знаєте, що спадає вам на думку з теми). Виникають несхожі точки зору, які не обговорюються на цьому етапі.

2. **Записати всі думки на дошці.**

3. **Класифікувати інформацію.**

Наприклад. Урок природознавства 1 клас (перед вивченням нової теми)

- Що ви знаєте про тварин?

(Всі відповіді записують на дошці)

Стратегія "Асоціативний куш"

Асоціація - поняття, що виникає про згадування іншого.

1. На дошці вчитель пише центральне слово.

2. Діти називають асоціації: слова, фрази які спадають на думку, коли чують центральне слово.

Християнська етика 1 клас: дібрати асоціації до слова родина.

сонце всі разом діти батьки щирість

підтримка **РОДИНА** любов мир

свято щастя допомога гра друзі

добро

Стратегія "Складання твору за асоціативним кушем"

1. Потрібно починати з чотирьох асоціацій, можна з шести.

сім'я світло

вибух Феєрверк свято

колір радість

2. До кожного іменника добираємо прикметник і дієслово.

Іменник Прикметник Дієслово

феєрверк драйвовий вибухає

свято родинне відбувається

світло яскраве світить

радість взаємна наповнює

колір різнобарвний переливається

сім'я щаслива радіє

вибух несподіваний лякає

3. Тепер з утворених речень складаємо текст.

При використанні цих стратегій та інших, знання засвоюються набагато краще, тому що інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та її вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології критичного мислення/ Упоряд. Г.О. Ярош, Н.М.Седова. - Харків: вид. гр. "Основа", 2005. - 240 с. - (Б-ка ж. "Початкове навчання та виховання").

2. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн./ О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За ред. О.І. Пометун. - Київ: Видавництво А.С.К., 2004. -192с.: іл..

3. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів: методичний посібник для вчителів початкової школи / О.І.Пометун, Л.В. Пироженко, О.А.Біда та ін. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. - 304 с.

4. Еверест[Електронний ресурс].-Режим доступу: makemc.org/doc/everest/Lemishko.pdf

5. [Електронний ресурс].- Режим доступу: ru.calameo.com/read/002277884e0be68fcef82

Л.К. Грек,

викладач біології Черкаського державного бізнес коледжу

ФЕРМЕНТИ, ЇХНЯ РОЛЬ У КЛІТИНІ

РОЗРОБКА УРОКУ З БІОЛОГІЇ. 9 КЛАС

Мета уроку: розширити знання про функції білків, ознайомити з властивостями ферментів та їх значенням для життєдіяльності клітин, організмів; розвивати вміння порівнювати, аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, творчо розв'язувати поставлені завдання; виховувати інтерес до вивчення біології.

Тип уроку: комбінований.

Методи прийоми: розповідь вчителя, проблемні питання, мозковий штурм, робота в парах, групах, експеримент, складання схем, робота з підручником, малюнками, індивідуальна робота з біологічним довідником, повідомлення учнів, формування поетапних висновків.

Міжпредметні зв'язки: хімія, медицина, екологія.

Обладнання й матеріали: слайди "Каталаза", мультимедійний проектор, Соболев В.І. Біологія: підруч. для 9 кл. загальноосв. навч. закл./ В.І. Соболев. - Кам'янець - Подільський: Абетка, 2017. - 288 с., інструктивні картки для виконання лабораторного дослідження, 5%-ий розчин гідроген пероксиду, бульби вареної та сирії картоплі, шматочки сирії та вареної печінки чи м'яса, шматочки звичайного та накрохмаленого бинта, спиртова настоянка йоду, розчин слини, пробірки, пісок, ступка, товчачик.

Хід уроку

I. Організація момент

II. Актуалізація опорних знань

Перевірка засвоєння попереднього матеріалу у формі бесіди:

Які типи речовин є в клітині?

Які речовини належать до білків?

Які є білки за складністю будови?

Які є білки за формою молекули?

Назвіть рівні організації білкової молекули.

В якому порядку руйнуються зв'язки між амінокислотами в молекулах білків при денатурації?

Які хімічні властивості білків?

Прийом "Мозковий штурм". Чому білки здатні виконувати різноманітні функції?

Висновок. Робиться разом із учнями про те, що білки різні за будовою, складом і це визначає й різноманітність їх функцій.

III. Мотивація навчальної діяльності

Міжпредметні зв'язки з хімією. Як в хімії називають речовини, що прискорюють швидкість хімічних реакцій? Від яких чинників залежить швидкість хімічних реакцій?

Постановка проблеми. Чому в клітинах з великою швидкістю відбуваються одночасно тисячі реакцій, адже в живих організмах концентрації речовин та температури є невисокими?

На ці питання знайдемо відповідь, засвоївши тему: "Ферменти, їх роль у клітині".

IV. Вивчення нового матеріалу

Повідомлення, запис теми, плану уроку

План

1. Ферменти, їх роль у клітині. Міні лекція.

2. Властивості ферментів. Лабораторне дослідження "Вивчення властивостей ферментів."

3. Значення ферментів. Виступи учнів з випереджальними завданнями.

Учитель. ХХ століття називають сторіччям ферментів, бо саме за цей час з'явилися відкриття і дослідження, що пояснювали властивості і функції

ферментів. Завдяки працям вчених було доведено білкову природу ферментів, встановлено, що немає жодного процесу в організмі, який би відбувався без участі ферментів. В наш час відомо понад 3000 ферментів, продовжується їх виявлення і вивчення з використанням найсучасніших методів дослідження. Відомо, що ферменти мають великі молекулярні маси, вони є особливо чутливими до змін температури, діють у "м'яких" (наближених до оптимальних температур тіла) умовах, є високо специфічними каталізаторами.

Всі клітини живих організмів мають особливі речовини білкової природи, які називаються ферментами (ензимами) або біологічними каталізаторами. Під їх впливом в клітинах здійснюється біологічний каталіз.

За будовою розрізняють ферменти прості та складні. Ферменти, що складаються тільки з амінокислот (пепсин, трипсин) належать до простих. Складні ферменти, крім амінокислот, містять кофактор, до складу якого можуть входити неорганічні іони, а також органічні речовини, наприклад, похідні вітамінів. Складні ферменти стають активними тільки в тому випадку, якщо небілкова частина з'єднується з білковою (каталаза, ДНК-полімераза). Дослідники вважають, що білкова частина фермента визначає яку саме речовину буде каталізувати фермент.

Головна властивість ферментів полягає у прискоренні швидкості біохімічних реакцій в клітинах в сотні разів. Кожен фермент діє на певну або на декілька реакцій одного типу. Наприклад, ліпаза прискорює розщеплення жирів у травному тракті і у клітинах, каталаза - прискорює розщеплення гідроген пероксиду (перекис водню), амілаза - прискорює розщеплення крохмалю або глікогену. Є ферменти, що прискорюють реакції утворення речовин, наприклад, фермент ДНК - полімераза відповідає за утворення молекули ДНК. В цьому проявляється специфічність дії ферментів.

Учитель. Бесіда. Пригадайте з курсу хімії порядок вивчення речовин. Пригадайте якими методами користуються, щоб вивчити біологічні об'єкти чи явища. В чому полягає суть методу моделювання? В чому полягає суть експериментального методу? Пропоную використати часткове моделювання процесів у клітині та здійснити експеримент і з'ясувати властивості ферментів.

Клас поділяється на три групи і кожна з них виконує своє групове завдання, використовує інструктивні картки. Представники кожної групи повідомляють про результати досліджень, записують їх у таблицю на дошці.

Таблиця 1

Дослідження активності ферментів								
№ пробірки	1	2	3	4	5	6	7	8
Вміст пробірки								
Спостереження								
Висновок								
Лабораторне дослідження								
Вивчення властивостей ферментів								

Мета: вивчити властивості ферментів, поглибити знання про суть процесів денатурації, деструкції; навчити учнів спостерігати та описувати дії ферментів;

- удосконалювати вміння проводити експерименти, спостерігати, аналізувати, порівнювати дію ферментів;

- виховувати працелюбність, охайність, вміння розподіляти робочий час.

Обладнання й матеріали: 5%-вий розчин гідроген пероксиду, бульби вареної та сирोї картоплі, шматочки сирі та вареної печінки чи м'яса, шматочки звичайного та накрохмаленого бинта, спиртова настоянка йоду, розчин слини, пробірки, пісок, ступка, товчачик

Учитель. Теоретичні відомості

1. **Білок** - фермент каталаза є в кожній рослинній і тваринній клітині.

2. **Каталаза** руйнує отруйну речовину гідроген пероксид (перекис водню "Н" "2" "О" "2"), яка безперервно утворюється в рослинних клітинах у процесі їхньої життєдіяльності. Розщеплюючи гідроген пероксид, каталаза відіграє захисну роль.

3. **Ферменти** належать до речовин білкової природи, тому активні за певних умов у клітині.

Хід роботи

I. Пояснення учителя. Вивчення властивостей ферменту слини (амілази) проводиться демонстраційно за допомогою двох учнів у такій послідовності [1, с.3]:

1. Сполоснути ротову порожнину водою, зібрати слину, додати води.

2. На шматочки крохмального і звичайного бинтів нанесіть по центру розчин слини, затисніть їх між долонями, потримайте 3 хв. Навіщо? Опустіть шматочки бинтів у розчин йоду.

3. Що спостерігаєте? Поясніть побачене.

II. Завдання для учнів

Перша група. Вивчення властивостей ферменту каталаза в тваринних клітинах:

Помістіть в першу пробірку кілька шматків сирі печінки чи м'яса, у другу - стільки ж варених. В обидві пробірки долийте по 5 мл гідроген пероксиду.

Що спостерігаєте у першій пробірці? У другій? Результати спостережень оформити у вигляді таблиці 1.

Друга група. Вивчення властивостей ферменту каталаза в рослинних клітинах:

Помістіть у першу пробірку кілька шматків сирі картоплі, у другу - стільки ж вареної. В обидві пробірки долийте по 5 мл гідроген пероксиду.

Що спостерігаєте у першій пробірці? У другій? Результати спостережень оформити у вигляді таблиці 1.

Третя група. Вивчити залежність між концентрацією речовини та швидкістю протікання реакції:

Побрізнити в ступці шматочок сирі картоплі з невеликою кількістю піску. Капніть декілька крапель розчину гідроген пероксиду.

Порівняйте активність ферментів цілісної та подрібненої рослинної тканини.

Результати спостережень оформити у вигляді таблиці 1.

Бесіда. Закріплення вивченого.

- Які речовини є ферментами?
- Яка властивість для ферментів є головною?

- Чому неактивні ферменти у пробірках із вареними продуктами?

- Чому у пробірках із сирими продуктами відбувається реакція?

- Які умови необхідні для дії каталази в клітині?

- Що таке деструкція, денатурація білка?

- На які речовини розкладається гідроген пероксид під дією каталази?

- Як впливає подрібнення тканини на активність ферменту?

III. Висновок. Вчитель разом з учнями підкреслює, що ферменти є білковими речовинами, які каталізують реакції за оптимальних умов.

Після підбиття підсумків лабораторного дослідження продовжується вивчення теоретичного матеріалу по групах. Кожна група працює над своїм завданням, використовуючи підручник, довідкову літературу та ілюстрації, що відображають механізм дії ферментів.

Завдання для всіх груп. Користуючись матеріалом підручника, опрацюйте навчальний матеріал на с 42, розгляньте малюнок 24 та дайте відповіді на такі запитання.

Перша група:

- Чи утворюються побічні продукти при ферментативних реакціях?

- Чи змінюється кількість, форма молекул ферментів в результаті реакції?

- Скільки реакцій каталізує фермент?

- Яка кількість ферменту потрібна для здійснення каталітичної реакції?

Друга група:

- Що являє собою активний центр?

- Скільки активних центрів має фермент?

- Порівняйте розмір молекули ферменту та реагуючої речовини?

- Як впливає концентрація речовин на швидкість біохімічної реакції?

Третя група:

- Яка залежність між формою активного центру та субстрату?

- Чи відповідає форма активного центру продуктам реакції?

- Чи впливає присутність ферменту на природу субстрату чи кінцевих продуктів реакції?

- Які властивості ферментів?

- Під час роботи у групах учні записують свої відповіді з кожного питання. Один учень з кожної групи виступає з інформацією та обґрунтовує свої висновки.

Висновок Учитель за участю учнів акцентує увагу на властивостях ферментів:

1. Прискорюють реакції, а самі не змінюються.

2. Характеризуються високою специфічністю: один фермент - один тип реакції.

3. Мала кількість ферменту викликає перетворення великої кількості речовини.

4. Відсутні побічні продукти реакції.

5. Активність залежить від температури, тиску, рН середовища, концентрації реагуючих речовин.

Завдяки таким властивостям ферменти надзвичайно важливі для здійснення різноманітних біохімічних процесів у клітині.

3. Значення ферментів

Випереджальне завдання учням.

Учень 1. Фермент каталаза та її роль в клітинах. Фермент каталаза присутній в усіх клітинах рослин, тварин, аеробних бактерій. Значення каталази полягає в тому, що вона бере участь у процесах клітинного дихання, розщеплює до безпечних сполук перекис водню, що постійно утворюється в процесі обміну речовин у живих клітинах. За одну хвилину молекула каталази може розщепити понад 5 млн молекул гідроген пероксиду і через це вважається одним з найшвидших ферментів. При нестачі каталази розвивається спадкова хвороба

акаталазія, проявами якої є виразки слизової оболонки носа, порожнини рота, випадання зубів. У клітині каталаза міститься в пероксисомах - спеціальних органелах, найбільший її вміст зафіксований у клітинах печінки. У разі злоякісних новоутворень знижується активність каталази в печінці, нирках. Фахівці встановили, що існує залежність між розміром злоякісних пухлин, швидкістю їх росту та зниженням активності каталази у печінці. Каталаза - один з головних ферментів, що руйнують активні форми кисню, тобто здійснює первинний антиоксидантний спосіб захисту.

Учень2. Фермент амілаза, її роль. Амілаза - фермент, що міститься у слині. Виробляється за допомогою підшлункової залози та слинних залоз. В слині містяться різні речовини - неорганічні, органічні, серед яких ферменти амілаза та мальтаза. Саме завдяки наявності цих ферментів в ротовій порожнині починаються процеси перетравлювання вуглеводів, розщеплення крохмалю, глікогену до більш простих за будовою сполук. Фермент дуже важливий для здоров'я людини, бере активну участь у процесах травлення, забезпечує його нормальний перебіг.

У сучасних технологіях амілаза використовується у вигляді спеціальної добавки, яка прискорює процес бродіння. У харчовій промисловості вона зареєстрована як харчова добавка Е 1100.

Без ферментів тварини і люди не змогли б перетравлювати їжу. Ензими (амілаза, ліпаза, протеаза) застосовуються в медицині, вони є компонентами медпрепаратів Фестал, Мезим, Панкреатин та інших. Деякі ферменти впливають на кровоносну систему (розчиняють тромби), прискорюють загоєння гнійних ран. Ферменти та ферментативні препарати знайшли своє застосування у попередженні та лікуванні багатьох хвороб.

Ферменти незамінні в промисловості, вони важливі для виробництва цукру, маргаринів, йогуртів, пива, шкіри, текстилю, спирту. У миючих засобах ензими допомагають виводити плями при низьких температурах. Важливим є те, що ферменти та препарати з них здатні біологічно руйнуватися під впливом мікроорганізмів, що робить їх використання безпечним для навколишнього середовища.

Учитель. Наголошує на важливій ролі ферментів у життєдіяльності організмів та в промисловості.

V. Закріплення матеріалу. З допомогою вчителя із використанням прийому "Групування" складається опорний конспект з теми на дошці.

Вправа 1

Згрупувати терміни, назвати групи: мезим-форте, фермент, гемоглобін, осейн, казеїн, пепсин, целюлаза, біокатализ, пташине яйце.

Вправа 2

Знайти зайве слово, пояснити чому: глюкоза, ензим, ліпаза, амілаза, дезоксирибоза, фруктоза, холестерин.

Вправа 3

Закінчити речення, використовуючи матеріал підручника на с.42.

1. Ферменти - білкові молекули, що є...
2. Вони присутні в усіх живих клітинах та сприяють...одних речовин на інші.
3. Кожний фермент забезпечує...або...реакцій одного типу.
4. Під час реакцій фермент...та ...
5. За хімічним складом ферменти бувають: ..., що складаються тільки з амінокислот, ..., що мають білкову та небілкову частину.
6. Основною функцією ферменту є ... швидкості перебігу реакцій у сотні разів.
7. У процесі реакції в контакт із субстратом вступає не вся молекула ферменту, а її певна ділянка, що називається ...
8. Форма субстрату відповідає формі ...
9. ... кількість ферменту спричиняє перетворення ... кількостей субстрату.

10. Активність ферментів залежить від ..., ..., ..., ..

Вправа 4

Виконати тестові завдання:

Варіант 1

1. Ензимологія - це :

- а) наука про життєдіяльність, особливості будови комах;
- б) гіпотеза, що пояснює механізм дії ферментів;
- в) наука про взаємний вплив органічних речовин;
- г) наука про ферменти.

2. До простих ферментів належать:

- а) амілаза;
- б) каталаза;
- в) ДНК-полімераза;
- г) РНК - синтетаза.

3. Фермент за розмірами:

- а) менший за субстрат;
- б) більший за субстрат;
- в) розміри ферменту і субстрату однакові.

4. Фермент взаємодіє із субстратом:

- а) за оптимальних умов;
- б) у кількох ділянках;
- в) у будь - якій ділянці;
- г) лише в одній ділянці.

5. Фермент амілаза розщеплює:

- а) крохмаль;
- б) глікоген;
- в) ліпіди;
- г) білки.

6. Встановити відповідність:

Назва ферменту	Функція
А - пепсин	1. Розщеплення целюлози
Б - целюлаза	2. Травлення
В - ліпаза	3. Розщеплення жирів
Г - ДНК- полімераза	4. Біосинтез ДНК
	5. Розщеплення гідроген пероксиду

Варіант 2

1. Ферменти належать до:

- а) складних вуглеводів;
- б) глобулярних білків;
- в) ліпідів;
- г) фібрилярних білків.

2. Фермент у процесі реакції спричиняє перетворення:

- а) малої кількості субстрату;
- б) великої кількості субстрату;
- в) незначної кількості субстрату;
- г) такої самої кількості субстрату.

3. Фермент каталаза:

- а) прискорює розщеплення гідроген-пероксиду;
- б) прискорює утворення гідроген-пероксиду;
- в) транспортує гідроген-пероксид;
- г) не впливає на гідроген-пероксид.

4. Фермент під час реакції:

- а) не змінюється і не витрачається;
- б) входить до складу кінцевого продукту;
- в) не входить до складу кінцевого продукту;
- г) змінюється і витрачається.

5. Фермент каталаза присутній в кожній клітині:

- а) рослин;
- б) тварин;
- в) аеробних бактерій.

6. Встановити відповідність:

Назва речовини	Функція
А - гемоглобін	1. Розщеплення вуглеводів
Б - амілаза	2. Транспорт газів
В - осейн	3. Будівництво стільників бджіл
Г - віск	4. Виділення
	5. Пружність кісток

Вправа 5. Завдання для групової роботи:

Чому біохімічні процеси в живих організмах відбуваються лише за участю ферментів? Відповідь обґрунтуйте.

Чому при підвищенні температури організму понад 40°С більшість ферментів перестає діяти? Відповідь обґрунтуйте.

Чому більшість ферментів мають глобулярну форму молекули? Відповідь обґрунтуйте.

VI. Підсумок уроку, оголошення оцінок.

VII. Домашнє завдання:

- опрацювати параграф §10, повторити параграф §8;
- скласти тести до теми "Ферменти";
- скласти кросворд до теми "Білки. Ферменти";
- запропонуйте власний слоган до теми "Ферменти, їх роль у клітині".
- вивчить англійською мовою речення "Білки - основа життя".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лабораторні та практичні роботи з біології [Текст]: 10-й клас, профільний рівень: матеріал до уроку / Т. Громова, І. Збаражська, І. Клименко; уклад.: Т. Громова, І. Збаражська, І. Клименко, І. Кучеренко, С. Люлько, В. Пенькова, В. Чеберяк, Л. Шевченко // Біологія. Шкільний світ. - 2010. - № 33 (644) (Вкладка). - С. 3.
2. Соболев В.І. Біологія: підруч. для 9 кл. загальноосв. навч. закл./ В.І. Соболев. - Кам'янець - Подільський: Абетка, 2017. - 288 с.
3. Ферменти: дія, роль і функції в організмі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.gospo.top/2017/03/fermenty-diya-rol-funktsiyi.html>

Т.А. Євтушевська,

учитель математики Черкаської ЗОШ І - ІІІ ступенів №7 Черкаської міської ради

ВИРОБЛЕННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ

*Розумова праця на уроках математики -
пробний камінь мислення*

В.О.Сухомлинський

Математика дає великі можливості для навчання методів наукового прогнозування діяльності людини, явищ і процесів природи та суспільства. Вона відзначається високим рівнем абстракції і великою кількістю прийомів, методів, програм (схем) діяльності. У зв'язку з цим її вивчення в школі має здійснюватися на рівні формування вміння та навичок і, звичайно, вимагає піднесення ролі самостійної роботи учнів.

Організація цілеспрямованої, мотивованої, творчої діяльності учнів у навчальному процесі сприяє посиленому розвитку особистості, формування самостійності, зокрема, самоконтролю, самовдосконаленню. Вміння прогнозувати творчу діяльність учнів та керувати нею в процесі вивчення кожної теми характеризує високий рівень фахової майстерності вчителя.

Суспільство зацікавлене в людині, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє використовувати набуті знання і вміння до творчого розв'язання проблем, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни.

Удосконалення методики викладання математики і методів навчання нерозривно пов'язане з питаннями розвитку самостійності учнів. Саме у розвитку самостійності криються великі можливості поліпшення всього педагогічного процесу, підвищення його ефективності. І чим вище

в учнів рівень їх самостійності, тим ефективніше буде проходити самостійна діяльність.

Іноді говорять, що вміння творити - доля не багатьох, а творча особа є подарунок богів. Напевно в цьому є частка істини, але завдання будь-якої школи - не виховання геніїв, а формування особи, яка вміє самостійно мислити й діяти.

Дуже важливим для вчителя є завдання - навчити дітей самостійно отримувати знання, а цього можна досягти шляхом залучення їх в активну діяльність на всіх етапах навчання. Тому вчитель повинен вчасно помітити і всіляко підтримувати схильність учні до творчого сприйняття навчального матеріалу і його бажання подолати труднощі, що виникають. Цьому значною мірою сприяють різні види і форми самостійної роботи.

Самостійна робота учня має велике різноманітне значення: це суттєвий фактор теоретичної та практичної підготовки учнів до майбутньої діяльності, формування необхідних знань, навичок, умінь, моральних і психологічних якостей. Саме самостійна робота виробляє високу культуру розумової праці, яка передбачає перш за все, потребу в самостійній діяльності, прагнення виникнути в сутність питання. У процесі такої праці найбільш повно виявляються індивідуальні здібності школярів, їх нахили та інтереси, які сприяють розвитку вміння аналізувати факти та явища, вчать самостійного мислення, яке

призводить до творчого розвитку і створенню власної думки, своїх поглядів, уявлень, своєї позиції.

Одним з видів самостійної роботи учнів з математики є самостійне вивчення теорії за підручником. Ця форма роботи організовується при вивченні нового матеріалу або при повторенні. Проводиться мотивація, ставиться мета, дається інструкція і система питань, на які учень повинен відповідати.

Пізнавальний інтерес учнів, якість знань багато залежить від уміння вчителя навчити школярів раціональним методам роботи з підручником, книгою, довідковою і іншою літературою.

Якщо учень навчиться самостійно вивчати новий матеріал, користуючись підручником або іншою літературою, то буде успішно розв'язана задача свідомого засвоєння знань. Знання, які засвоїв учень самостійно, значно міцніші від тих, які він отримує після пояснення вчителя. При організації такої роботи вирішується і виховне завдання - набуття навиків самостійної роботи взагалі, можливості в подальшому самостійно долати проблеми, розширювати знання, творчо їх застосовувати при розв'язуванні будь-яких практичних задач.

Роботу з формування умінь, які дають можливість самостійно вивчати учнями новий матеріал, потрібно розпочинати на уроці. Для проведення такої роботи, по-перше, учитель повинен бути впевнений, що кожний учень підготовлений до неї, по-друге, учень повинен знати, які уміння і навички він отримає після проведеної роботи. Системою попередніх завдань, усних і письмових вправ учителю слід підготувати необхідну базу, яка забезпечить самостійність в даній роботі. Учителю необхідно продумати систему питань і завдань, які будуть орієнтувати учня і ведуть до виконання поставленої мети. Бажано включати і такі питання, відповіді на які безпосередньо немає в підручнику, і тому вимагають деякі роздуми учня. Можливо не всі учні зможуть дати відповідь на ці питання. Кожна самостійна робота по вивченню нового матеріалу обов'язково повинна завершитися перевіркою розуміння вивченого. В процесі обговорення все повинно бути зрозумілим. Це може бути і доведення теорем. В залежності від її складності вона може бути доведеною за готовими рисунками.

Отже, мета таких самостійних робіт - навчити учнів раціональним прийомам роботи з підручником математики, самостійного читання математичної літератури, прищепити інтерес до читання математичної літератури, навчити складати доповідь на математичну тему.

Велику увагу слід приділяти прищепленню культури роботи з книгою, вихованню вміння школярів читати підручник, математичну літературу.

Пропонувати учням самостійно опрацьовувати за підручником теоретичний матеріал треба хоча б три - чотири рази за семестр (залежно від того, як вони вміють працювати з книгою). Основна мета таких завдань - навчити учнів читати математичний текст, інакше кажучи, навчити їх вчитися.

Для того, щоб вияснити на якому рівні учні можуть опрацьовувати теоретичний матеріал самостійно, і чи можуть вони працювати з підручником, з додатковою літературою можна запропонувати анкетування. Наведу приклад

одного з анкетних опитувань, які пропонувалися учням 8 класу.

Чи читаєте ви текст заданого пункту підручника після першого читання і ще раз? З якою метою?

Під час вивчення тексту чи ставите ви запитання: "чому?", "звідки?", "яким чином?" ?

Чи стараєтесь ви відповідати на поставлені вами питання при повторному читанні?

Під час читання навчального матеріалу чи намагаєтесь ви розібратися в кожному теоретичному положенні (чи окремі факти залишаються незрозумілими) ?

- Чи можете ви самостійно відновити пропущені в підручнику моменти доведення, висновки тощо ?

- Виділяєте ви при вивченні той матеріал, який необхідно вивчити напам'ять ?

- Чи складаєте ви план доведення теорем, тверджень, виведення формул, план відповіді ?

Математичний текст має свої особливості, а саме:

Наявність багатьох математичних понять, термінів, формул, символів. Коли учень не знає хоч якого - небудь терміна чи символу, що є в тексті, він не зможе його зрозуміти.

Наявність різних схематичних рисунків, тісно пов'язаних з текстом. На них треба дивитися паралельно з читанням тексту; читати доводиться не абзацами і навіть не реченнями, а частинами речень.

Наявність багатьох шрифтів, якими виділяють означення, теореми, правила, примітки.

Стиль викладання, чіткість, лаконічність, строгість. Читання математичної книги потребує максимальної уваги, міцних знань всього попереднього матеріалу.

У математичному тексті на кожному кроці доводиться зустрічатися з різними посиланнями на наведені раніше теореми, означення, задачі, аксіом.

Уміння читати математичний текст виробляється поступово. Нові знання з алгебри чи геометрії сприймаються з певними труднощами. Тому потрібні поради вчителя щодо роботи з математичним текстом. Вони можуть мати вигляд **таких правил - орієнтирів:**

- прочитай уважно текст один чи два рази, виділи головне в ньому (нові поняття, твердження, правила тощо);

- склади план прочитаного;

- виділи поняття, про які йдеться в тексті;

- пригадай означення відомих понять і виділи означення нових;

- виділи твердження, про які йдеться в тексті. З'ясуй, що в них дано і що потрібно довести. З'ясуй з яких тверджень складається доведення, за допомогою яких відомих тверджень вони обґрунтовуються;

- сформулюй означення нових понять і тверджень, які доводилися в тексті;

- якщо читаєш про властивості геометричних фігур, уяви їх, намалюй, використай предмети, що тебе оточують;

- спробуй відповісти на контрольні питання;

- не вдаючись до тексту, виконай потрібні рисунки і відтвори за планом.

Працюючи з підручником та іншою літературою, учні повинні навчитися відрізняти основний матеріал від другорядного. Для того, щоб навчити учнів

самостійно виділяти в тексті основний матеріал, вивчення нового матеріалу на перших уроках доцільно проводити за певним планом, який записаний на дошці або дати питання, на які вони повинні будуть відповісти на наступному уроці, тому, готуючи домашнє завдання, вони звернуть увагу на головне в темі, яка вивчається. На подальших уроках у ході роботи з підручником варто пропонувати їм уже самим знаходити і виділяти в тексті те, що є головним.

Самостійну роботу з підручником обов'язково треба перевіряти. Бажано зауважити учням, що відповідати можна не завжди у такій самій послідовності, як у підручнику. Коли учень змінює послідовність, змінює приклади - це навіть краще, ніж він розповідатиме точно за підручником.

Включаючи у процес навчання самостійну роботу з підручником, вчитель дбає про те, щоб засвоєння учнями її нового виду було підготовлене в ході попередніх занять. При цьому предметом особливого піклування з боку вчителя є намагання працювати так, щоб учні не зупинялися на досягнутому, а поступового оволодівали іншими знаннями, які вимагають від них дедалі вищого ступеня самостійності.

Пропонуємо фрагменти уроків з використанням самостійного вивчення теоретичного матеріалу.

Геометрія. 9 клас

(поглиблене вивчення математики)

Підручник . Геометрія, 9 клас. Поглиблене вивчення математики. / А.Г.Мерзляк, В.В.Полонський, М.С. Якір. - Х: Гімназія, 2011 р.

Тема уроку. Довжина кола. Площа круга

Завдання, які учні мають виконати, опрацьовуючи новий матеріал за підручником

1. Як на практиці виміряти довжину лінії?(Прочитати : ст. 65, розглянути мал. 8.1, 8.2, 8.3)

Для вимірювання довжини кола зручно в коло вписати правильний багатокутник .

2. Дати відповідь на питання. Якщо необмежено збільшувати кількість сторін правильного багатокутника, то до якої величини буде наближатися його периметр? (Відповідь записати в зошит).

3. Чому дорівнює відношення довжини кола до його діаметра? (на ст. 67 записати висновок).

4. Записати формулу для обчислення довжини кола.

5. Число π . (Прочитати історичну довідку про число π , ст. 67) π

6. Побудувати коло, зобразити на ньому дугу, вказати відповідний центральний кут.

7. Повторення. Градусна міра дуги дорівнює градусній мірі відповідного центрального кута.

8. Записати формулу для обчислення довжини дуги (ст. 67).

Розв'язати задачу № 8.5.

Зразок

Радіус кола дорівнює 9 см, градусна міра дуги дорівнює 240°. Знайти довжину дуги кола.

$$l = \frac{9\pi \cdot 240^\circ}{180^\circ} = 12\pi \text{ (виконати скорочення дробу).}$$

Знаючи довжину дуги і її градусну міру, можна знайти радіус кола за формулою:

$$R = \frac{180^\circ l}{\pi n} \text{ (формулу записати в зошит)}$$

Знаючи довжину дуги і радіус кола , можна знайти градусну міру дуги за формулою:

$$n^\circ = \frac{180^\circ l}{\pi R} \text{ (формулу записати в зошит)}$$

Виконати № 8.6, 8.7 (див. на ст. 70 приклад 1)

- Як на практиці можна виміряти площу фігури? (прочитати матеріал на ст. 68).

- Записати формулу для обчислення площі круга (ст. 69).

- Круговий сектор (зобразити в робочому зошиті, ст. 69, рис. 8.10)

- Формула для обчислення площі сектора, який містить дугу кола, градусна міра якої n°

(записати в робочий зошит).

- Хорда кола поділяє круг на дві частини, які називають круговим сегментом.

- Хорду при цьому називають основою сегмента.

- Зобразити в зошит круговий сегмент (ст. 69, рис. 8.11)

- Як знайти площу сегмента? (ст. 69 - 70, вписати правило, виконати рис. 8.12)

- Якщо хорда є діаметром, то вона поділяє круг на два сегмента, які називають півкругами.

- Записати формулу як знайти площу півкруга.

- Ознайомитися із задачею про квадратуру круга. В чому полягає суть даної задачі?

Домашнє завдання. п. 8, закінчити конспект, вивчити теоретичний матеріал.

Геометрія. 11 клас.

(академічний рівень)

Підручник. Геометрія, 11 клас. / Г.В.Апостолова. - К. : Генеза, 2008 р.

Тема. Правильні багатогранники та їх властивості

Питання на які учні повинні дати відповідь і заповнити самостійно таблицю.

Означення правильного багатогранника.

Види правильних багатогранників.

Що називається центром правильного багатогранника?

Який правильний багатогранник не має центра симетрії?

Таблиця 1

Види правильних багатогранників	Вид грані	Кількість ребер, які сходяться у кожній вершині	Число вершин	Число ребер	Число граней
Тетраєдр (правильний чотиригранник)					
Куб (гексаєдр) (правильний восьмигранник)					
Додекаєдр (правильний дванадцятигранник)					
(правильний двадцятигранник)					

Таблиця 2

Види правильних багатогранників	Площа повної поверхні	Сума плоских кутів при одній вершині	Сума плоских кутів при всіх вершинах
Тетраедр (правильний чотиригранник)			
Куб (гексаедр)			
Октаедр (правильний восьмигранник)			
Додекаедр (правильний дванадцятигранник)			
Ікосаедр (правильний двадцятигранник)			

Можливі також різні форми самостійної роботи з підручником при тематичному повторенні.

Дуже корисною є вступна бесіда вчителя, в процесі якої знайомить учнів із планом повторення, із системою завдань, які учні повинні вміти виконувати при вивченні теми. При повторенні учні розв'язують задачі і виконують різноманітні завдання, працюють з підручником та додатковою літературою. можна організувати так роботу в класі, що в ній будуть приймати активну участь всі учні: одні з них будуть рецензувати відповіді своїх товаришів, інші - доповнювати їх відповіді і т. д. Повторення теми завершується підсумковим узагальненням.

Геометрія. 8 клас

Підручник. Геометрія, 8 клас. / Г.В.Апостола. - К. : Генеза, 2008 р.

Систематизація та узагальнення вивченого матеріалу по темі:

Подібність трикутників. Метричні співвідношення у прямокутному трикутнику. Властивість бісектриси трикутника.

Теоретична частина

- Означення подібних трикутників (ст. 116)
- Що називається коефіцієнтом подібності? (ст. 116)
- Сформулювати основну теорему подібності трикутників. (ст. 117)
- Ознака подібності трикутників (ст. 120 - 121):
 - За двома кутами;
 - За двома сторонами і кутом між ними;
 - За трьома сторонами.
- Ознаки подібності прямокутних трикутників (ст. 128)
- Як відносяться периметри подібних трикутників? (ст. 132)
- Як відносяться висоти подібних трикутників?

Практична частина

Задача 1

Сторони трикутника відносяться як 5 : 11 : 14. Знайти сторони подібного йому трикутника, якщо в ньому:

- периметр дорівнює 120 см;
- середня за величиною сторона дорівнює 55 см;
- сума більшої і середньої за величиною сторін дорівнює 50 см.

Задача 2

У трапеції ABCD з основами BC і AD діагоналі перетинаються в точці O, $BO : OD = 1 : 5$, $AC = 36$ см.

Знайти відрізки AO і OC.

Сформулювати властивість бісектриси трикутника (ст. 146, теорема 3)

Задача 3

Дано трикутник ABC, BK - є бісектрисою трикутника.

AB = 40 см, AK = 30 см, KC = 12 см, BC - ?

AB = 18 см, BC = 24 см, KC = 3 см, AK - ?

Повторити метричні співвідношення у прямокутному трикутнику (ст. 139)

Задача 4

Висота прямокутного трикутника, проведена до гіпотенузи, поділяє її на відрізки завдовжки 40 см і 10 см. Знайти катети трикутника.

Катет прямокутного трикутника дорівнює 15 см, а його проекція на гіпотенузу - 9 см. Знайти гіпотенузу.

Повторити метричні співвідношення в колі (ст. 145)

Задача 5

Хорди AB і CD кола перетинаються в точці E, яка поділяє хорду AB на відрізки завдовжки 4 см і 9 см.

На які відрізки поділяє точка E хорду CD, якщо один з них у 4 рази менший від другого?

Домашнє завдання

Ст. 127 №4, №5.

Ст. 118 № 4.

Ст. 149 № 4

Ст. 150 № 13.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апостола Г.В. Геометрія. 8 клас: дворівн. підр. для загальноосвіт. нав. закл. / Г.В.Апостола. - Київ: Генеза, 2008. - 272с.
2. Бевз Г.П. Методика викладання математики / Г.П.Бевз. - Київ: Вища школа, 1984. - 112с.
3. Демидова С.И. Самостоятельная деятельность при обучении математики / С.И.Демидова. - Москва: Просвещение, 1985. - 98с.
4. Касьяненко М.Д. Підвищення ефективності навчання математики / М.Д.Касьяненко. - Київ: Рад. школа, 1980. - 142с.
5. Мерзляк А. Г. Геометрія, 9 клас: підручник / А.Г.Мерзляк. - Харків: Гімназія, 2009.- 272с.
6. Слєпкань З.І. Психолого-педагогічні основи вивчення математики: методичний посібник / З.І.Слєпкань. - Київ: Рад. школа, 1983 - 127с.
7. Тадеєв В.О. Геометрія, 10 клас: дворівневий підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / В.О. Тадеєв. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2003-384с.
8. Хабіб Р.А. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках математики: методичний посібник / Р.А.Хабіб. - Київ: Рад. школа, 1985. - 152с.

О.В. Тимошенко,

учитель початкових класів Черкаської гімназії №9 ім. О.М.Луценка
Черкаської міської ради Черкаської області

"МИ УКРАЇНИ КОХАНІ ДІТИ"**РОЗРОБКА РОДИННОГО СВЯТА ДЛЯ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Мета:

- формування предметних компетентностей: поглибити знання учнів про те, як держава, гімназія, родина, батьки турбуються про формування духовно і фізично здорової, інтелектуально та культурно розвиненої особистості. Підвищувати мотивацію учнів до дослідження свого родоводу, зміцненню сімейних зв'язків, поваги до своїх рідних і близьких. Розвивати пізнавальну активність, творчі здібності, активну життєву позицію. Виховувати почуття любові, поваги і вдячності до своїх батьків, рідних, вчителів, своєї країни.

- формування ключових компетентностей:
- уміння вчитися: розвивати пізнавальний інтерес, вміння оцінювати власну діяльність та діяльність однокласників;

- комунікативної: вчити дітей виразно декламувати вірші, виражати свої думки, емоції та почуття;

- соціальної: розвивати вміння докладати власні зусилля для досягнення спільного результату, продуктивно працювати з класом;

- інформаційної: поглибити знання значень слів: сім'я, батько, мати, родина, школа;

- здоров'язбережувальної: розвивати вміння правильно проявляти свої позитивні емоції.

Обладнання: презентація; літери, надруковані на аркушах паперу, для оформлення теми свята.

Хід свята**Вчитель.**

Стрічай, Україно, чарівне суцвіття

Дітей своїх рідних у школі.

Сміливо веде у тисячоліття

У щасті з любов'ю до волі.

(Звучить урочиста музика, діти заходять до зали).

Вчитель. Шановні гості, дорогі батьки, друзі, кохані діти, уся наша шкільна родина. Щиро вітаємо вас усіх на нашому родинному святі. А зібралися ми сьогодні не випадково. Адже нам жити у цьому учнівському і батьківському колективі ще довгі і довгі роки. А щоб життя було цікавим і захоплюючим, творчим і багатим, усім треба жити в дружбі, мирі і злагоді. Адже тільки в такій ситуації усім нам буде весело і цікаво, комфортно і затишно.

Тема нашого родинного свята:

Всі: Ми України - кохані діти.

Це є тема нашого виховного проекту, над яким ми працювали цілий рік.

Щастя кожної родини - в її дітях. Гарні діти, гарні люди, гарна і країна. А гарні діти зростають у добрі, любові, злагоді.

Як зростають наші діти, вони зараз самі про це і розкажуть.

1 учень.

Ми родились у долині,

У білесенькій хатині,

Коло вишень і калини.

2 учень.

За хатиною садок

І зелений моріжок,

Там багато є квіток.

3 учень.

Під горбом ставочок сяє,

Різна рибонька гуляє,

Качка з дітьми пропливає.

4 учень.

Як же зветься рідний край,

Де за ставом степ і гай

Пишно квітнуть, наче рай?

Всі. Україною.

5 учень.

України рідної окраса,

Край пісень і золота - зерна.

Ти колиска нашого Тараса,

Чарівна, Черкаська сторона.

(Пісня "Зацвіла в долині")

Вчитель. І дійсно, чарівна Черкаська сторона, колиска великого Кобзаря. З таких квітучих, чудових куточків і складається наша єдина Батьківщина - Україна. Народна мудрість говорить: "Любов до Батьківщини починається з родини". Ще з малку нас учили наші батьки, а їх - наші бабусі і дідусі.

6 учень. (показує на пальчиках)

Оцей пальчик - це дідусь,

Оцей - моя бабуся,

Оцей пальчик - мій татусь,

Оцей - моя матуся,

А цей пальчик - оце я!

А це - вся моя рідня.

Вчитель. Сім'я - це маленька держава, яка має свої закони, права і обов'язки, традиції, що передаються від роду до роду, цінності. "Міцна сім'я - міцна держава", ми завжди повинні пам'ятати цю мудрість.

- Можливо ще хтось хоче сказати слово про свою славу родину? (Виступ 2-3 батьків)

- Підійшов час, щоб і наші діти сказали своє слово про родину. (Виступ 2-3 дітей).

7 учень.

Моя сім'я і дорога родина -

Це тато мама і дідусь,

Сестричка, братик і любов єдина,

І я у них також любити вчусь.

8 учень.

Мені тут тепло, затишно,
Надійно, світло, радісно завжди.

Мене в родині омиває лихо,

З усім на світі я біжу сюди.

9 учень.

Чи радість світла в сердечку буяє,

Чи сльози гіркі плетуться із очей.

Я йду в родину, я ж бо добре знаю,

Як люблять у моїй сім'ї дітей.

10 учень.

*Пригорне ніжно матінка дитину,
Положить тато руку на плече.
Я завжди можу спертись на родину,
Тут серце біль тяжкий не обпече.*

11 учень.

*Бо є любов, підтримка і увага,
Є тепле слово - щастя джерело.
Панує у родині в нас повага,
Любов прадавня, ласка і тепло.*

(Пісня "Родина" Н. Яремчука. Діти стають біля батьків у коло і разом співають цю пісню).

Вчитель. Мама... Скільки в цьому слові теплоти, доброти, ласки, ніжності, любові, весняного квітучого настрою. Не даремно у другу неділю останнього весняного місяця, весь світ відмічає День матері. Це світле і радісне свято припадає на теплий весняний день, коли пробуджена природа вливається в наше життя буйною зеленню, пишним цвітінням, співом птахів і теплом сонячних променів.

Мама - це єдина людина, яка любить тебе по-справжньому, просто за те, що ти є, любить таким, який ти є.

- Що означає слово мама у вашому розумінні? (2-3 відповіді батьків).

- А ще "мама" - це синонім слова "любов".

- Тож нехай наші кохані діти розкажуть нам про материнську любов.

12 учень.

*Любов, мов сонце узимку зігріває.
Без неї дітям в світі не зрости.
Вона усім в житті допомагає,
І здатна у пітьмі людей вести.*

13 учень.

*З чим мамину любов нам порівняти?
Із сонечком, що світло шле й тепло.
Готова мама все для нас віддати,
Щоб дітям добре й сонячно було.*

14 учень.

*Чи з зорями її нам порівняти,
Що наче мрії, в небі миготять?
Матуся й зірку нам готова зняти,
Її на щастя дітям дарувать.*

15 учень.

*Любов її не має меж - безкрая
І безкорисна, світла, чарівна.
Любові більшої у світі не буває,
Любити може так, лише вона.*

(Пісня про маму)

Вчитель. У дитини запитали:

- Скільки у тебе рук?

- Дві.

- А чому дві?

- Щоб однією триматись за маму, а другою за тата.

Запитали жінку:

- А чи легко бути мамою?

- Так! Якщо поруч є хороший тато.

В народі кажуть: "Найголовніше, що батько може зробити для своїх дітей, це любити їх матір".

Отже, підійшов час сказати слово про тата, про рідну людину, яка дала життя, виховує, наставляє, підтримує, допомагає, захищає, а іноді і карає.

Легко стати батьком, але набагато важче ним залишитись.

Авторитет батька створюється не заборонами і покаранням, а прикладом і досягненням. І дуже добре коли ці досягнення знають їх діти і гордяться своїми батьками.

- Якими досягненнями своїх батьків ви можете поділитися?(Виступи 2 - 3 батьків).

- А зараз із любов'ю та вдячністю про своїх батьків скажуть наші діти.

16 учень.

*Словечко хочу мовити за тата,
Бо він мені радник, захисник,
Він так мені розкажує багато,
І я до бесід щирих дуже звик.*

17 учень.

*Він вчить мене у цьому світі жити,
До праці залучає кожен раз.
Вчить бути вірним, відданим, дружити,
І не підводити ніколи друзів, клас.*

18 учень.

*Бо щира дружба всіх людей єднає.
І робить добрими та чесними людьми.
Життя хорошого без дружби не буває,
А в дружбі всі зростаєм мудрі ми.*

(Пісня про тата)

19 учень.

*А в вихідні бере мене татусь за руку
І ми йдемо в кіно, або у парк.
Запам'ятаю я татусеву науку
На все життя, і кожне слово й жарт.*

Гумореска:П. Глазового "Батькова наука".

(Інсценізація).

*Водить батько зоопарком
Хлопчика малого.*

- Ти ж уважнопридивляйся,

Поучає строго. -

*Он двогорбийверблюдяра,
Корабельпустині.*

Бач, у нього, дармоїда,

Два горби на спині.

Він до їжі як дорветься,

То вже не зів'яє:

Сам по горло нажереться

І в горби напхає.

О, дивися! Став на ноги,

До бар'єрусуне...

Можеш, синку, дулю дати -

Ось побачиш, плюне!

А хлопчина рад старатись!

Роздражнивтварину,

Тицьнув дулю й заховався

Батькові за спину.

Як крутнеться та як плюне

Бісова худоба!

Заліпило батьку очі,

Заплювалолоба.

Батькохлопцясмик за вухо,

Потім за волосся.

- Ну яке ж тистерво, - каже, -

В кого тивдалося?

Вчитель: Як дерево тримається на корені, так і кожен рід тримається на найкращих і мудрих його людях: дідусях і бабусах, бо саме вони мають великий досвід життя і допомагають молодим своїм дітям і внукам.

Дідусі і бабусі - це жива мудрість, ненаписана історія нашого роду, досвід, отриманий у них у

спадок, залишається золотим набутком на усе життя.

"Для онуків дідусь - розум, а бабуся - душа" - говорить народна мудрість.

- А що ви можете сказати про своїх дідусів і бабуся? (Виступи 2 - 3 батьків).

- А ось, що можуть про них сказати їхні онуки. Слухаємо.

20 учень.

*А з нами разом дідусь і бабуся,
Ну, словом повна родина у нас!
Добру і любові у них я вчуся,
Вони - чудові, ну, просто - клас!*

21 учень.

*Бабуся казку для нас читає,
Навчає внуків варить і шить.
Нас до роботи дідусь привчає,
І вчить онуків, як в світі жити.*

22 учень.

*Ми з ними часто до лісу йдемо,
Щоб відпочити там серед квіт.
Ми дуже дружно усі живемо,
Сміливо йдемо у дивний світ.*

23 учень.

*Дідусь й бабуся - поважні люди,
Бо чесно в світі свій вік прожили.
Бажання є, щоб скрізь і всюди,
Ще довго з нами вони були.*

(Пісня про дідуся й бабуся).

Вчитель. Україна, як і люба держав - це народ.
- Як ви вважаєте, що потрібно для того, щоб створити народ? (Відповіді 2-3 батьків).

Письменник Лев Толстой говорив: "Щоб створити народ, потрібно 3 речі: школи, школи і школи".

"Після хліба найважливіше для народу - школа" - говорив Жан-Жак Дантон.

У нас в гімназії міцна та дружна гімназійна родина, яка завжди турбується про благоустрій, комфорт, цікаве навчання, виховання, розвиток, відпочинок і здоров'я своїх учнів. Наша гімназія гордиться досягненнями і славою своїх вихованців. І наші діти, хоч і навчаються у другому класі, але в них уже є свої досягнення: у кого у спорті, у кого у музиці, танцях, малюванні, а у кого в олімпіадах.

Сьогодні я з гордістю хочу вручити дипломи за участь і перемогу у республіканському конкурсі з української мови "Соняшник".

(Вчитель вручає дипломи).

А зараз наші діти хочуть сказати слова любові до рідної гімназії.

24 учень.

*Шлях у школу! Знайома дорога,
Найсвітліша, мабуть зі всіх!
Ось два роки веде до порога,
Де стрічає нас щастя і сміх!*

25 учень.

*Найсвітліша дорога в світі -
Це дорога до знань, до школи!
Пам'ятаймо, це, любі діти,
Не забудьмо цього ніколи!*

26 учень.

*І хоч вчитись нелегко, може,
Та наука - завжди хороша!
В світі знає людина кожна,
Що знання це - найлегша ноша!*

27 учень.

*Школа наша весела й казкова,
Поспішаєм до неї щодня!
І хоч зветься вона початкова,
Та дає нам чудові знання.*

Вчитель. "Діти повинні жити в світі любові, краси, гри, музики, малюнка, фантазії, творчості" - говорив великий педагог Василь Олександрович Сухомлинський.

Тільки в такому світі можуть вирости справжні люди, люди нашого козацького народу.

28 учень.

*Ми - маленькі козачата,
Станем справжніми людьми,
Ми співаєм рідну пісню,
Україну любимо ми.*

29 учень.

*Україна - наша мати,
І про не вільний спів.
Ми - веселі козачата,
Ми - нащадки козаків.*

30 учень.

*Ми шануєм рідне слово,
В ньому вірність і краса.
Ми - маленькі козачата,
Наша пісня не згаса!*

31 учень.

*Хай злітає наша пісня,
Наче чайка в небеса.
В ній - ясна душа народу,
В ній - надія і краса.*

32 учень.

*Моя Україно тебе я кохаю -
Тут дім мій, тут друзі живуть.
Тут мовою рідною пісня лунає,
І мальви по селах цвітуть.*

33 учень.

*Привітний і світлий наш сонячний день.
Як весело і радісно жити у нім!
Тут мамина пісня і усмішка тата,
В любові й добрі тут зростають малята,
Бо нікуди слова подіти.*

Всі.

Ми України кохані діти.

(Пісня про Україну).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прищепка К.С., Лук'яненко В.Г. Тематичний словник школяра / Прищепка К.С., Лук'яненко В.Г. - Київ: Гала, 1997. - 333 с.: іл.
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. / Сухомлинський В.О.-Київ: Видавництво "Радянська школа", 1973. - 287 с.
3. Словникова скарбничка / Автор-упорядник Ісаєнко О.В.-Харків: Країна мрій, 2002.-200с.
4. Візінська М.С. Шкільний календар: родинні свята. / Візінська М.С.-Харків: Вид. група "Основа", 2007.-192с.
5. Глазовий П.П. Гуморески. Старі й нові / Глазовий П.П.-Київ: "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА", 2004.-336с.:іл.
6. Родина-родина - це вся Україна [Електронне джерело]. - Режим доступу: <http://krasotkina.com/content/свята>
7. [Електронне джерело]. - Режим доступу: http://vpu24him.blogspot.com/2018/03/blog-post_13.html

Н.В.Різник

учитель народознавства Шполянської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату І-ІІ ступенів Черкаської обласної ради

КОЗАЦЬКИМИ СТЕЖКАМИ

РОЗРОБКА УРОКУ НАРОДОЗНАВСТВА ДЛЯ УЧНІВ 7-Х КЛАСІВ

Мета: ознайомити учнів із життям та звичаями на Запорозькій Січі; формувати якості громадянина-патріота: патріотизм, товариськість, людяність, доброзичливість, милосердя; розвивати в дітей бажання примножувати традиції українського народу; виховувати почуття гідності, національної свідомості, любов до рідного краю, його звичаїв, обрядів та традицій.

Обладнання: мультимедійна дошка, ілюстрації, виставка книг про козаків.

Хід уроку

І. Вступна частина

1. Організаційна і нервово-психологічна підготовка учнів до години уроку.

А). Вітання учителя:

Добрий день!

Хочу я вам побажати:

Сил, натхнення на весь день!

Б). Створення емоційного настрою.

Учитель. Поверніться один до одного, привітайтеся, посміхніться.

Вправа "Посмішка"

Завдання: налаштувати на позитивне сприйняття вивченого матеріалу, позитивний настрій.

2. Перевірка домашнього завдання.

Слово вчителя:

Ваше домашнє завдання - підготувати прислів'я про рідний край, намалювати ілюстрації з теми "Я люблю свою країну".

Які ви знаєте прислів'я? Назвіть їх.

(Діти по черзі читають прислів'я про рідний край.)

Всюди добре, а вдома найліпше.

Чуже миле, своє наймиліше.

Чуже святе, своє найсвятіше.

Всюди гаразд, а дома найліпше.

У всякім подвір'ї своє повір'я.

Нема краю без звичаю.

Жити - Вітчизні служити.

Наша Вітчизна - як квітка пишна.

Кожному мила своя сторона.

Нема в світі, як своя країна.

За рідний край, хоч помирай.

Батьківщина-мати, умій за неї постояти!

Без Батьківщини немає людини.

Без верби і калини немає України.

Добре тому, хто в своєму дому.

Рідна земля і в жмені мила.

Там земля мила, де мати народила.

Учитель. Молодці, діти, чудово підготувалися.

3. Вступна бесіда або інша підготовка до основної частини

А). Розповідь учителя

Використаний метод "Прогнозування"

Учитель. Діти, давайте розв'яжемо ребус, щоб дізнатися тему сьогоднішнього уроку.

Учитель. Важко жилося українцям на своїй землі, особливо під пануванням чужих володарів. Всюди була панщина, тому селянам доводилося тяжко працювати на панській землі. Все було панське. Власністю пана був і селянин, який там жив.

Люди не мали свободи. Про неї могли тільки мріяти, вона їм снилась, вони бажали у найзаповітніших мріях, що їхні діти будуть вільні,

незалежні, їм ніколи не доведеться працювати на пана.

Одні тільки мріяли, а інші не могли стерпіти такої неволі. Вони залишали все і йшли в степи.

Спочатку об'єднувалися в невеликі гурти, а пізніше - у великі військові загони. Обирали отаманів і жили на великих островах, за Дніпровими порогами.

Так зародилася Запорізька Січ. Людей, які там жили, стали називати козаками. Козак - це захисник рідної землі від набігів татар та турків, який боронив свою землю та народ від ворогів, дбав, щоб українці мали свободу, були вільними. Багато з них заплатили за це заплатили своїм життям.

Б.) Складання асоціативного куша до слова "козак".

Використаний метод "Асоціативний куш".

Учитель. Діти, які асоціації у вас виникають, коли ви чуєте слово "козаки"?

Відповіді учнів:

- сильні,
- сміливі,
- надійні,
- мужні,
- захисники,
- кмітливі,
- доброзичливі,
- герої,
- чоловіки.

4. Повідомлення теми і завдання уроку

Учитель. Зараз ви учні, ви навчаєтесь в школі. Я вважаю, що нам з вами є багато чого повчитися у наших славних предків - козаків. Ми захоплюємося їхніми героїчними подвигами, бо, незважаючи ні на що, вони здобували волю для своєї країни. Це були щедрі, безкорисливі, чесні, добросердечні і вірні чоловіки. Вони були винахідливими, кмітливими, гордими і благородними. Дбали про освіту, поважали старших, але більш за все цінували свободу.

Тому ми повинні пишатися і вчитися на їх прикладі. Адже нам з вами є чого вчитися у них.

А епіграфом нашого уроку будуть такі слова:

Хто ти, хлопчику маленький?

Син я України-Неньки!

Українцем я зовуся

Й тою назвою горджуся!

Юрій Шкрумеляк

Девіз уроку:

Сини Твоєї Батьківщини,

В них сила духу непоборна!

Козацтво - слава України,

Це гордість наша всенародна!

Яніна Мельник

5. Узагальнення вступної частини

Учитель. Діти, дайте відповіді на запитання:

- Що цінували козаки понад усе?

(Честь та волю).

- Які звичаї і традиції мали козаки?

Відповіді учнів:

- кожен ішов на Січ із своєю ложкою;
- для поховання тих козаків, які відзначились героїчними подвигами, мали звичай насипати кургани;

- після військового походу козаки мали звичай замочувати свою зброю у розсолі.
- померлих козаків хоронили у традиційному національному одязі.

- Які злочини вважалися найтяжчими?

Відповіді учнів :

- зрада;
- убивство товариша, побратима;
- бійка;
- п'янство;
- привести на Січ жінку;
- крадіжка;
- відсутність під час походу;
- зухвале відношення до старших, начальства.

- Як карали на Січі ?

- Боржника прив'язували до гармати на майдані, тому всі намагалися вчасно розраховуватися з боргами.

- Козак, який був вбивцею іншого козака, лягав на труну вбитого і їх разом ховали.

Злодія прив'язували до стовпа на майдані, кожен, хто проходив мимо, бив його палицею.

Вправа для очей.

II. Основна частина

1 Первинне ознайомлення учнів з темою, процесом

Слово вчителя. Козаки - запорожці жили не так ,як ми з вами . Ніхто за них нічого не робив . Тому вони все вміли: і їсти готувати, одяг шити і латати, прати.

Просиналися козаки до сходу сонця, вмивалися джерельною чи річковою водою, приводили себе в порядок, молилися Богові, а після молитви снідали. Кожен носив у халяві чобота свою ложку.

Потім кожен займався своїми справами: латали, прали одяг, чистили зброю, займалися по - господарстві, годували коней.

У козаків було міцне здоров'я, вони рідко хворіли. Тому що більшу частину свого життя перебували на природі, часто спали просто неба, купалися у водоймах, загартовували свій організм. У вільний час поміж козаків відбувалися змагання із бігу, плавання, веслування, зі стрільби, бої навкучки. Відомі також змагання в їзді на конях.

А що їли козаки?

Козаку щоб не сталося, те й умеле. Козак - як мала дитина: хоч багато поїсть, хоч мало - наїється. Їли вони житнє борошно, засмажене олією, варили галушки, юшку, куліш, лемішку, юшку, пампушки, соломаху, тетерю.

У що одягались ?

Одягались запорожці по достатках. Але основною ознакою запорожців був довгий чуб на голові - оселедець. Коли він ставав занадто довгим, то його козак закладав за ліве вухо. Але таку зачіску мав право носити тільки той, хто побував у бою. І ніхто не мав права смикнути, навіть жартома, за оселедця. Бо за це доведеться заплатити. Позбавити козака чуприни - найбільша для нього ганьба. Всі інші мали зачіски, як у звичайних селян. Вусів також не підстригали, а змачували, закручували вгору. Вічно з люлькою в зубах.

Сьогодні козак - не той, хто одягнений у вишиванку й шаровари. Козак - це людина, яка захищає честь і свободу свого народу, патріот своєї Батьківщини.

2. Всебічний їх аналіз

А). Робота з словником .

Виписати і пояснити значення слів:

Козак - вільна людина, переважно з селян - кріпаків, які тікали від своїх гнобителів на південь України і брали участь у визвольній боротьбі проти загарбників; нащадок такої людини.

Сувенір - подарунок на пам'ять.

Молитва - особливий текст ,який вимовляють віруючі, звертаючись до Бога, Святих.

Б). Логопедична хвилинка.

Прочитати скоромовку :

Ішов козак із чоботищами,

Понад баштанищами.

В.) Учитель. Що ви знаєте про козаків, їхнє життя ?

Розповіді учнів:

СЛОВО КОШОВОГО

Молюся, - казав перед боєм

Своїм козакам кошовий, -

Щоб кожен із вас був героєм

І в Січ повернувся живий.

Я знаю: ви мужні і вперті,

Тож вірно народ наш рече:

- Не треба боятися смерті -

Від неї ніхто не втече.

В хвилини тяжкі і криваві

Нагадаймо, друзі, собі,

Що краще померти у славі,

Ніж жити в неволі й ганьбі!

П. Ребро

Слово "козак" означає вільна людина.

Перша згадка про козаків відноситься до 1492 року.

Саме слово "Січ" означало столицю всього запорозького козацтва, центр діяльності і управління всіма військовими справами. Поряд з цим терміном вживалося й слово "Кіш"- центральний орган управління, який займався вирішенням найважливіших адміністративних, військових, фінансових, судових питань. На чолі Коша стояв кошовий отаман, який обирався козацькою радою на 1 рік, але й міг бути переобраним на новий строк. Під час голосування козаки, на знак згоди, підкидали вгору шапки.

Територію Січі обіймали високі вали, укріплені частоколом і зрубами. Саме на них ставили наймогутнішу зброю того часу - гармати.

Посередині була велика площа, на якій розміщувалися будинки старішини, школа, військові і господарські споруди, а у центрі - церква самої Покрови. Саме її козаки вважали своєю покровителькою, тому на свято Покрови (14 жовтня) святкується День захисника України. По краях площі містилися козацькі оселі. Їх називали куренями.

Особливо на Січі цінилася освіта. В школі навчалася біля 80-ти школярів, серед яких були дорослі і діти. Вони вчилися читанню, співів і письма, вивчали закон Божий.

Під час миру січовики займалися різними ремеслами, випасали худобу, торгували, полювали та рибалили.

Але основною їх справою були військові походи.

У козацького війська були свої відзнаки: хоругви (знамена), бунчуки, труби, литаври, печатки з гербом. Вони були символами влади отаманів, полковників та гетьманів.

Гетьмани - це вищі воєначальники у козаків. Ознакою гетьманської влади була булава. Найвідоміші гетьмани: Дмитро Вишневецький, Петро Конашевич Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Іван Мазепа, Пилип Орлик.

Хоч козаки мешкали у степу, вони були вправними мореплавцями.

На легких судах, що вони називали "чайками", запорожці здійснювали вдалі морські походи вздовж узбережжя Чорного моря.

Під час морських походів козаки не тільки боронили рідну землю, а й здобували багату здобич та звільняли полонених християн.

Серед козаків були люди з надзвичайними здібностями, їх називали характерниками.

Вважали, що характерники вміють заговорювати біль, ловити кулі голими руками, ходити по воді. Найвідоміші з характерників: козак Мамай, Іван Сірко, Максим Кривоніс, Іван Підкова.

Українське козацтво надзвичайно цікаве та важливе явище в історії як країни, так і світу. Козаки дивували та захоплювали, надихали митців на створення своїх шедеврів, берегли рідну культуру та звичаї.

Учитель. Як відбувався прийом у козаки?

Учень-писар (читає на довгому аркуші козацьку грамоту).

Новоприбулий повинен: знати українську мову, бути православним, вміти володіти зброєю, бути неодруженим, дотримуватись традицій товариства. Йому категорично забороняється вживати алкоголь, палити люльку. За 7 років навчання повинен навчитись:

- богу добре молитись;
- на коні реп'яхом сидіти;
- шаблею добре рубати і одбиватись;
- з рушниці зірко стріляти;
- списом добре колоти.

Після такого курсу проводилось випробування-іспит, до завдань якого входило:

- з'їсти страшенно пекучого від перцю борщу;
- вміти пити горілку, але в міру, не впиватись;
- подолати на човні усі пороги проти течії;
- пройти над прірвою;
- приборкати необ'їждженого коня, сівши на нього обличчям до хвоста.

Здолавши це, джура діставав право брати участь у поході, а після походу вважався запорозьким козаком.

Г). Інсценізація "Прийом у козаки"

Курінний:

- Чий ти є?

Новак:

- Славного козака Кучубенка син.

Курінний:

- Прийшов ти до нас з охотою чи неволею?

Новак:

Свою голову на плечах маю, сам і долю вибираю.

Курінний:

- Віруєш?

Новак (хреститься):

- Вірую в Христа, у святу Трійцю.

Курінний:

- Присягаєш служити мені вірою і правдою.

Новак:

- Присягаю.

Учитель. А далі новачкам потрібно було пройти випробування. На кмітливість.

Руханка "Ой, Василю-товаришу".

Діти утворюють коло. У центрі учень-козак. Рухаючись праворуч-ліворуч, співають пісню:

*Ой, Василю-товаришу,
Ну ж бо, глянь ти на нас,
Чи вгадаєш, товаришу,
Яка служба у нас?
А як не вгадаєш,
Будемо карати.
Будеш тоді перед нами
Три дні танцювати.*

(Діти показують рухи: ловлять мух, рубають, косять. Якщо не вгадає, то танцює.)

3. Виконання пробних вправ або завдань з ціллю уточнення і корекції одержаних знань

Учитель. Козаки творчі люди. Все вміли робити. Давайте і ми покажемо, які ми працюватимемо. Тому виготовимо сувенір - ляльку - козачка з ниток і передамо їх через волонтерів нашим захисникам у зоні АТО, як оберіг від нас. З найкращими побажаннями. І нашими щирими молитвами.

Практикум. Виготовлення ляльки - козачка з ниток.

Інструктаж: Для цього нам потрібно взяти нитки двох кольорів, ножиці і картонну смужку шириною 5-7 см.

Послідовність виготовлення:

1. На картонну смужку намотуємо нитки коричневого кольору - це буде основа ляльки.

2. Знімаємо пучок ниток з картону і протягуємо між ним нитки білого кольору - це буде волосся, яке ми зв'яжемо в один пучок.

3. На картон намотуємо нитки - це будуть руки. На обох кінцях нитки розрізати й зв'язати в пучок. Цей пучок має бути тоншим за основу ляльки. Руки також протягуємо через основу.

4. Перев'язуємо нитки основи вгорі. Це буде голова.

5. Так само перев'язуємо нитки основи під руками.

6. Знизу пучок ниток розрізаємо. Це буде спідничка.

7. Щоб зробити ляльку-хлопчика, потрібно спідничку поділити на дві рівні частини і зв'язати в пучки знизу.

4. Осмислення і узагальнення вивченого матеріалу

Учитель. А ще козаки любили жартувати. Давайте їх послухаємо.

(Діти читають гуморески Петра Ребра про козаків)

Заспів

Ще не вмерла Україна,

Адже наша мати

І в нещасливу годину

Вміє жартувати.

В неї щире серце б'ється -

Віно злотоцінне...

Якщо ж вона не сміється,

То не Україна.

Часом себе критикує

(Щоб сухим був порох),

Бо хто з себе не кепкує,

З того кпить ворог.

Може вспасть на горішки,

Може приголубить...

Україну за усмішку

Люд хрещений любить.

І ми попри всякий клопіт

Вигляд маєм хвацький:

У всім світі має попит

Гумор наш козацький.

Хай немає нам спокою -

Плачемо ми рідко.

Нам із вдачею такою

Не страшний і дідько.

А хто стане на доріжці -

Виймем шаблю з піхов

Та йще й, як запоріжці,

Відшмагаєм сміхом.

Тож жартуймо при нагоді

Недругам на шкоду,

Щоб не було переводу

Козацькому роду!

(автор Петро Ребро)

Нащо вуса козаків

До козака присікалась бабуса:

- Чи бачили? Під носом - дві коси!

Нащо тобі такі здорові вуса?

Ні користі від них, ані краси!

- Вони мене, - він каже, - виручають

(Це може вам засвідчити мій кін):

Зимою - наче ковдра, зігрівають,

А влітку - холодять, даючи тін!

(автор Петро Ребро)

Не такі вуха

Пан Лопух на глузи брав Козака Микиту:

- Я б тобі пораду дав:

Вуха вкоротити.

Зняв Микита капелюх:

- Це ж чому? - питає.

- Бо таких великих вух

В людей не буває.

Запорожець витер піт,

Потилицю чуха.

- А вам, - каже, - пане, слід

Доточити вуха.

Здивувався пан Лопух.

- Це ж чому? - питає.

- Бо таких маленьких вух

В ослів не буває!

(автор Петро Ребро)

Б.) Виконання учнями пісні "Іхав козак за Дунай" (слова Семена Климівського, музика народна).

В.) "Як козаки гопака танцювали"

Завдання. Діти утворюють коло, кладуть руки на плечі своєму товаришеві. За командою гравці присідають і голосно рахують до десяти.

Мета : виховувати колективізм, вміння працювати в групі.

Г.) Учитель. А тепер наші хлопчики покажуть, як вони вміють танцювати.

Виконання хлопцями класу танцю "Козачок"

Д.) Учитель. Козаки вважали худих людей хворими, несильними. А щоб з ворогами битися, треба бути дуже сильними. Для цього потрібно їсти. А що їли козаки? Давайте подивимось як наші діти знають козацькі страви. Чи зможуть вони відшукати, що будуть їсти, чи залишаться голодними.

Завдання: Розшукайте у кожному рядку слово - назву козацької страви.

С	К	К	У	Л	І	Ш	І	Ж	Ш
О	М	Б	Л	Е	М	І	Ш	К	А
Р	П	С	О	Л	О	М	А	Х	А
Б	С	К	Л	О	К	Ш	И	Н	А
С	К	П	А	М	П	У	Ш	К	И

(Куліш, лемішка, соломаха, локшина, пампушки)

Учитель. Давайте подивимось, чи знаєте ви прислів'я про козаків.

Вправа "Знайди кінцівку"

Щирий козак ззаду не... (нападає).

То не козак, що отаманом ... (не думає бути).

До булави треба й ... (голови).

Що за холод, як козак ... (молод).

Не то молодець, що за водою пливе, а то молодець, що ... (проти води).

Кому честь, тому й... (хвала).

Коли стелиться доріжка, ... (козакові не до ліжка).

Козаку і ... (рогожа пригожа).

Куди козака доля не кине - .. (все буде козак).

Козак з біди не ... (заплаче).

7.) Учитель. Давайте сформулюємо заповіді козаків:

- БЕРЕЖИ ЧЕСТЬ.

- БУДЬ ПРАЦЬОВИТИМ.

- ДОТРИМУЙ СЛОВА.

- ПОВАЖАЙ СТАРШИХ.

- ЖИВИ ЗА ЗВИЧАЯМИ СВОГО НАРОДУ.

- БУДЬ ПРИКЛАДОМ.

Учитель. Ви - наше майбутнє. І ви гідні називатися козацатами. А щоб вступити у лави козаків потрібно присягнути вірно служити на благо своєї Батьківщини, свого народу.

Присяга козачат.

БЕРЕГТИ СВОЮ ЧЕСТЬ І ДОБРЕ ІМ'Я !
ПРИСЯГАЄМОСЬ!

ЗАХИЩАТИ СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ!
ПРИСЯГАЄМОСЬ!

ПОВАЖАТИ СТАРШИХ! ПРИСЯГАЄМОСЬ!

ЗАХИЩАТИ СЛАБШИХ! ПРИСЯГАЄМОСЬ!

ПОВАЖАТИ ЗВИЧАЇ СВОГО НАРОДУ!
ПРИСЯГАЄМОСЬ!

БУТИ ЗАВЖДИ ЧЕСНИМИ І СПРАВЕДЛИВИМИ!
ПРИСЯГАЄМОСЬ!

БУТИ ВІРНИМИ СВОЇЙ БАТЬКІВЩИНІ!
ПРИСЯГАЄМОСЬ!

НЕ ЗГАНЬБИТИ СВОГО РОДУ І НАРОДУ.
ПРИСЯГАЄМОСЬ!

5. Узагальнення основної частини

А. Інтерактивна вправа "Так - ні" (сигнальні картки)

1. Зачіска у козаків називалася "оселедець". (Так)

2. Про небезпеку на далеку відстань повідомляли, запалюючи бочки з смолою. (Так)

3. Коли козаки вирушали у похід то брали з собою калинову гілочку. (Ні, жменьку рідної землі)

4. Щоб не було де ховатися татарину козаки випалювали високу траву. (Так)

5. Чайка - козацький човен. (Так)

6. Слово "козак" в перекладі з тюркської означає "жебрак, злидень". (Ні, насправді "вільна людина")

7. На Запорізькій Січі забороняли жити жінкам. (Так)

8. День українського козацтва відзначають 12 жовтня кожного року. (Ні, 14 жовтня)

9. Захисницею козаків вважається Покрова Пресвятої Богородиці. (Так)

10. Назва "Січ" походить від слова "сікти". (Так)

III. Заклучна частина

1. Пояснення завдання додому.

Казки, вірші, легенди про козаків.

Намалювати ілюстрації

Повторити символи українського народу.

2. Підбиття підсумків роботи учнів.

Метод "Мікрофон"

3. Аргументоване оцінювання знань і вмінь учнів.

1. Оголошення оцінок.

2. Аргументація оцінок

4. Приведення організму дитини в спокійний стан.

Слухання пісні А.Мигай "Козацька пісня"

5. Організоване закінчення уроку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Золотий колосок. Збірка фольклорних і літературних творів для роботи з дітьми у дошкільних закладах / Упор. Н. Я. Дзюбишина -Мельник. -Київ: Освіта, 1994. - 298с.

2.Івасько Н.С., Жовнір О.Д. Живиця. Навчальний посібник з народознавства для 2(1) кл. - 2000. - 127с.

3. Макаренко О.П. Степові лицарі. Уроки та виховні заходи на тему козащини / О.П. Макаренко. - Київ: Навчальна книга - Богдан, 2003. - 134с.

4. Довідник цікавих фактів та корисних знань © [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/petro-rebro-kozatski-zharti/>

6. Віршики на День Козацтва (14 жовтня) - "Козацтво - слава України!!!" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://levko.info/virshyky/virshyky-na-den-kozatstva-14-zhovtnya-kozatstvo-slava-ukrajiny/>

В.І. Палаш,

педагог-організатор Крутьківського навчально-виховного комплексу,
"Дошкільний навчальний заклад-загальноосвітня школа I-III ступенів"
Чорнобаївської районної ради

ПОЕТ-ПІСНЯР ЧОРНОБАЇВЩИНИ**СЦЕНАРІЙ ВИХОВНОГО ПОЗАКЛАСНОГО
ЗАХОДУ, ПРИСВЯЧЕНОГО ПАМ'ЯТІ МІСЦЕВОГО
ПОЕТА-ПІСНЯРА **ВАСИЛЯ ПРИЗА****

Мета: ознайомити з життєвим і творчим шляхом поета-пісняра Василя Приза; розвинути навички виразного читання, сценічного мистецтва; виховувати любов до художнього слова.

Обладнання. Шкільний зал прикрашений українськими рушниками, корзина з квітами. На сцені портрет Василя Приза, під ним дати життя (07.08.1938-10.02.2013р.р.); напис теми заходу. Виставка збірок поезій письменника, фотовиставка із життя поета. Мультимедійний екран.

Звучить мелодія про Україну. На фоні мелодії ведучий читає слова за кулісами.

*"В моменти радощів і болю,
Хвилини роздумів і мрій,
Мій рідний краю, я з тобою,
Бо ти один у світі мій".*

Василь Приз

Хід заходу

https://mp3co.ooo/artist/982300809/Psnya_pro_Ukranu/- Пісня про Україну "Це мій рідний край"

Ведучий 1.

*У рідному краю усе найкраще в світі:
Твій двір і сад, і квіти у гаю.
Тут, навіть, сонце найтепліше світить.
То ж землю полюби навік свою.
У рідну мову щиро і багату
Всім серцем закохайся, полюби.
І на душі у тебе буде свято,
Не буде в серці туги і журби.
Бо тут твоє коріння, мама й тато.
Твій світ п'яний, до болю дорогий.
І світлого всього тут так багато,
Бо ж рідний край твій справді чарівний.*

(Звучить пісня "Село моє козацьке"

Сл.В.Приза. Муз.Ю.Тулицького)

**Літературно-музичне видання В.П.Приз
"Даруй завжди добро" Черкаси, 2005**

*Красиві села в наших краї,
Та всіх миліш село моє:
Гостей привітно, щиро зустрічає
І руку дружби подає.*

Приспів:

Крутьки, село моє козацьке!

Люблю й горджусь тобою я.

Тут отчий дім,

Тут милий край

І доля зоряна моя.

Таке близьке і заповітне -

Земна краса - вся на виду,

А над селом - веселка семицвітна

Вінчає вроду молоду.

Приспів:

Все пережите і тривожне

У сиву далеч відійшло,

Але живе, живе у серці кожному

Одвічне батьківське село.

Приспів:

Ведучий 2. У кожної людини в житті є щось таке сокровенне, найрідніше, без чого вона не може навіть уявити свого життя. Це рідний батьківський край, де вперше дитиною побачила світ, ясне сонечко, дрібні сльозинки дощу на віконному склі, різок молодого місяця між мірадами зір, чисту зелену травичку і тисячі різних квіт, які радували серце своїм розмаїттям. Тут кликали в дорогу перші в'юнки стежинки, які бігли від батьківського порогу у широкий світ. Це та земля, по якій ми зробили свої перші кроки, земля наших батьків, дідів і прадідів, і вона найдорожча за все на світі. Вона єдина, де ми відчуваємо себе вдома, затишно і привітно. І, де б людина не жила потім, а зі своїм краєм вона пов'язана невидимою пуповиною, яка не відпускає від себе, живить душу рідним теплом і дає насагу. Іноді люди, постійно живучи на одному місці, не задумуються над цим, вони у своїй стихії, вдома. Але варто покинути рідну місцину на деякий час, як затужить серце, болем озветься душа і все те, чого й не помічав раніше, стане ріднішим, ближчим і дорожчим. Це і є та ностальгія, яка не дає щасливо жити у чужому краю. Недаремно ж люди кажуть, що в рідному домі і стіни допомагають, так воно і є. Тільки в рідному краю людина відчуває себе захищеною, стійкою, впевненою, бо вона вдома. Тому і присвячено цій темі так багато людської творчості: віршів, пісень, картин, оповідань і т.д. І ця криниця ніколи не висохне, доки й існуватиме людство, адже

людська душа не знає спокою, вона діяльна, жива, сповнена любов'ю і відданістю до рідної землі. Це велике і дуже сильне почуття, яке живить людину, не дає їй збайдужіти, робить активною і сильною.

("Незрівняння моя сторона "Сл.В.Приза Муз.В.Байкіна)

Літературно-музичне видання В.Приз "Журавлині ключі" Черкаси, 2007

Ведучий1. Вірш Надії Красоткіної "Люблю цю землю рідну і чудову"

*Люблю цю землю рідну і чудову.
Жили ми тут, як вміли, як могли.
В дитячу пору, пору світанкову
Хіба ми тут щасливі не були?
Хіба не слухали ми пісню соловейка,
Чи не лічила нам зозуленька літа?
Життєва ноша в нас була легенька,
Дорога в світ здавалася проста.
Нам раз всього родитись довелося
На грішній цій і на святій землі.
Про що ми мріяли, що буде, що збулося
Життя розставить крапочки над "і".
Приготувала доля різні всім дороги,
А нам здавалось - долю творим ми.
І перед кожним з нас - свої пороги,
Життя і зводить, й розлуча з людьми.
Земля моя і праведна, і грішна,
Люблю тебе таку, яка ти є.
Життя буває й радісне, й невтішне...
Спасибі долі, що воно в нас є.
Як вишиванка стелеться дорога.
Червона нитка чорну потягла.
І біль розлук, і радість, і тривоги -
Усе нам доля і сповна дала.
І лунуть дні. Чим далі, тим частіше
Душа летить до тих єдиних місць,
Де ти був рідний, просто найрідніший,
А вже сьогодні ти тут тільки гість...
Таке природа диво сотворила
На цій землі серед лісів і квіт.
Що в батьківських місцях якась незламна сила,
Що рве нам душу, тягне, як магніт...*

("Любімо нашу Україну" Сл. В.Приза та О.Шаповала Муз.О.Стадника)

Літературно-музичне видання Василь Приз "Спустилась зоря вечорова" Черкаси 2012.

Ведучий 2. Україна! Перед нами постають безкраї пшеничні лани, блакитне небо, могутня ріка Дніпро, зелені лани та діброви.

Ведучий1. Батьківська хата, мамина пісня, дідусева казка, бабусина вишиванка, споконвічна криниця з чистою цілющою водою, з якої пив воду мандрівник чи далекий перехожий; старі жорна, портрет на стіні найдорожчих людей, великий куц калини, тепла мамина ковдра, що збереглася у скрині - усе це наша родовідна пам'ять, наші символи та обереги.

Ведучий 2. А ще з чистим джерелом порівнюється наша калинова, барвінкова рідна мова, якою говорять тисячі українців. Цією мовою жив і творив наш земляк, поет-пісняр Василь Пилипович Приз. Людина, яка зачаровувала красою і дивовижним природним скарбом слова, тихою спокійною вдачею та ліричним словом.

Ведучий 1. 10 лютого 2018 року виповнюється 5 років як пішов з життя Василь Пилипович. Та він залишив часточку себе на цій Землі. Ми маємо у спадщину духовного життя його неповторні вірші, багато з них, на даний час, являються музичними творами, якими живе рідна Україна.

Ведучий2. Духовна спадщина Василя Приза - це 11 пісенно-поетичних збірок які знайшли сьогодні своїх читачів та аматорів сцени. Його пісні виконують художні колективи України, вони радують серце і душу багатьом людям.

Вірш Василя Приза "Я люблю тебе рідне село"

*Моє село, єдине ти для мене,
Я дихаю тобою і живу.
Твої поля, твої ліси зелені
Люблю безмежно в снах і наяву.
Тут під хрестами предківські могили
І тут батьків пройшло життя земне.
Вони орали, сіяли, садили
Трудитись вчили змалку і мене.
Ділю з селом і радість і печалі,
Мої пісні найперші тут лились.
Звідкіль не йду-привітно зустрічає,
Як незабутня матінка колись.
А люди в ньому щирі і привітні
Усі для мене, як близька рідня.
Люблю свою маленьку Батьківщину,
Бо на землі вона лише одна.*

(Відеоролики: <https://www.youtube.com/watch?v=14xupT3TqsE> - "Мати журавлика жде" - Черкаський хор ; <https://www.youtube.com/watch?v=6QKyXFfKXFs> - "Мати журавлика жде" - Волинський народний хор

Ведучий 2. І дзвенять, пісні на берегах Дніпра, Росі, Россави, Золотоношки. І багато з них розповідають про історію нашого краю. Адже жодна з них не може порівнятись глибиною і чарівністю з однією написаною книгою - великою книгою народної пам'яті - книгою пісень, дум, переказів та легенд.

Ведучий1. Перлиною України називають Чорнобаївщину - багату родючими ґрунтами, славу працюючими людьми. І закономірно, що історія краю знайшла широке відображення в багатьох художньо - документальних, прозових та поетичних творах. Значну кількість своїх творів присвятили рідному краю і письменники - земляки.

Ведучий 2.Сьогодні на нашому вечорі присутні письменники-земляки. Вони добре знали Василя Приза. Спільно працювали, творили і надихали на світле майбутнє ... Запрошуємо до слова наших гостей Ольгу Іванівну Месеврю та Ніну Василівну Лось.

Ведучий 1. "Нічого не народжується з нічого" . І ми знаємо, що натхнення Василь Пилипович черпав на своїй малій батьківщині. Саме про рідне село Крутьки, про рідний Черкаський край йдеться у його книгах. Саме на цьому маленькому клаптику землі відбуваються найбільші події, драми, ліричні історії, які він і намагався описати.

Ведучий 2. Сторінка із життя ... В кожній людини - своя доля і кожна з них прагне свого визнання. На жаль, не всім це вдається в силу об'єктивних та суб'єктивних причин. До такої категорії людей відноситься Василь Пилипович Приз. Життя не раз випробовувало його на стійкість, але він залишався вірний своєму покликанню. Природа з молоком матері щедро наділила його добротою, любов'ю і співчуттям до ближнього, тож він завжди серед людей - і в радості та горі був готовий прийти на допомогу. Легко сходився з людьми, привітний і веселий з односельчанами. З дитинства закоханий в українську пісню, любив співати, був активним учасником хорового колективу.

Ведучий 1. При всій його простоті Василь Пилипович цілеспрямовано йшов до мети. Заворожували його наполегливість і напористість у вирішенні тих чи інших справ. Погодьтеся - не кожному поету вдається за такий короткий творчий відрізок часу написати таку кількість творів. Мабуть саме любов до людей, пісні,краю, особистий патріотизм,любов до всього прекрасного, святого і сокровеного, давала йому сили і натхнення творити. Адже для кожного митця таїна творення, сам процес, приносить дійсно радість і щастя, ні з чим незрівнянну насолоду. Але, як кажуть - талант є талант, і він рано чи пізно себе проявить.

І ці слова підтверджує наша землячка, поетеса Ольга Іванівна Месевря своїм віршем, який присвятила Василеві Призу "Доля".

*Трудяга-серпень піт із лоба витер,
Поклав серпа і розстебнув пасок,
На поле глянув-щось колише вітер:
А там гінкий зелений колосок.*

*Міцний, -сказав,- і набирайся сили,
Бо лиха ківш ти вихилиш до дна,
Не колосок, то Ви були, Василю,
А у ковші-і голод, і війна.*

*Мужніли Ви і не дружили з лінню,
Вже й діточки тулились до грудей,
Ну а біда-то доля покоління,
Любов і праця-все, як у людей.*

*Росла малеча - і літа минали
Немало щастя й клопотів було.
Співали люди - то і Ви співали,
А плакали, як плакало село.*

*Підступне ж зло ножа тихцем гострило
(Як не благай - пощади не бува):
На землю впали у синопка крила -
Схилилася у батька голова.*

*Лещата - горе серце й душу стисло,
Не відчай криком вирвався з грудей-
Лебідка біла - сумовита пісня -
З ячанням полетіла до людей.*

Біль на папір викапував словами.

Були вони сумні, як журавлі.

Безсила смерть, бо Ви, поете, з нами:

Душа витає в пісні на землі.

Ведучий 2. До таких неповторних самородків належить і наш земляк Василь Пилипович Приз, який народився 7 серпня 1938 року в селі Крутьки Чорнобаївського району на Черкащині. Він з покоління тих, чиє дитинство обпалила війна, обігрівши життя батька-фронтовика. Допмагаючи матері - солдатській вдові, хлопець змалку зважав до селянської праці, до того, що покладатися потрібно лише на власні сили. Звичайно, йому все вдавалося, але набагато складніше, ніж іншим ровесникам. Та Василь Пилипович перед труднощами ніколи не пасував, отож зумів і дім спорудити, і дітей виростити та внуків і правнуків діждатися, і сад виплекати, і господарством обзавестися, та ще любив він понад усе займатися бджільництвом.

Ведучий 1: Життя Василя Пилиповича весь час примушувало важко працювати. Працюючи в рідному колгоспі будівельником, чи в далекій Грузії, чи на будовах у Кривому Розі, завжди жив по-совісті, в мирі і злагоді зі своїми односельцями, які і до його були прихильними і в радощах, і печалі.

Життєві труднощі, важкі випробування долі, особливо з втратою сина, розбудили в ньому прагнення висловлювати свої почуття словами поезії і він почав писати вірші. Це сталося в 1991 році, наслідком чого побачила світ його поетична збірка "Обірвана струна".

Ведучий 2: В цей час він знайомиться з головою Чорнобаївського районного літературно-музичного об'єднання "Світлиця", композитором, заслуженим працівником культури України Борисом Камінським; режисером, членом національної спілки кінематографістів України, поетом, прозаїком, композитором, заслуженим працівником культури України Ю.Тупицьким; членом національної спілки журналістів України В.Хоруженком М.Вертипорохом, які відіграли велику роль у подальшій творчій долі поета-пісняря. Одночасно Василь Пилипович

знайомиться з композитором, народним артистом України О.Стадником, керівником Черкаського академічного заслуженого українського хору.

Ведучий 1: В тісній співпраці з іншими композиторами Черкащини працює Василь Пилипович: В.Байкіним, М.Вовком, В.Гребенюком, В. Скларем, П.Пациною, В. Постолакою, Г.Брагіним та іншими... Їх пісні знайшли місце в пісенних збірках: "Пісні моєї душі", "Подніпров'я моє золоте", "Щира пісня хай лине", "Даруй завжди добро", "Журавлині ключі", "Спустилась зоря вечорова".

Ведучий 2: Ці пісні різні за тематикою, характером, художніми образами, в яких відображено:

Розпач і сум:

*У зболене серце вливається сила,
І ніби світліє тоді далина.
Матуся і досі чекає на сина,
Якого забрала Афганська війна.*

Ведучий 1:

*Радість до життя:
Яка мені люба ти земле моя!
Світання, кохання і спів солов'я...
Широкі простори, безмежні поля
Це моя рідна, квітуча земля!*

Ведучий 2:

*Гірку правду війни:
Ой, Дніпре широкий, признайся мені
Мій батько загинув в тобі на війні?
Не бачив у вічі його і не знав,
У снах все приходив й мене обнімав.*

Ведучий 1:

*Любов до Батьківщини:
Ти мене ростила і учила,
Дарувала мудрість вікову.
І мені дала широкі крила,
То ж без тебе я не проживу.*

Ведучий 2: Не залишив осторонь і шкільну тематику. Один з його віршів являється Гімном Крутьківського НВК музику написав В.Ващенко. (Звучить Гімн школи)

*Хоч листя жовтіє, та радісний день,
Його не забути ніколи.
Уперше покличе дзвінок день-дзелень
І ми поспішаєм до школи*

Приспів:

*Школо моя, радість моя,
Дружна моя родина!
Райдуга знань, книга пізнань -
Перша у світі стежина.*

Приспів:

*У дружньому колі згадаєм колись
Шумливі перерви й уроки,
І білі берези, що тягнуться ввись,
І вікна до сонця широкі.*

Приспів:

*Шануймо любимої своїх вчителів:
Їм ціну пізнаєм з роками.
Щодень відкриває мелодія слів
Незвіданий шлях перед нами.*

Ведучий 1: За це йому низький уклін і вічна пам'ять від усіх нас, композиторів, які створювали разом з його поезіями пісні, і які, сподіваюсь, будуть довго жити і знайдуть своїх прихильників. Життєва стежина Василя Пилиповича Приза обірвалася 10 лютого 2013 року. Його пісні житимуть в серцях багатьох людей села, міста, району і не тільки України. Не даремно мовиться "Пісня - душа українського народу".

(Пісня на сл. В. Приза) "Хліба, хліба..."

Сл. О. Стадника

Ведучий 2:

*"Як небагато нам для щастя треба!
Родину, друзів, щирість, розуміння.
Тепла від сонця, синяви від неба,
Здоров'я і снаги, горіння, а не тління.*

*І як важливо, щоби нас любили,
Не на словах, а незрадливо-тихо.
Самих в тяжку годину не лишили б,
А втішили би, коли прийде лихо*

*І як від нас потрібно небагато:
Щоб не забути про своє коріння,
Не зачерствіти, серцем працювати
Не проміняти на мідяк сумління."*

Н. Гуменюк

Ведучий 1. Сьогодні на вечорі пам'яті присутня родина Василя Пилиповича: Любов Василівна Кондратенко-дочка, Юрій Васильович Кондратенко - онук. Оксана Василівна Євич - внучка...

Запрошуємо їх до слова...

Ведучий 2: Вірші Василя Приза торкнулися небес, торкнулися душі кожного, хто познайомився з його поезією. Вони спонукають до роздумів, закликають виконати свою місію на землі. І хто б ти не був: чи відомий поет, музикант, вчитель, і де б не жив: в столиці, невеликому містечку чи маленькому селі у міру своїх можливостей і Богом даного таланту маємо примножувати добро, навчати і виховувати дітей, робити все можливе, щоб кращим став цей світ, в якому кожна людина відшукає свою формулу щастя.

Ведучий 1: На фоні мелодії відеоролика Олега Винника "Мої батьки" ведучий читає читає вірш Василя Приза "Лише з тобою я".

<https://www.youtube.com/watch?v=HYc22AasWe4&list=RDHYc22AasWe4&index=1> -відеоролик Олега Винника "Мої батьки"

ЮВІЛЕЙНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА ЧЕРКАЩИНІ (фотоколаж)

